

p.Stučka

DK
511
.L18
S92

Nacionālais
jautājums
un latviešu
proletariāts

VISU ZEMJU PROLETĀRIEŠI, SAVIENOJETIES!

60146918

Štuchka, P.

LATVIJAS KP CK PARTIJAS VĒSTURES INSTITOTS —
PSKP CK MARKSISMA-LENINISMA INSTITOTA FILIĀLE

p.stučka

**Nacionālais
iautājums
un latviešu
proletariāts**

**Darbu izlase
1906-1930**

**Izdevniecība · Liesma ·
Rīga · 1972**

1 MV 3
St 888

DK

511

L18

592

1-2-2
72

P. H. Sturzake

1972. gada decembrī aprit 50 gadi kopš Padomju Sociālistisko Republiku Savienības nodibināšanas. PSRS radās kā saliedēto padomju tautu brīvprātīga savienība ar vie-notiem mērķiem, pamatojoties uz V. I. Ļeņina izstrādātājiem nacionālā jautājuma atrisināšanas principiem.

«Mēs gribam nāciju *brīvprātīgu* savienību, — tādu savienību, kura nepielautu nekādu vienas nācijas varmācību pār otru, — tādu savienību, kura būtu dibināta uz pilnīgāko uzticību, uz brālīgas vienības skaidru apzināšanos, uz pilnīgi *brīvprātīgu* vienošanos,»¹ rakstīja V. I. Ļeņins 1919. gadā. V. I. Ļeņina tiešā vadībā šāda savienība pirms pusgadsimta arī tika izveidota.

«PSRS tautu lieliskie sasniegumi,» teikts PSKP XXIV kongresa rezolūcijā par PSKP Centrālās Komitejas pār-skata referātu, «ir to apvienotā darba un PSKP nacionālās politikas konsekventās īstenošanas rezultāts.»² Kongress norādīja, ka «arī turpmāk nelokāmi jāietur Ļeņiniskais kurss uz Padomju Sociālistisko Republiku Savienības no-stiprināšanu, pamatojoties uz Padomju valsts kopīgajām interesēm, kā arī ievērojot katras tajā ietilpstosās re-publikas attīstības apstākļus, neatlaidigi cenšoties panākt visu sociālistisko nāciju tālāku uzplaukumu un pakāpe-nisku tuvināšanos»³.

Ľeņiniskās nacionālās politikas izskaidrošanā un īsteno-šanā Latvijā izcili nopelni ir vienam no Latvijas Komunis-tiskās partijas pamatlīcējiem, V. I. Ļeņina līdzgaitniekam Pēterim Stučkam. Savos darbos jau kopš mūsu gadsimta sākuma viņš neatlaidigi pauða proletāriskā internacionā-lisma idejas, kas dziļi iesakņojās darbaļaužu apziņā.

Latvijas darbaļaudis ir devuši savu ieguldījumu cīņā

¹ V. I. Ļeņins, Raksti, 30. sēj., 264. lpp.

² PSKP XXIV kongresa materiāli, izd. «Liesma», 1971, 229. lpp.

³ Turpat.

PRIEKŠVĀRDS

Stāvā
Cīrīšiņš
111 8118
4-24 11
1387-00-20

1972. gada decembrī aprit 50 gadi kopš Padomju Sociālistisko Republiku Savienības nodibināšanas. PSRS radās kā saliedēto padomju tautu brīvprātīga savienība ar vie-notiem mērķiem, pamatojoties uz V. I. Ļeņina izstrādātājiem nacionālā jautājuma atrisināšanas principiem.

«Mēs gribam nāciju *brīvprātīgu* savienību, — tādu savienību, kura nepieļautu nekādu vienas nācijas varmācību pār otru, — tādu savienību, kura būtu dibināta uz pilnīgāko uzticību, uz brālīgas vienības skaidru apzināšanos, uz pilnīgi *brīvprātīgu* vienošanos,»¹ rakstīja V. I. Ļeņins 1919. gadā. V. I. Ļeņina tiešā vadībā šāda savienība pirms pusgadsimta arī tika izveidota.

«PSRS tautu lieliskie sasniegumi,» teikts PSKP XXIV kongresa rezolūcijā par PSKP Centrālās Komitejas pārskata referātu, «ir to apvienotā darba un PSKP nacionālās politikas konsekventās īstenošanas rezultāts.»² Kongress norādīja, ka «arī turpmāk nelokāmi jāietur Ļeņiniskais kurss uz Padomju Sociālistisko Republiku Savienības nostiprināšanu, pamatojoties uz Padomju valsts kopīgajām interesēm, kā arī ievērojot katras tajā ietilpstoto re-publikas attīstības apstākļus, neatlaidīgi cenšoties panākt visu sociālistisko nāciju tālāku uzplaukumu un pakāpe-nisku tuvināšanos»³.

Ļeņiniskās nacionālās politikas izskaidrošanā un īstenošanā Latvijā izcili nopelni ir vienam no Latvijas Komunistiskās partijas pamatlīcējiem, V. I. Ļeņina līdzgaitniekam Pēterim Stučkam. Savos darbos jau kopš mūsu gadsimta sākuma viņš neatlaidīgi pauda proletāriskā internacionālisma idejas, kas dziļi iesakņojās darbaļaužu apziņā.

Latvijas darbaļaudis ir devuši savu ieguldījumu cīņā

¹ V. I. Ļeņins, Raksti, 30. sēj., 264. lpp.

² PSKP XXIV kongresa materiāli, izd. «Liesma», 1971, 229. lpp.

³ Turpat.

par Lielās Oktobra sociālistiskās revolūcijas uzvaru, latviešu sarkanie strēlnieki piedalījušies gan Oktobra bruņotās sacelšanās īstenošanā, gan arī Lielā Oktobra iekarojumu aizsargāšanā visā plašajā Padomju zemē. 1919. gada 1. jūnijā Viskrievijas Centrālā Izpildu Komiteja pieņēma dekrētu «Par Krievijas, Ukrainas, Latvijas, Lietuvas un Baltkrievijas Padomju Republikas apvienošanu cīņai pret pasaules imperiālismu», un Padomju Latvija bija līdzdarbniece šajā svarīgajā nolīgumā starp padomju republikām, kas kļuva par ļoti svarīgu soli ceļā uz nākamo PSRS tautu sadraudzību.

1919.—1920. gadā imperiālistu bruņotie spēki okupēja Padomju Latviju un nodeva šeit varu nacionālistiskās buržuāzijas rokās. Latviešu tautai bija laupīta iespēja būt padomju republiku — PSRS dibinātāju pulkā. Taču Latvijas darbaļaužu griba palika nesalauzta. 1930. gadā — laikā, kad Latvijā vēl sīksti turējās pie varas nacionālistiskā buržuāzija, — P. Stučka izteica nelokāmu pārliecību, ka pēc sociālistiskās revolūcijas uzvaras Latvijā tā iekļausies PSRS sastāvā. Tas arī notika 1940. gada 5. augustā, kad Padomju Latvija tika uzņemta padomju sociālistisko republiku saimē, kurā tā guva neierobežotas attīstības iespējas.

Sakarā ar PSRS 50. gadadienu Latvijas KP CK Partijas vēstures institūts sagatavojis P. Stučkas darbu izlasi «Nacionālais jautājums un latviešu proletariāts». Izlasē ievietoti darbi, kas uzrakstīti laikā no 1906. līdz 1930. gadam. Tie rāda, ka P. Stučka allaž konsekventi aizstāvēja proletāriskā internacionālisma principus. Šīs izlases mērķis ir sekmēt Latvijas Komunistiskās partijas internacionālistisko tradīciju popularizēšanu un darbaļaužu audzināšanu tautu draudzības garā.

P. Stučkas darbi izlasē ievietoti hronoloģiskā secībā. Katra darba beigās ir norāde, ar kādu parakstu, kur un kad tas publicēts P. Stučkas dzīves laikā. Tekstā izlabotas iespiedkļūdas un ieviesta mūsdienu pareizrakstība. Pamatojoties uz P. Stučkas 1926. gadā izteikto norādījumu, ka «mums arī latviski jālieto vārdi «boļševiks», «boļševižācija», «meņševiks» utt. kā pilnīgi saprotami «svešvārdi», jo viņu tulkojumi (lielinieks utt.) ir ne vien nepareizi, bet arī valodnieciski neglīti»,¹ tekstā vārdi «lielinieki», «ma-

¹ «Cīpas Biedrs», 1926. g., 7.—8. nr., 2. lpp.

zinieki» un to atvasinājumi aizstāti ar vārdiem «boļševiki», «meņševiki» un to atvasinājumiem. Vārds «mazinieki» saglabāts tekstā, kur runa ir par buržuāziskās Latvijas galēji labējo sociāldemokrātu grupu, kas 1921. gadā atšķēlās no oportūnistiskās Latvijas sociāldemokrātiskās strādnieku partijas un saucās par «sociāldemokrātu mazinieku» partiju.

Ievērojot darbu izlases tematisko raksturu, daži raksti un vēstules saīsinātas. Nepieciešamie teksta paskaidrojumi un precīzējumi doti redakcijas zemsvītras piezīmēs. Pielikumā dots periodisko izdevumu rādītājs, kurā īsi raksturoti gan tekstā minētie, gan arī publicējumu avotos norādītie preses izdevumi. Izlasei pievienots arī tekstā minēto personu rādītājs ar īsām biogrāfiskām ziņām, norādot galvenokārt uz tiem momentiem attiecīgo personu darbibā, kurus svarīgi zināt sakarā ar P. Stučkas rakstu saturu.

Lai palīdzētu lasītājam izsekot P. Stučkas uzskatu attīstībai nacionālajā jautājumā un sīkāk raksturotu viņa noplūnus Latvijas darbalaužu audzināšanā proletāriskā internacionālisma garā, krājumā ievietots LPSR Nopelniem bagātā zinātnes darbinieka profesora V. Miškes ievada apcerējums «Leniniskās nacionālās politikas īstenotājs Latvijā».

P. Stučkas darbu izlasi «Nacionālais jautājums un latviešu proletariāts» sastādījusi un šai izlasē ievietotos pieļikumus sarakstījusi LKP CK Partijas vēstures institūta večākā zinātniskā līdzstrādniece P. Olmane.

Izlases sagatavošanā piedalījušies LKP CK Partijas vēstures institūta direktora vietnieks zinātniskajā darbā, ekonomikas zinātnu kandidāts V. Karaluns un Partijas vēstures sektora vadītājs, vēstures zinātnu kandidāts S. Ziemelis, P. Stučkas darbu izlases recenzēšanā un apspriešanā piedalījies institūta ārstata līdzstrādnieks, doçents K. Ratnieks. Izlasi rekomendējusi izdošanai LKP CK Partijas vēstures institūta Zinātniskā padome.

*LKP CK Partijas vēstures institūts —
PSKP CK Marksisma-ļeņinisma institūta filiāle*

Pēteris Stučka bija izcilākais latviešu marksists ļēniņietis, cienīgs dižā ļeņina līdzgaitnieks, pazīstams starptautiskās komunistiskās kustības darbinieks, ļoti iemīlots un iecienīts Latvijas Komunistiskās partijas vadītājs. Viņš bija patiess ļeņinskā tipa cīnītājs, bezgalīgi uzticīgs komunismam, viņš nesaudzīgi cīnījās pret darbaļaužu ienaidniekiem, allaž stingri ievēroja un īstenoja komunistisko partejiskuma principu, bija taisnīgs, vienkāršs un atsaucīgs pret savas partijas biedriem un vispār darba cilvēkiem.

1930. gada jūlijā LKP atzīmēja sava iemīlotā vadītāja 65. dzimšanas dienu. Sakarā ar to P. Stučka, ļoti kautrīgi runādams par saviem izcilajiem nopolniem, teica: «Ja es esmu ko darījis, tas nav mans, bet lielo gara milžu un revolucionāru — Marks, Engelsa un ļeņina nopolns. Viņu domu, viņu dialektikas dzīvē izvedējs, cik spējis, esmu bijis. Vislielākie nopolni pieder mūsu strādniecībai un ne vienai personai. Man ir gan šodien 65 gadi, bet es neorientējos uz vecumu, bet uz jauniem, lūk, šiem pionieriem, kuru biedram man ir tas gods būt, uz komjauniešiem. Viņiem pieder nākotne. Tādēļ es visus apsveikumus attiecinu uz lielo strādnieku kustību, uz to jaunatni, kas novēdīs mūsu iesākto darbu līdz galigai uzvarai, uz mūsu lielā, patiesā vadoņa V. I. ļeņina nopolniem.»¹

VK(b)P Centrālā Komiteja savā apsveikumā jubilāram rakstīja, ka P. Stučka «vienmēr un visur pirmām kārtām bija stingrs, nelokāms boļševiks, cienīgs V. I. ļeņina cīņas biedrs»².

Viss LKP izcilā vadītāja mūžs aizvadīts spriegā cīnā, nemitīgā darbā. Viņš nevarēja iedomāties dzīvi bez darba.

¹ Revolucionārās cīņas kritušo piemiņas grāmata, I sēj., 1905. g. revolūcija, «Prometejs», 1933, V lpp.

² «Pravda», 204. nr., 1930. g. 26. jūlijā.

Ja es dzīvošu, sacīja P. Stučka, atbildēdams uz apsveiku-miem 65. dzimšanas dienā, es strādāšu; ja es nestrādāšu, tad nedzīvošu.

P. Stučka dzīvoja un cīnījās apstākļos, kad marksisma idejas sāka izplatīties Krievijā, kad Ķeņins veidoja mar-ksistisku jauna tipa partiju, kad risinājās pirmā buržuā-ziski demokrātiskā revolūcija, kurā hegemonis bija prole-tariāts, kad uzvarēja pirmā sociālistiskā revolūcija pasaule un V. I. Ķeņina izkaldinātās partijas vadībā Krievijā sāka likt sociālistiskās sabiedrības pamatus. Pēc Stučkas nāves (1932. gada 25. janvārī) pagājuši 40 gadi. Dzīve pārmainī-jusies līdz nepazīšanai. Komunisms guvis grandiozus panā-kumus gan Padomju Savienībā, gan ārpus tās robežām. Marksistiski Ķeņinskā zinātne risina jaunas problēmas arī nacionālo attiecību jomā. Tādēļ, lasot Stučkas darbus, kas ievietoti rakstu izlāsē «Nacionālais jautājums un latviešu proletariāts», allaž jāpatur prātā, ka tos varēs pareizi iz-prast tikai tad, ja lasītājs nems vērā vēsturiskos apstākļus, kādos tie radušies, neprasot no Stučkas to, ko viņš vēl ne-varēja zināt vai arī par ko cariskās cenzūras apstākļos nevarēja pilnā balsī runāt.

Ir strīdi un jautājumi, kas jāatstāj vēsturei, bet P. Stuč-kas darbi, kuros aizstāvētas un attīstītas Ķeņinskās pa-matdomas nacionālajā jautājumā, joprojām ir aktuāli, un tie vēl plašāk nekā līdz šim jāizmanto Padomju Latvijas darbaļaužu audzināšanā proletāriskā internacionālisma un tautu draudzības garā, kā arī nesaudzīgā cīņā pret impe-riālistisko propagandu, kura dara visu, ko vien spēj, lai atdzīvinātu nacionālisma paliekas un vājinātu padomju tautu nesatricināmo draudzību.

Partijas Centrālās Komitejas pārskata referātā PSKP XXIV kongresam teikts:

«Mēs dzīvojam nemītīga ideoloģiska kara apstākļos, kuru pret mūsu zemi, pret sociālisma pasauli izcīna impe-riālistiskā propaganda, izmantojot visizsmalcinātākos paņēmienus un spēcīgus tehniskos lidzekļus...»

Mūsu propagandas, masu agitācijas frontes darbinieku pienākums ir laikā dot enerģisku un efektīvu pretsparu šiem ideoloģiskajiem uzbrukumiem, stāstīt simtiem mil-jonu cilvēku patiesību par sociālistisko sabiedrību, par padomju dzīves veidu, par komunisma celtniecību mūsu zemē.»¹

¹ PSKP XXIV kongresa materiāli, 103. lpp.

P. Stučka prasīja un pats savos darbos stingri ievēroja, lai nacionālajam jautājumam pieietu no šķiriskā, komunistiskā partejiskuma viedokļa. Viņš nenoguris kaldināja latviešu un krievu proletariāta kaujiniecisko savienību, kas kā granīta klints kļuva par pamatu krievu un latviešu tautu nesatricināmajai draudzībai, cīņā pret kuru latviešu buržuāziskie nacionālisti aplauzuši zobus. Konsekventi aizstāvēdams proletārisko internacionālismu, LKP izcilais vadītājs nesaudzīgi cīnījās pret reakcionāro buržuāzisko nacionālismu visos tā veidos un paveidos. Tāpat kā V. I. Ļeņins, viņš aizvien nacionālo pakļāva internacionālam.

Nacionālais jautājums ir viens no sarežģītākajiem un svarīgākajiem jautājumiem strādnieku šķiras marksistiskās partijas politikā un marksisma-ļēpinisma teorijā.

Ļēpiniskā programma nacionālajā jautājumā tika izstrādāta asā un nesamierināmā cīņā pret dažāda veida oportūnistiem un buržuāziskajiem nacionālistiem. Tā bija vērsta pret nacionālo apspiestību un prasīja — dot visām Krievijas nācijām un tautībām pašnoteikšanās tiesības līdz pat tiesībām atdalīties atsevišķā valstī; piešķirt apgabala (teritoriālu) autonomiju tautām, kas negrib atdalīties un vēlas palikt vienotas daudznačiju demokrātiskas valsts sastāvā; nodrošināt pilnīgu līdztiesību visām nācijām un tautībām visās sabiedrības dzīves jomās un īstenostrādnieku šķiras un visu darbaļaužu organizēšanā internacionālistisko principu, tos audzināt proletāriskā internacionālisma garā.

Jau boļševistiskās avīzes — vecās «Iskras» izdošanas laikā, no 1901. līdz 1903. gadam, V. I. Ļeņins, sagatavodams marksistiskās partijas programmu, izstrādāja arī partijas programmu un politiku nacionālajā jautājumā. KSDSP II kongress 1903. gada jūlijā un augustā kļuva par pagrieziena punktu ne vien Krievijas, bet visā starptautiskajā revolucionārajā strādnieku kustībā, nodibinādams pasaulē pirmo jauna tipa proletārisko partiju. Kongresa pieņemtā programma nacionālā jautājuma atrisināšanai prasīja «pašnoteikšanās tiesības visām valsts sastāvā ietilpstosām nācijām».!¹ Saskaņā ar V. I. Ļeņina izstrādāto programmu Latviešu sociāldemokrātiskās strādnieku partijas

¹ Padomju Savienības Komunistiskā partija kongresu, konferenču un CK plēnumu rezolūcijās un lēmumos, I d., LVI, 1954, 37. lpp.

II kongress, kas notika 1905. gada jūnijā un darbojās P. Stučkas idejiskajā vadībā, pieņemtajā LSDSP programmā arī prasīja, lai pēc cariskās patvaldības gāšanas nodibinātā demokrātiskā republika nodrošinātu «pašnolemšanās tiesību visām tautām, kas dzīvo līdzšinējās Krievijas valsts robežās»¹.

Šīs prasības realizēšanu partija allaž pakļāva cīņai par demokrātiskas republikas iekarošanu un sociālistiskās revolūcijas uzvaru. Tikai sociālistiskā iekārta varēja nodrošināt nacionālā jautājuma pilnīgu atrisināšanu. «Tautības jautājumu izšķirt var vienīgi komunistiskā celā,» teica Stučka rakstā «Latvija un Igaunija», kas iespiests «Cīnā» 1919. gadā.

Pēc 1905. gada revolūcijas nacionālais jautājums Latvijā kļuva sevišķi aktuāls, jo 1907. gadā Valsts domes vēlēšanās latviešu reakcionārā buržuāzija apvienojās ar savu bijušo ienaidnieku — vācu reakcionāro buržuāziju, bet lauku un pilsētu sīkburžuāziju, kas tikko sāka organizēties un kas vēl 1905. gadā bija sekojusi organizētajai strādnieku šķirai, visiem līdzekļiem centās radīt nacionālistisku jucekli strādnieku galvās. Bez tam renegāts M. Skujenieks, kas tolaik bija Latvijas Sociāldemokrātijas biedrs, nāca klajā ar grāmatu «Nacionālais jautājums Latvijā», cenzdamies ievazāt LSD rindās nacionālismu. Kaut gan P. Stučka bija pārliecināts, ka nevienam neizdosies ienest latviešu strādnieku šķirā nacionālistiskas tendences, taču apstākļi prasīja kerties pie spalvas, un viņš sakrītīja vairākus nozīmīgus darbus par nacionālo jautājumu.

1914. gada februārī bolševiku partijas žurnāla «Prosvēšeprije» 2. numurā ar parakstu «Veterāns» tika iespiests P. Stučkas plašais raksts «Nacionālais jautājums un latviešu proletariāts», kurā noskaidrota nacionālā jautājuma vēsture Latvijā, latviešu buržuāziskā nacionālisma rašanās un attīstība, kā arī strādnieku šķiras attieksme pret to.

Tā paša gada aprīlī legālā žurnāla «Darbs» 1. numurā mēs atrodam P. Stučkas otru lielo rakstu par nacionālo jautājumu — «Tautisko cēnťienu nākotne un nākotnes tautiskie cēnťieni», kurā autors iztirzā jautājumus par

¹ Latvijas Komunistiskās partijas kongresu, konferenču un CK plēnumu rezolūcijas un lēmumi, I d., LVI, 1958, 13. lpp.

tautību, tautu un nāciju, par tautību un šķiru, nacionālo kultūru u.c.

P. Stučka rūpīgi sekoja tam, kā V. I. Ķeņins izstrādāja gan nacionālā jautājuma vispārīgās problēmas, gan marksistiskās partijas programmu un politiku nacionālajā jautājumā atbilstoši Krievijas apstākļiem. Viņš izteica domu, ka lozungs par nāciju pašnolemšanās tiesībām būtu precīzējams un papildināms, un priecājās, ka KSDSP CK 1913. g. «augusta» («vasaras») apspriede ar partijas darbiniekiem pienemtajā lēmumā šajā jautājumā deva lielāku skaidrību. Rakstā «Nacionālais jautājums Latvijā», ko publicēja Rīgas legālā strādnieku avīze «Jaunā Balss» 1914. gadā, P. Stučka, nosaukdamas V. I. Ķeņinu par lielo antinacionālistu un atstāstīdams viņa izstrādāto strādnieku šķiras programmu nacionālajā jautājumā, rakstīja: *«Nekādas privilēģijas nevienai nācijai, nevienai valodai, nekādas valsts valodas.»*

Vēlāk, 1921. gadā, savā plašajā darbā par nacionālo jautājumu «Pret tautu naidu un tautisko ienaidu!», ko LKP grāmatu apgāds «Spartaks» izdeva atsevišķā brošūrā, P. Stučka, ieskatīdamies pagātnē, norādīja, ka 1914. gads vispasaules mērogā, bet 1917. un 1918. gads Viskrievijas mērogā spilgti apstiprinājuši tās domas nacionālajā jautājumā, kuras V. I. Ķeņins ar īstu pareģa garu izteicis jau pirmā pasaules kara priekšvakarā, un ka tādēļ «pāriet pār nacionālo jautājumu vēl arvien viegli un vieglprātīgi nav iespējams».

Savos darbos V. I. Ķeņins, pamatodamies uz K. Marksas un F. Engelsa atzinumiem, izstrādāja gan nacionālā jautājuma vispārīgās problēmas, gan arī bolševiku partijas programmu un politiku nacionālajā jautājumā. P. Stučkam galvenā uzmanība bija jāpievērs tam, kā nacionālo jautājumu risināt Latvijas proletariāta marksistiskajai organizācijai, nemot vērā vietējos apstākļus.

Jau minētajā darbā «Nacionālais jautājums un latviešu proletariāts» P. Stučka pievērsās latviešu tautas attīstības īpatnībām, kuras galvenokārt bija saistītas ar skaidrām šķiru attiecībām, kādas veidojās Latvijā, un uz kurām norādīja arī V. I. Ķeņins. Tas, teica P. Stučka, padara latviešu tautību «varbūt par pateicīgāko pētišanas objektu».

Visos savos darbos par nacionālo jautājumu, kā arī par citiem sabiedriskās attīstības jautājumiem P. Stučka kon-

sekventi un allaž ievēroja šķirisko pieeju, visu aplūkoja no strādnieku šķiras interešu viedokļa, balstījās uz komunistiskā partejiskuma principu.

«... Mēs uz stingrāko uzsveram, ka mums *pirmā kārtā* viss *jāapskata no strādnieku šķiras interešu, no šķiru cīņas stāvokļa* un, jo tālāk attīstās kapitālisms, jo mazāk paliek vietas teorijām par dažādu *šķiru interešu harmoniju* *jeb pat kopību*, kaut arī tikai nacionālās robežās. Ja mēs runājam par strādnieku un uzņēmēju šķiru *nacionālu vienību*, tad mēs to nevaram saprast daudz plašāk, nekā kad runājam par dažādu mežazvēru (laupītāju un laupījumu) kopsaimi jeb par kopgaldu bagātnieka namā (starp kungiem un saimi),» rakstīja P. Stučka darbā «Tautisko centienu nākotne un nākotnes tautiskie centieni».

Leņiniskā programma nacionālajā jautājumā prasa īstenošto strādnieku šķiras un visu darbaļaužu organizēšanā internacionālistisko principu.

Radīdams pasaulē pirmo jauna tipa marksistisku partiju — boļševiku partiju, V. I. Leņins to veidoja kā konsekventu internacionālistu partiju, kas jau no pirmajām pastāvēšanas dienām uzskatīja sevi par vienu no starptautiskās komunistiskās kustības cīņas pulkiem un centās apvienot savās rindās visu Krievijā dzīvojošo tautību apzinīgākos strādniekus. Vladimirs Iljičs rakstīja, ka «... jautājumos par cīņu pret patvaldību, par cīņu pret visas Krievijas buržuāziju mums jāuzstājas kā vienotai, centralizētai, kaujinieciskai organizācijai, mums bez valodas un tautības izšķirības jābalstās uz visu proletariātu, kas saliedēts ar to, ka vienmēr kopīgi tiek izlemti teorētiskie un praktiskie, taktikas un organizatoriskie jautājumi, — bet nevis jārada organizācijas, kas iet atsevišķi, katram savu ceļu, nevis jāvājina sava uzbrukuma spēks, sadrumstaloties daudzās patstāvīgās politiskās partijās...»¹.

Radīt vienotu, centralizētu proletariāta partiju, jauna tipa marksistisku partiju, tādā lielā daudzīciju zemē, kāda bija Krievija, bija ļoti grūts uzdevums. Tādu partiju nebija iespējams radīt uzreiz, to varēja izveidot tikai ilgstošā nesamierināmā cīņā pret buržuāziski nacionālistisko ideoloģiju, arī pret nacionālistiskiem novirzieniem pašā partijā, konsekventi aizstāvot proletārisko internacionālismu.

¹ V. I. Leņins, Raksti, 6. sēj., 287. lpp.

1926. gadā, kad jau daudzās zemēs darbojās komunistiskās partijas un bija nodibināta Komunistiskā Internacionālē, P. Stučka, atcerēdamies internacionālistiskas proletāriskas partijas veidošanos Krievijā un salīdzinādams to ar šādu partiju veidošanos citās daudznačiju zemēs, rakstīja savā darbā «Krievu-latvju proletariāta vienības jubileja (1906.—1926. g.)», kas iespiests žurnālā «Cīnas Biedrs»: «Toreiz (t. i., XX gadsimta sākumā. — V. M.) Krievijas revolucionārās sociāldemokrātijas priekšā bija uzdevums, ar kura izvešanu vēl tagad nopūlas ne viena vien komunistiskā partija, — radīt daudznačiju valstī vienotu partiju (sal. Čehiju, Poliju, Balkānus utt.), kas tikai Krievijā ir izšķirts galīgi.»¹

Nebija viegls arī uzdevums izveidot Latvijā centralizētu internacionālistisku proletārisku marksistisku organizāciju, kas būtu V. I. Ļeņina dibinātās partijas sastāvdaļa.

Sociālisms, marksisma idejas, kā norāda P. Stučka savā interesantajā rakstā «Latvijas komunisti un to priekšteči (Vēsturisks atskats)», kas iespiests Strādnieku kalendārā 1919. gadam, kuru izdeva 1918. gadā Maskavā, 1893. gadā — vienā un tanī pašā laikā no divām pusēm ielauzās toreiz tik klusajā Latvijā — no Vācijas sociāldemokrātijas puses caur Pliekšāna-Raiņa ceļojumu uz ārzemēm un no Krievijas caur augstskolu studentiem. Šīs idejas sāka propagandēt Jaunā strāva, savā pamatā inteliģences kustība, literāriska strāva, kas jau drīz sasaistījās ar strādnieku nelegālajiem pulciņiem un sāka šīs idejas ienest strādnieku masās. XX gadsimta sākumā Latvijā radās pirmās sociāldemokrātiskās organizācijas, 1904. gada jūnijā visas latviešu sociāldemokrātiskās organizācijas apvienojās Latviešu sociāldemokrātiskajā strādnieku partijā, un tikai 1906. gada jūlijā visas Latvijas teritorijā darbojošās s.-d. organizācijas apvienojās vienotā teritorīlā internacionālistiskā organizācijā — Latvijas Sociāldemokrātijā, kas bija KSDSP sastāvdaļa un vietējā organizācija.

Tātad kopš marksistisko ideju izplatīšanās sākumiem Latvijā bija vajadzīgs vairāk nekā vesels gadu desmits, lai šeit izveidotos vienota internacionālistiska partijas organizācija.

Latvija bija Krievijas nacionālā maliena, kur dzīvoja un cīnījās dažādu tautību strādnieki, tādēļ valodas jautā-

¹ «Cīnas Biedrs», 7.—8. nr., 1926. g. jūlijā — augustā, 4. lpp.

jumam partijas celtniecībā un propagandas darbā šeit bija ļoti liela nozīme. Sociāldemokrātisko organizāciju darbības sākuma posmā tas arī bija galvenais iemesls, kādēļ latviešu revolucionārie sociāldemokrāti aizstāvēja federālisma principu partijas celtniecībā. Taču viņu federālisms radikāli atšķīrās no Bunda aizstāvētā federālisma. Latviešu revolucionārie sociāldemokrāti federālismu aizstāvēja ne kā principu partijas celtniecībā, kā to darīja Bunds, bet kā tolaik praktiski iespējamo ceļu «uz ciešāku apvienošanos» un pie tam izsacījās par to tikai pagaidām. Viņi noraidīja Bunda eksteritoriālo principu partijas celtniecībā un Bunda nacionāli kulturālās autonomijas murgus, kā dzēlīgi izteicās P. Stučka rakstā «Krievu-latvju proletariāta vienības jubileja». Tādēļ V. I. Ķēpīns bija kategoriski pret Latvijas Sociāldemokrātijas sajaukšanu ar Bendum.

Vēstulē I. Pjatnīckim, kura rakstīta 1913. gada janvārī un kurai ir ļoti svarīga nozīme Latvijas Komunistiskās partijas vēstures sākuma perioda pareizai izpratnei, Vladimirs Iljičs Ķēpīns izteicās, ka latviešu sociāldemokrātiskie strādnieki «... vienmēr aizstāvējuši vienotību no apakšas, vienmēr bijuši par *teritoriālu* autonomiju, t.i., aizstāvējuši antiseparātisku, antinacionālistisku viedokli», un «būtu briesmīga netaisnība sajaukt Bundu un latviešus»¹.

Tanī pašā laikā vēstulē M. Gorkijam V. I. Ķēpīns norādīja, ka nacionālais jautājums partijas celtniecībā Latvijā atrisināts. Vēstulē Vladimirs Iljičs minēja kā piemēru Kaukāzu, Rīgu un Viļņu, norādīdams, ka šeit vairāk nekā desmit gadu dažādu tautību strādnieki darbojas kopā vienā organizācijā. «Tā nav frāze,» rakstīja Ķēpīns, «bet proletārisks nacionālā jautājuma atrisinājums. Vienīgais atrisinājums.»²

Rakstā «Krievu-latvju proletariāta vienības jubileja» P. Stučka vaicāja, kā tas nācās, ka Pēterpils, Latvijas un Krievijas apzinīgie strādnieki, reiz apvienojušies, tik cieši un uzticīgi nesa kopējo revolūcijas karogu bez vismažākajiem savstarpējiem pārpratumiem, un turpināja: «... Latvijas Sociāldemokrātijas stiprā puse bija viņas skaidri proletāriskais raksturs, un tādēļ tā viņas lielajā

¹ V. I. Ķēpīns, Par revolucionāro kustību Latvijā, izd. «Liesma», 1969, 161. un 162. lpp.

² V. I. Ķēpīns, Raksti, 35. sēj., 58. lpp.

vairumā tūliņ, kā saka, ar «visu sirdi un dvēseli», pareizāk, ar savu proletārisko apziņu tik ātri, viegli un patstāvīgi pievienojās b. Ļeņinam un ļeņinismam jeb revolucionārajam marksismam.»

Viens no vissvarīgākajiem jautājumiem, ja ne pats svārīgākais, kuru plaši un vispusīgi iztirzā P. Stučka savos darbos par nacionālo jautājumu, ir jautājums par proletārisko internacionālismu un komunistiskās partijas nesamierināmo cīņu pret buržuāzisko nacionālismu.

«Buržuāziskais nacionālisms un proletāriskais internacionālisms,» rakstīja V. I. Ļeņins, «— lūk, divi nesamierināmi naidīgi lozungi, kas atbilst visas kapitālistiskās pasaules divām lielām šķiru nometnēm un kas izteic *divas* politikas (vēl vairāk: *divus* pasaules uzskatus) nacionālajā jautājumā.»¹

Latviešu buržuāziskā nacionālisma ideoloģijas pirmie paudēji bija jaunlatvieši. Kamēr latviešu proletariāts nebija uzņācis uz sabiedriskās dzīves skatuves kā cīnītājs par savām šķiras interesēm, latviešu buržuāziskajam nacionālismam viņa «bērnības gados» bija dažas progresīvas iezīmes. Taču tas bija spējīgs «cīnīties» pret latviešu tautas senseno bendi — vācu reakcionāro muižniecību un carisko patvaldību, tikai padevīgi nometoties uz ceļiem viņu priekšā. Bet, kad izveidojās latviešu lielburžuāzija un ieskanējās latviešu proletariāta — cīnītāja balss, viņas latviešu buržuāziskā nacionālisma «bērnības gadu» progresīvās iezīmes izgaisa kā rīta migla, saulei lecot, un aizvien skaidrāk izpaudās tā krasī reakcionārais raksturs. «Latviešu buržujam,» rakstīja P. Stučka savā darbā «Nacionālais jautājums un latviešu proletariāts», «nacionālisms tagad iegūst jaunu nozīmi; to sāk *apzināti* izmantot šķiru naida apslēpšanai...»

Latviešu proletariāta intereses prasīja, lai latviešu buržuāziskajam nacionālismam, ar kuru visas tautas vārdā tika maskētas buržuāzijas šķiriskās intereses, norautu melu plīvuru un parādītu tā šķirisko būtību. To vispirms izdārīja Jaunā strāva. Tā, kā norādīja P. Stučka rakstā «Ko vēlēt?», kas iespiests Rīgas legālajā strādnieku laikrakstā «Laika Atbalss» 1912. gadā, «pirma reizi Latvijā ierunājās par šķirām latviešu starpā un par nenovēršamo cīņu šo šķiru starpā.»

¹ V. I. Ļeņins, Raksti, 20. sēj., 10. lpp.

1905. gada revolūcijas laikā, latviešu revolucionārā proletariāta drošsirdīgās cīņas iebiedēta, latviešu reakcionārā buržuāzija jau sāka meklēt sakarus ar reakcionāro vācu buržuāziju, un 1907. gadā Rīgā Valsts domes vēlēšanās cīņā pret Latvijas Sociāldemokrātiju tās abas apvienojās. «... Tiesa gan, ne uz visiem laikiem,» rakstīja P. Stučka darbā «Nacionālais jautājums un latviešu proletariāts», «taču šī tuvināšanās arvien vairāk progresē.» Rakstā «Tautību vai šķiru cīņa», kas iespiests krājumā «Atvases» Pēterburgā 1907. gadā, P. Stučka piemetināja: «Tautības naids aizmirsts aiz šķiru interešu kopības.»

Komunisti Latvijā allaž neatlaidīgi cīnījušies pret buržuāzisko nacionālismu visos tā veidos un paveidos, konsekventi aizstāvēdami proletārisko internacionālismu.

1905. gada revolūcijas laikā visā Latvijas teritorijā, kā norādīja Stučka rakstā «Nacionālais jautājums un latviešu proletariāts», «nemaz nebija nacionālistisku aizraušanos» un «tās bija uz šķiru cīņas principu pamata audzinātā proletariāta hegemonijas sekas».

Vairākos savos darbos P. Stučka atmaskoja Bunda un M. Skujenieka aizstāvēto kulturāli nacionālo autonomiju, kuru V. I. Ļeņins uzlūkoja par izsmalcinātu nacionālismu. Vērsdamies pret šī nacionālisma aizstāvjiem, P. Stučka darbā «Tautisko centienu nākotne un nākotnes tautiskie centieni» rakstīja: «Mēs ieteicam visstingrāko *internacionālismu pret jebkuru un katru nacionālismu!*»

Vispusīgi iztirzādams jautājumu par proletārisko internacionālismu, aplūkodams to dažādos aspektos, P. Stučka savos darbos par nacionālo jautājumu sevišķu uzmanību pievērsa latviešu un krievu proletariāta kaujinieciskās savienības kaldināšanai. 1905. gada janvāra dienās izlietās strādnieku asinis Pēterburgā un Rīgā nesaraujamām saitēm sasaistīja Latvijas strādnieku cīņu ar visas Krievijas strādnieku kustību. «9. un 13. janvāris. Tās ir piemiņas dienas apvienības līgumam, ar proletariāta ásinīm rakstītam Ļeņingradas un Rīgas sniega laukumos 1905. gadā,» rakstīja P. Stučka priekšvārdā grāmatai «9. un 13. janvāris», kuru izdeva Maskavā 1925. gadā. «*Sniegs nokusa, bet asīspainie burti palika abu proletariātu atmiņā un apziņā uz mūžu mūžiem.*»

«Latvijas proletariāta izlietās asinis,» norādīja viņš 1926. gadā rakstā «Krievu-latvju proletariāta vienības jubileja», «kopā ar Krievijas proletariāta asinīm pārvēršas par

veselu asins jūru. No samērā nelielajām asins straumītēm 9.—13. janvāra sniegos ir izaugusi 1917.—1922. gada pilsoņu kara asins jūra. Un vēl šī cīņa nav pēdējā...»

Pirmais pasaules karš bija viena no pirmajām un lielākajām pārbaudēm proletāriskajam internacionālismam starptautiskā mērogā. II Internacionālēs partijas nodeva strādnieku šķiras intereses, atteicās no proletāriskā internacionālisma principiem un iestiga buržuāziskā nacionālisma un šovinisma muklājā. Boļševiku partija bija vienīgā proletāriskā partija pasaulei, kas šajā grūtajā un sarežģītajā situācijā joprojām turēja augsti paceltu proletāriskā internacionālisma karogu. Šajā pārbaudes posmā boļševistikā Latvijas Sociāldemokrātija sekoja V. I. Lenīnam. Vladimirs Iljičs ļoti augsti novērtēja LSD internacionālismu kā laikā.

Rakstā «Nacionālisma uzvara», kas iespiests «Mūsu kalendārā», kuru izdeva Rīgā 1915. gadā, P. Stučka noskaidroja II Internacionālēs kraha cēlonus un norādīja, kādi secinājumi no tā būtu jāizdara proletariātam.

«Internacionāle ir dabūjusi spērienu no nacionālisma, bet šī uzvara ir nejauša un *nevar būt* galīga. Nacionālisms ir šimbrīžam uzvarējis ne atklātā cīņā pret internacionālismu, bet caur diplomātisku niķi. Dēvēdamies par Internacionālēs biedru, piemezdamies par marksisma draugu — «proletāriskā nacionālisma» uzvalkā, — viņš bez sevišķas cīņas ieņēma cietoksnī, kas citādi bija neieņemams. Bet pirmā seka taču nu būs tā, ka mums galīgi atdarīsies acis pret nacionālismu kā pret savu ienaidnieku, pret kuru uz priekšu labvēlība vai vienaldzība un neutralitāte pilnīgi nevietā», un tādēļ «mums jāaizstāv noteikta devīze — *pret ikkuru nacionālismu*».

Karam sākoties, nacionālisma un šovinisma vilnis uzbangojā arī Latvijā, kur tam, kā rakstīja P. Stučka, vēl pievienojās vēsturiskā nacionālā cīņa pret vācietību, aiz kurās slēpās verdzinātāju šķira. Darbā «Pret tautu naidu un tautisko ienaidul!» P. Stučka rakstīja, ka šis vilnis «ierāva gandrīz visu inteliģenci un zināmu daļu arī strādniecības. Tomēr izdevās glābt latviešu strādnieku vairumu.» Rakstā «Latvijas komunisti un to priekšteči» viņš piebildā: «Tomēr tas jāsaka latviešu strādniecībai par godu, ka tā tikai nelielā skaitā padevās šādām maldu uguņim. Latvijas Sociāldemokrātija, no pirmā laika sākot, asi uzstājās pret karu. Viņa gaiši un skaidri izteica, ka *karš*

atnēsīs revolūciju un uz to jāgatavojas visiem spēkiem. Viņa šīnī ziņā bija vienis prātis ar revolucionāro boļševiku partiju...»

Bija nodomāts 1915. gada aprīlī mēģināt izdot legāli Rīgā rakstu krājumu par nacionālo jautājumu, kura virzienu uzdeva noteikt Stučkam. Sakarā ar to krājuma saistādītājs uzaicināja J. Jansonu-Braunu un P. Daugi par līdzstrādniekiem. Vēstulē J. Jansonam-Braunam 1915. gada 15. februāri P. Stučka rakstīja, ka pēc viņa domām krājumam «jābūt noteikti antinacionālistiskam jeb vismaz anacionālistiskam, jo rakstu krājumā dažādus virzienus savienot būtu apmēram tas pats, kas matemātikā, kad + un — apēdas».

Saņēmis atbildi no J. Jansona-Brauna, P. Stučka steidzās viņam atbildēt: «Es, saprotams, esmu ļoti priecīgs, ka mēs atkal esam vienis prātis, un ar nepacietību gaidīšu Tavu artikeli par nācijas jēdziena attīstību un proletārātā attiecību pret tēviju...»

Vēstulē P. Daugem, kas rakstīta 15. aprīlī, P. Stučka bija spiests ziņot: «Mūsu nacionālā jautājuma grāmatiņa nezin vai jel maz vairs pieredzēs dienas gaismu, jo cenzūra pieņēmusi tik nelabvēlīgu virzienu, ka pat mēreni un nevainīgi vadītais «Arodnieks» aizliegts... Vārds «miers» un ne vien vārds nav domājams drukā.»

1915. gada rudenī maskavieši uzaicināja Stučku uzrakstīt rakstu par agrāro jautājumu Latvijā kādam krājumam krievu valodā. Vēstulē P. Daugem 26. septembrī viņš rakstīja: «Es toreiz prasīju, vai nebūs iekšā kas šovinists, uz ko man teica, ka ne, ka redaktors būšot Reisners etc. Ja nu Reisners būtu šovinists kļuvis, tad man nebūtu iespējams tur piedalīties un taisni tagad mazāk nekā jebkad.»

Tikai Lielās Oktobra sociālistiskās revolūcijas uzvara deva iespēju atrisināt arī nacionālo jautājumu.

1918. gadā 18. decembrī tika publicēts Latvijas Padomju valdības priekšsēdētāja P. Stučkas raksts «Latvija pasludināta par Padomju republiku»: «Cik vien tālu sniedzas atpakaļ ziņas par Latviju, viņas darba tauta ir dzīvojusi verdzības gaitā... Un šodien mēs metam uguns sārtā arī šo vēstures lappusi. Mēs velkam sarkanu strīpu starp pagātni un nākotni.»

P. Stučka nesaudzigi un dzēlīgi kritizēja un izsmēja dažādos latviešu tautas interešu nodevēju — Ulmaņa, Čakstes, Meierovica un citu izplānotos Latvijas «autonomijas» vai «patstāvības» projektus, kuru nolūks bija atraut Latviju no sociālistiskās Krievijas, pakļaut to imperiālistiskajām lielvalstīm. Viņš norādīja uz Latvijas ciešajām ekonomiskajām saitēm ar pārējo Krieviju un Latvijas proletariāta ilggadīgo cīņu kopā ar Krievijas revolucionāro proletariātu. Brīvu Latviju, sacīja Stučka rakstā «Mūsu uzdevumi pret Latviju», kas iespiests «Krievijas Cīņā» 1918. gadā, mēs saprotam kā padomju republiku, kā *Latvijas darba komūnu*.

Padomju Latvijai 1919. gadā pavērās gaišas perspektīvas. Taču imperiālistu militārā pārspēka priekšā padomju vara Latvijā drīz vien krita.

Buržuāzijas diktatūra Latvijā nodibinājās uz darbaļaužu likiem, jo mazajā Latvijā, buržuāzijai nākot pie varas, noslepkavoja ap 12 000 darba cilvēku. Ne 120, bet 12 000! Un Meierovics vēlāk izteicās, ka tas bijis vēl par maz! «Rīga un Latvija,» sacīja P. Stučka rakstā «Divas «pašnoteikšanās»», kas iespiests «Krievijas Cīņā» 1920. gadā, «pārvērtās par vienu lielu *komunāru kapu*.»

Buržuāziskā Latvija bija paradīze lauku bagātajiem saimniekiem-pelēčiem, fabrikantiem, lieltirgotājiem, banku direktoriem, valsts kases izlaupītājiem, bet tā bija apspiestības un nebrīvības valsts darbaļaudim.

Noteicošā loma buržuāziskajā Latvijā kā agrārā zemē bija bagātajiem lauku saimniekiem, kuru galvenā politiskā partija bija Zemnieku savienība. Kā šos negantos darbaļaužu ekspluatatorus raksturoja P. Stučka? Darbā «Pret tautu naidu un tautisko ienaidu!» viņš sacīja: «Un, ja arī vācu baroni . . . ir pratuši tik sistemātiski un zinātniski kā neviens cits vergu īpašnieks «dresēt» savu zemnieku, tad *plēsības* ziņā nedaudznie latviešu lielgruntnieki muižnieki, tie Rušmaņi u. c., ir pārspējuši visplēsīgāko vācu baronu.»

Alkatīgo budžu republikā uzbangoja tik augsts nacionālisma un šovinisma vilnis, kāds nekad nebija piedzīvots Latvijas vēsturē.

Tēzēs nacionālajā jautājumā, kuras uzrakstīja P. Stučka un bez debatēm pieņēma LKP XXIII konference 1926. gadā, norādīts, ka pēc pirmā pasaules kara vairākas valstis Eiropā — Itālija, Dienvidslāvija, Bulgārija, Rumānija, Po-

lija, pat Latvija — kļuvušas «par īstiem nacionālisma un šovinisma perēkļiem». Un, jo mazāka ir valstiņa, kā, pie mēram, Latvija, jo vairāk tā cenšas «pārvērst ikvienu sveštautieti par tautieti kā «palielinātas Latvijas» karognesēju. Raug, kādēļ te sludina šovinismu pret ikvienu ebreju, vācieti, krievu, kas nepārlatvinās...».

Nacionālisma un šovinisma atmosfērā uzpeldēja antisemitisms, kas agrāk Latvijā tikpat kā nebija. Radās arī antirusisms jeb antikrievisms. Kāpēc? Austrumos buržuāziskā Latvija robežoja ar Padomju Krieviju, kur pie varas bija strādnieku šķira. Tā iedvesa bailes darbaļaužu apspiedējiem Latvijā. Tāpēc latviešu buržuāziskie nacionālisti, cenzdamies vājināt latviešu un krievu proletariāta vēsturiskās saites, vērsās pret visu krievisko, kūdīja Latvijas darbaļaudis pret dižo Padomju zemi, centās to apmelot un nomelnot. Šeit jāpiebilst, ka šajā netirajā darbā neatpalika arī sociāldemokrātiskās partijas lideri.

Konsekventi aizstāvēdams proletārisko internacionālismu, P. Stučka nenoguris cīnījās pret nacionālismu buržuāziskajā Latvijā. Viņš ar lepnumu atskatījās uz Latvijas proletariāta ilggadīgajām kopīgajām cīņām ar Krievijas proletariātu un paziņoja, ka diena, kad Latvija no jauna savienosies ar dižo Krieviju uz padomju iekārtas pamatiem, būs lielākā prieka diena.

V. I. Ļeņins prasīja, lai jebkura komunistiskā partija nacionālos un internacionālos uzdevumus allaž aplūkotu to vienībā, nacionālos uzdevumus pakļaujot internacionālajiem. Šī problēma ir viena no vissvarīgākajām mūsdienu starptautiskajā komunistiskajā kustībā. Ikvienas zemes komunistiskā partija vispilnīgāk pauž savas tautas nacionālās intereses, bet viņa tās var aizstāvēt tikai visciešākajā savienībā ar visu starptautisko komunistisko kustību.

«Ja grib būt... internacionālists,» sacīja V. I. Ļeņins, «tad jādomā ne tikai par savu nāciju, bet *augstāk par to* jāstāda visu nāciju intereses...»¹ Būt internacionālistam, norādīja Vladimirs Iljičs, nozīmē panākt «... maksimumu no tā, kas realizējams vienā zemē, *lai i revolūciju attīstītu, atbalstītu, atmodinātu visās zemēs*.»²

Līdz ar to komunistiskajām partijām izvirzās jautājums

¹ V. I. Ļeņins, Raksti, 22. sēj., 319. lpp.

² V. I. Ļeņins, Raksti, 28. sēj., 263. lpp.

par dubultu atbildību — par atbildību pret saviem nacionālajiem, patriotiskajiem pienākumiem, kā arī par atbildību pret internacionālajiem pienākumiem. Tam ir liela teorētiska un praktiska nozīme mūsu dienās cīņā pret nacionālisma izpausmēm pasaules komunistiskajā kustībā.

Konsekventais internacionālists P. Stučka visus strādnieku un komunistiskās kustības jautājumus Latvijā aplūkoja, raugoties no starptautiskās komunistiskās kustības viedokļa.

Rakstā «Mūsu uzdevumi pret Latviju» Stučka sacīja: «... Tā fronte, kurā mums jākoncentrē savi spēki, jānoteic plānveidīgi no internacionālās vadības. Un, ja tā atzīst, ka šimbrīžam dienvidu vai austrumu fronte svarīgāka, tad tam mierīgi jāpadodas un jācīnās ar visiem spēkiem tur, kur tas uzdots. Jo jāatminas labi, ka Latvijas kā padomju republikas brīvība galu galā tiks izšķirta ar ieročiem kādā no Krievijas frontēm un ne Rīgā vai Liepājā. Jo, ja kristu Padomju valdība Maskavā, tad Baltijas jūrā tiktu iedzīta arī Latvijas Padomju Republika. Un otrādi, ja uzvarēs galīgi, un jo spožāk, jo labāk, Krievijas Padomju Republika, tad viens rokas mājiens noslaucis jebkuru pretestību Padomju valdībai Latvijā.»

Kā patiesi proletāriskie internacionālisti cīnījās Latvijas komunisti, kuri sakarā ar Latvijas okupāciju un Rīgas rūpniecības evakuāciju uz Iekškrievijas rajoniem darbojās ārpus Latvijas robežām. Viņi visur atradās cīnītāju pirmajās rindās.

«No Rīgas līdz Vladivostokai,» rakstīja P. Stučka darbā «Latvijas komunisti un to priekšteči», «ir plūdušas latviešu strādnieku asinis. Viņus ir mēģinājuši kūdīt, ka viņi lejot asinis svešā zemē. Bet vairāk kā simt gadus vecais proletarizācijas process un vairāk kā 25 gadus ilgā marķisma skola atsargā latviešu komunistu, agrāk Latvijas Sociāldemokrātijas, pulkus no jel mazākajām šaubām. Jo viņi zina, ka, kur viņi arī neaizstāvētu komunisma karogu, viņi aizstāv visas pasaules strādnieku šķiras, t. i., visas cilvēces nākotni un līdz ar to arī savu «*brīvo Latviju brīvajā Krievijā*» jeb, kā viņi to izteica: *Latvijas Sociālistisko Padomju Republiku — Krievijas Sociālistiskajā Federatīvā Padomju Republikā kā nelielu daļiņu no Vispasaules sociālistisko padomju republiku apvienības.*»

1918. gada novembrī Latvijai izvirzījās reāla iespēja kļūt par padomju republiku. Līdz ar to radās jautājums:

vai visiem latviešu komunistiem, kuri darbojās Padomju Krievijā, nebūtu jāceļas spārnos un jādodas uz Latviju. P. Stučka šo jautājumu skāra savos referātos — Latviešu padomju pulku komunistisko frakciju II konferencē un KK(b)P Maskavas Pilsētas rajona latviešu sekcijas biedru pilnsapulcē. Pašlaik, paskaidroja P. Stučka, var būt, ka vienai daļai no mums būs jāiet uz Latviju, bet visiem mums aiziet uz Latvijas fronti nebūs iespējams, un tas būtu nepareizi: «Cinīdamies par sociālismu tajā vietā, kur mēs pašlaik atrodamies,» sacīja Stučka, «mēs tanī pašā laikā cīnāmies arī par brīvu Latviju un brīvu cilvēci. Ja Krievijā pastāvēs Padomju republika, tad mēs varam būt droši, ka arī Latvija tiks atsvabināta.»

Kā konsekventi proletāriskie internacionālisti sevišķi spilgtu un neaizmirstamu lappusi vēsturē ierakstījuši slavenie latviešu sarkanie strēlnieki, kuri Sarkanās Armijas rindās lēja savas asinis gandrīz vai visās pilsoņu kara frontēs. Viņu drošsirdīgās cīņas ir latviešu tautas nacionālais lepnums un piemērs vēlākajām cīnītāju audzēm.

Latviešu padomju pulku komunistisko frakciju II konference vienbalsīgi pieņēma P. Stučkas uzrakstītās tēzes Latvijas jautājumā, kurās norādīts, «ka latvju strēlnieki ir pareizi sapratuši savus internacionālos uzdevumus, cīnīdamies joprojām uzticīgi Krievijas Sociālistiskās Federatīvās Padomju Republikas Sarkanās Armijas rindās, cik viņiem arī prāts nenestos uz to — nākt palīgā saviem brāļiem un māsām dzimtenē». Viņi ar īgnumu noraidīja baumas par strēlnieku gaidāmo vai jau notikušo atšķiršanos no Padomju Krievijas Sarkanās Armijas, paziņodami, ka tās ļaunprātīgi izplata angļu-franču-amerikāņu imperiālistu uzpirktie dienderi un tās ir pilnīgi no gaisa grābtas.

1927. gada decembrī ievadā «Latvju strēlnieku vēstures» I sējuma 1. daļai, ko 1928. gadā izdeva Maskavā un ko P. Stučka nosauca par pieminekli uz slavenās Latvju strēlnieku divīzijas kapa, viņš rakstīja: «Bet mirusi ir tikai armijas forma — divīzija. Revolucionārais latvju strēlnieks «nevaid miris»; viņš dzīvs un dzīvos.»

PSKP Centrālās Komitejas pārskata referātā partijas XXIV kongresam teikts: «Partija arī turpmāk nostiprinās Padomju Sociālistisko Republiku Savienību, konsekventi realizējot ļeņinisko kursu uz sociālistisko nāciju uzplaukumu un to pakāpenisku tuvināšanos. Partija arī

turpmāk audzinās visus darbaļaudis sociālistiskā internacionālisma garā, neiecietībā pret nacionālisma un šovinisma, nacionālās ierobežotības un uzpūtības izpausmēm jebku-rās to formās, dziļā cieņā pret visām nācijām un tautībām.»¹

Šie ļeņiniskie principi ir mūsu spēka avots. Un velti no-pūlas dažādi buržuāzijas ideologi, antikomunisti, latviešu baltemigranti atdzīvināt nacionālisma paliekas un iedra-gāt PSRS tautu brālīgo vienotību. Nesamierināmā cīņā pret viņiem P. Stučka allaž būs mūsu cīņas biedrs un pa-domdevējs.

*Latvijas PSR Nopelniem bagātais
zinātnes darbinieks profesors*

V. Miške

¹ PSKP XXIV kongresa materiāli, 86. un 87. lpp.

Kā mazus bērnus mēdz baidīt [ar] bubuļiem, tā mazapzinīgus ļaudis mēdz biedināt ar dažādām tenkām. Viena no šīm tenkām ir, ka latviešu revolūcija gribot nodibināt savu patstāvīgu valsti un atdalities no Krievijas. Ar šo tenku mēdza baidīt Krievijas plašo publiku, sevišķi to, kuras saimnieciskās intereses cieši saistītas ar Baltijas piekrastes piederību pie Krievijas valsts un kura citādi nebūtu pretim dot latviešiem un igauniem jau vienkārši pēc skaita piederīgās tiesības vietējā pašvaldībā.

Sis līdzeklis nav nebūt jauns. 70. gados, kad latviešu tautiskā kustība bija savos ziedu laikos un nozīmēja tiešām atsvabināšanās kustību, tad vācieši, lai novērstu no sevis Krievijas «dalīšanas politikas» bargās sekas (tas ir, politikas, kuras mērķis bija, pabalstot latviešus, iznīcināt vācu varu, lai pēc tam apspiestu abējus), mēģināja iestāstīt, ka jaunlatviešu, šo «Krievijas ērgļa» toreiz visai uzticīgo un pateicīgo tautiešu centieni neesot ne uz ko citu mērķēti kā vienīgi uz īpašas latviešu karalistes dibināšanu. Un ne vien baumas tapa izlaistas; nē, kad latvieši nosūtīja uz Pēterburgu vispadevīgu deputāciju, tad Kurzemes gubernators Lilienfelds (jūs sapratisiet paši, uz kā ieteicieniem) laida telegrammu, lai nepielaižot toreizējo Latviešu biedrības ² pilāru, nelaiķi advokātu Kalniņu, audiencē, jo tas esot kandidāts uz latviešu karaļa troni. Toreiz Latviešu biedrība, vēl juzdama sevi jaunības spēku, cienīgi nosodīja tādas smieklīgas denunciācijas autoru, Kurzemes gubernatoru, un to izslēdza iz goda biedru skaitā! Bet Pēterburgā tādai bērnišķīgai denunciācijai — ticēja!

Kad 1897. g. iesākās politiskā prāva pret toreizējiem

¹ To, ka šī raksta autors ir P. Stučka, pamatojis P. Dauge savā grāmatā «P. Stučkas dzīve un darbs», LVI, 1958, 248. un 249. lpp. Red.

² Domāta Rīgas Latviešu biedrība. Red.

dienlapistiem, arī tad žandarmi un prokurori iesākumā meklēja pēc kandidātiem uz latviešu karala «amatu», un plašajā publikā vēl ilgi gāja līdzīgas baumas. Arī bez šiem diviem piemēriem līdzīgas denunciācijas par īpašu latviešu karalisti nebija nekas jauns.

Tagad līdzīgi apvainojumi atkārtojas, tikai jaunam laikam vairāk piederīgā uzvalkā. Tagad dzenāt pēc karalistes kandidātiem būtu grūti, to neviens vairs neticēs. Tagad ir laiks vainot, ka latvieši un igaunji tīkojot pēc savas īpašas, no Krievijas atdalītas *republikas*, un Rēveles¹ siekallaizis, telegrāfa aģentūras ierēdnis un reizē spiegs un «Dūna Zeitung» korespondents, par puspuodeli alus sit uz Pēterburgu telegrammu, ka no zaldātiem noslepkavots (standrechtlich erschossen) skroderis Šulcs, kas saucis sevi par Igaunijas republikas prezidentu. Un vēl agrāk atrodas atkal viens gubernators, šoreiz Vidzemes gubernators Zvegincevs, kas atkal denuncē latviešus Pēterburgā, ka tie tīkojot pēc *patsīvīgas valsts* (republikas) dibināšanas, un šoreiz viņu tā pati Latviešu biedrība par tādu «goda darbu» — *ievēlē par goda biedru!*

Tā bubulis atrasts, un krievu avīzes, visvairāk atpakaļrāpules, bet *ne vienīgi* tās, klaigā un vaimanā: kas nu būs? Baltija atdalīsies, tā nozudīs Krievijas svarīgākās ostas, latvieši apvienosies ar «viltnieku englenderi» un uzvarēs un pārlatvinās visu Krieviju, apspiedis Krievijas tirdzniecību utt. (ne velti latviešiem jūrmalniekiem gandrīz vai vairāk kuģu, nekā palicis pāri visai Krievijas patvaldībai!). Tā latviešu «mierīgā revolūcija» top iztaurēta par karagājienu, no kura jāsadreb visiem Krievijas karapulkiem. Tā mierīgais, saprātīgais kultūras darbs top pārvērsts par «apkrāptu ļaužu» murgiem utt.

Saprotams, ka tas tikai bubulis! Ir vācieši, ir Veinbergi, ir Vites un to rokaspuši zina itin labi, ka latvieši grib tikai *brīvību vienlīdzīgi ar visām pārējām Krievijas tautām*, ka latviešu sociāldemokrātija, t.i., partija, kuras noteicēju vārdu Latvijas revolūcijā patvaldnieki nenoliedz, ka latviešu sociāldemokrātija prasa vienīgi Viskrievijas satversmes saeimu, vienu vienīgu Krievijas brīvvalsti un visām Krievijas valsts tautām tikai *autonomiju, vietēju pašvaldību*, kuras veidu un apmēru katra tauta noteic priekš sevis. Viņi zina, ka to pašu prasa visas tūkstošu

¹ Tagadējā Tallina. Red.

tūkstošas balsis, kas izteikušās šini jautājumā oktobra un novembra mēnešu mitīņos! Visi zina, ka šī punkta dēļ taisni sociāldemokrātijai jādzird pārmetumi no «savienībnieku»¹ klaiguļiem.

Bet tie zina, ka [ar] patiesajiem Baltijas revolūcijas centiem krievu publikas acīs nav attaisnojama kara pasludināšana latviešiem un Latvijas kultūrai, tādēļ tie melo par Baltijas republikām, un viņiem tic apstākļu nepazīnēja Krievijas publīka.

Bet te mums nav no svara tas, ko domā par to citi, mums te no svara vienīgi tas, ka šī jautājumā valdītu skaidrība pašu rindās. [...]

Kā būs ar mums? Mēs neejam tik tālu kā Somija; mēs paši pastāvam uz to, ka gribam būt tikai *brīvās Krievijas brīva tauta*. Pēc tās mēs cīnāmies kopā ar visu pārējo Krieviju. Bet, nenogaidot to, mēs prasām tūliņ vispirms *vietējo pašvaldību*, kura Krievijā jau ir, bet pie mums vēl nemaz nav, un tad šo *pašvaldību* uz citādiem pamatiem, nekā Krievijā ir — *plašāku pēc satura un pilnīgi demokrātisku pēc sastāva*. Abas ir prasības, pret kurām arī konstitucionālai monarhijai principiāli nekas nevar būt pretim. Ja mēs uzstādītu prasību pēc latviešu republikas, tā būtu prasība, kurai mēs nevarām piekrist principiāli un kuru Krievija nevar atzīt jau aiz praktiskām saimnieciskām interesēm. Tāda prasība būtu fantastiska, un *cīņa pēc tās* būtu jāzaudē. Mūsu prasība pēc pašvaldības ir pamatota dzīves apstākļos, un *cīņa pēc tās* nevar tikt zaudēta.

Lai aizrāda tiešām kāds, roku pie sirds pielicis, kādu citu izeju gan viņš atrod no tagadējā stāvokļa, ja ne mūsu uzstādīto prasību izvešanu dzīvē. Ar lielgabaliem un ložmetējiem tāds jautājums nav izšķirts. Pāries vētra pār zemi, nogāzīs daudz zaļokšņu koku, bet vētra nevar palikt mūžīga. Mūsu organizācija ir proletāriska. Vienas kritušas galvas vietā izaug 100 jaunas. Katra no zaldātiem izpostīta birgēliska² eksistence ir jauns pretinieks viņas postītājiem. Muižniecības politiskā vara nav vairs uzturama pilnā spēkā, «tā grimusi un nenāks atpakaļ». Arī viss saimnieciskais stāvoklis satricināts un var tikt uzlabots

¹ Par savienībniekiem sauga sīkburžuāziskās Latviešu sociāldemokrātu savienībās biedrus. *Red.*

² — buržuāziska. *Red.*

tikai caur izlīgumu, piekāpšanos. Ja tāds izlīgums neizdodas, tad arī tā [izeja] ir beigta.

Šo patiesību sajūt jau daudzi: tikai ne visi vēl pietiekoši apzinīgi. Uz revolūcijas apgāzto piļu mūriem kā kraukļi uz kaujas lauka parādās dažādi projekti, ko un kā no jauna celt.

Mēs, sociāldemokrāti, gaiši sakām, kādu ēku mēs celtu, ja mēs būtu pie varas, un kādu mēs *piejausim* celt, ja to būvētu birģēlu sabiedrība. Tas izteikts mūsu programmā un mūsu pamata principos. Tagad savus projektus sāk klāstīt arī birģēlu lapas.

Demokrātisko vēlēšanu principu jau pie mums baidās noliegt pat «Mājas Viesis», bet paraugiet tikai, ko viņš liek priekšā jaunajai «autonomijai», piem., agrārjautājumā. Vietējai pašvaldībai jāpāņem kroņa zeme uz renti un jānodrošina kronim *rentes nauda* ne zemāk par vidējo ienākumu pēdējos 3 gados, tāpat, izpērkot privātas muižas, jāmaksā vai nu tik, cik kungs prāsa («pēc brīva izlīguma»), vai *pēc takses pēc pēdējo 3—5 gadu skaidrā caurmēra ienākuma!* Vai nav gaiši, priekš kā strādā jaunā «demokrātiskā» pašvaldība? Priekš kroņa un privātmuižniekiem. Ja revolūcijai arī nebūtu cita panākuma, tad tas būs bez runas, ka zemes rente būs nodzīta uz leju, raug, kādēļ kronim un kungam jānodrošina rente, kas bija pēdējos gados iepriekš revolūcijas!

Bet kā nu būs ar to zemju apstrādāšanu, zeme pati jau to renti netaisa, to darina *kalpu darbs*? Kā šos kalpus pie-dabūt pie kungu rentes «taisīšanas»? Te nu «M. V.» (51. nr.) liek priekšā nesalīdzināmi jauku līdzekli, ko es te (lūdzu, nesmejieties) vārdu pa vārdam pievedīšu: «*Jautājums, kā sadabūt saimi šām pagaidu saimniecībām, var tikt izšķirts tā, ka priekš to apkalpošanas gājēji pieņemami labprātīgi un, ja diezgan nepieteiktos, komandējami jauni ļaudis 20 — 23 g. vecumā pēc lozes uz ikvienu gadu...* Jādabū tiem bez uztura un dzīvokļa arī maza atlīdzība priekš drēbēm un apaviem.» Ģeniāla ideja — vis-pārēja «*kalpu klausība*» pēc lozes. Arakčējeva «*zaldātu nometnes*» (военные поселения) — tikai demokrātiskā uz-valkā! «*Latviešu brālība*,» tā raksta tajā «M. V.», «*nedrīk-t tikt dalīta caur Bauerfängera knifi, t.i., caur to, ka saimniekus izspēlē pret kalpiem.*» (Turpinot šo kāršu spēles bildi, mēs zinām, ka kungs jeb saimnieks vienmēr pēc likuma *sit kalpu!*) Tālāk nāk plašs meliorācijas kredits,

elektriska aršana utt., ar «Mērnieku laiku» vārdiem turpinot, līki cigāri, kantaini papiroši!

Tāds ir viens no daudzajiem projektiem, kuram kungi piekristu «rokām un kājām», ja tikai jel maz varētu domāt, ka tie sasodītie bezzemnieki ar to būs mierā! Mūsu starpība šai lietā ir tā, ka mēs prasām demokrātisku pašvaldību priekš *plašās tautas* un ne zemes lielkungu un saimnieku labā. Un tādēļ no mums arī tā baida un mūs atkal un atkal denuncē kā jaunus kandidātus uz karalis-tēm un republikas prezidentiem. *Visas plašās tautas brīvību caur pašu tautu un vienīgi pašas tautas labā*, šī ir tā ideja, ko mēs esam sējuši un kuru izravēt neizdosies ne caur slepkavošanu, ne caur «elektrisku aršanu».

«*Ihr könnt das Leib nur töten,
Ihr tötet nicht den Geist!*»

(*Jūs miesas varat nokaut,
Gars nāves nebaidās!*)

Arī bijis karaļa amata kandidāts

*«Pēterburgas Latvietis», 1. nr.,
1906. g. 1. janvāri*

Iespiests pēc avīzes teksta

PROVINČU AUTONOMIJA SOCIAŁDEMOKRĀTU PARTIJU PROGRAMMĀ

Drusku dīvaini izliekas, ka tanī pašā laikā, kad krievu birgeliskā prese bija pārpildīta ar dažādiem provinču un īpaši «malienu» autonomijas projektiem, sociāldemokrātija šinī jautājumā klusēja. Tikai dažas «nacionālas» organizācijas, kā tās saukāja tādēļ, ka tās vēl nebija piederīgas pie Krievijas sociāldemokrātiskās partijas, sprienda arī par šo jautājumu. Pazīstams šai ziņā ir Bunda projekts, kurš pieslienas Austrijas projektiem un kurš sacēla tikai pretestību no Krievijas partijas pusēs.

Bet dzīve lauza šo naidīgo vai višmaz vienaldzīgo izturušanos pret tik svarīgu jautājumu kā vietējo autonomiju. Tā Polijas un Lietuvas soc.-dem., kura savas ievērojamās teorētikes Rozas Luksemburgas personā arvien ļoti asi uzstājās pret plašas autonomijas plāniem kā nacionālismu un separatismu, jau pagājušo vasaru sāka ieminēties par autonomiju Polijā, un raugi — nesen pagājušā Krievijas partijas apvienotajā saeimā visa saeima vienbalsīgi un vēl ar plaušķināšanu atzinusi šīs poļu partijas prasību pēc Polijas autonomijas¹. Gadījās gan mazs incidents: krievu s.-d. orgānā, kuru redīģē partijas oficiālā orgāna redaktori, kas bijuši klāt apvienošanas komitejā, punkts par Polijas autonomiju bija izlaists, tā ka poļu organizācijai bija tas jāpapildina caur īpašu rakstu avīzēs «Kurjer» un «Vperjod», bet jādomā, ka tāds aizmāršības gadījums nebija nekas cits kā mazs pārpratums. Tātad ledus ir lauzts un tagad cerams, ka krievu s.-d. presē itin brīvi pārrunās šo jautājumu, jo, kā itin pareizi aizrādīts «Nākotnes»².

¹ Drusku divaini izliksies te, ka šī Polijas un Lietuvas s.-d. partija prasa autonomiju tikai Polijai un ne arī Lietuvai. Bet te jāzina, ka Lietuva partijas nosaukumam piekārta vienīgi kā dezinfekcijas līdzeklis pret nacionālismu, tā, kā pie mums daži visādā ziņā Latvijai grib piekārt Igauniju. Bet iz poļu organizācijas titula vārds «Lietuva» laikam drīz kritis, jo tam tikpat reālas nozīmes kā Krievijas patvaldnieka titulā vārdiem: Norvēgijas troņa mantinieks, Šlēsvigas u. c. hercogs utt.

numurā¹, tik svarīgos jautājumos partijā jāvalda teorētis-kai un taktiskai skaidribai.

Tādēļ pavisam nesaprota man izlikās pārsteidzošā ziņa iz Kaukāzijas (kur ievēlēti tie daudzie soc.-dem. domes deputāti taisni no tās centra, Tiflisas,² kur s.-d. kan-didātiem bija tikpat liels balsu vairums kā Grosvaldam Rīgā), ka Tiflisas pilsētā ievēlētie soc.-dem. balsotāji (выборщики) *vienbalsīgi* nolēmuši³: *izteikties pret* Kau-kāzijas *autonomiju*, jo tā novestu pie dažādo tautību sav-starpēja kara, kas draudētu ar pilnīgu savstarpēju iznīci-nāšanu. Ko tas nozīmē? Nevar taču pielaist, ka sapulce iz izvēlētiem apzinīgiem sociāldemokrātiem un pie tam vēl tagadējā domes deputāta Žordanija klātbūtnē, par kuru pat Krievijas oficiālā telegrāfa aģentūra ziņoja, ka tas esot «Plehanova skolnieks un Kaukāzijas partijas vadonis un dībinātājs», pieņemtu rezolūciju, kas nav nekas cits kā vienkārša muļķība. Kādēļ autonomija uz demokrātiskas pašvaldības principa pamatiem lai noved pie tādu tautību savstarpēja kara? Jeb vai tāda centrālās varas iejaukša-nās Kaukāzijas darīšanās nodrošina labāk pret tādu tau-tību savstarpējo karu nekā demokrātiska pašvaldība? Es atteicos to saprast, iekams man nav kāds paskaidrojis šo miklu jeb vienu no tām mīklām, ko mums pēc rindas uz-dod Kaukāzija. Un mums no svara ir šo miklu atminēt, jo taisni Kaukāzijas delegātu lielais skaits bija tas, kas uzspieda visai Krievijas partijai (un tādi netieši arī lat-viešu organizācijai, kura pievienojās Krievijas partijai) jauno taktiku Valsts domes un citos jautājumos.

Kā jau teicu, es atsakos saprast šo lēmumu, jo negribu pielaist domas, ka Tiflisas biedri būtu gribējuši likt ceri-bas uz centrālās varas *spaidiem* kā tautību naida mazinātā-jiem un tautību apvienotājiem. Jau kongresā kāds nekauņa viesis ieminējies, ka «kaut kas te neesot kārtībā», kad runa bijusi par gruzīnu un armēņu nacionālām grupēša-nām un kad kāds gruzīns sociāldemokrāts izteicis bažas, ka, tautiskām apvienībām partijā nodibinoties, visi «armēni no tām aizmukšot». Vai tikai lielie pretnacionālisti paši

¹ P. Stučka te atsaucas uz rakstu «Tautu pašnolemšanās tiesība», kas iespiests žurnālā «Nākotne» bez paraksta. «Sociāldemokrātijas Vēst-neša» 6. numurā (143. lpp.) 1910. gadā norādīts, ka šī raksta autors ir ū. t. i. P. Stučka. Red.

² Tagadējā Tbilisi. Red.

³ Un ne vien nolēmuši, bet pat pa telegrāfu paziņojuši, bez maz vai ne pašam Valsts domes prezidentam Muromceva k-gam.

nav aizmaskoti («verkappt») nacionālisti, kā tas tik bieži un pārāk bieži atgadās. Mēs neesam nacionālisti, un neviens mums nevar pierādīt ne mazākā nacionālistiskā traipeliša, tādēļ mēs varam bez bēdām aplūkot arī šo jautājumu. Saprotams, ka te tas iespējams tikai paviršiem aizrādījumiem, vispārējos vilcienos.

Sociāldemokrātijai nav un nevar nekas principiāli būt pretim pret vietēju autonomiju, — ja tā ir nodibināta uz demokrātiskiem pamatiem un ja to prasa praktiska vajadzība. Tāpat sociāldemokrātija mazajās patstāvīgajās valstiņās neuzstāda vis kā savu mērķi mazo valstiņu iznīcināšanu, bet tikai viņu *demokratizēšanu* un *starptautisku apvienošanu*. Bet tas jau nu skaidra lieta, ka mazā valstiņā separātismam un nacionālismam daudz labāks un izdevīgāks perēklis nekā lielas valsts provincē, ja tikai šis nacionālisms un separātisms neceļas kā dabisks pretspāids pret to spaidu, kas nāk no augšas un kura nolūks pārkrievot, pārvācot utt.

Tātad demokrātiskā valstī no provinču autonomijas nedraud nekādas briesmas starptautiskās sociāldemokrātijas principu skaidrībai. To mums nepierādīs neviens, pat veiklākais dialektikis.

Autonomijas jautājums ir praktisks jautājums, kurš attiecas uz taktiku, ne uz programmas principiem. Ar to nu nav teikts, ka taktikas jautājums nebūtu visciešākā sakarā ar teoriju un ka pietiek tikai apvienot sociāldemokrātijas programmas, kaut arī taktikas ziņā laudis būtu tieši antipodi (tieši pretim viens otram). Ir, piem., agri priecāties par partijas apvienošanu, ja taktikas vissvarīgākajos jautājumos ir tik nesamierināmas domu savādības un taisni pretišķības kā patlaban Krievijas partijā. Bet par autonomijas jautājumu jāteic, ka tam nav šādas šķirošas nozīmes.

Demokrātisms un centrālisms, kurus pēdējā laikā ir mode savienot, ir grūti savienojami jēdzieni. Tāds apvienojums ir iespējams tikai tur, kur (kā par piemēru, sociāldemokrātijā) apzinātā šķiru kopība (solidaritāte) pānāk dzīvē to, ko agrāk tikai dzejnieks savā iejūsmībā uzdrošinājās izteikt:

«Zwei Seelen und ein Gedanke,
Zwei Herzen und ein Schlag!»

(*Divas dvēseles un viena doma,
Divas sirsniņas un viens pukstiens!*)

Bet arī šim centrālismam ir liktas robežas, un viņu attaisno vienīgi tā vajadzīgā cīņas gatavība, ko pieprasā partijas cīņas raksturs.

Ne tā ar zināmas valsts daļas autonomiju. Tikai no militāriska stāvokļa te varētu aizstāvēt centrālisma principu; bet demokrātija nevar izšķirt savus jautājumus, no militāriska stāvokļa spriežot. Priekš viņas autonomija ir mierīgas pašvaldības organizācija. Un še nu piedzīvojumi pieräda, ka politiska brīvība ir nodrošināta vienīgi tur, kur valda plaša vietēja pašvaldība, t. i., autonomija.

Lai neceltos pārpratumi, tad mums drusku jāpakavējas pie jēgumiem pašvaldība un autonomija. Sie jēgumi ir īstenībā vienādā nozīmē (sinonīmi), bet ar laiku tie pieņēmuši dažādu nokrāsu. Pie mums ar pašvaldību apzīmē vietējo saimniecisko būšanu pārzināšanu, kamēr autonomija dod vietējas pašnoteikšanās tiesības arī politiskos un administratīvos jautājumos. Bet to nu ne vien zinātne un dzīve, to pat grāfs Vite savā laikā pierādījis, ka zemstus pašvaldībās nav saimniecība šķirama no politikas un administrācijas, ka vietējā pašvaldība nav nekas cits kā daļa no vispārējās valsts varas. Un tātad pats par sevi saprotams, ka demokrātiskā valsti šī pašvaldība ir jo plaša un ikkatrā gadījumā, kur vietējie apstākļi stipri atšķiras no vispārējiem, pieņem atsevišķu krāsu un pārvēršas itin dabiski par autonomiju.

Bet, ja nu autonomijai ir vieta Somijā un Polijā, kādēļ tad ne Baltijā un ne Kaukāzijā? To mums neviens nepie-rādīs, kas zina mūsu sevišķos apstākļus — kā saimnieciskos, tā kulturālos un politiskos. Un mēs varam droši teikt, ka demokrātiska autonomija pie mums nebūt nepaasinās *tautību* naidu, kurš jau tagad ir tikai birģēlu šķiru starpā. Bet, taisni atņemot katru spaidu, kas līdz šim tiek izvests no ārpuses vienas vai otras tautības vai valodas labā, zudīs svarīgākais pamats priekš katra tautiska naida un šķiru interešu vienādības apvienos tautiskās dažādības. Patvaldības politika gribēja ar varu vienu kopēju valodu arī visiem, kas to nesaprata. Par mazo tautību asimilēšanās vajadzību (pielīdzināšanās, t. i., taisni pārkrievanās vajadzību) runā arī liberāļi un pat — sociāldemokrāti (lasi «Iskras» pirmos numurus, zīmējoties uz ebreju valodu)¹. Te

¹ Iespējams, ka P. Stučka šeit domājis L. Martova polemiku ar Bunda CK «Iskras» 7. un 8. numurā sakarā ar Bunda IV kongresa lēmumu par nacionālo jautājumu. *Red.*

skaidri parādās aiz pretnacionālistu maskas īstens nacionālisms. Sociāldemokrātijai tādi centieni ir sveši. Ko teiksmainais nostāsts par pirmo kristīto runāšanu dažādās mēlēs vasaras svētku dienā līdzībās grib tikai aizrādīt un pie tam ar visai neizdevīgu piemēru, to taisni dzīvē panāk sociāldemokrātiskā Internacionāle; tā tiešām apvieno uz ciešāko dažādo tautu proletāriešus, atstājot viņiem viņu valodu un tautību. Te Internacionāles saeimā tiešām klausītāji var teikt: redzi, vai tie nav visi sociāldemokrāti? Kā tad mēs tos dzirdam ikviens savā valodā, kurā mēs dzimuši? Partieši, medieši un elamieši, un kas dzīvo iekš Mezopotāmijas, Jūdejas, Kapadokijas, Pontus un Āzijas, Frīgijas un Pamfilijas utt. Un neviens mēditājs te neuzdrošināsies pacelt savu balsi: tie salda vīna pilni.¹

Raug, kādēļ es neticu, ka apzinīgi sociāldemokrāti varētu izteikties pret demokrātisku autonomiju aiz bailēm no tautību naida paasināšanās un vēl pie tam zemē, kur apzinīgā proletariāta partija svin uzvaras tautas vietnieku vēlēšanās. Caur tautību naidošanos reiz pazīstama ir Austrija, un paraugiet, kādu rezolūciju šīs valsts apvienotā sociāldemokrātija 1899. [gadā] pieņēma vienbalsīgi Brīnjas partijas kongresā:

«Ievērojot to, ka tautiskās jukas Austrijā kavē dažādo tautu politisku progresu un kultūras attīstību, un nēmot vērā, ka šīs jukas izskaidrojamas caur mūsu politisko iestāžu neattīstību un ka taisni tautiskā naida turpināšanā valdošās šķiras redz līdzekli nodrošināt savu valdišanu un aizturēt patieso tautas vajadzību stingru uzstāšanu, kongress nolej:

tautību un valodu jautājuma galīga nokārtošana Austrijā uz līdzīgu tiesību pamata ir pirmā kārtā kultūras jautājums un tātad ir proletariāta dzīves interese;

tā ir iespējama tikai patiesi demokrātiskā valstī, kura pamatojas uz vispārējām, līdzīgām un tiešām vēlēšanu tiesībām un kurā visas feodālās privileģijas valstī un tās daļas ir atceltas, jo tikai tādā valstī var pie vārda tikt strādājošās šķiras, kas ir īstie valsts un sabiedrības izaugsmei elementi vārda vislabākā nozīmē;

visu Austrijas tautu tautisko savādību izkopšana un attīstīšana ir iespējama tikai uz līdzīgu tiesību pamata un

¹ P. Stučka te atsaucas uz Jauno derību un pārfrāzē «Apustuļu darbu» otrās nodajas 7., 8., 9. un 13. pantu. Red.

atmetot katru apspiešanu, kādēļ vispirms jāapkaro katrs birokrātisks valsts centrālisms, tāpat kā atsevišķo valsts daļu feodālās privilēģijas.

Šo ievērojot un tikai tad būs iespējams Austrijā tautību naida vietā ievest tautību jautājuma nokārtošanu, atzīstot sekojošos pamata principus:

1. Austrija jāpārveido demokrātiskā apvienoto tautu valstī (Nationalitätēn Bundesstaat);

2. Vēsturisko valsts daļu (Kronländer) vietā jāsastāda pēc tautībām norobežotas pašvaldības provinces, kurās likumdošanas un valdišanas vara pieder tautu saeimām, kas ievēlētas caur vispārēju, līdzīgu un tiešu balsošanu;

3. Visi vienas un tās pašas tautības pašvaldības novadi kopā sastāda tautiski apvienotu savienību, kura savas tautiskās vajadzības apkopj pilnīgi patstāvīgi (autonomi);

4. Tautisko mazākumu tiesības nodrošina īpaši no vietas valsts parlamenta izdodami likumi;

5. Mēs neatzīstam nevielas tautas īpašas priekšrocības un tātad *atmelam īpašas valsts valodas prasību*; cik tālu vajadzēs vienīgas satiksmes valodas, to nosacīs valsts parlaments.

Partijas kongress kā starptautiskās sociāldemokrātijas orgāns Austrijā izsaka pārliecību, ka uz šo pamata principu pamata ir iespējama tautību apvienošana;

tas tālāk svinīgi pasludina, ka tas atzīst katras tautības tiesību uz tautisku pastāvēšanu un tautisku attīstīšanos; bet ka, beigās, tautības var izkarot savas kultūras progresu tikai ciešā savstarpējā vienībā un ne maziskā¹ valdībā, pie kam sevišķi visu tautību strādnieku šķira katras īpašās tautības, kā arī visu tautību kopības labā joprojām pieturas pie starptautiskas cīņas vienības un brālības un turpina savu politisko un arodniecisko cīņu cieši apvienotā kopībā.»

Mēs tik tālu neejam savā «pašnoteikšanās» prasībā, mazākais, šimbrīžam ne, kamēr nav skaidri paredzama tālākā attīstības gaita. Bet no sociāldemokrātijas stāvokļa

¹ — šaurā, norobežotā. *Red.*

nevarētu nekas būt pretim, ja mēs pieprasītu pat tikpat
plašu autonomiju kā Polija vai pat Somija, ar kuru mums
galu galā visvairāk vienādības. Vietējās pašvaldības jeb
autonomijas apmēra noteikšanai, saprotams, jāpieder pa-
šai tautai. Šī apmēra jautājums ir ļoti svarīgs, un tā ap-
spriešanai jāpiegriež pie laika visa vērība.

§

«*Nākotne*», 4. nr.,
1906. g. 15. jūnijā, 48.—53. lpp.

Iespiests pēc žurnāla teksta

TAUTĪBU VAI ŠĶIRU CĪNA

Ekonomiski materiālistisks apcerējums

Kad noskatās no tālienes, tad jādomā, ka tā cīna, kas notiek Baltijā starp iedzīmtajām tautām un ienācējiem vāciešiem, būtu skaidri un šauri *tautiska* cīna. Tā viņu arī parasti saprot cittautieši, kas nepazīst vietējos apstākļus, un uz šī pamata tad arī vācu melu tenkas par latviešu revolucionāru nacionālistiskām tendencēm atrada ticētājus visplašākajās krievu tautas aprindās.

Bet ne vien no tālienes noskatoties! Kas gan neatmin, kā vēl nedaudz vairāk kā 10 gadus atpakaļ latviešu birģeji klupa virsū tā sauktajai Jaunajai strāvai, kura bija uzdrošinājusies noliegt tautību cīnai to cēlo *vistautisko* nozīmi, kādu viņai līdz tam laikam mēdza piekārt, un kura *pirma reizi Latvijā* ieminējās par *dažādu šķiru* starpībām ikvienā tautā un *ikviens* šķiras interešu kopību *dažādu* tautību vidū. Toreiz jaunstrāvnieki bija «tautas nodevēji», kas, saprotams, no kaut kā uzpirkti, ar savām «kosmopolitiskām blēņu mācībām» gāžot tautības tempļa pamatus.

Bet tikko bija notikusi Latvijas revolūcija¹, kurā, izņemot kaut kādu nelielu kliķīti «tautas pilāru», tiešām izlikās, it kā visa latviešu tauta būtu bez šķiru starpībām sacēlusies pret valdošo vācietibu un tās pabalstītāju — birokrātiju, jaunstrāvnieku pēcteči — sociāldemokrāti to mēr atkal skaidri un gaiši izteica, ka tāda tautiska saskaņa esot tikai acu mānišana un ka rūpot tikai sociāldemokrātijai stāties pie vēlēšanu urnām, lai sadzītu naidīgos birģeliskos brāļus iz dažādām tautībām vienā barā. Pirmās Valsts domes vēlēšanas sociāldemokrāti boikotēja, un tānīs «tautiskais» virziens, drusku pārkāsots ar liberālisma resp. kadetisma kritu, uzvarēja «pa visu līniju». Rīgas vēlēšanu devīze, piem., bija: pirmā kārtā ne vācieti, bet

¹ Runa ir par 1905.—1907. gada revolūciju Latvijā. Red.

latvieti un tikai blakus bija dzirdama sīka balsīte: bet tikai progresīvu. Toreiz tomēr pietika ar reakcionāra Grosvalda liberālismu un progresu!

Otrās vēlēšanās sociāldemokrāti ienesa jaunu virzienu. Neraugot uz visiem spaidiem, kas neļāva nekādi attīstīties iepriekšējai vēlēšanu aģitācijai, *tautības* jautājums vairs nespēlēja pirmo lomu: ievēlēja pirmā kārtā sociāldemokrātu, kas tikai tanī pašā laikā bija arī latvietis. Demokrāti vēl balsoja, kaut arī ar gariem zobiem, par sociāldemokrātu, bet tā sauktie latvieši reformisti jau visai stipri šķielēja uz vācu pusī, un no pilnīgas apvienošanās viņus atturēja vienīgi bailes zaudēt katru piekrišanu «lie-lajā ļaužu pūlī» un tad iedomas, kādas, acīm redzot, vēl valdīja viņu starpā par savu svaru un piekrišanu «tautā». Trešajās vēlēšanās mēs redzam skaidru un gaišu apvienošanos: latviešu birģēļi reformisti paraksta ar baltiešu konstitucionāliem reakcionāriem 8. augustā 1907. g. *līgumu*, ka *kopēji* balsos I kūrijā par vācieti un II kūrijā par latvieti, ja tie tikai būs atpakaļrāpuļi un būs pret sociāldemokrātiju. Tautības naids aizmirsts aiz šķiru interešu kopības. *Latviešu* birģēļi pirmajā kūrijā balso *pret latviešu* demokrātu Bergu un *par vācieti* atpakaļrāpuli Moricu, un vācieši, neraugot uz savām 5000 balsim II kūrijā, balso II kūrijā par latvieti Grosvaldu! Šķiru intereses nēmušas pārsvaru par tautību naidu. Un taisni šis atgadījums mums palīdz atsegāt to tautiskās vienprātības plīvuru, kas cenšas slēpt šķiru pretišķību patieso ainu.

Gandrīz vienā un tai pašā laikā, kad tas notika pie mums, Austrijas sociāldemokrātija izdeva grāmatu, kura ar ekonomiskā materialisma metodes palīdzību mums mēģina atklāt «tautiskā jautājuma» patieso raksturu un īstos cēloņus. Tā ir 576 lappuses bieza austriešu biedra Oto Bauera sarakstītā grāmata «Die Nationalitätenfrage und die Sozialdemokratie». Autors neizsaka jaunas domas, tās ir izsacītas arī pie mums jau agrāk, bet viņš ar ekonomiskā materialisma metodi apgaismo tautības jautājuma [iz] celšanās vēsturi visā plašumā, un tanī ziņā viņš sniedz daudz ko jaunu. Var nebūt vienprātis ar viņa domām par tautības jautājumu nākotnē¹, bet ar atzinību jāmin viņa uzcī-

¹ O. Bauera uzskatiem par tautību attīstību nākotnē P. Stučka nepiekrita un tūlit pat uzrakstīja šā apcerējuma otru daļu, bet, tā kā nebjāja, kur to publicēt, tā parādījās atklātibā tikai 1914. gadā. Sk. «Tautisko centienu nākotne un nākotnes tautiskie centieni» šajā izlasē. *Red.*

tīgais darbs, izpētot pagātni. Piemērojot viņa vispārējos slēdzienus mūsu apstākļiem un iztirzājot ar tās pašas ekonomiski materiālistiskās metodes palīgu mūsu jaunlaiku vēsturi, mēs nostāsimies uz zinātnes stāvokļa arī tautības jautājumā, kuru līdz šim pie mums bija parasts šķirt vienīgi no jūtu vai veikaliska aprēķina stāvokļa. Bet, lai izšķirtu jautājumu par tautisku vai šķiras pretišķību nozīmi, mums vispirms jāpakavējas plašāk pie paša «tautas» jēguma.

Kāds vācu zinātnes vīrs izteicās par jēdzieniem «tauta un tautība», ka tie esot viena no tām parādībām, par kurām mēs šķietam zinot, kas tās ir, kamēr mūs neviens neprasa, bet kuras izskaidrot īsi un noteikti mēs nevarām.

Tā, piem., vai tauta ir tikai «cilvēku kopa, kas cēlušies no vienas cilts saknes»? Bet tad mums jāievēro, ka visas Eiropas tagadnes tautas ir cēlušās no veselas rindas citu tautību (franči no galliešiem, romniekiem, britiem un vāciešiem; krievi no krieviem, tatāriem utt., latvieši no latviešiem, lībiešiem u. c.). Jeb tautība nozīmē tikai «valodas kopību»? Bet dāņi un norvēģi, vācieši un šveicieši, serbi un kroati runā vienā valodā, bet tomēr neiztaisa vienu tautu. Jeb tās ir «tautības jūtas», kas aptver vienas tautas piederīgos? Bet tad taču vajag pastāvēt kādai objektīvai kopības zīmei agrāk, iekams mēs šo kopību sajūtam.

Oto Bauers jēdzienu «nācija», «tauta» izskaidro iz jēdzienu «tautas raksturs», nosaukdamas to miesisko un garīgo savādību kopsummu, kas atšķir vienu tautu no otras, par «tautas raksturu». Šo tautas rakstura dažādību var izskaidrot dažādi, tas var attīstīties, var pieņemties stiprumā vai vājināties, bet vienmēr vienas tautas caurmēra locekļis vienā un tanī pašā laikmetā pēc tās kārtas, kā viņš domā, jūt utt., izšķiras no otras tautas caurmēra locekļa, nelūkojot uz viņa kārtas vai amata piederību. Ar to nemaz nav sacīts, ka šis tautas raksturs būtu kaut kas mūžīgs un negrozīgs, un zinātnes vīri, kā, piem., prof. Miļukovs (savos agrākos «ekonomiski materiālistiskos» darbos), pierāda gaiši, cik daudz no tā īsti tautiskā, ar ko, piem., lepojas «īstie krievu ļaudis», ir vienkārši sveštautisks un pārņemts no cituriennes. Bet katras tautas rakstura kopība, saprotams, zīmējas vienīgi uz vienu un to pašu laikmetu un ir jāsaprot ne absoluīti, bet relatīvi.

Reiz tauta sastāv iz dzīvnieku kopības, kas arī padotī

vispārējiem dabas likumiem, tad priekš viņas arī vispirms ir spēkā sugas iedzīmtības un sugas īpašību maiņas likumi. Mēs zinām no Darvina, ka blakus sugas īpašību iedzīmtībai eksistences cīņā zināmas īpašības kā nevajadzīgas nozūd un citas attīstās pilnīgā atkarībā no ārējās pasaules; ka tālāk zem tiem pašiem ārējās pasaules iespādiem rodas arī jaunas īpašības, kas pēc dabiskās sugas izvēles likumiem savukārt kļūst par pavisam jaunām zināmas sugas rakstura zīmēm. Pārceļot šo vispārējo dabas likumu uz cilvēku dzīvi, mēs arī novērojam, ka blakus iedzīmtām zināmas tautas rases īpašībām rodas arī jaunas tautas rakstura īpašības, kas ir zināmu mainošos ārēju apstākļu rezultāts. Kā caur iedzīmtību no dzimuma uz dzimumu pāriet sevišķi tās īpašības, kas izrādījušās par visizturīgākām cīņā uztura dēļ, tā arī veselu tautu vēlākās paaudzes atspoguļo savās rakstura īpašībās agrāko paaudžu uztura cīņu, t. i., viņu ražošanas un pārtikas apstākļus.

Tautas raksturs tādā kārtā kļūst par tautas sastingušu vēsturi. Un pats jēdziens «tauta» līdz ar to top par vēstures rezultātu, kas, tāpat kā ražošanas apstākļi, jāapprauga ne kā kaut kas mūžīgs un negrozāms, bet kā kaut kas nemitīgi mainošs, grozīgs. Mēs, apraudzīdami zināmas tautas darbību, to gan arvien vispirms mēģināsim izskaidrot iz tagadnes apstākļiem, kuru iespāids ir skaidrs un nenoļiedzams; bet, ja mēs tādā kārtā nenāksim pie skaidrības, mēs raudzīsimies viņas senču dzīves apstākļos, meklēdami tur izskaidrojumu par to, kas no turienes pārgājis caur iedzīmtību uz tagadni.

Bet nekad tautība nav saprotama vienīgi kā iedzīmtība, vienīgi kā *dabiska kopība*, jo ikkura cilvēka īpašības netop noteiktas tikai caur iedzīmtību, bet arī caur tiem apstākļiem, kuros viņš pats dzīvo. *Tautība nav vienīgi dabas kopība, bet arī kultūras kopība*. Un taisni šī pēdējā (t. i., kopējā kultūra) ir no visai liela svara tādēļ, ka bez tās, dabiskai kopībai vien pastāvot, tautas raksturs pēc dabiskās tendencies uz diferencēšanos visai ātri saskaldītos individuū un grupu raksturu kopībā.

Mēs nedrīkstam ne vien aizmirst to, ka *vienas un tās pašas* tautas atsevišķu locekļu starpā ir tās vislielākās rakstura dažādības un *starpības* un ka rakstura kopība vēl nenozīmē rakstura vienādību, bet mums jāievēro arī tas, ka arī šķiras vai amata piederība izpaužas īpašās raksturu kopībās, kas apvieno dažādu tautību *vienas šķiras* (piem.,

proletariāta) vai *viena* (piem., burtliču) *amata* locekļus, un ka šīs šķiras vai amata rakstura kopības var pat nēmt pārsvaru par tautas rakstura kopību vai dažādību. Tātad pats par sevi «tautas raksturs» mums vēl nekā neizskaidro, bet tas pats prasa no mums izskaidrojumu.

Kādēļ vienas tautas piederīgiem ir vienāds tautas raksturs? Vieni to izskaidro caur sevišķu noslēpumainu *tautas garu*, tautas dvēseli. Tautas gars pēc šo spirituālistu domām ir tas, kas zināmai tautai iedveš zināmu uzskatu, domu, sajūtu vienādību. Un šo tautas garu kādam sirmās senatnes sencim iepūtusi pati dievība, no kura laika šīs gars dzīvo un lido joprojām zināmas tautas paspārnē. Uz šī tautas gara veselību tad arī dzēra mūsu pirmie «tautieši»¹. Bet tas vēl nebija nekāds izskaidrojums, un galu galā arī tas krita, tiklīdz zinātnē apgāza gara jeb dvēselēs no ārējās pasaules neatkarīgo eksistenci (patstāvību) un pierādīja, ka gars un miesa nav šķirami.

Ja mēs redzam, ka vienu vecāku bērni līdzinās saviem vecākiem un arī savā starpā, tad mēs šo novērojumu it viegli varam pārnest arī uz visas tautas rakstura īpašībām kā uz iedzīmtību. Vienalga, vai mēs izskaidrojam iedzīmtību pēc Darvina vai Veismaņa, tautības iedzīmtība *materiālista* acīs pārvēršas par sevišķas matērijas (vielas) pāreju no paaudzes uz paaudzi (iedzīmtību). Ko spirituālisms izskaidroja vienīgi caur sevišķu iedomātu tautas garu, to dabzinātniskais materiālisms saprot vienīgi kā vielas iedzīmtības seku. Pēdējie, t. i., materiālisti, bez runas tālāk tikuši nekā pirmie, jo tie iziet no nenoliedzamā fakta, ka pastāv ne vien cilvēka — individuālā īpašību, bet arī veselu rasu savādību *iedzīmtība*. Bet ne viena, ne otra teorija nav pietiekoša.

Ja tautu apvienotu vienīgi dabas kopība, tad mēs varētu būt pārliecināti, ka tauta jo drīz saskaldītos ciltīs un vēl mazākās grupās, kas savas atsevišķās īpašības, pateicoties vietējiem iespādiem, arvien jo tālāk attīstot, arvien jo vairāk viena no otras atšķirtos un nevis apvienotos. *Tikai kopējās kultūras iespādi* panāca cilšu apvienošanu tautās. Ar to, zināms, nav sacīts, ka dabas un kultūras kopībai būtu ikkatrai savi atsevišķi cēloņi. Nē, tautas raksturs ir arvien un visur viņas likteņa, viņas vēstures

¹ Domāti latviešu buržuāzijas pārstāvji, kas pulcējās reakcionārajā Rīgas Latviešu biedrībā, tā sauktajā «māmuļā». Red.

rezultāts. Tie apstākļi, kuros cilvēki ražo savu dzīves uzturu un kuros tie savstarpēji dala sava darba augļus, noteic ikkuras tautas likteni, vēsturi; bet tanī kārtā, kādā zināma tauta ražo un izdala savu dzīves uzturu, pamatojas arī zināma kultūra, gara dzīve. Vieni un tie paši apstākļi, kuros senči cīnījās sava uztura dēļ, dara iespāidu uz nākošām paaudzēm dažādā ceļā: caur zināmu īpašību dabisku pāreju no dzimuma uz dzimumu, kā arī caur zināmu kultūras mantu (gara mantu) pāreju no paaudzes uz paaudzi.

Tikai kā kultūras kopību apskatot tautu, mēs stājamies uz drošākiem pamatiem, nekā ja mēs visu tautas raksturu gribētu izskaidrot vienīgi caur *miesisku* īpašību pāreju no dzimuma uz dzimumu. Pēdējā gadījumā mums ik uz soļa rasies mīklas, kuru atrisināšanai nepietiks drošu novērojumu, bet būs jānodarbojas ar hipotēzēm. Tikai tauta kā kultūras kopība mums norāda uz pareizo pētīšanas ceļu, proti, uz *cilvēces vēsturi*.

Ja mēs pēc še sacītā piegriežamies *latviešu tautībai*, tas ir, latviešu tautas rakstura [iz]celšanās un attīstības vēsturei, tad mēs, saprotams, nenodarbosimies ar to, uzskaitīdami, kādas ir latviešu tautas rakstura atsevišķās zīmes. Nē, mēs apraudzīsim, zem kādiem apstākļiem iedzimtās rases īpašības pārvērtās un pārgrozījās par tautas raksturu un kā izcēlās tautiskie centieni un viņu izpaušanās ārēji tautiskā cīņā un tautību naidā.

Par *latviešu tautu* mums visai vecu raksturīgu¹ ziņu nav. Valodnieki domā, ka leišu-latviešu-prūšu tautības cēlušās no vienas vienīgas koptautas «letiem». Te mūs tomēr neinteresē jautājums, vai tas tiešām tā bijis jeb varbūt leiši, latvieši un senprūsi patstāvīgi atskaldījušies no vecākā indoeiropiešu tautas celma. Mēs zinām tikai to kā faktu, ka, vāciešiem Baltijā ienākot, te dzīvoja vairāk dažādu cilšu, kas piederēja pie latviešu «tautības», tā zemgaļi, laikam arī kūri, tālāk no krievu hronistiem minēti letgaļi u. c. Šo cilšu «latviskā tautība» pastāvēja vienīgi iekš tā, ka tās bija cēlušās no viena kopēja celma un rūnāja vienādā valodā, kaut arī dažādās izloksnēs.

Kā jādomā, toreiz Baltijas piekrastes iedzīvotāji pēc savas saimnieciskās pakāpes atradās tanī laikmetā, kad «nomadizējošā zemkopība» pāriet kārtējā laukkopībā. Kaut gan tolaiku avoti jau min pie Baltijas piekrastes iedzīvo-

¹ — raksturojošu. Red.

tājiem ciešus mājokļus, tomēr milzu skaits lopu, ko, pēc hronistu ziņām, atņēma vācieši, uzvarot vietējās pagānu tautas, nestāvētu nekādā samērā ar mazattīstīto laukkopību, kāda varēja būt patstāvīgās zemkopības pirmajā pakāpē. Bez tam ļoti biežie kari cilšu starpā aizrāda uz Baltijas piekrastes iedzīvotāju pa daļai klejojošo raksturu, kas sakarā ar patlaban attīstošos laukkopību iztaisa t. s. nomadizējošo zemkopību.

Kas toreiz apvienoja dažādās ciltis? Pirmā kārtā kopējais cilts celms, tas ir, dabiskā kopība, ar kuru te saprotama kopēja valoda, vienāda dievu ticība, tikumība. Saprotams, šīni iedzīmtības kopībā jau piekrita loma arī toreizējai pirmatnējai kultūrai, jo vienādi saimnieciski apstākļi noteic vienādu ražošanas un dzīvošanas iekārtu. Par *vienīgu latviešu tautu* toreiz vairs jeb vēl nevarēja būt runas. Iedzīmtā vienība dažādo cilšu starpā jo dienas jo vairāk zuda, jo neradās nekas, kas šīs ciltis lai apvienotu. Kareivju kārta, kas arī pie šīm ciltīm jau sāka attīstīties un kas citur mēdz būt par pirmo *vistautisko* apvienotāju, še apvienoja tikai katru cilti par sevi, bet ne dažādas vienas tautas ciltis savā starpā, jo ciltis cita citu apkaroja. Kopējais visu cilšu ienaidnieks, ienācējs vāciešis, būtu ar laiku cīņā apvienojis dažādo cilšu kareivju kārtas vienā tautiskā, ja nebūtu caur savu augstāk attīstīto kara tehniku pārāk driz pārvarējis vietējās ciltis, kuru virsaiši un kareivju kārtas vai nu krita karā, jeb saplūda, asimilējās ar uzvarētājiem — ienācējiem.

Esmu pilnīgi vienis prātis ar F. Roziņu (viņa «Latviešu zemniekā»), ka vācu ienākšana pati par sevi neatnesa verdzību un ka vietējie iedzīvotāji joprojām palika vēl brīvi cilvēki. Bet tās nodevas un tās klaušas, ko uzlika uzvarētāji ienācēji, vietējos iedzīvotājus spieda galīgi pāriet uz pastāvīgo, nemainīgi pie vietas saistīto zemkopību, kas iedzīvotājus galīgi saistīja pie savas teritorijas (sava novada). Kareivju uzdevumus nu uzņēmās kareivju kārta iz ienācējiem bruņiniekiem un iz ar viņiem saplūdušās, asimilētās vietējo virsaišu un dižmaņu kārtas. Arī tirdzniecība bija ienācēju amats. Zemkopju pagasti tādējādi jo dienas jo vairāk viens no otra atsvešinājās un zaudēja katru apziņu par ciltis vai tautības kopsaderību.

Šāda attīstība nav nekas sevišķs vienīgi priekš Baltijas. Arī Vācijā, piem., savā laikā zemnieki neiztaisīja kopēju nāciju — tautu. Saistījušās pie zināmas teritorijas, arī

vācu ciltis šinī pašā saimnieciskās attīstības pakāpē arvien jo vairāk viena no otras atsveinājās, arī viņu starpā nebija nekā kopēja, jo pat kopējā valoda caur atsveināšanos pārgāja dažādās izloksnēs. Pirmo *nacionālo apvienību* tur atnesa kareivju kārta, kas tapa jo drīz arī par dzimtskungu kārtu. Zemes aizstāvēšana pret ārējo ienaidnieku bija *kopējā interese*, kas apvienoja šīs kārtas piederīgos iz dažādiem ciemiem, novadiem, pagastiem, draudzēm un pat veselām ciltim. Kareivju kārta jeb, kā to ar laiku pārsauc, *bruņniecība* atradās pastāvīgā savstarpējā satiksmē. Radās sevišķa bruņniecības kārtas kultūra, vienāda valoda resp. tās izloksne, vienādi uzskati uz tiesību un taisnību, tikumību, pat sava dzeja, visbiežāk pārņemta no citurienes vecākām bruņniecībām (piem., franču), bet tā nebija arī vienkārši pārņemta, bet patstāvīgi uzņemta un iekšēji pārstrādāta. Šī bruņnieciskā apvienība kopējā tautiskā apziņā bija tolaik tas, ko mēs vienīgi varam saukt par vācu *tautību*. Pie mums, Baltijā, tādas *latviešu kopības* nebija, bruņniecība bija ja arī ne pilnīgi pēc dzimuma, tad pēc kultūras un valodas — vāciska. Latvieši bija *tauta bez vēstures* (geschichtslose Nation, kā Oto Bauers tās nosauc). Un jo vairāk viņi kļuva par tādu līdz ar dzimtbūšanas un verdzības ieviešanos. Pagasts no pagasta vairāk sāk atšķirties viens no otra ir valodas, ir parašu, ir apģērbu ziņā nekā agrāk dažādas ciltis un vēl agrāk dažādas taučības. *Nav latviešu tautas, ir tikai «nevācu zemnieki»* («undeutsche Bauern»).

Mēs zinām tālāk iz vēstures, ka Rietumu zemēs bruņniecības varu un stāvokli lauza preču ražošanas ieviešanās. Līdz ar pilsētu augšanu lieluma, daudzuma un saimnieciska svara ziņā pacēlās arī jaunas kārtas: tirgotāji un amatnieki. Kapitālisms iesāka savu uzvaras gaitu, gan vēl pirmatnējā veidā. Kapitālistiska mājrūpniecība uz laukiem bija pilsētu kapitālistiskās manufaktūras pavadone. Naudas saimniecība sāka iespiesties pat uz laukiem. Reizē ar to pārgrozās arī pati valsts un tās iekārta, kurā pamazām sāk sašķukt bruņniecības — muižniecības svars un paceļas uz augšu birģelība, buržuāzija.

Reizē ar to rodas pavisam jauna *pilsoniska*¹ kultūra. Bruņniecības kultūras avots bija *slinkošana*, kas atbalstījās uz *zemnieku izmantošanu*. Pilsonības kultūrai bija

¹ Seit un arī tālāk vārds «pilsonisks» nozīmē «buržuāzisks». Red.

jāatbalstās pirmām kārtām uz pilsonības pašas *darbu*. Ne galma etiķetes, bet tās zināšanas un mākas, kas vajadzīgas tirdzniecībā un amatniecībā, tagad sāka ieņemt pirmo vietu. Bija jāprot «rakstīt, rēķināt» un ne vien tikai «ziņgēt, spēlēt, jāt». Ja jau vācu bruņnieku dzejnieks Wolframs fon Ešenbahs atzinās:

«Swaz an den buochen stēt geschriben
Des bin ich künstelos beliben.»

(Kas grāmatās lasāms,
tas man palicis nezināms) —

un ja jau Vācijā pašā tika kā brīnumu putns minēts:

«ein ritter so geleret was,
daz er an den buchen las!»¹

(viens bruņnieks, kas tik mācīts bij,
ka pat grāmatā lasīt prata),

tad varam gan iedomāties, cik zema bija «izglītība» tām izlašņām un atmetām iz vācu bruņniecības vidus, kas ielauzās kā šīs vācu bruņniecības kultūras nesēji Baltijas piekrastēs.

Pilsoniskā kultūra Vācijā sāka nēmt pārsvaru par bruņniecisko, un šī kultūra ne vien apvienoja daudz plāšākas iedzīvotāju aprindas, bet apvienoja tās arī daudz ciešāk nekā bruņnieciskā, jo preču ražošana *tuvināja* cilvēkus savā starpā vēl lielākā mērā, nekā patstāvīgā zemkopība tos vienu no otra *atšķira* un atsvešināja. Ja jau bruņnieciskā kultūra bija radījusi zināmu valodas vienību, tad pilsoniskā, vēl pabalstīta no visiem viņas laikmeta izgudrojumiem un atradumiem, piem., grāmatdrukāšanas, pirmo reizi radīja pilnīgi *vienu tautisku valodu*, kas pamazām sāka izspiest intelīgences starpā līdz tam parasto latīnu valodu. Reformācija bija šīs jaunās *nacionālās* kustības spēku pilnīgais izpaudums. Bet arī šī kultūra apņēma tikai mazu iedzīvotāju daļu; no tās izslēgti ir joprojām pilsētu darbaļaudis un zemnieki. Un birģēlu dzejnieks tāpat kā agrāk bruņnieciskais par zemnieku tikai «āzējas»:

«Der Bauer ist an Ochsen statt,
Nur dass er keine Hörner hat.»

(Zemnieks mums ir vērša vietā,
tikai bez ragiem.)

¹ Cītāti iespiesti senajā vācu rakstībā. *Red.*

Baltijas piekrastē bija viss tāpat kā Vācijā: te joprojām kultūra bija *vācietības*, *vācu bruņniecības* un vēlāk vācu birgeliņas piederums; latviešu (t. i., nevācu) elements noslīdēja arvien jo dziļāk verdzībā un līdz ar to tumsībā. Rīgas pilsēta ar savu augsto kultūru 18. gadsimta beigās ieņēma vācu pilsētu starpā ne pēdējo vietu; vācu dzejnieks Herders slavē to brīvību, kuru viņš atradis nekur citur kā vienīgi te, bet tā bija brīvo, t. i., vācu iedzīvotāju brīvība, kā savā laikā senajā Grieķijā brīvā cilvēce lepojās ar savu augsto kultūru uz vergu darba rēķina. Un, ja mēs sastopam lielās franču revolūcijas atskaņas arī baltiešu mutē, tad tie ir atkal *vācieši*, kas ārzemju augstskolās smēlušies jaunlaiku idejas (Merķelis un ap viņu daži citi).

Līdz 19. gadsimta sākumam latviešu laucinieku liktenis bija vergu liktenis; kungs kaut kuru no viņiem varēja pārdot vai aizdāvāt. Tā nevarēja celties nekādas kopības, vienības idejas. Kāds bija latviešu stāvoklis pilsētās? Amelungs aprēķina, ka 1771. g. no 30 000 pilsētu iedzīvotājiem Vidzemē apm. 17 000 bijuši *latvieši* jeb 57%, bet tie bija visi pie strādnieku oklada¹ piederīgi un tikai nedaudzi amatniekos, kas kā tādi, par zelļiem kļuvuši, tūlit pārvācojās. Mēs varam sacīt, ka šīnī pirmajā laikmetā īpaša *tautības naida* vēl nevarēja būt un nebija. Uz to norāda tas apstāklis, ka šīnī laikā vācieši diezgan lielā skaitā (īpaši uz laukiem) prot *latviski* un netur par kaunu to prast. Latviešu valodā mēs atrodam pat ierakstus vācu korporāciju vairogos no 19. gadsimta sākuma. Un «Düna Zeitung» redaktors Serafīms konstatē, ka tikai ap 70. gadiem vācieši sākuši uzcītīgi atmest latviešu valodas prāšanu.

No šī stāvokļa mēs vienīgi arī varam saprast tās dažu humānistu naivās domas 19. gs. sākumā, ka zemnieku brīvlaišana būšot latviešu valodas nāve jeb tā šķēršļa atcelšana, kas kavējusi *pilnīgu vienas zemes iedzīvotāju saplūšanu vienā baltiešu vācu tautībā*.

Šīs domas bija naivas, kā arī daudzkārt visai naivas un īsredzīgas bija to vācu cilvēces draugu idejas, kuri tik dzīvi uzstājās par dzimtbūšanas atcelšanu Baltijā. Gan daži no viņiem vairāk vai mazāk gaiši sajuta, ka zemnieku brīvlaišana ir saimniecisku interešu jautājums. Tā

¹ Ar vārdu «oklads» te domāts stāvoklis, iedzīvotāju grupa. Red.

Garlībs Merķelis saraksta uz godalgu nelielu rakstiņu (1814. g.), kurā pierāda ar skaitļiem, ka ar brīviem strādniekiem zemi var apstrādāt pustik lēti nekā ar dzimtbūšanu. Citi spriež par zemnieku izglītības vajadzību zemkopības attīstības labā un nopietnā garā pārrunā jautājumu, kas zemniekiem papriekšu mācāms: lasīt un rakstīt jeb dabas zinātnes? Bet neviens no viņiem (arī ne G. Merķelis) nesaprata vai (aiz šķiras ideoloģijas) *nevarēja* saprast, kādu noziedzīgu zemnieku aplaupišanu visi aizstāv, izteikdamies par zemnieku atdalīšanu no zemes, *atzīstot zemi par muižnieku vienīgo ipašumu*. Ka šī brīvlaišana bija lielākā pārestība, kas nodarīta latviešu zemniekiem, tas sīki un skaidri aprādīts F. Rozīņa «Latviešu zemniekā» un te nav atkārtojams. Ja jau tomēr šur tur caur dažu muižnieku nolaidību latviešu starpā bija sākušies kaut kādi kultūras paņēmieni, tad briesmīgie klausības spaudi, kas bija daudzkārt grūtāk nesami nekā dzimtbūšana, to visu apspieda.

Viens no zemnieku dzimtbūšanas un vēlāk arī kļaušu stāvokļa atcelšanas motīviem priekš ikkuras valdības bija tas — kļūt tiešā sakarā ar zemnieku kā nodokļa maksātāju, iznīcinot feodālās muižniecības vidutājību un bez tam viņas brīvību no kaut kādiem nodokļiem. Še to tuvāk apskatīt nav vieta, jo priekš mums šoreiz no svara ir tikai iegaumēt to, ka caur šās vidutāju kārtas privileģiju atcelšanu tika atcelta arī viņu privileģija uz tautas reprezentāciju. Zemniekiem turpretim tika pamazām dota iespēja pārcelties no vienas vietas uz otru; cēlās iespēja rasties plašākai nekā ciema vai pagasta kopībai; radās šķiras — agrāko kārtu vietā.

Ar dzimtbūšanas atcelšanu (un arī jau agrāk, bet tikai pilsētu iedzīvotāju starpā) kļuva manāma latviešu pacelšanās saimnieciskā ziņā. Bet pirmajā laikā tie latviešu elementi, kurus vienīgi valodas trūkums atturēja no saimniecisko labumu baudīšanas (iestāšanās cunftēs, kredīta baudīšana no vācu bankām utt.), itin viegli kā nekā iemācījās vāciski un pārvērtās par vāciešiem. Tas bija laikmets, kurā, ar Serafīma vārdiem runājot, «pacelšanās augstākā stāvoklī no latviešu puses bija iespējama tikai caur vācietību». Otrs moments, kas veicināja tādu «pārvācināšanu», bija tas, ka vācieši stingrāk sāka uzstāties uz to, lai latviešu dienderi un kalpotāji mācētu vāciski. «Sevišķi 70. gados latviešu valodas mācēšana vācu aprindās

gāja ļoti atpakaļ, kamēr tie latvieši, kas nāca pilsētās, izrādījās ļoti spējīgi iemācīties vāciski» (Serafīms). Treškārt, vācieši vēl nelika šķēršļus pārvācošanai.

Sis «pārvācošanās» iznākumu gaiši aprāda šādi skaitļi. Pēc Hupeļa aprēķina, 1771. g. visā Vidzemē bija iedzīvotāju: 447 360 cilvēku, no tiem 20 400 vācieši (4,5%), no kuriem pilsētās dzīvoja 14 100. 1881. g. vispārējā tautskaitīšana atrada Vidzemē — 1 163 484 iedzīvotājus, no tiem 113 373 vāciešus (jeb ap 9%). (1870. g. skaitīja pat 15%!) Tā kā starp 1771. un 1881. g. no Baltijas nekādas ievērojamas emigrācijas (aizceļošanas), ne arī uz turieni īpašas imigrācijas (ieceļošanas) nebija, tad mums darīšana, saprotams, ne ar vācu ātrāku dabisko vairošanos, bet ar pārvācošanos jeb, pareizāk, ar uzdošanos par vāciešiem, kas sniedzas pie 50 000 cilv. — 100 gadu laikā vienā vien Vidzemē. Un nav jāaizmirst, ka 1881. g. jau pārvācošanās vilnis sāka atkrist, tā ka 1897. g. no 1 299 365 iedzīv. vairs tikai 98 573 jeb vairs tikai 7,6% uzdevās par vāciešiem. No 1881. līdz 1897. g. vācu skaits bija *absolūti krities* par 16%, pat neskaitot dabisko pieaugšanu.

Kamēr visi tie elementi, kas caur sevišķām spējām vai īpašu enerģiju tikoja izkārpīties laukā no sava agrākā stāvokļa, to itin viegli bez kavēkļiem varēja panākt, vai nu paliekot par latviešiem, jeb pārvācojoties, tamēr neradās īpaša tautību naida. Tas varēja rasties tikai tur, kur cēlās sadursme veselas vienas vai otras tautas grupas vai šķiras starpā. Uz laukiem šī sadursme norisinājās starp muižniecību kā privileģētu kārtu un reizē feodālo zemes īpašnieku šķiru un starp zemnieku-saimnieku kā klaušu vai arendas¹ nesēju.

Kad pēc dažiem bāda gadiem, kas izskaidrojas caur zemnieku pārāku izsūkšanu, visās Latvijas malās sāka celties zemnieku nemieri un kustība sāka pieņemt plašu dumpīgu raksturu (1841. g.), tad šī kustība vienu laiku diezgan māksligi tika novesta uz *ticības ienaida* pusī. Vācu ticības muižniecībai pretī stādīja pareizticīgo Krieviju; pareizticīgo baznīca solīja vai no tās, mazākais, gaidīja zemes piedališanu vai uzlabojumus zemnieku stāvoklī, un zemnieki sāka plūst pareizticībā, bet ne uz ilgu laiku.²

¹ — rentes. *Red.*

² Mums savādi skan ausīs, ja mēs tagad par toreizējo pāriešanu pareizticībā lasām toreizējā «latviešu revolucionāra» rakstu, ka šie plūdi pareizticībā izskaidrojami kā «latviešu atgriešanās tai pirmajā

Drīz tīcības naida vietu ieņēma *ienaidis pret vācu tautību*. Šis ienaidis savā neapzinīgā veidā bija itin dabisks — latviešu zemnieku izsūca, dīrāja vācu kungi, vai nebija itin dabiski uzvilkt dziesmiņu: es vācietim tā darītu, kā vācietis man darīja, es vācieti dancinātu uz karstiem kieģeļiem utt.? Bet, kamēr vācietis vai kungs un latvietis vai bauris bija viens un tas pats, tas vēl nebija tautību naids tai veidā, kā mēs to saprotam tagad. No svara ir tomēr tas, ka šī neapzinīgā naida iemesli kļusumā jau pastāvēja.

Zemnieku-saimnieku šķira, neraugot uz visiem spādiem, sāka pacelties. Naudas saimniecība sāka ieviesties, un sāka rasties saimnieku starpā latvieši ar naudas iekrājumiem. Kamēr no 1820. līdz 1840. g. pēc muižniecības statistikas Vidzemē bija pārdotas tikai 22 zemnieku mājas, no 1840. līdz 1850. g. māju pārdošanu bija 13 un no 1850. līdz 1860. g. — jau 248. Reizē ar 1840. g. sākuma zemnieku dumpības kustību radās arī šīs «dumpības» ideoloģi. Jau 1848. g. mēs atrodam zem policijas uzraudzības jauno Krišjāni Valdemāru (toreiz lauku skrīveri). 50. gadu sākumā nodibinās latviešu studentu pulciņš Tērbatā, 1856. g. — avīze «Mājas Viesis», 1862. g. — «Pēterburgas Avīzes». Arī tīcības naida kustībā nēma dalību pirmatnējā latviešu inteliģence.

No labākajiem nolūkiem un cēlākajiem motīviem dzīta, šī jaunā «revolucionārā» latviešu zemnieku paaudze griezās pie krievu sabiedrības un atrada tur vispirms atbalsi *reakcionārajā* krievu slavofīlu (viskrievu tautiskā) kustībā, kas ienīda Baltijas vāciešus kā visus rietumniekus un izskaidroja mīlestību latviešu apspiestajai tautai kā *slāvu* tautu atvasei (toreiz filologi un viņiem pakaļ mūsu pirmie «jaunlatvieši» vēl sajauca leišu-latviešu un slāvu tautas). Šī nenormālā apvienošanās no jaunās tautiskās strāvas pusēs ar pārkrievinātāju virzienu, kas no sākuma izskaidrojās caur nejaušību, vēlāk tika uzturēta spēkā pārrāk ilgi un nepalika bez iespāida uz visu latviešu tautisko kustību.

Bet tautiskai kustībai uz laukiem nebija īsti vietas; ar tautiskiem centieniem nevarēja izšķirt agrāro jautājumu un apkarot muižniecības feodālo varu. Citādi tas bija

kristīgā tīcībā, pie kuras to tēvi bija piezinušies kopš 988. g. zem Vladimira Lielā(!). Tā lasāms pie Biezbārža «Sprach und Bildungskampf» — Bautzen, 1865. g.

pilsētā, tur skaidri saimnieciskas cīņas un intereses itin drīz noveda ne vien pie tautiskas cīņas, bet pat pie tautību naida.

Mēs zinām, ka 1771. g., piem., Rīgā bija 20 000 iedzīvotāju, 1850. g. skaitīja ap 61 500. Līdz šim laikam iedzīvotāju skaits bija pacēlies neko daudz vairāk par dabisko pieaugumu (caur dzimšanu). 1863. g. Rīgā skaitīja jau 77 468 iedzīvotājus, un tad uzņāca laucinieku plūdi uz pilsētām, jo 1881. g. mēs Rīgā jau redzam 169 329 un 1897. g. pat 282 230 cilvēkus. Ja nu ievērojam, ka vācu elements pilsētās ienēma ienesīgās vietas cunftēs un tirdzniecībā (ģildēs), kā arī pilsētas valdēs, tad saprotams, ko nozīmēja ienācēju konkurence, ja ienācēji neapmierinājās vairs ar kalpu un dienderu lomām. Par šo «idilli» mēs lasām pie tādiem rakstniekiem kā Serafima: «Priekš vācu tautības šis laiks bija visai laimīgs. Peļņa nebija grūta, nopietnas konkurences trūka» utt.

Tiklīdz šāda konkurence ieradās, t. i., tiklīdz cunftīgajiem amatniekiem, ģildes tirgotājiem un intēlīgentajiem darbiniekiem, t. s. literātiem (ārstiem, advokātiem utt.) sāka draudēt konkurence no patlaban atmostošās latviešu tautas locekļu pusēs, vispirms vācieši *kļuva par «tautiesiem»*, t. i., sāka vilkt vācu tautisku meldiju un uzstājās pret svešinieku iespiešanos savās rindās. Tiešām, ja mēs paraugām[ies] vecās Rīgas veikala dzīvē, tad mēs tur redzam pilnīgu vācu idilli: vācu veikali bez konkurences un pircēji no laukiem — vai nu muižnieki, kas maksā, ko prasa, jo dabū bagātīgus augļus no saviem zemniekiem, jeb atkal, paretumis, zemnieki, kas nēm, kādu preci dod, un arī, tikai aiz cita iemesla, maksā, cik prasa. Vācu veikalniekiem bagātīgs kredits iz pilsētas dibinātiem kreditveikaliem, kuri (spārkases¹, diskonto bankas, hipotēku un kreditbiedrības) prata pievilk plašās publikas mazos iekrājumus vai atkal tās rentes summas, kas ieplūda muižnieku kabatās caur arendām un pirkšanas iemaksām. Beigās, jaunā rūpniecība, kas patriarhāliski pārdeva sa viem ciešajiem kundēm² par paaugstinātām cenām un izmantoja lētu un tomēr ražīgu darbaspēku.

Nevajadzēja liela kapitāla, lai toreiz iesāktu ienesīgu veikalu. Un raugi, tiklīdz muižas sāka lauku mājas pārdot,

¹ — krājkases. *Red.*

² — pircējiem, pasūtītājiem. *Red.*

viens otrs zemnieks saimnieks pārdod mājas tiesības jeb, nevarēdams maksāt lielās pirkšanas iemaksas, saņem «abtraku»¹ un dodas uz pilsētām. Blakus ar to iet zemnieku jaunās paaudzes dzīņa pēc skolām. Viss pilsētu pieaugums līdz 1881. g. pa lielākai daļai izskaidrojams caur saimnieku (turīgu vai izputējušu) došanos uz pilsētām. Tik lielu skaitu konkurentu vācu privileģētā amatniecība, tirdzniecība un intelīgence nevarēja labprātīgi uzņemt savā klēpī, t. i., asimilēt. Tur nebija vairs vainīga vienīgi riteršafte.²

Bet «latviešu kārtas» sabiedriskā pacelšanās reizē revolucionēja arī tās pašas prātus. Mitējās kaunēties nosaukuma «zemnieks», «bauris», radās zināma pašapziņa. Ja līdz šim vācu valoda bija «kungu valoda» un latviešu — bauru, tad tagad uzstādīja lozungu: savas mātes valodas *nekaunēties*. Un latvieši, kas grib skaitīties par vāciešiem, dabū nosaukumu *kaunīgie* latvieši, kārklu vācieši. Taisnību sakot, šī savas līdz tam nievātās latviešu tautības atzīšana un līdz tam nicinātās latviešu valodas pacelšana tur, kur agrāk skalji atskanēja tikai vācu skaņas, nebija nekas cits kā šķiru pretišķibu izpaudums. Ienaids pret vācu privileģēto cunftīgo birgeli vai feodālo muižnieku te nejauši pārvērtās par latviešu ienaidu pret vācieti.

Bet blakus, mazākais, apmēram vienā laikā ar šo «tautisku jūtu» atmošanos, tautības ideja nonāca latviešu intelīgencē arī pa citu ceļu, no Rietumeiropas, tikai ne tieši, bet caur «rietumniecības» lielākajiem pretiniekiem — slavofiļiem. Vācu «vēsturiskā» skola, kas tautu attīstībā redzēja «tautiskā gara» izpaudumu, aizrāva līdzī daļu krievu intelīgences, kura, ārzemēs studējusi un piesavinājusi sev šo ideju, to padarīja par «slāvu tautas gara» ideju. Mūsu pirmie intelīgenti tika aizrauti no šīs idejas, vispirms ir nepamanīdami viņas reakcionāro nozīmi priekš Krievijas. Tur, kur intelīgence vēl nav atsveinājusies no masām, viņa «arvien līdzinās smalkai stīgai, kura uzķer katru

¹ Ar 1804. gada zemnieku likumu noteikta atlīdzība, ko muižnieks maksāja zemniekiem saimniekiem atkarībā no apstrādājamās zemes platības, ja zemnieks bija spiests atstāt rentējamās mājas. *Red.*

² Piem., fon Dornets izteic skaidru un gaišu pārmetumu riteršaftei, ka tā vainīga pie tautiskā naida, jo likusi šķēršļus latviešu pārvācināšanai. «Un kādēļ viņi nedrikstēja kļūt par vāciešiem? Jā, tādēļ, ka citādi tie kļūtu pārāk gudri, tā sprieda toreiz mūsu muižniecības apriņķās. Ja nebūtu tā bijis, tad tagad latvieši un igaunji ar vāciešiem būtu saplūduši pilnīgi vienā tautībā.» Sis pārmetums riteršaftes visspēcībai šoreiz, kā redzam, bija nepelnīts.

mazāko vēsmiņu savā tuvākā apkārtnē; tas, kas tautas masās vēl tikai kā pussaprasta nojausma dzīvo, top intelīgences galvās par skaidru domu, apzinīgu gribu». Arī pirmie latviešu tautiskās kustības «celmu lauzēji» bija tādi «ideāli gari», kas, no sajūsmības aizrauti, pirmie uzsprauda «tautisko centienu» karogu kā toreizējās brīvības cīņas devīzi. Viņiem, zināms, bija svešas tiesī materiālas intereses, un viņi arī neapzinājās tā materiālistiskā pamata, kāds patiesībā bija viņu cēlajiem centieniem; viņi neapzinādamies izteica to, ko tautas masas tikai vēl tumši juta.

Bet dzīvē pašā cēlie «tautiskie centieni» sajaucās ar materiālu konkurenci dažādu tautību sīkbirģelisko veikalnieku starpā ap kreditu un tirgu (pircējiem), amatnieku starpā dēļ apstellējumiem, intelīgento darbinieku-amatnieku (kā advokātu, ārstu, arhitektu utt.) starpā ap kundēm un klientiem. Vienā pusē — devīze: Rīgas un citu pilsetu «vācu raksturu» uzturēt spēkā; otrā pusē — pērciet tikai tautiskas silķes un superfosfātus, «nepērciet pie vāciešiem un kārklu vāciešiem». Tautība klūst skaidrā veidā par konkurences līdzekli. Pie «intelīgentās profesijas» par tādu konkurenci līdzekli top jau ne vien tautība, bet tieši *tautiskais* naids; te vācu monopolistam (advokātam vai ārstam utt.) latviešu «tautiskais» konkurents izliekas jau tieši par «tautisku musinātāju», «nihilistu», «sociālistu» utt.

Ir jau skaidrs, ka viskarstākie «tautiskie centieni» nevarēja paši par sevi izcelt *tautību naidu*, jo vienas tautības attīstība nekavē pati par sevi otras tautas uzplaukšanu. *Naidu rada konkurence dažādu materiālu interešu un, proti, dažādu šķiru interešu starpā: tautiskais ienaids nav nekas cits kā pārveidotots šķiru naids.*

Kad no 1870. līdz 1875. g. Vidzemē vien ik gadus pārdeva pie 1000—1600 zemnieku māju, pie kam drīz vien trešā daļa no vecajiem saimniekiem rentniekiem tika iz savām tēvu mājām izspiesta, kad caur to visu 70. gadu beigās pa Latviju iesākās māju dedzināšanas aiz «agrāriem pārpratumiem» un Baltija ieguva nosaukumu Krievijas Irija, tad arī tautiskais ienaids pacēlās sevišķi augstu, jo reizē ar to palielinājās arī ienācēju — latviešu sīkbirģeļu veikalnieku konkurence pilsētās.

Latviešu lielgruntnieku un latviešu lielburžuāzijas šķiru vēl nebija, un strādnieku šķira tā pilsētās, kā uz laukiem vēl dusēja neapzinības miegā. Caur to toreizējā pilsētu

sīko veikalnieku, zemnieku-saimnieku un viņu ideologu jeb zinātniskā terminoloģijā — pilsētu un lauku sīkburžuāzija izlikās par visas tautas reprezentanti. Viņas svinētie vispārējie dziedāšanas svētki vai Kurzemes tautas svētki izlikās tiešām par visas tautas svētkiem. Viņas dibinātā Latviešu biedrība Rīgā pārvērtās tiešām vienu laiku it kā par tautiskās dzīves centru un visa tipiski sīkbirģiskā literatūru — par visas tautas literatūru.

Aiz tautību naida slēpās šķiru interešu pretišķības, bet tautiskās kustības sākumā tautiskums netika izlietots apzīnīgi kā slēpšanas līdzeklis. Cītādi tas bija, tiklīdz, vienup, sāka rasties arī latviešu *dižburžuāzija* ar savu «aristokrātiju» — «tām svētītām dzimtām» un tiklīdz, otrup, sāka atmosties no neapzinības miega *strādnieku šķira*.

Latviešu lielburžuāzijai nebija šķiru pretišķību ar vācu lielburžuāziju, jo abas vienādā mērā atbalstījās uz vienas un tās pašas latviešu strādnieku šķiras izmantošanu. Var sacīt, ka latviešu kapitālisti savus strādniekus izmantoja vairāk nekā vācu jau tādēļ vien, ka viņi bija nabagāki ar naudas kapitālu, kas parādījās viņu uzņēmumu nepilnīgākajā iekārtošanā (kapitāla organiskā sastāvā). Vācu kapitāli auga lielumā vairāk caur akumulāciju (iz zemes rentēm pirmā kārtā), kamēr latviešu kapitāli vispirmā kārtā pieņēmās caur sīku iekrājumu koncentrāciju (piem., krājkasēs). Caur to pirmo naudas līdzekļi bija daudz lielāki nekā otro, jo vācu rokās bija visas lielās, bagātās bankas ar muižnieku zemes rentes noguldījumiem. Viņu rokās bija pilsētu kredītbiedrības, viņiem piederēja muižnieku kredītbiedrību līdzekļi. Raug, kādēļ tautiskā cīņa koncentrējās ap «tautisko» kredītu. Māju būves un spekulācijas arvien bijušas labs līdzeklis jaunu buržuāzijas maku pildīšanai, bet māju būves ir ļoti atkarīgas no pilsētu valdēm. Raug, kādēļ mēs redzam sīvu cīņu ap pilsētas domes, kredīt- un hipotēku biedrību vēlēšanām. Jaunie «namu kapitālisti» vispirms bija labi [ie]redzēti draugi vācu aprindās, visi tie Morbergi, Baumaņi un pat ar latviskiem vārdiem kā Medņi, Pļavnieki u. c. No viņu vidus vācieši pat nēma dažus kā kandidātus pilsētas domniekos. Bet, tiklīdz uzņāca būves krizes un kredīts bankās sarāvās, tad «vācu» bankas pirmi kredītu sarāva latviešiem, un tie — Baumaņi un Medņi atradās opozīcijā un pievienoja savas balsis sīkbirģiskajai tautiskai strāvai.

Tautiskais naids kā konkurences cīņas parādība vēl

neslēpa savu īsto raksturu. Tika tieši sludināts: pērciet pie mums, tautiešiem, superfosfātus, padomus, sprediķus vai receptes nevis tādēļ, ka mums šīs mantas labākas, bet tādēļ, ka mēs esam latvieši un mūs ir jāpabalsta, lai mēs varētu vest jūsu, t. i., latviešu tautas lietu uz priekšu. Vācieši turpretim otrādi sludināja: negriezieties pie latviešiem, ne tādēļ, ka tiem sliktāka prece, bet tādēļ, ka tie ir mūsu, t. i., vāciešu pretinieki.

Tas viss pārvērtās, tiklīdz sāka *atmosties strādnieku šķira*. Tas gāja samērā diezgan lēni, un jo sevišķi uz laukiem saimnieki ļoti ilgi vedās¹, it kā tie būtu ne vien no tiem laicīgiem kungiem nolikti par kalpu pārzinātājiem, bet vai no paša visuvarenā. Saimnieki bija tie vidutāji starp kalpiem un tiem kungiem kā pasaulē, tā debesīs. Un, lai šie kalpiņi arī nedomātu pacelt savu galvu, tad jo agri tos sāka dēvēt par dumpiniekiem. Vēl nebija klaušu slogs galīgi noņemts no saimniekiem, un jau mēs lasām «Mājas Viesi» no 1856. g.: «Tagad, kur gandrīz pa visu Kurzemi un arī dažās vietās Vidzemē visa pastāvīgā būšana pavisam pārgrozījusies un saimnieki no klaušiem atsvabinājušies ... dzird žēlojamies, ka saime jo dienas jo vairāk paliekot nepaklausīga, kūtra, nebēdīga un blēdīga. Saimnieki sūdzas, ka gājējus muižās ļoti izlutinot un no darba atradinot ... Turpretim muižu rentnieki sūdzas, ka gājēji zemnieku mājās nekādu mācību nedabūjot, esot lieli pretinieki un *dumpinieki*.» Šīs sūdzības bija, zināms, tikpat bezprātīgas un nejēdzīgas kā vācu avižu kliedzieni par saimnieku šķiras jaunlatviešu kustību kā revolucionāru un par to garu, kas valdot šo saimnieku dziedāšanas un labdarības biedrībās un avīzēs, kā par *sociāldemokrātisku* garu, kas apkarojot katru autoritāti, tikumību un — ticību (tais pašās biedrībās, kuras parasti pat niecīgāko dejas vakaru atklāja ar korāli un bībeles pantu jeb ar valsts himnu!).

Lai tomēr aizkavētu tik drīzu strādnieku šķiras atmošanos, ne vien kalpus uz laukiem, bet pat pilsētas strādniekus mēģināja atturēt no «progresīvu» rakstu lasīšanas. Viņiem sniedza turpretim rakstus un dzejas, kuros *tautība* tika nostādīta par visu šķiru apvienotāju. «Latviešiem nevajag šķelšanās šķirās un partijās, bet visai latviešu tautai vajag būt vienai vienīgai latviešu tautiskai

¹ — uzvedās, izturējās. *Red.*

partijai.» Šis «Rīgas Avīzes» leitmotīvs¹ ir visai vecs, tik-pat vecs gandrīz kā pati tautiskā kustība. Un, kamēr liel-rūpniecība bija vienīgi vācu rokās, bija itin dabiski arī rūpniecības strādniekus ievilkta tautiskos centienos (kā Oto Bauers to sauc, naivā nacionālismā). Cīņa pret vācu fabrikantu un nevis pret fabrikantu kā izmantotāju pašu! Uz laukiem saimnieki bija tie, kas cīnās pret vācu kungu, un viņi labprāt mēdza uzsvērt, ka viņiem šīnī tautiskā cīņā ejot grūtāk nekā kalpiem, kas taču dabūjot ciešu un gatavu algu un kungiem nekā nemaksājot. «Tā galvas grozīšana vien jau ko vērts,» tā dižojās saimnieki ar savu grūto stāvokli kalpu priekšā.

Tiklīdz iz Latviešu biedrības paspārnes sāk izkūnoties pirmie latviešu lielrūpnieki un līdz ar to latviešu kapitālistu šķira, attiecības starp vācu un latviešu buržuāzijām sāk laboties. «Rīgas Lapa», vēlāk «Baltijas Vēstnesis» sāk runāt miera valodu un nopolna atzinību vācu aprindās. Mēs lasām, piem., pie E. fon Heikinga (1878. g.), toreizējā vācu liberālās buržuāzijas aizstāvja, vārdus, kā: «Tas mērķis, par kuru tagad ir runa, ja grib runāt par liberālu baltisku politiku, ir atceļt to noslēgtību, kāda ir dažādo šīs zemes tautību starpā, un radīt to, kā līdz šim diemžēl trūcis: vienu vienīgu *nāciju* uz visiem kopējās kultūras pamatiem, t. i., kopību, kas vienādi ievēro visu tautību savādības.» Saprotams, ka te ar *nāciju* apzīmē, tāpat kā kādreiz to dara angļu politiķis Bikonsfīlds-Dizraēli, ne tautību, bet mantīgo šķiru. Un kā par atbildi uz to tagad bēdīgi pazīstamais F. Veinbergs saraksta pazīstamo brošūru, kurā pierāda, ka franču un arī citurienes revolūcijas cēlušās caur to, ka buržuāzijai, kas ieguvusi saimniecisku svaru, tīcīs liegts pienācīgais gods. Dodiet latviešu mantīgajiem un mācītiem elementiem vajadzīgo goda stāvokli, aristokrātiju — un zemē būs miers.

Pamazām sāk tomēr atmosties *strādnieku* šķira. Arī uz laukiem vietām kalpi nebaidās nodedzināt sava tautieša — saimnieka riju vai klēti, tā pirmatnēji un neapzinīgi parādīdami savu šķiru naidu. Parādās pat pirmie kalpu aizstāvji presē: Mātera «Baltijas Zemkopis» un vēlāk «Die-nas Lapa» — pirmajā virzienā. Sikbirģeliskais demokrātisms še jau jaucas ar strādnieku šķiras centieniem, bet

¹ — vadmotīvs. Red.

viens, kā otrs vēl neskaidri un neizprasti. «Tautiskais švindelis» top gan atklāts, bet vēl še tic tautības idejas cēlam uzdevumam, grib atdzīvināt pirmo celmu lauzēju tautības sapņus. Kamēr birgeliskie tautībnieki pietiek ar to, ka ārēji dižojas ar savu tautību un sacer pasakas par senatnes latviešu brīvību un labklājību, vareniem senčiem un stipriem dieviem, Māters un pēc viņa pirmie dienlapisti jau sāk tautības nozīmi pamatot ne uz to, kas bijis, bet uz to, kas būs. Tikai pāriedami legālā marksismā¹ zem Jaunās strāvas nosaukuma, dienlapisti nostājās pilnīgi kritisķi pret visu tautisko kustību un pret visu, kas aiz tās slēpās.

Pilsētas pa šo laiku jau sāk pildīties ar aizgājējiem no laukiem vairs ne iz saimnieku šķiras. Pilsētas ir progresējušas arī tai ziņā, ka ar maziem naudas līdzekļiem vairs lielas peļņas nav dzenamas un paputējušie saimnieki ar saviem sīkajiem kapitālišiem tagad pilsētā neiedzīvojas (kā agrāk), bet biežāk izput galīgi. Tagad pilsētās rodas liels pieprasījums pēc *proletāriešiem*: lauku kalpi bēg bēgšus uz pilsētām, lauki «izmirst», pilsētas pieaug lēcieniem. Rodas apzinīga strādnieku kustība, kas stājas uz šķiras cīņas stāvokļa. Latvietis strādnieks pats savām acīm redz, ka viņu izmanto tāpat un pat vairāk latvietis uzņemējējs nekā vācietis. «Nost ar tautību kā šķiras pretišķības noslēpēju.» — «Nost ar *vistaautiskajiem* dziedāšanas svētkiem kā vienīgi latviešu mantīgo šķiru izliksmošanās vietu.» — «Lai dzīvo *starptautiskā* sociāldemokrātija.» — «Nav tautību naida, ir tikai šķiru pretišķības, un visu tautību strādnieki ir kopā viena vienīga strādnieku šķira.» Tādas domas nēm pārsvaru strādnieku galvās.

Saprotams, ka tāda «prettautiska izturēšanās» nevarēja patikt «tautību saskaņotājiem». Tautas nodevēji bija agrāk tie Māteri un dienlapisti, kas uzdrošinājās atklāt tā saucamo tautisko vadoņu savīgos nolūkus. Tēvijas pārdevēji un dumpinieki — bija jaunstrāvnieki un viņiem sekjojošie sociāldemokrāti. Buržuāzija sāka atkal gērbties tautiskos apģērbos, atmodinot tautisko brīvību laiku sapņus, un nolādēt «kosmopolītus» (pasaules pilsoņus) sociālistus. Tautības strāva vēl pacēlās. Un, kad iestājās bargā naudas krīze, kurā vācu bankas latviešiem kreditu gandriz galīgi uzteica, tad ap pašiem Rīgas pilsētas jubilejas svē-

¹ Šeit un turpmāk runa ir par marksisma legālu propagandu. Red.

kiem (1901. g.) un pa jaunajām pilsētas domnieku vēlēšanām sacēlās pavisam neredzēts «tautiska ienaida» jandāliņš buržuāzijas starpā, bet to vairs neviens visai no pietni neņēma.

Un tad uznāca revolūcijas laiki, kurā ļoti plašas latviešu sīkbirģeļu aprindas piedalījās līdzi un pat buržuāzija it kā labvēlīgi klusēja, redzēdama savu vācu konkurentu likteni apzēģelētu¹. Bija dārga pašu āda, ko tur vēl žēlot savus cittautiešu biedrus! Cерēja, ka pret paštautiešiem revolucionārā tauta aiz vecām tautiskā laikmeta atskaņām izturēsies saudzoši.

Pagāja revolūcijas viļņi, un, reakcijai plosoties, «tautiskā birģeliba» atkal pacēla galvu, jo vairāk tādēļ, ka viņu krājkases nebija cietušas no revolūcijas. Bet, galvenais, pa 1905. g. rudens dienām bija *noticis* kaut kas negaidīts un necerēts: strādnieku kustības rindās bija iestājušies pie 2000 vācu «genošu»² Rīgā. Šie tūkstoši gan, reakcijai uznākot, saruka atkal tikai par simtu, bet pats notikums sadrebināja visu baltiešu «vācietību»; vācietības diferencēšanās šķirās nozīmēja pašas atpakaļrāpulīgās vācietības galu. Un raugi, saceļas neredzēts vācu šovinisms pa visu zemi, dibinās zelbstāuci³ un vācietības fe reini⁴. Vācu nacionālisms Baltijā sasniedz līdz tam ne pieredzētu pakāpi.

Rīgā vien pagājušā gada beigās Vidzemes «vācu fereinam» bija 9750 biedru! Mēs paraugām šo biedru sastāvu pēc šķirām un kārtām un redzam:

Muižieku Literātu ⁵ Tirgotāju Amatnieku	Strādnieku
379	3010
jeb 3,8%	195
2286	un tikai 2%
39,8%	
3880	
30,9%	

Gildes tirgotāji, cunftu amatnieki ar saviem literātiem un vācu feodālo muižniecību priekšgalā, raug, vācu jaunā nacionālisma sastāvs!

Bet galu galā viss tas ir tikai acu apmānišana. Ir latviešu birģeli iz «arhīautiskās» «Rīgas Avīzes» un latviešu reformistu grupām, ir vācietības pilāri iz «Düna Zeitung»,

¹ Nav jāaizmirst arī, ka revolūcijas laiks bija ļoti nopietns krizes laiks un latviešu kundēm vācu banku durvis bija aizslēgtas pavisam.

² — biedru. *Red.*

³ — pašaizsardzības grupas. *Red.*

⁴ — savienības. *Red.*

⁵ Domāta intelīgence. *Red.*

«Deutsche Verein» un Baltijas konstitucionālās monarhistu partijas labi saprot, ko tas nozīmē. Jau 1907. g. pavasarī vācu buržuāzija veda sarunas ar latviešu pārvēlēšanu bloku un pilsētas dome pat gatavoja ceļu tādam izlīgumam caur petīciju pēc otrā valsts domnieka. Bet, kamēr bija tikai viens domnieks un vāci vēl cerēja uz saviem spēkiem un jauno pilsētas sadalīšanu 6 iecirkņos, vācieši neiegāja uz izlīgumu. Sociāldemokrāta ievēlēšana pret vācu un reformistu un tautas partijas kandidātiem tās jau saveda tuvāk. Beigās šī rudens vēlēšanas galīgi apvienoja Rīgas Valsts domes vēlēšanās divu dažādu tautību naidīgas buržuāzijas vienā vienīgā 8. augusta *starptautiskā* blokā. Varēja dziedāt, pārfrāzējot agrāko latviešu tautisko pantiņu iz pirmo dziedāšanas svētku laikiem:

Reiz šķīra gan *tautība* birģelus *dalās*,
Bet neba ar' šķiras intereses *dalās?* utt.

Patlaban notikušās Rīgas vēlēšanas mums parādīja gaiši, kāda ir Rīgas iedzīvotāju šķirošanās. Strādnieki tikai pa dalai bija nodrošinājuši, t. i., pieteikuši savu dzīvokļu cenzu, jo iznāca diezgan vēlu paskaidrojums, ka strādniekiem ir vēlēšanu tiesības, kādēļ bija pieteikti tikai kādi 2500—3000. Pirmajās vēlēšanās, kad valdība pati rakstīja iekšā visus, kam vēlēšanu tiesības, arī kā dzīvokļu īrniekiem, Rīgā bija 31 370 vēlētāji. Otrajās vēlēšanās, kad pēc likuma vajadzēja palikt vēlētājos visiem tiem, kas bija jau pagājušās vēlēšanās, caur strādnieku sirdīgu strīpošanu vēlētāju palika vairs tikai 25 134. Trešajās vēlēšanās ne vien strīpoja sirdīgi, bet pēc 3. jūnija likuma ierakstīja tikai tos dzīvokļu īrniekus, kas pieteicās un pienesa vajadzīgo policijas iecirkņa apliecību (kuras, kā zināms, piem., III Maskavas iecirknī, nemaz nebija iespējams dabūt).

Pirmās Valsts domes vēlēšanās, kad sociāldemokrāti vēlēšanas boikotēja, bija uzstādīti vācu kandidāti un apvienoti latviešu-ebreju-krievu kandidāti, no kuriem pirmie dabūja pavisam 37,8% un otrie 62,1% no visām balsīm. Otrās vēlēšanās vācu kandidāti dabūja apmēram 5850 balsis jeb 34,5%; reformisti 1770 balsis jeb 10,4% un sociāldemokrātu, progresistu un demokrātu bloks 9350 jeb 55,1%. Šī rudens I balsošanā bija balsis II kūrijā: vācu un latviešu reformistu kandidātam — 5482 jeb 42,2% (pagājušās vēlēšanās viņiem būtu bijis kopā 44,9%); krievu un ebreju kadeti dabūja 1048 balsis jeb 8,1%; latviešu demokrāti («vēstnešnieki») 1376 jeb 10,6% un sociāldemokrāti

4757 jeb 36,7%. Pārvēlēšanās, skaitot procentos no pirmajās vēlēšanās nodotām balsīm, vācu reformistu bloks (kuram pievienojās daļa latviešu demokrātu) dabūja 46,2% un sociāldemokrātu kandidāts, kuru pabalstīja daļa kadetu — 49,1%. Daži tūkstoši strādnieku, kas nebija piekuši savas tiesības (ipaši Maskavas un Jelgavas priekšpilsētās), būtu nodrošinājuši absolūtu uzvaru sociāldemokrātiem vieniem pašiem.

Tātad mēs redzam, ka vēlēšanas pierādījušas *latviešu reformistu* skaita ziņā *vājos spēkus un viņu interešu solidaritāti ar vācu buržuāziju*, kā arī skaidro latviešu demokrātu, ebreju un kadetu grupu ļoti niecigos spēkus, kamēr taisni demokrāti dižojās ar savu lielo piekritēju skaitu. Kreisie demokrāti jeb progresisti, cik tālu tie nav paši sirds dzījumos sociāldemokrāti, iet vēl joprojām zem sociāldemokrātijas karoga. Tāds ir partiju sastāvs Rīgā pēc tam, kad tautiskais elements iz vēlēšanu cīņas pavisam tiecls izstrīpots ...

Nu jau otrs gadu desmits, kā latviešu birgeliņa un sīk-birgeliņa (vispirms vēl nešķirtas) taisnās pāriet iz minoritātes (mazākuma) majoritātē (vairākumā). Viena pēc otras pilsētu valdes pāriet latviešu rokās, caur ko pats par sevi parasti nekas negrozās, jo šķiru intereses paliek tās pašas. Bet tautības ziņā viss grozās. Vairs latvieši neraujas pāri vācu tautībā, taisni otrādi — sāk nākt atpakaļ latviešībā.

Rīgā 29. dec. 1881. g. bija

iedzīvotāju: latviešu vāciešu (to starpā vīrieši)

169 329 — 49 974 — 66 775 (30 944)

Un 1897. g. — 282 230 — 127 046 — 67 286 (30 568)

Pieņemot, ka iedzīvotāju dabiskā vairošanās, mazākais, $1/2\%$ (kas ir pavisam niecīgs %), vācu iedzīvotāju 1897. g. vajadzēja būt *pāri par 72 000*. Un vācu vīriešu skaits pat absolūti krities. Tas nenozīmē neko citu kā tikai to, ka vāciešu birgeliņa ir savu sabiedrisko hegeemoniju (virsvadību) Baltijas dzīvē zaudējusi un ka latviešu birgeliņa pārvēršas par majoritāti. Latviešu sīkbirgeliņu viena daļa ir kļuvusi par tuklu birgeliņu, un pārējā buržuāzija arī kļuvusi treknāka. Tautiskas krājkases ar lieliem apgrozījumiem un ik ar savu tautisku advokātu spicē pārklāj visu

Latviju. Uz šiem saimnieciskiem pamatiem arī birģelības tautiskais kredīts ir cēlies. Vairs nav sevišķu saimniecisku labumu pārvācoties, bet bieži ir gan veikaliski **panākumi latvietim tautietim**. [. . .]

Kamēr saimnieciskas atsvabināšanās cīņa tērpās tautiskā apgērbā, tautību naids gan jaucās šinī cīņā, bet tas tikai *pavadija* brīvības cīņu, neslēpdamas tās īsto, materiālo pamatu. Pārvērzdamās par konkurences cīņu vācu liel- un latviešu sīkburžuāzijas un viņu ideologu starpā pēc tirgus un kundēm, tautiskā cīņa un tautību naids kļuva apzinīgi vai neapzinīgi par līdzekli slēpt savas savtīgās materiālās šķiras intereses. Beigās, strādnieku šķirai atmostoties un latviešu lielburžuāzijai nodibinoties, naids pret cittautībām un tenkas par visas tautas vienādām interesēm (bez šķiras un kārtas starpībām) ir liekulīgs līdzeklis aizsiet plašajām masām acis par šķiru pretišķībām katras tautas vidū un strādnieku šķiras starptautisku solidaritāti. Šinī gadījumā latviešu «tautiskie centieni» pārvēršas par aizklātu cīņu pret pašu, t. i., latviešu tautu, tas ir, viņas strādnieku šķiru. Tikai strādnieku šķiras apzinības atmošanās norauj šo lieko gīmi un parāda mums patieso ainu: *ne tautību, bet šķiru cīņa*. Pēc 8. augusta š. g. izliguma vācu un latviešu buržuju starpā un pēc 17. un 23. oktobra 1907. g. vēlēšanām Rīgā visām šim tenkām *par tautisko latvietību* jāapklust.

Ar to ir izskaidroti, bet ne atmesti — tautiskie centieni. Tautisko centienu saturs un tautiskā jautājuma nozīme mainās, bet ne nozūd. Mums citu reizi būs jānodarbojas, apraugot tautību no strādnieku šķiras stāvokļa un aplūkotot tautiskā jautājuma nākotni.

P. St.

«*Atvases*», I,
Pēterburgā, 1907, 35.—58. lpp.

Iespiests pēc rakstu krājuma teksta

Kad savā laikā Jaunā strāva pirmo reizi Latvijā ierunājās par šķirām latviešu starpā un par nenovēršamo cīņu šo šķiru starpā, mums bija ne vien jāatklāj un jāpaskaidro savs šķiras stāvoklis, mums bija jāiemāca arī savi «tautiskie» pretinieki stāties uz šo pašu stāvokli. Mums tādā kārtā bija jāatver acis arī saviem pretiniekiem. Neviens nenoliegs, ka no tā laika arī «tautiskās» preses valoda sāka skanēt mazliet vairāk moderni nekā līdz tam. Arī viņiem bija jādara mēģinājumi ja ne ar saviem, tad vismaz ar no ārzemēm tapinātiem teorētiskiem pierādījušiem atgaiņāties pret mūsu zinātniski pamatotiem uzbrukumiem. Lielu panākumu šīnī virzienā viņiem nebija, un jo drīz viļi griezās atpakaļ pie veciem, sen izmēģinātiem cīņas līdzekļiem: denunciācijām pret mums un vecajām frāzēm par «tautas interesēm» un «tautas vadonību», zīmējoties uz sevi. Iemācīt viņus politiskā cīņā aizmirst *personu* un uzstāties *ar programmu* mums nav izdevies.

Gan parādījās 1905. un 1906. gadā arī dažas birģelisku partiju programmas latviski, bet tās nebija nopietnas, viņas līdzinājās, tā sakot, viendienas mušām. Jeb varbūt vēl tagad kādi (izņemot pašu autoru) nopietni nem «Balt. Vēstneša» vadona demokrātisko programmu, kas ne ar melnu, bet ar sarkanu uz balta bija nodrukāta 1905. gadā. «Balt. Vēstneša» mantinieka un pēcteča «Dzimtenes Vēstneša» redaktors ar «frīgisko» cepurīti¹ galvā un «ar cīņas saucienu uz lūpām» tagad būtu pārāk komiska figūra! Jeb lai nopietni runājam par latviešu konstitucionāli *demokrātisko* (!) partijas programmu, ar kuru «Latvija» 1906. gadā smīdināja savus lasītājus un kurā mierīgi kā vilks ar jēru

¹ Frīgiešu cepurīte — seno frīgiešu galvassēga, kurai līdzīgu nēsāja jakobiņi franču buržuāziskās revolūcijas laikā, padarīdami to par atbrīvošanās cīņas emblēmu. *Red.*

1000 gadu miera valstī blakus mitinājās lūgumi pēc brīvības un karastāvokļa, pēc demokrātijas un vēlēšanu tiesību — nedošanas. Un kā turpinājums no tā — skaidri birgēlisko vēlētāju (proletariāts 1. domes vēlēšanas Baltijā boikotēja) kandidāti — advokāti Grosvalds, Ozoliņš, Čakste, kas tik spīdoši prata uzsaukt augstas laimes goda mielastos un tik pārliecinoši — klusēt Valsts domē.

Kas neatmin vēl tagad pazīstamo izteicienu — ar pilnu parakstu no vīra ar itin cienījamu agrāko pagātni — pie vēlēšanām raudzīties vispirmā kārtā tikai uz to, ka lai kandidāts būtu *spēcīgs, veselīgs cilvēks* un pie tam *latvietis*.¹ Kā daudz kas mūsu latviešu birģēļu mietpilsoniskā dzīvē, tā arī šī frāze pie kaut kuras citas tautas padarītu smiekīgu visu to virzienu, [bet] pie mums tādi teikumi, mazākais, nekaitē politiskai karjerai, jo daudz gudrāki nav tie čalojumi, kas tagad 7 gadus pēc 1905. g. parādās mūsu latviešu presē, pat tanī, kur parakstās vai drukājas izbijuši (resp. izbijušies) marksisti. Vajag ievēlēt *latvieti* un ne vācieti, tā ir galvenā lieta.

Bet ko nozīmē (ja mēs to pārtulkojam modernā valodā) ieteikums vēlēt visādā ziņā latvieti? Vai vārds «latvietis» apzīmē jau programmu? Nebūt ne! Latviešiem ir sliktāki melnsimtnieki nekā vāciešiem un vājāki liberāļi nekā krieviem. Un tomēr, ja būtu uzstādīts visprogresīvākajam krievam pretim latviešu melnsimtnieks jeb oktobrists, tad pēc šīs devīzes arī progresīvam latvietim jāvēlē — latvietis? Nē, pie tautiskās makšķerītes vairs neķeras!

Bija reiz laiks, kad tautiskā stabulīte pievilka visas šķiras; tas bija tolaik, kad latviešu tauta vēl nebija pati nošķirojusies (t. i., šķiras jau pastāvēja, bet tās nebija tik noteikti norobežojušās ne tikvien ļaužu apziņā, bet arī pašā dzīvē). Tad progresēja īpaši birgēlība zem tautiskā karoga, un tā dažā ziņā izpauða visas tautas progresu. Bet tas jau sen grozījies. Tagad likumiskas starpības starp latviešu un vācu tautību iedzīvotāju stāvokli vairs nepastāv; vēl ir dažas muižu privileģijas (neatkarīgi no muižu īpašnieka tautības, latvieši Liepiņi vai Ķēniņi kā vācu «rītermuižu» īpašnieki ir vāciem pilnīgi līdztiesīgi un lat-

¹ Šā ieteikuma autors bija zvēr. adv. Stērstu Andrejs, kura vārdu mēs te tomēr nevalkātu, ja viņa draugi (ar vai bez viņa ziņas, nezinu) nesāktu minēt arī viņa kandidatūru, tā rūgti pasmiedamies par viņa paša nelaimīgo fizisko stāvokli.

viešu zemniekiem pretim ne mazāk izmantotāji nekā vāci). Tālāk ir starpība uz ekonomiskiem pamatiem, bet tā jau ir skaidra šķiru interešu sfēra, kur mēs pieteicam ne sa-skaņu (kaut arī vienas tautas) šķiru starpā, bet vienīgi cīņu. Un, ja kāds, raudzīdamies uz ārzemju paraugiem (čehu sociāldemokrātijā), cer arī latviešu strādniekus atkal ieraut vecajā tautiskā strāvā, tad tas viņam izdoties nevar. Tas nevar aiziet tālāk par viena otra intelīgenta «paģirnieka» aizraušanos, bet strādnieku šķira Baltijā ir uzaugusi un pārāk ieaugusi internacionālos ieskatos.

Vēl paliek pāri vācu personiskais iespaids (vāciska un vācietiski domājoša birokrātijas daļa), bet tas nav atkarībā no likuma vai likumdevējas domes, bet vienīgi no ārpus domes iespāida un varas stāvošām «sfērām». Un te nu tūlīn parādās divēju virzienu starpība. Rīgas vēlētie latviešu deputāti 2. un 3. domē (kreisie) vienmēr un visur aizrādīja, ka šis vācu iespaids nevar nozust tagadējos apstākļos, bet tikai šiem apstākļiem grozoties un ka tādēļ pirmā vietā jāstāda apziņa par to, kad un kā tie var grozīties.

Pavisam pretējs ir otrs virziens, ko visvairāk Pēterburgā aizstāvēja mācītājs Sanders vai domnieks Meijendorfs. Pirmais no tiem sazinā ar otro vienmēr sprediķoja domas, ka latviešu domnieku kļūda bijusi, ka tie iestājušies kadetos vai uzstājušies kā sociāldemokrāti; būtu tie iestājušies oktobristos (vai 3. domes mūža otrā pusē, acīm redzot, *nacionālistos*, jo tad jau oktobristiem nekāda iespāida vairs nebija!), tad *latvieši* būtu daudz vairāk panākuši. Jā, bet ko tad? Sanderam rūp *baznīcas* un to privilēgijas, Meijendorfam muižu krogi un privilēgijas, bet par tām jau gādā pietiekoši arī bez domes. Un cits nekas caur tādu «pakaļtrepju politiku» nav panākams, un citādi to nevar nosaukt, jo oktobristu un vēlāk nacionālistu iespaids iz-paudās ne domē, bet pa ministru dzīvokļu priekšinām.

Latviešu birgēliba ne mazāk kā, piem., ebreju visu gaida no personu maiņām. Ja nāks par ministru tas vai tas, tad viss būs labi, un, ja par latviešiem aizrunās tāds vai tāds, tad arī būs labi. Tā ir bērnišķīga loģika. Bet ne daudz augstāk par šo stāv tie, kas gaida visu no 3. jūnija domes. Parasti šīs gaidas mēdz nosaukt par domes ilūzijām, un tās dzīvo vēl joprojām. Neviena birgēļu avīze vēl nav uzdrošinājusies pateikt saviem lasītājiem, ka no 3. jūnija domes mums nekā laba nav ko gaidīt un ka,

sūtot uz to savus vietniekus, mēs skatāmies ne uz domi, bet *pāri*, t. i., tālāk par to. Tas mīlais miers viņiem ir pārāks par visām brīvibām un tiesībām; ja tikai profīts, peļņa aug, lai ņem no tās savu daļu arī birokrātija un junkuršafte¹. Tā domā arī cittautiešu birgēliba, un beļģiešu liberāļi uz šī pamata balsoja pēdējās vēlēšanās pat pret sa-viem biedriem *liberāļiem*, tādēļ ka tos sabaidīja sarkanais spoks, tā paša mīlā miera dēļ.

Bet citur to izteic gaiši un klaji partiju programmās un vēlēšanu platformās, pie mums turpretim iet slēpšanās politika. Vēlētājiem grib iestāstīt, ka latvieši — Grosvaldi (resp. Veinbergi), Stērtes un Breikši (ja ņemam tikai savus pilsētu centrus) nesīs latviešu tautas atsvabināšanu; ja tautu saprotam jau vienkārši kā ļaužu lielum lielo vai-ruvu, tad tai no šiem kungiem gaidāmas tikai tās pašas važas, kādas viņi jau ienesuši savās biedrībās.

Ir vēl viens mēģinājums iet vidusceļu un pielikt «tautietim» birgēlim progresīvu etiķeti. Ja pazistamajam gleznotājam slavenajā romānā «Dons Kihots» zem gaiļa zīmē-juma bija jāparaksta: «šis ir gailis», lai to pazītu, tad daudz vairāk tas vajadzīgs mūsu «kadetiem». Vārds — latviešu kadets — ir jau kļuvis par lamas vārdu, ar to tikai var zvirbuļus baidīt no zirņu lauka. Tagad sāk ievest nosaukumu «krievu kadets», zināms, latvieša ādā. Tāds pārkrāsojums maz ko līdzēs; vajag tikai drusku pakasīt, lai parādītos tas pats latvietis visā savā kailumā, vienalga, vai tas būtu izbijis mācītājs no kadetu kanceles («Latvi-jas» maskarāde) jeb «Dzimtenes Vēstneša» kandidāts, par kuru, t. i., par Frīdenbergu, vairāk nekas nav zināms kā tikai tas, ka viņš ar visu varu grib un grib kļūt par domes locekli. Šī griba ir arī viņa programma.² Atbildēsim «Dz. V.» tautas garamantu krājējiem ar tautas dziesmas vārdiem: «Gribuls mani gan gribēja, es gribuļa negri-bēju.»

Mums vēlēšanu priekšvakarā atkal un atkal jānonāk at-pakaļ pie pamata jautājuma par divējādiem uzskatiem uz

¹ — muižniecība. *Red.*

² Bija vēl minēti arī citi kandidāti; tā minēja kādu advokātu (kura politiskā ģimētne tikpat atteikta kā te pievestā Frīdenberga), bet tas jau iepriekš noteica, ka domnieka alga nepietiekoša, t. i., *kukuļus* no saviem vēlētājiem. Tā jau īsta intendanta apetīte valsts domnieka sē-deklī. Viņa pirmais projekts būtu atceļt sodu par kukuļu ņemšanu. īsts politisks linotājs un keselētājs.

mūsu tuvāko un tālāko nākotni. Krievu kadeti gaši izteicās, ka viņu uzdevums nākošās vēlēšanās kopā ar mērenajiem progresistiem cīnīties pret apvienotajiem oktobristiem un labējiem, bet kopā ar pēdējiem — pret kreisajiem (t. i., sociāldemokrātiem un zemnieku radikāliem, piem., trudovikiem jeb darba grupu). Tā ir noteikta aina. Miers lai valdītu virs zemes, bet pēc patiesa miera galīgi nokārtotā dzīves vietā un ne pusceļā. Sēdēt uz bajonetēm, atdusēties uz vulkāna krāteriem u. tml. ir uz ilgu laiku neērti priekš visiem. Uzņemoties ceļojumu, mēs steidzamies jo drīzāk kļūt ceļa galā, lai tiktu pie miera. Justies tikpat labi, apstājoties uz ilgu laiku pusceļā, var tikai elementi, kas dzīvo ne no sava roku darba un kas tādēļ joprojām velk ar aizgrābtību veco meldīju: «Mēs šeitan esam viesi, ne mājas vietinā.»

Ko tad patiesībā ir krievu kadeti darījuši, un ko viņi panākuši? Vajadzēs lielu vējlukturi un vēl lielāku lielināšanas glāzi, lai uzmeklētu tos uzlabojumus, ko panācis viņu *pozitīvais* darbs. Par masām tie tagad pasmin tikai kā par «lielo ļaužu pūli», par sociāldemokrātu frakcijas runām kā par «mītiņa runām» (acīm redzot, lai celtu negodā pašus masu mītiņus). Viņu runām tātad nav aģitācijas nolūks, pēc viņu pašu vārdiem. Mēs turpretim ejam tālāk un sakām, ka viņu *princips* ir kompromiss, ar ko vien grib, ja tikai viss norisinās mierā. Par ministra sēdeklī viņi pārdotu pat to mazo demokrātijas bagāžu, kas viņiem vēl palikusi. Es nezinu, kam man vēl būtu jāpierāda, ka no 3. jūnija domes nekas progresīvs nav gaidāms, ja nebūs ārēja iespāida. Kadeti cer uz ārzemēm (tie *baida* ar Ķīnu, agrāk ar Persiju, un cer uz draudzīgu Anglijas un Francijas pierunāšanu!). Bet kā kadeti, tā arī visas domes krāsas atkarājas vispirms no iekšējiem iespāidiem, no dzīvības parādībām pašā zemē. Ja sadzīves viļņi tēvījā pacelsies, tad grozīsies arī domes un pat birokrātijas krāsa, pēdējās pat varbūt ātrāk nekā pirmējās. Tādēļ domes vēlēšanām būtu, cik tas nu iespējams šinīs robežās, jākalpo par barometru. Raug, kādēļ ne vien strādniekiem jāvēlē par saviem kandidātiem, bet arī tām vidussķiru daļām, kas atzīst tagadējā stāvokļa nepaciešamību, jāiet līdzī uz šo pusi.

Pie mums ir tikai divi ceļi: pa labi vai pa kreisi, to skaidri pierādījusi arī pašas 3. domes darbība. Vēlēšanas arī pie mums ir aizklātas, un ikkurš var neatkarīgi izteikt,

ko viņš vēlē. Priekšvēlēšanu laikā ikkuram tad nu ir jāiz-
šķir, kuram ceļam viņš tic, un tā ir viņa pārliecība, pēc
kuras viņam jāmet vēlēšanu zīmīte vai bumbiņa. Bet to lai
viņš neaizmirst, ka tur, kur rotājas ar tautiskām frāzēm,
tur slēpjas reakcija vai persona. Ir tikai divi ceļi: pa
labi vai pa kreisi.

P. S.

«*Laika Atbalss*», 1. nr.,
1912. g. 18. augusta

Iespiests pēc avīzes teksta

Pašlaik, kad nacionālais jautājums kļuvis aktuāls marķistiskajā literatūrā, krievu lasītājam nebūs neinteresanti sīkāk iepazīties, kā šo jautājumu izvirza un risina viena no tā dēvētajām «nacionālajām» organizācijām — latvieši. Domāju, ka tas ne vien noskaidros vienu otru pārpratumu attiecībā uz latviešiem, bet arī noderēs kā materiāls jautājuma pareizai principiālai atrisināšanai vispār.

Visu latviešu tautības iedzīvotāju skaits sniedzas nedaudz pāri vienam miljonam. Atsevišķas attīstības stadijas miniatūrā bieži vien iezīmējas reljefāk nekā lielā mērogā. Bet turklāt šeit ir tādas īpatnības, kas latviešu tautību kā vienu no «nācijām bez vēstures» (pēc Bauera izteiciena) padara varbūt par pateicīgāko pētišanas objektu.¹

Pirmkārt, jūs nekur neatradīsiet pētišanai materiālu, kas sākuma pakāpē ekonomiskā un kārtu ziņā būtu tik viendabīgs: līdz dzimtbūšanas atcelšanai (1817. g. vai, parreizāk, kā to redzēsim tālāk, 1860. g.) visa latviešu tauta bija tikai zemnieki, bet visas privileģētās kārtas (muižnieki un birgeri) — tikai vācīeši. Otrkārt, nekur jūs nesastapsiet šās viendabīgās masas tik strauju noslānošanos savā starpā krasī norobežotās šķirās. Treškārt, iedzīvotāju diferenciācija saimnieku — uzpēmēju šķirā un strādnieku šķirā pat *uz laukiem* nekur nav notikusi tik tīrā veidā kā šeit. Un, ja uz šā ierobežotā fona jums izdosies novērot tās pašas attīstības tendences, kādas ir lielajām nācijām, tad

¹ Latvieši (pavisam ap 1 1/2 milj.) kā pamatiedzīvotāji vienlaidus apdzivo visu Kurzemes guberņu un četrus Vidzemes guberņas dienvidu aprīņķus. Pārējo Vidzemes daļu un Igaunijas guberņu apdzivo igaunī, kuru vēsture gandriz pilnīgi identiska ar latviešu iedzīvotāju vēsturi. Beidzot, daļa latviešu (katoļi) apdzivo Vitebskas guberņas Daugavpils, Rēzeknes un Ludzas aprīņķus, bet viņu vēsture pilnīgi atšķiras no Baltojās guberņu iedzīvotāju vēstures; viņi runā īpašā dialektā.

visas šīs parādības šeit katrā ziņā vieglāk izskaidrojamas nekā tur. Lūk, kāpēc es ceru, ka, iepazinies ar latviešu nacionālā jautājuma vēsturi, lasītājs labāk izpratīs nacionālo jautājumu ne vien pie mums (piem., Somijā, Lietuvā utt.), bet arī Čehijā, Morāvijā, Galicijā un vispār Austroungārijā.

I. LATVIEŠU BURŽUĀZISKĀ NACIONĀLISMA RAŠANĀS UN ATTISTĪBA

Čehu vidū atskanēja balsis pret to, ka Bauers viņus piešķaita pie «nācijām bez vēstures», turpretī latviešiem tāda protesta vienkārši nemaz nevar būt. Jo no tā laika, kad vācu bruņinieki krustneši pirms 7 gadsimtiem iekaroja Baltijas jūras piekrasti, līdz pat dzimtbūšanas atcelšanai latviešiem kā patstāvīgai tautībai nozīmes nebija. Bet pirms šās iekarošanas pat nebija vienotas latviešu taučības, jo atsevišķajām ciltīm, kas pirms iekarošanas apdzīvoja tagadējo latviešu novadu, ciktāl par tām vispār kaut kas zināms, nebija pat vienotas valodas. Un, ja tām tolaik arī bija kaut kāds iedalījums kastās jeb kārtās, tad to virsslāpūs iekarotāji vai nu iznīcināja, vai arī asimilēja. Bet pārējie iedzīvotāji, nokļūdami arvien smagākā un smagākā iekarotāju ekonomiskā un politiskā jūgā, sadalījās tīri teritoriāla rakstura sīkās vienībās ar atsevišķiem dialektiem.

No šī laika līdz pat 19. gadsimtam vienīgā valdošā kārta uz laukiem un pilsētās ir vācieši. Dažādu īpašu apstākļu dēļ šī valdošā kārta, kuras rokās bija gan visa ekonomiskā, gan visa politiskā vara, pārējos iedzīvotājus pakļāva verdzībai tādos apmēros, kādos tas nenotika nekur Eiropā. Latviešu vergu niknumus pret vācu kungiem tāpēc sasniedza varbūt nedzīrdētu pakāpi, bet *nacionālā naida vēl nebija*. Tāda nacionāla naida nebija arī vāciešiem pret latviešiem jeb «nevāciešiem», kā viņi dēvēja latviešus. Gluži otrādi, lai gan vācieši uzlūkoja latviešus par zemāku rasi, pirmās grāmatas latviešu valodā (tiesa gan, sākumā tikai reliģiska satura grāmatas, kā, piemēram, Vecās derības tulkojums 1689. gadā) sagatavoja un izdeva tieši vācieši (mācītāji), kas tādējādi arī likuši pamatu vienotai latviešu literārajai valodai. Bet 19. gadsimta sākuma humānistī (Baltijas vāciešu vidū to bija ļoti nedaudz)

sapņoja par to, ka zemnieku atbrīvošana no dzimtbūnieciskās atkarības galīgi likvidētu šķēršļus bijušo latviešu dzimtcilvēku saplūšanai ar kulturālo vācu tautu. Beidzot, kad Kurzemē 1817. gadā un Vidzemē 1819. gadā atcēla dzimtbūšanu vai, pareizāk sakot, verdzību, vācu nācija patiesām vēl ilgus gadus pēc tam asimilēja visus latviešu iedzīvotāju progresīvos¹ elementus.

Tas skaidri redzams no šādiem skaitļiem:

1771. gadā Vidzemē bija pavisam 447 360 iedzīvotāju, no kuriem 20 400 (jeb 4,5%) vāciešu; 1870. g., pēc neoficiāliem aprēķiniem, vāciešu bija 15%, bet 1881. g., kad tendence asimilēties jau kļuva krietni vājāka, Vidzemes gubernā, pēc oficiāliem tautas skaitīšanas datiem, no 1 163 484 iedzīvotājiem 113 373 (jeb tomēr 9%) uzdevās par vāciešiem; beidzot, pēc 1897. g. tautas skaitīšanas datiem, tādu vairs bija tikai 7,6%, jo asimilēšanās jau bija beigusies.

Tādējādi līdz 19. gadsimta 40. un pat 50. gadiem Baltijas gubernās nacionālā jautājuma nebija. Un pēkšņi tas rādās un gandrīz momentāni ieguva visai asu formu. No kurienes un kāpēc?

Mēs jau redzējām, ka zemnieku un muižnieku attiecības šai novadā ārkārtīgi saasināja muižnieku neierobežotā kundzība. (1784. gadā uzliesmoja pat vispārēja zemnieku sacelšanās.) Zemnieku atbrīvošana no verdzības² 1817. un 1819. gadā tāpat neatviegloja viņu stāvokli, jo viņus nospieda smagas klaušas, ko atcēla tikai 1860. gados. Ar atbrīvošanu 1817. un 1819. gadā tika atceltas tikai muižnieku īpašuma tiesības uz pašiem zemniekiem, bet reizē ar to zemniekiem atņēma visu viņu zemi, pasludinot, ka zeme ir vienīgi muižnieku īpašums. «Dzimtcilvēku darbu» aizstāja ar klaušām (likums tās dēvē gan par «atstrādāšanas klaušām», gan par «atstrādāšanas renti»), kuru apmēri bija atkarīgi no muižnieka ieskatiem, t. i., no «brīvas vienošanās» apstākļos, kad zemniekiem nebija pārvietošanās tiesību, kad muižnieks varēja nolaidīgu darbinieku sodīt pat ar miesas sodu un kad vācu muižniekiem

¹ Seit domāts: skolotos, izglitotos, specialitāti ieguvušos. Red.

² Nosaucu šo stāvokli par verdzību tāpēc, ka pēc Baltijas gubernā pievienošanas Krievijai Pētera I laikā zemnieku stāvoklis (it īpaši Vidzemē salīdzinājumā ar zviedru režīmu) ievērojami pasliktinājās un dzimtbūšana tomēr, kaut arī formāli ierobežota, faktiski pārvērtās par pilnīgu verdzību.

administratīvajās un tiesu iestādēs bija neierobežota vara. Latviešu tautas garamantas ir gandrīz vienīgais latviešu tautības vēstures materiāls, taču tas ir ļoti bagāts, un klaušu laiki tajās attēloti kā visdrūmākie laiki pat salīdzinājumā ar agrāko verdzību, nemaz jau nerunājot par dzimtbūtniecisko atkarību humānajos zviedru laikos.¹ Čik lielu naidu pauž tautas dziesma: «Ja man būtu tā naudiņa, kas guļ jūras dibenā, es nopirktu Rīgas pili ar visiem vāciešiem. Es vācietim tā darītu, kā vācietis man darīja» utt. (seko bezgalīgs asprātīgs uzskaitījums). Psihologiskā augsne vēlākajam nacionālajam naidam jau bija sagatavota. Bet pagaidām šī neapmierinātība izpaudās tikai stihiiskos nemieros, kas periodiski atkārtojās. Bet, kad 40. gados pēc triju gadu ilgas neražas bads noveda zemniekus līdz galējībai un kad zemnieki neredzēja citu izeju no sava stāvokļa, viņi savu protestu neprata izteikt citādi, kā vien ar lūgumiem dodoties pie gubernatora un ģenerālgubernatora² un masveidīgi pārejot pareizticībā. No kaut kurienes atklīda baumas, ka pareizticīgie latvieši iegūšot brīvību un zemi Krievijas iekšzemes gubernās — 5 gadu laikā Vidzemē vien gandrīz 100 000 zemnieku pievienojās «krievu ticībai» — pareizticībai. Lutertīcīgo («vācu») baznicu kā «muižu policijas» filiāli krietna daļa zemnieku ienīda jau sen, jo vācu mācītājs, ko patvarīgi iecēla vācu muižnieks, uzticīgi kalpoja vienīgi pēdējam. Bet arī šā «reliģiskā varoñdarba»³ sekas zemniekiem bija tikai bēdīgas: nemierus apspieda ar to pašu pareizticīgo karaspēka palīdzību, un vainīgos pēra rīkstēm tik nežē-

¹ 1629.—1721. g. Vidzeme piederēja Zviedrijai. Zviedrijas valdība šeit izdarīja dažas reformas, kas daļēji ierobežoja muižnieku un muižu nomnieku patvalu, kādēļ savā laikā historiogrāfijā izplatījās uzskats par «humānajiem zviedru laikiem». Taču jāņem vērā, ka Zviedrijas valdības rīcību te noteica ne humānisma principi un latviešu tautas interešes, bet nolūks palielināt valsts ienākumus un ka reformas nāca par labu saimniekiem, bet ne kalpiem. *Red.*

² 1845. g. augusta beigās no pacietības izvestie zemnieki atstāja savas mājas un, pastālām kājās, skrandās, sāka saplūst Rīgā, kur nometās ceļos ģenerālgubernatora pils priekšā. Viņus sodija ar rīkstēm par pagasta atstāšanu bez muižnieka atļaujas un pa etapu aizsūtīja atpakaļ. Savā ziņā 9. janvāris!

³ Sīki to aprakstījis Jurijs Samarins, toreiz ģenerālgubernatora sevišķo uzdevumu ierēdnis, grāmatas «Krievijas maliene» VIII sējumā, kurā ievietots aculiecinieka apraksts. Šās grāmatas vācu tulkojums aizliegts ne vien Baltijas gubernās, bet arī Sv. Pēterburgas Publiskajā bibliotēkā!

līgi, kā pat Baltijas novadā līdz tam nebija pieredzēts. Bet zemi un brīvību no «saplūšanas ar pareizticīgo Krievzemi» viņi nesagaidīja. Tikai ļoti gausi paplašinājās «brīvā» zemnieka tiesības: 1848. g. viņiem tiek dotas tiesības pārcelties uz pilsētām, 1858. g. — tiesības pārcelties uz ciemu sa biedrībām pārējā Krievijā, 1860. g. tiek atceltas klaušas, obligāti aizstājot tās ar naudas renti (šo likumu nācās atkārtot vairākas reizes); 1865. g. tiek atcelti miesas sodi, bet tikai zemniekiem saimniekiem un rentniekiem utt.

Tomēr jāpatur vērā, ka novadā jau bija obligāta zemnieku apmācība, kas izplatīja rakstīt un lasīt prasmi plašās masās. Nerunājot par šās skolas īpašībām, kas bija pilnīgi pakļauta mācītājam un tam pašam muižniekam, tomēr jāteic, ka latviešu valodā bija vairāki tūkstoši grāmatu un iznāca avīzes (nedēļas). Beidzot, 1860. g. likums par naudas renti tikai padarīja likumīgu naudas saimniecību uz laukiem, bet pats kapitālisms bija iespiedies šā novada laukos jau krietni agrāk. Līdz 1860. gada likumam laukos visi cieta no tā paša zemnieka auglotāja. Bija parādījušies pat zemnieki saimnieki: no 1819. līdz 1850. g. zemniekiem tika pārdotas 38 mājas, mazliet vairāk par 2000 des., laikā no 1850. līdz 1860. g. jau bija pārdotas 250 mājas ar 14 000 desetīnu kopplatībā. Turklat visu šo laiku muižnieki likvidēja sīkās saimniecības un tās tika pievienotas muižām vai arī citām saimniecībām, kuru saimnieki bija materiāli labāk nodrošināti (tā pati orientēšanās uz stiprajiem!), un šī koncentrācija izstūma daļu bijušo saimnieku no laukiem uz vietējām pilsētām, kur tādējādi jau sāka veidoties jauns sīkburžuāzijas slānis (tirgotāji, amatnieki) no latviešu vidus.¹ Tikiļdz pastiprinājās jauna elementa pieplūdums pilsētās (bet tas progresēja ar katru gadu), pilsētu vācu buržuāzijas asimilācijas tendences mazinājās: nojautis bīstamu konkurentu, pilsētas buržujs savu *nacionālo* interešu dēļ pieteica «nevācu» ienācējiem karu. Asimilācijas tendences no vācu puses izbeidzās, asimilēšana vēl turpinājās, bet apslēpti, *pret vācu*, t. i., pašu *asimiletāju* gribu.

Agrāk starp tiem, kas asimilējās, pirmajā vietā, dabiski, bija intelīgentākie elementi. Lai kļūtu par pilntiesīgu

¹ Pieprasījuma pēc strādnieku rokām pilsētās vēl nebija: 1840. gadā Rīgā pavisam bija 46 fabrikas un manufaktūras ar 2000 strādniekiem, bet 1854. g. — 84 fabrikas ar 4763 strādniekiem.

vācieti, viņiem vajadzēja tikai mainīt savu uzvārdu. Bet te, gluži negaidīti, radās grupa inteliģentu, kas tišuprāt pasludināja sevi par latviešiem. Vācu prese sāka viņus izsmiet: inteliģents latvietis — tās ir blēnas (nonsense), jo nav un nevar būt latviešu izglītības tāpēc, ka latviešiem nav ne savas kultūras, ne savas literatūras. Bet šā izsmiekla dēļ jaunā grupa neapjuka; tā pacēla «jaunlatviešu» iesauku un, ticēdama vācu vēsturiskās skolas «nacionālam garam», sāka atdzemdināt šo garu, atjaunot latviešu nacionālo kultūru un radīt savu pašu literatūru. Aplūkojot šo jauno virzienu no vēstures materiālistiskās izpratnes viedokļa, mēs ne mirkli nesvārstīsimies pasludināt, ka šīs idejas nav nekas cits kā tās īstenības atspoguļojums ideologu prātos, ko latviešu novadā jau redzējām iepriekš. Tālāk mēs redzēsim, ka arī pirmo mēģinājumu ievirzīt masas reliģiskā gultnē, kuram nebija panākumu, ierosināja cilvēki, kas katrā ziņā bija tuvi šai pašai grupai. Tomēr šoreiz latviešu zemnieka ekonomiskās un politiskās atbrīvošanās ideja ieguva *nacionālistisku* raksturu.

Bet «nacionālā gara» ideju jaunlatviešu inteliģenti aizguva diemžēl nevis tieši no rietumiem, bet gan ar krievu slavofilu starpniecību, kas visam sākuma posma latviešu nacionālajam virzienam uzspieda savu reakcionāro zīmogu, no kura šis virziens kā tīri sīkburžuāzisks arī pēc sava dalībnieku dabiskā sastāva jau vairs atbrīvoties nespēja. Turklat slavofilu mīlestību viņi ieguva ne vien ar kopīgo naidu pret vāciešiem, bet arī ar līdzjūtību pret «slāvu cilts latviešiem, kas veltīgi tiecās apvienoties ar pareizticīgo Krievzemi». Progresīvi bija jauno nacionālistu centieni celt kultūras līmeni un atbrīvot savu tautu no vācu ekonomiskā jūga un politiskām priekšrocībām. Viņu literārā darbība, viņu izdevniecība, neraugoties uz vācu cenzora spaidiem Rīgā, viņu mēģinājums izdot avīzi un grāmatas Pēterburgā (no 1862. līdz 1865. g.), tas viss katrā ziņā deva labumu visiem latviešu iedzīvotājiem. Bet kādus ideālus viņi izvirzīja jaunai kultūrai? *Vēsturē* viņi atrada vienīgi verdzību, kas bija ilgusi 6 gadsimtus, bet, paliikdami uzticīgi savai misijai, viņi kā sīkburžuāzijas ideologi tomēr meklēja savu ideālu avotus nevis nākotnē, bet tieši tikai pagātnē. Šo to patapinot no izcelšanās ziņā radniecīgās lietuviešu tautas, viņi radīja «tīri nacionālu» aizvēsturisku pagātni, mitoloģiju. Visus savus spēkus viņi veltīja tam, lai izpētītu un atjaunotu tautas paražas, tau-

tiskos tērpus utt. Beidzot viņi izšķieda pārāk daudz spēka, lai avotos sameklētu vēsturiskās *brīvo* latviešu cilšu pēdas. Bet kādi bija viņu nākotnes ideāli? Šai ziņā viņi bezcerīgi sekoja saviem krievu skolotājiem no reakcionārās slavofilu nometnes. Bet atbrīvošanās «cīņas» līdzekļi? Dabiski, tas pats, runājot Ščedrina vārdiem, «dumpis uz ceļiem»: bezgalīgi lūgumi un petīcijas krievu birokrātijai tieši vai ar savu slavofilisko aizbildņu starpniecību.

Vācieši ne tik daudz baidījās no viņu ietekmes uz birokrātiju, ar kuru viņiem vienmēr bija cieši un solīdi sakari, cik no viņu aģitācijas uz vietas. Protams, bija brīzi, kad krievu valdība, uzticīga savām tradīcijām, arī Baltijas guberņas centās atbalstīt latviešus un igauņus, lai salauztu visvareno vāciešu spēkus, kā viņa, piemēram, savā laikā Somijā kūdija somus pret zviedriem, bet pāvests Lietuvā — lietuviešus pret poliem. Bet krievu birokrātijai vienmēr trūka konsekvences un pret vāciešiem vēl jo vairāk. Tāpēc vācu denunciāciju un sūdzību rezultātā sāka vajāt jaunlatviešu kustības «sarkanos», «nihilistus» un «dumpiniekus». Personas, ko turēja aizdomās, ka tās aģitē par pievienošanos pareizticībai, izsūtīja! Deputātus, kas iera dās Pēterburgā ar vispadevīgu lūgumu ieviest novadā oficiālās vācu valodas vietā krievu valodu un vācu kārtu iestādījumu vietā — Viskrievijas iestādījumus, nodeva tiesai. Cenzūrai pakļautās avizes, kas kātrā lappusē apliecināja savu uzticību tronim un tēvijai, slēdza kā dumpīgas. Vislojālākās biedrības, kas nevienu savu banketu neatlāja bez valsts himnas un kas nepalaida garām nevienu gadījumu, kad vien varēja aizsūtīt uzticamu pavalstnieku telegrammas, tika vajātas. Un, kad 1881. gadā uz kronēšanas svinībām tika aizsūtīta latviešu delegācija ar uzticamu pavalstnieku adresi, tad delegācijas vadītāju, advokātu un Rīgas Latviešu biedrības priekšsēdētāju, cilvēku ar vislabējākajiem uzskatiem, nepieņēma tāpēc, ka Kurzemes gubernators Lilienfelds (citādi miernīlīgs cilvēks), protams, uz vāciešu vēlēšanos bija uz Pēterburgu paziņojis, ka šis advokāts kandidējot uz latviešu troni! Kad par to tika ziņots Rīgas Latviešu biedrības kopsapulcei, šī pati lojālākā sapulce pasaulē neizturēja un nolēma: izslēgt gubernatoru Lilienfeldu no savu goda biedru skaita. Tas bija gandrīz vienīgais skaistais žests visā kustības laikā.

Tādējādi latviešu nacionālismam zināmā mērā bija progresīvs raksturs, bet šis raksturs mainījās, tīklīdz no sīkburžuāzijas sāka nodalīties sava lielburžuāzija (tagad tai jau ir arī savi miljonāri). Vēlāk nacionālisms kļūst par lētu reklāmu, par etiķeti, ar ko kert pircēju, klientu, pacientu, t. i., neaptēstu zemnieku vai aizrautigu nacionālistu. Idejiskās intelīgences rindas kļūst arvien retākas, un arī intelīgencei nacionālisms kļūst par savas bodītes izkārtni: tas pats dedzīgais nacionālists, kas cilvēkos ar tādu sajūsmu runā par savu valodu un savu kultūru, mājās, savā ģimenē runā tikai vāciski.

Bet pati šā perioda «idejiskā» intelīgence? Ar kādiem ideāliem tā aizraujas? Ar sava veida nacionālistiskām utoņām. Apzinoties, ka tautas nelielais cilvēku skaits ir šķērslis sekmīgai kultūras attīstībai, tiek izstrādāti savdabīgi «imperiālistiski» projekti, kā no radniecīgajām leišu un latviešu valodām radīt jaunu, nevienam nezināmu valodu, lai apvienotu vienā «lielā nācijā» šīs tautas, kas izcelsmes ziņā radniecīgas, bet nošķirtas vēstures un arī kultūras attīstības gaitā. Vai arī projekts nodibināt patstāvīgu valsti, taču (nebaidieties) nevis atdaloties no Krievijas, bet gan ar valdības atļauju pārceļoties uz to vai citu salu (savā ziņā cionisms) utt. Te es nejokoju, bet gan pareizi atstāstu 1880. gadu nacionālistu, protams, visreakcionārākās nometnes nacionālistu, īstos projektus. Bet viens no viņu vislielākajiem teorētiķiem (labējākais no labējākajiem) jau 70. gados «zinātniskā darbā» mēģināja valdībai pierādīt, ka franču un visas pārējās revolūcijas izraisījis (atstāstu burtiski) nevis «bads maizes trūkuma dēļ, bet gan pienācīgas goda parādišanas trūkums». Izveidojiet latviešu aristokrātiju «no viscienīgākajiem, ar tādām pašām privilēģijām kā vāciešiem», tad ikviena neapmierinātība izzudīs. Tāds ir latviešu buržuāziskā nacionālisma pēdējais vārds.

* * *

Ekonomiskā dzīve Baltijas laukos progresēja neticami strauji: kādos 10—15 gados no 60. gadu beigām līdz 80. gadu sākumam tie izmainījās līdz nepazišanai. No agrākajiem saimniekiem uz vietas palika mazliet vairāk par pusi, jo, kad notika lauku māju pārdošana (par neticami augstām cenām), ekonomiski stiprās saimniecības izstūma ekonomiski vājās saimniecības. Turklat no «tēvu mājām»

izliktie agrākie saimnieki savu naidu pret vācu muižnieku aiznesa sev līdzi uz pilsētām un ne mazumu veicināja nacionālā naida saasināšanos. Ja vēl nēm vērā, ka, sākot ar 1870. gadu, ik gadus pārdeva Vidzemē vien no 1000 līdz 1500 māju un ka no 1881. līdz 1897. gadam, kā vēl redzēsim, Kurzemē vien no laukiem aizgāja ap 100 000 cilvēku (lauku iedzīvotāju skaits absolūti samazinājās), tad kļūs saprotamāki arī šī nacionālā naida apmēri. Konkurence vecās vācu un jaunās latviešu buržuāzijas starpā pieņēma grandiozus apmērus¹, un, tā kā cīņa notika vispirms kredīta avotu dēļ, tad katra svārstība naudas tirgū (krīze) nozīmēja jaunu nacionālā naida kāpinājumu. Tagad jau visiem kļūst skaidrs, ka nacionālais naids te tikai aizsedz divu tautību šķiru cīņu.

Jaunā latviešu sīkburžuāzija (pagaidām bija manāmi tikai latviešu lielburžuāzijas iedīgli) visu laiku bija it kā visas tautas pārstāve, jo strādnieku šķira vēl nedzivoja savu pašas dzīvi. Tāpēc Rīgā un Jelgavā rīkotajiem «visas tautas svētkiem» vēl bija visas tautas svētku raksturs. Rīgā nodibinātais «jaunlatviešu» virziena centrs — iepriekš minētā «Rīgas Latviešu biedrība» — tiešām bija visas nacionālās dzīves centrs. Bet proletariāts latviešiem bija jau sen. Vēl *pirms atbrīvošanas* no verdzības, lai tas liktos cik dīvaini, zemnieki jau bija sadalīti šķirās — saimniekos un kalpos, pie kam saimnieks bija atbildīgs par saviem kalpiem muižnieka priekšā. Verdzības atcelšana padarija likumīgu stāvokli, kad latviešiem laukos kalpu, kam nebija zemes un kas strādāja zemnieku-saimnieku saimniecībās un muižnieku muižās, bija vismaz 4—5 reizes vairāk nekā saimnieku. Mēs jau redzējām, ka 1865. gadā arī valdība uzsvēra šo starpību kā īpašu privilēģiju, jo saimnieku šķira tika atbrīvota no miesas sodiem. Bet pagastu pašvaldībā šo starpību nostiprināja tādējādi, ka pagasta sanāksmē balsstiesības bija itin visiem saimniekiem un tikai vienam kalpu (t. i. bezzemnieku) delegātam

¹ Pirmā latviešu dienas avize iznāk kopš 1878. gada, tagad iznāk jau 9 dienas avizes, kuru metiens kopā pārsniedz 100 000 eksemplāru. Labs straujās «sākotnējās uzkrāšanas» rādītājs ir lielās krājaizdevu sabiedrības un no tām izveidojušās «savstarpējā kredīta sabiedrības». Pirms 15 gadiem latviešu buržuāzijai bija tikai viena šāda kredīta iestāde ar vienu miljonu lielu bilanci. Pašlaik novadā visu lielāko latviešu kredīta iestāžu bilances pārsniedz 53 miljonus. Tie ir tikai daži nejausi piemēri, kas rāda buržuāzijas bagātības sevišķi straujo pieaugumu.

no 10 kalpiem. Tīklīdz *pilsētās* radās pieprasījums pēc strādniekiem, sākās kalpu bēgšana no laukiem, kas drīz izraisīja darba roku trūkumu. Pēc skaitīšanu datiem, piemēram, Rīgā, iedzīvotāju skaits no 1881. līdz 1897. gadam palielinājās par 112 901 cilvēku, kamēr iedzīvotāju dabiskais pieaugums šai laikā nepārsniedza 19 024 cilvēkus. Acīm redzot, ievērojama daļa no laukiem aizgājušo iedzīvotāju apmetās turpat vietējās pilsētās. (Liela daļa iedzīvotāju pārcēlās arī uz kaimiņu gubernām un uz Iekškrieviju.) 1854. gadā Rīgā pavisam bija 84 fabrikas un manufaktūras ar 4763 strādniekiem un 1874. gadā — 141 fabrika ar 11 798 strādniekiem, bet 1884. gadā jau reģistrēti 1265 uzņēmumi ar 23 854 strādniekiem (katrā vidēji 19) un 1900. gadā — 2136 fabrikas ar 56 253 strādniekiem (vidēji 26). Latviešu buržujam *nacionālisms* tagad iegūst *jaunu nozīmi*; to sāk *apzināti* izmantot šķiru *naida apslēpšanai*. Buržuāzija, kā jau teicu, šai laikā izaugusi; tagad jau izveidojusies arī latviešu lielburžuāzija, bet inteliģencē, kura jau skaitāma tūkstošiem, jūtama pārprodukcia.

Ka šķiru naids buržuāzijas un proletariāta starpā latviešiem nebūs mazāk ass kā citām tautām, bet gan vēl asāks, tas bija manāms jau sen. Jau 1856. gadā, t. i., pirms klaušu atcelšanas, mēs kādā latviešu avīzē lasām saimnieka sūdzību, ka kalpi ar katru dienu kļūstot nepaklausīgāki un pārāk bieži mainot saimnieku; autors vietām nosauc kalpus pat par «dumpiniekiem». Un tomēr uz pilsētu pārcēlies kalps pagaidām nokļuva nacionālistiskā virziena ietekmē, jo viņš, kam vēl nebija šķiras apziņas, iestājās darbā fabrikā, kuras īpašnieks parasti ne tikai pats bija vācietis, bet viņam arī viss direktoru, meistarū un pat labāk atalgoto strādnieku štats sastāvēja vienīgi no vāciešiem. Neapzinīgais strādnieks¹ viegli noticēja, ka galvenais nav vis ekspluatācija, bet gan ekspluatatora tautība.

¹ Šeit tikai dažus vārdus par novada vācu proletāriešiem. Kaut cik lielā skaitā tādu nav. Agrāk meistarū un kvalificētus strādniekus aicināja no Vācijas, bet tagad viņus aizstājuši vietējie strādnieki. Vācu solidaritāte (pareizāk sakot, materiālā atkarība) ir tik stipra, ka vācu proletārieši vēl tagad aizraujas ar nacionālismu. Tie ir tiri melnsimnieciski. 1905. gadā Latvijas sociāldemokrātijai tomēr izdevās organizēt līdz 2000 Rīgas vāciešu, it īpaši dažādus meistarū, bet šī organizācija izzuda, un vēlāk Rīgas vācu s.-d. grupā nekad nebija vairāk kā 100 cilvēku.

Marksisms, izplatīdamies latviešu novadā 1893. gadā vienā laikā no divām pusēm (no Vācijas s.-d. un krievu legālā marksisma), šeit uzreiz atrada labvēlīgu augsti. No 1881. līdz 1897. gadam saskaņā ar šajos gados notikušo tautas skaitišanu datiem šeit vērojama ārkārtīgi strauja pilsētu izaugsme un *darba cilvēku* bēgšana no laukiem uz pilsētām. Kurzemes gubernā, piemēram, uz laukiem 1881. gadā bija 553 000 iedzīvotāju, bet 1897. gadā — tikai 524 500 vai absolūti par 28 500 cilvēku mazāk; bet, ja nēm vērā dabisko pieaugumu, tad izrādās, ka laukus atstājuši 100 000 cilvēku jeb $\frac{1}{5}$ iedzīvotāju. Tas nozīmēja ārkārtīgu kapitālisma pieaugumu, un marksisms, arī šeit sākumā intelligentisks, uzreiz ieguva savā ietekmē strādnieku kustību, un tam jau ar saviem pirmajiem soļiem vajadzēja izteikties arī par *nacionālo* jautājumu, jo nevajag aizmirst, ka lielrūpniecība šeit atradās un vēl tagad lielā mērā atrodas vāciešu rokās, tāpēc arī fabrikā, kā jau redzējām, strādnieku ekspluatācijai no pirmā acu uzmetiena piemita tāds kā nacionāls raksturs. No tā latviešu kapitāla ideologi, dabiski, secināja, ka latviešu strādniekiem latviešu uzņēmēji jāuzskata vispirms par saviem «nācijas brāļiem» un nevis par ekspluatatoriem.

Latviešu marksisms, vispirms jau kā literārs virziens (tā sauktā Jaunā strāva), tā arī sāka ar tā dēvēto «tautas vadoņu» atmaskošanu, viņu nacionālistiskajai cīņai nostādot preti šķiru cīņu un izskaidrojot strādniekiem, ka arī latviešu tauta noslānojas šķirās. Vietējā administrācija, kā parasti, neizglītota, latviešu savstarpējās nesaskaņās sākumā nekā noziedzīga nesaskatīja, un legāla marksisma propaganda varēja turpināties vairākus gadus gandrīz bez šķēršļiem. 1895. gadā Jelgavā notika IV vispārējie latviešu dziesmu svētki, kuros kā visas tautas svētkos tika uzaicināta piedalīties visa tauta. Marksisti atklāti atbildēja, ka šie svētki ir latviešu pilsētas un lauku buržuāzijas svētki, gar kuriem latviešu proletāriātam nav daļas. Var iedomāties, kādu vētru sacēla šie protesti nacionālistu vidū pret «tautas ienaidniekiem», «nācijas nodevējiem», «dumpiniekiem» u. tml. Jaunās strāvas pārstāvjiem. Marksistiskās avīzes («Dienas Lapas») boikotam vajadzēja nokaut šo «kaitīgo ideju». Un tiešām, «nacionālisms» vēl bija tik spēcīgs, ka krietna daļa agrāko avīzes

lasītāju atkrita, jo vairāk tāpēc, ka te iejaucās cenzūra, kas jau tā bija ārkārtīgi stingra, jo reizē ar latviešu «visas tautas» svētkiem Jelgavā tika svinēta simtgadu jubileja kopš Kurzemes guberņas pievienošanas Krievijai. Bet Jaunā strāva ieguva citus piekritējus un galīgi nostiprinājās strādnieku šķirā. Un, kad 1897. gadā, kā vispār atzīts, sakarā ar denunciācijām no «nacionālo vadoņu» aprindām radās pirmā pret latviešu marksistiem vērstā politiskā prāva¹, kas uz laiku izolēja gandrīz visu marksistisko intelīgenci un ne mazumu strādnieku (pavisam pie atbildības tika saukti ap 200 cilvēku), tad tas latviešu strādnieku šķirā tikai nostiprināja negatīvo attieksmi pret nacionālismu. Un šī pirmā mācība izdarīja milzīgu pakalpojumu latviešu proletariātam visā tā tālākajā attīstībā, jo reizi par visām reizēm atturēja to no tālākas nacionālistiskas aizraušanās.

Ar latviešu marksistiskās avīzes slēgšanu 1897. gadā legālais marksisms pārstāja eksistēt. Bet marksistiskie strādnieku pulciņi, kas 1897. gadā Rīgā vēl saglabājās, tika likvidēti sakarā ar strādnieku nemieriem 1899. gada vasarā. Tā paša 1899. gada rudenī jau sāka darboties latviešu s.-d. emigrantī, kas sāka apgādāt latviešu novadu ar *nelegālo* marksistisko literatūru. Šai literatūrā propagandētie uzskati nacionālajā jautājumā joprojām palika uzticīgi *tīri šķiriskajam* viedoklim. Kad beidzot visas šai laikā nodibinājušās atsevišķās latviešu s.-d. organizācijas 1904. gadā apvienojās Latviešu s.-d. strādnieku partijā, programmā, kas vēlāk visu laiku palika *bez izmaiņām*, ierakstīja tās pašas vispārējās prasības, kādās bija Krievijas s.-d. programmā, «par nacionālo pašnoteikšanos» un «par visu valodu līdztiesību privātajā un publiskajā dzīvē, skolās, tiesās, valsts iestādēs un vietējās pašvaldībās».

Un tomēr latviešu s.-d. organizācijai pārmeta nacionālismul Domāju, ka šāds uzskats krieti vien pamatojās uz pārpratumiem vai arī uz principiālā programmas jautājuma sajaukumu ar tīri praktisko, organizatorisko jautājumu. Latviešu s.-d. strādnieku partijas dibināšanās laikā krievu biedriem vēl nebija īstas proletariāta masu organi-

¹ Cik maz pati administrācija bija informēta par jauno kustību un tās raksturu, redzams no tā, ka arī legālajam marksismam sākumā izvirzīja to pašu stereotipo apsūdzību par *nacionālistisko separātismu* ar nolūku atdalīties no Krievijas un ar kandidātiem uz latviešu troni, kurš neeksistē, kā jau redzējām, pat pašu niknāko nacionālistu iztēlē.

zācijas, bija tikai tās iedīgļi,¹ bet latviešiem pastāvēja tīri proletāriskas organizācijas. Un tagad, kad kopš tā laika jau pagājuši 10 gadi un kad Krievijas apstākļi šai ziņā radikāli izmainījušies, var valsirdīgi konstatēt, ka galvenais «nacionālās apvienošanās» motīvs bija latviešu neuzticēšanās, viņu bailes par savas organizācijas likteni, ja pilnīgi apvienotos ar Viskrievijas organizāciju. Jāpiebilst vēl, Krievijas s.-d. strādnieku partijas vietējo darbinieku sastāvs — kā viena, tā arī otra virziena — ne vienmēr bija izdevies, tie nievājoši izturējās pret vietējā tipa organizāciju, un dažiem no viņiem trūka takta, kas tik nepieciešams, kad lielas nācijas pārstāvji runā par «beзвестурес» tautu asimilāciju. Jāatceras, ka b. Martovs toreiz kongresā par propagandu «cittautiešu» vidū runāja tieši kā par visvieglāko uzdevumu: «Vajag tikai stingri ievērot marksisma principus un strādāt ar labu tulku.» Tātad propaganda ar tulka palīdzību? Un, ja pie tā visa vēl piebilst, ka pieaicinātie tulki parasti bija cilvēki, kas kaut kādu pārpratumu dēļ atstājuši «nacionālo» organizāciju, tad kļūst skaidrs tas vietējās dzīves apgaismojums tā laika krievu izdevumos, kurš vairākkārt radījis sašutumu šo rindu autoram, kas vienmēr bijis tuvs krievu biedriem un it īpaši viņu kreisajam spārnam. Un es varu uzsvērt, ka šai brīdī vienīgi latviešu proletariātā iesakņojušās marķistiskā «antinacionālisma» tradīcijas nejāva viņam novirzīties uz nacionālisma pusī, lai gan viņam pastāvīgi pārmeta nacionālismu.

Atļaušos citēt šai ziņā interesantu vietu no Latviešu s.-d. strādnieku partijas īsās vēstures², kas bija iespiesta Rīgā 1906. gadā latviešu valodā iznākušajā «Latviešu strādnieku kalendārā 1907. gadam»:

«Tā kā no vietējās apvienošanās pēc Bunda izstāšanās no KSDS partijas nekā laba nevarēja sagaidīt, tad latviešu partija atzina par noderīgāku palikt *pagaidām* patstāvīga. Pie tam jāievēro, ka LSD partija *neizsludināja sevi par vienīgo* latviešu proletariāta *pārstāvi*, neizsludināja sevi arī par eksteritoriālu. Ārpus Latvijas tā atsacījās no patstāvīgu latviešu proletariāta organizāciju nodibināšanas tur, kur latviešu proletariāta vidū jau darbojas LSDS

¹ Šā jautājuma izklāstu jaunāko pētījumu gaismā sk. LKP vēstures apcerējumu I daļas (LVI, 1961) I—III nodaļā (67.—69., 75. u. c. lpp.). Red.

² J. Ozola (Hartmaņa) raksts. Red.

partijai draudzīgas organizācijas. Šo savu nacionālās organizācijas veidu LSDS partija uztur savā pirmā kongresa rezolūcijā spēkā *p a g a i d ā m*, t. i., zināmiem politiskiem apstākļiem (patvaldībai) valdot, un ieteic nodibināt KSDS partiju no jau pastāvošām tautiskām s.-d. organizācijām. Kā pret pārāk lielo centrālismu, tā arī pret Bunda propagandēto ultranacionālismu izteicās arī Baltijas Latviešu sociāldemokrātiskās strādnieku organizācijas centrālorgāns «Sociāldemokrāts» (sk. 27. nr-ā «Autonomija vai federācija?»)¹ un nostādīja šo jautājumu nevis kā principa, bet gan kā tīri taktikas jautājumu. Bunda biedri pārmeta LSDS partijai tūliņ rezolūcijā minēto vārdiņu *«p a g a i d ā m»* (sk. «Vestnik Bunda» 1.—2. nr.); krievu partijas biedri turpretim uzbruka latviešu partijai par *nacionālismu*, par federāciju un citiem «principa grēkiem».²

Lai labāk noskaidrotu jautājumu, es šeit ievietošu vairākus citātus no iepriekš minētā centrālajā orgānā publicētā raksta: «Vārds «separātisms» ir tas, kas baida mūsu centrālistus, jo, viņu vārdiem runājot, «pie federācijas kārtības attīstīsies vietēji centieni, kas nems pārsvaru par vispārējiem; ja federācija būs nacionāla — sociāldemokrātiskā kustībā iejaunksies nacionālas tendencies, kas pretējas sociāldemokrātiskiem principiem». Nav noliedzams, ka jābaidās no sajūsmināšanās priekš tautiskiem jautājumiem, ja tie pieņem buržuāzisku krāsu. Mēs paši labāk kā neviens cits to iz piedzīvojumiem zinām, cik asi jāuzstājas pret šādiem birģeliskiem un mazbirģeliskiem «tautiskiem centieniem», kas ar smuku tautisku frāzi grib noliegt šķiru pretišķības vienas tautas starpā, kas ar «pelēku tautas krāsu» domā aizmālēt šķiras plāsas mūsu sadzīvē. Mums nekad nevar aizmirsties priekš mums nesatricināmā patiesība, ka dažādo tautu proletāriešiem savā starpā ir simtreiz vairāk kopēja nekā vienas un tās pašas tautas proletāriešu un birģeļu šķirām.

Bet tas mūs nekavē turpināt latviski runāt un rakstīt un šim nolūkam jo tālāk attīstīt šo valodu. Tas mums jādara jau tādēļ vien, ka ir miljons un vairāk proletāriešu, kas citas valodas pietiekoši nesaprot un no kuru pulka mums jo dienas jo vairāk jāpievelk apzinīgu biedru. Mēs še nenododamies ar jautājumu, kas būs ar šo valodu vēlākos laikos, vai tā izzudīs vai attīstīsies joprojām, — tas

¹ P. Stučkas raksts. *Red.*

² Citēts pēc oriģināla. *Red.*

ir teorētisks jautājums, kuram priekš mums šimbrīžam nav praktiskas nozīmes. Mēs itin labi atminam, ka, no vienas puses, «tautiskie centieni» savā sākumā pie mums bija atsvabināšanās centieni un ka, no otras puses, tie, kas uz mums tagad runā par «asimilāciju», par latviešu (un citu) tautību pielīdzināšanu «valdošai» tautai, ir mums pretim apspiedēji, kas jāapkaro. Pēdējā gadījumā mēs, «netautiskie» sociāldemokrāti, protestējam pret apspiešanu, uzstājamies kā tautības aizstāvji un neviens mūs nedrikstēs vainot, it kā mēs caur to izklīdinātu pareizos uzskatus par šķiru cīņu...»

«Nodibinājot partijas vienību, mums jāievēro, ka partijas darbība pie mums aprobežojas un uz ilgiem laikiem vēl aprobežosies gandrīz vienīgi ar literatūras un agitatoru un propagandistu gādāšanu un vienā, kā otrā gadījumā *valodai* piekrit pirmā loma. Tātad arī partijas organizācijas jautājumā tautības jautājums vispirmā kārtā ir valodas jautājums, ja jau atzīt federālu organizāciju, tad vispirms mūsu vērība piegriezīsies, kā vispraktiskākajai, tautību federācijai.»

«... Mums jāpakavējas pie tiem «psiholoģiskiem» pamatiem, uz kādiem Bunda teorētiķi tālākā polemikā pamatoja savus «tautiskos centienus». Bez runas, ebreju tautība ir saistīta arī ar dažādiem psiholoģiskiem pamatiem, kas parādās tautas sevišķās rakstura īpašībās, bet, šīs īpašības tālāk uzsverot, mēs viegli varam nonākt pie skaidri birģeliska nacionālisma, kuram nav vietas sociāldemokrātiskā kustībā. Tās uzsvērt bija no ebreju Bunda teorētiķu puses jo lielākā kļūda tādēļ, ka šīs parādības jau tā top pārāk bieži uzsvērtas pavisam citos nolūkos.»

Tālāk norādījis uz katras pastāvošās organizācijas faktiskajām īpatnībām, uz citai citas nepazīšanu (un var piebilst, kā es jau atzīmēju, zināmu savstarpēju neuzticēšanos), autors atrod, ka labāka kustība būs pakāpeniska, proti, «Viskrievijas milzenim» federāli apvienojot sīko tautību organizācijas, un turpina:

«Personi labi pazīdams krievu kustības biedrus, es augsti cienu viņu sparību un pašuzupurēšanos, kurai līdzīgas neatrodam itin nekur. Bet pie viņiem ir it dabiska mazliet vienaldzīga izturēšanās pret cittaautībniekiem Krievijā. Viņus par to nevar vainot. Viņiem nav bijis izdevības tuvāk iepazīties ar šo mazo tautīnu kustībām. Bet šo mazo tautīnu organizēto strādnieku skaits, kuram taču

sociāldemokrātiskajā kustībā piekrīt zināms svars, ir sāmērā diezgan prāvs, salīdzinot to ar krievu kustību, un bez viņu līdzdarbības Krievijas atsvabināšana nebūtu iespējama. Mūsu pievienošanās pie vispārējas Krievijas partijas ir, dabiski, vajadzīga. Bet viņa nav tik viegli izdarāma, kā bieži mēdz domāt.» Beidzot autors norāda uz to, ka Bunds, prasīdams «eksteritoriālu nacionālu organizāciju», balstās uz jauno austriešu teoriju, un piemētina: «Ciktāl mūsu gadījumā strīds grozās *tikai ap partijas un ne ap valsts organizāciju*, tai ir ļoti daudz pamata.»

Piezīme pie šī raksta pasvitro redakcijas un tās tuvāko domubiedru solidaritāti ar šai rakstā paustajiem uzskatiem, bet kongresā, kas notika vēlāk, izrādījās, ka šis raksts pauž *visas organizācijas uzskatus*.

Tad pienāca 1905. gads, kad izrādījās, ka latviešu s.-d. ir patiešām visas vietējās kustības vadītāja. Pazīstamā Federatīvā komiteja Rīgā pilnīgi pierādīja, ka tamlīdzīga tautību apvienība ir iespējama. Visā teritorijā nemaz nebjāja nacionālistisku aizraušanos, arī tās bija uz šķiru cīņas principu pamata audzinātā proletariāta hegemonijas sekas. Neizglītotie prokurori un dažādu izziņas orgānu vadītāji velti atkal centās iedabūt apsūdzībā nacionālistiskās «atdalīšanās» tendences. Par tendenci «atdalīties» no Krievijas taču tika apsūdzētas atsevišķas «pagastu republikas», bet pilsētās gandrīz vai atsevišķas ielas (piem., Rīgā Zaķu sala — ar nosaukumu Zaķu salas republikai). Bet starp soda ekspediciju nogalinātajiem atrada pat «pretendentus» (atkal!), šoreiz uz republikas prezidenta amatu: latviešu — pagasta skolotāju, bet igauņu — drēbnieku! Jā, neorigināli raksta vēsturi prokurori!

Tad pienāca 1906. gads kā apvienošanās gads. Jau pirms Stokholmas kongresa jautājums tika apspriests presē un LSDS partijas konferencē. Atkal to apsūdzēja nacionālismā. Šoreiz šā nacionālisma iznīdēšanai tika izvirzīts *Baltijas* apgabala organizācijas projekts, kurā bija paredzēts ietvert arī novada Igaunijas daļu un agrāko LSDS partiju. Tagad, pārlasot kaut vai marksistu vasaras apspriedes rezolūciju¹, var mierīgi pasmaidīt par tamlīdzīgām antinaci-

¹ Runa ir par KSDSP CK apspriedi ar partijas darbiniekiem, kura notika Poroņinā 1913. gadā no 23. septembra līdz 1. oktobrim (no 6. līdz 14. oktobrim) un kura konspirācijas dēļ nosaukta par «augusta» («vasaras») apspriedi. Apspriede pienēma V. I. Ļeņina izstrādāto «Rezolūciju nacionālajā jautājumā». Sk. V. I. Ļeņins, Raksti, 19. sēj., 378.—380. lpp. Red.

onālistiskām galējībām. Toreiz daudzi ticēja, ka Latviešu s.-d. prasība pēc autonomijas būs nopietns apvienošanās šķērslis. Bet LSDSP konference¹ joprojām uzturēja savu prasību pēc «nacionālās teritorijas», un apvienošanās, kā zināms, tomēr notika. Pēc apvienošanās izstrādātie statūti noteica, ka visu tagadējā LSDS partijas darbības rajonā pastāvošo nacionālo s.-d. organizāciju apvienība turpmāk saukties par Latvijas Sociāldemokrātiju.

Valsts domes vēlēšanās, ciktāl, pastāvot karastāvoklim, s.-d. vispār varēja tajās piedalīties, tā vēlēšanu kampaņai atkal piešķira tīri šķirisku raksturu. Rezultāti bija spīdoši tai ziņā, ka reakcionārā latviešu buržuāzija vēlēšanās atklāti apvienojās ar savu veco ienaidnieku, ar vāciešiem, tiesa gan, ne uz visiem laikiem, taču šī tuvināšanās arvien vairāk progresē. Katra krīze, it sevišķi naudas krīze, atkal uz laiku šķir šīs abas vienu otrai naidīgās buržuāzijas, kas cīnās par varu vietējā pašvaldībā un naudas tirgū, bet proletariāta pastiprināšanās piespieda tās aizmirst savus savstarpējos rēķinus un salīgt mieru.

Taču nacionālais jautājums tagad saasinās no citas puses, no sīkburžuāziskās demokrātijas puses, kura tikko sāk organizēties. Jāzina, ka 1904. — 1905. gadā šī demokrātija vispār nebija organizēta, tā sekoja organizētajai strādnieku šķirai. Bet toreiz, 1905. gadā uz stundu nodibinājusies, latviešu demokrātiskā partija tā arī palika uz papīra. Taču dabiski, ka, reakcijai uzbrūkot, sīkburžuāziskie elementi, kā arī vilties paguvušie intelīgenti, kas līdz šim gāja zem sociāldemokrātijas karoga, arvien vairāk un vairāk no s.-d. attālinās. Jāatceras tā solidā saimnieku-zemnieku šķira, kas no 1905. gada nesagaidīja muižnieku privilēģiju atcelšanu. Viņu stāvoklis ir tiešām diezgan grūts, jo, no vienas puses, viņus apspiež vācu zemes īpašnieks kā zemes rentes ievācējs un muižnieku privilēģiju īpašnieks. Bet, no otras puses, laukstrādnieks, kas 1905. gadā spēra savus pirmos pastāvīgos soļus, šai laikā izaudzis līdz nepazišanai, un, lai kā viņu mēģināja aizstāt ar mazāk attīstītiem strādniekiem no kaimiņu guberniām, tam sakarā ar lauksaimniecības darba ļoti lielo intensitāti novadā sevišķu panākumu līdz šim nav bijis.

Sai lauku sīkburžuāzijai, kas diezgan nacionālistiski

¹ Runa ir par LSDSP 1906. gada marta konferenci. Red.

noskaņota pret vācu muižniecību, jāpieskaita arī pilsētu sīkburžuāzija, kurai nav pamata samierināties ne ar vācu, ne ar latviešu lielburžuāziju un kura tāpēc naidigi noskaņota pret *visiem konkurentiem* un viegli aizraujas ar nacionālistisku frāzi. Šie elementi pagaidām ir progresīvi, tāpēc vēl atklāti neuzstājas pret s.-d. daļēji tradīciju dēļ, daļēji ekonomiskā uzplaukuma, es teiktu, ekonomiskās revolūcijas dēļ, kas sākās pēc 1905. gada, it sevišķi Baltijas laukos. Bet šī progresīvā demokrātija, kas it sevišķi neskopojās ar nacionālistiskām frāzēm, visiem līdzekļiem cenšas un centīsies radīt nacionālistisku jucekli arī strādnieku galvās, iesaistīt strādnieku šķiru vispārējos «nacionālos» pasākumos. Šādi mēģinājumi jau ir bijuši, piemēram, demokrātiskā teātra nodibināšana ar arodbiedrību līdzdalību. Bet viņu prese tūliņ pat daiļrunīgi biedē, ka, ja izzudīs nacionālā solidaritāte, izmirs visa nācija un tās kultūra, kas no tautas prasījusi tik daudz pūļu. Tiesa gan, prese raksta vēl daiļrunīgāk, kad ir runa par uzlabojumiem lopkopībā un piensaimniecībā, taču tā ieplūst plašās strādnieku aprindās, un ar to jārēķinās. Un tiešām, tai pretī no marksistu rindām jau atskan atsevišķas balsis par Bauera teoriju attiecībā uz «kulturāli nacionālo autonomiju» pēc Bunda receptes vai, pareizāk sakot, par kulturāli nacionālo interešu kopību.

Es domāju, ka ienest latviešu [strādnieku] šķirā kaut kādas nacionālistiskas tendences nevienam neizdosies, bet man jāsaka, ka Bunda teorētiskajiem padomniekiem LSD «vadošajās sfērās» ir liela ietekme un varbūt šās ietekmes dēļ arī nav pienācīga pretspara minētajām sīkburžuāzijas nometnes nacionālistiskajām tieksmēm. Kad, piemēram, visa vienādi melnsimtnieciskā Rīgas pilsētas dome — kā vācieši, tā arī latvieši (izņemot vienīgi *krievu* nacionālistu balsis) — pēdējā laikā izteica protestu pret vietējo (vācu, latviešu, igaunu) valodu apspiešanu vietējās skolās, un pat progresīvajā presē atskanēja balsis par visu vietējo tautību solidaritāti (pēc Somijas parauga!), tad strādnieku prese klusēja un neizmantoja gadījumu, lai atkal atmasītu visu šādas aizraušanās melīgumu. Trūkst arī žurnāla, kas zinātniski, no marksistiskā viedokļa apgaismotu vienus šos nolādētos jautājumus.

Šai jautājumā nav pietiekami skaidra arī KSDSP programma. Tāpēc var tikai apsveikt tēzi, ko pieņēma pēdējā Krievijas marksistu apspriede, kura izsakās daudz

noteiktāk. Mēs jau redzējām, kāda ir tā nacionālā kultūra, ko radīja no jauna un attīstīja latviešu nacionālisti. Aizrauties ar īpašu vispārnacionālu autonomiju šādu kultūras mērķu labad latviešu proletariāts nez vai spēj. Tas nesapratis arī fantastu marksistu aizraušanos ar ebreju īpašo nacionālo kultūru, par kuru daļēji var teikt to pašu, ko par latviešu kultūru. Bet valodas un skolas jautājumos latviešu proletariāts nevar būt vienaldzīgs. Valodas līdztiesība prasa zināmas garantijas. Esmu jau norādījis, ka lielo, it sevišķi «valdošo» nāciju un mazo tautību, it īpaši «apspiesto» tautību locekļu savstarpējās attiecībās vajadzīgs daudz takta, lai radītu priekšstatu par pilnīgu vienlīdzību. Nevajag aizmirst, ka mūsdienās, imperiālistisko aizraušanos laikā, arī lielo nāciju strādnieku šķira bieži vien vairāk vai mazāk inficējusies ar šo pašu imperiālismu. Šai ziņā nav izņēmums pat vācu proletariāts daļēji pašā Vācijā, bet vēl vairāk Austrijā. Pilnīgi dabiska šādos gadījumos nievājoša attieksme pret mazu tautību, it īpaši pret «cittautiešu» grupām, kas izkaisītas ārpus šās tautības pastāvīgās dzīves vietas. Vai maz iedomājams, ka tamlīdzīgā gadījumā pašvaldība, pat visdemokrātiskākā, buržuāziskā sabiedrībā pret nelielas cittautiešu grupas valodas un skolas interesēm izturētos tikpat gādīgi kā pret visiem pārējiem pamatiņdzīvotājiem? Pieredze Jaunzēlandē un vispār Anglijas dominijās, kas pašlaik ir pašas demokrātiskākās zemes, to neapstiprina. Bet atsaukšanās uz Šveices piemēru nav visai pārliecinoša, jo trīs tautības, kas apdzīvo šo valsti, ir trīs vēsturiskas nācijas, un tās bija līdztiesīgas kopš paša sākuma. Un tomēr nevienam nav noslēpums, ka itāliešu kantoni ne vienmēr jūtas kā līdztiesīgi un ka te gadās, ka viņi sapņo par Itāliju. Ja turpretī pievēršamies mūsu tēvijai, kur, tāpat kā viss, arī imperiālisms radies, tā sakot, ačgārni, t. i., kā tieksme vērsties plašumā nevis ārpus savas valsts robežām un augstākas pašu kultūras vārdā, bet gan pašā valstī un uz skaitliski mazāko, bet kultūras ziņā nereti vairāk attīstīto malieņu rēķina, tad mums jāatzīst, ka pasargāt krievu strādnieku šķiru no jebkādas šā savdabīgā imperiālisma ietekmes var vienīgi tās ļoti augstu attīstītā šķiras apziņa. Bauera ideju, ka strādnieku šķira vienmēr ieinteresēta celt savu biedru cittautiešu līmeni, praksē ne vienmēr apzinās. Mazāk attīstīts strādnieks no pirmā acu uzmetiena, dabiski, būs par sava vairāk attīstītā konkurenta *līmeņa*

pazemināšanu. Un tāpēc Bauera shēma par kultūras interešu, pareizāk sakot, valodas interešu aizstāvēšanu īpašas nacionālās autonomijas ceļā pat apspiestās nācijas māksistam no pirmā acu uzmetiena ir tik interesanta, ka liek viņam, ja ne aizrauties, tad vismaz padomāt.

Latvieši kādreiz pieņēma šo principu, bet *tikai* attiecībā uz savu organizāciju un *tikai uz laiku*. Viņi to pieņēma varbūt ne tik daudz sev, cik tālab, lai atbalstītu toreiz tuvo Bunda organizāciju, kas tolaik ar viņiem bija pilnīgi solidāra uzskatos par vispārējo politiku. Viņu sadarbības periodam Baltijas pilsētās, it īpaši Rīgā, bija ļoti pozitīvas sekas, jo tas pasargāja latviešu proletariātu no jebkādas novirzīšanās uz antisemitismu, kurš tieši plosās latviešu buržuāzijas slānos. Apvienošanās laikā, neredzēdami citu izeju, latvieši atbalstīja Bunda organizācijas tipu, kaut vai *uz laiku*. Bet, kad arī pēc apvienošanās, kura notika, pamatojoties uz LSD statūtiem, ko izstrādāja kopā ar Bundu, bundieši tomēr neietilpa organizācijā un, tāpat kā agrāk, uzturēja sakarus tikai «informatīvi», tad arī Bunda labākie draugi sāka izrādīt savu neapmierinātību, jo šādas «vienotības» neērtības pārāk stipri dūrās acīs.

Visu siko tautību strādnieku šķirai ir ļoti svarīgi, kā nodrošināt valodas līdztiesību un intereses. No vēstures viedokļa uz asimilēšanas faktu var raudzīties pilnīgi objektīvi. No racionālistiskā viedokļa var pat tai simpatizēt un kaldināt plānus, kā to bez sāpēm izdarīt, bet, kā to pilnīgi pareizi norāda V. Iljins¹, tai jānāk no pašas asimilējamās nācijas brīvas gribas. Bez sāpēm to varēs izdarīt tikai tad, kad visi iedzīvotāji līdz ar dzimto valodu zinās arī otru valodu. Pagaidām par šādu stāvokli nav ko sapņot. Pagaidām mēs redzam, piemēram, latviešu emigrantus, kas, nokļuvuši mazāk attīstītās masas vidū, pat svešumā spēja asimilēt zināmu daļu turienes pamatiedzīvotāju, bet šai pakāpē, tālāk neattīstīdamies, palika uz vietas un jau pēc vienas paaudzes noslīdēja zemāk par apkārtējiem iedzīvotājiem.

Kā nodrošināt šo vienlīdzību? Esmu jau norādījis, ka jēdziens «pašnoteikšanās» sirgst ar visu, tikai ne ar noteiktību. Mēs redzam, ka LSD, lietojot šo terminu, pat organizatoriski sadūrās ar šķēršļiem, kad tā gribēja izveidot pēc iedzīvotāju nacionālā sastāva tiri *teritoriālu* darbības

¹ V. I. Leņins. *Red.*

rajonu. Programmai ir nozīme kā proletariāta politiskajai prasībai, bet vēl lielāka nozīme tai ir kā organizētās strādnieku šķiras *šķiriskās apziņas satura* noskaidrošanai. Tāpēc pats īsākais un vispārīgākais izteikums programmā ne vienmēr ir pats vēlamākais. Mums turpretim jāpriečājas par šā punkta pilnīgāku formulējumu vasaras apspriedes rezolūcijā. Ja tajā tā vai citādi būtu ierakstīti daži paskaidrojumi no V. Iljina piezīmēm šai sakarā (žurnālā «Prosveščenije»)¹, būtu bijis vēl labāk, un organizētais latviešu proletariāts būtu apmierināts. Protams, viņš arī prasīs, lai šīs tēzes tiktu ierakstītas arī pašā programmā.

Veterāns

NO REDAKCIJAS.² Ar patiku ievietojam b. Veterāna rakstu, kas dod vēsturisku aprakstu par nacionālo jautājumu, kā to traktējuši latvieši vispār un latviešu s.-d. it īpaši. Būtu visai vēlams, lai latviešu marksisti nāktu ar vasaras (1913. g.) apspriedes lēmuma grozījumu vai papildinājumu projektiem. Latviešu s.-d. sensenis jutuši pret Bundu simpātijas, kas sāka svārstīties, pirmkārt, marksistu teorētiskās kritikas rezultātā; otrkārt, bundiešu praktiskā separātisma dēļ, sevišķi pēc 1906. gada. Novēlēsim, lai diskusija par nacionālo jautājumu latviešu s.-d. vidū turpinātos un beigtos ar pilnīgi noteiktu lēmumu pieņemšanu.

Par b. Veterāna piezīmēm būtībā atzīmēsim tikai sekojošo. Viņam liekas nepārliecinoša mūsu atsaukšanās uz Šveici, jo tur visas trīs nācijas esot vēsturiskas un līdztiesiskas no paša sākuma. Bet «nācijām bez vēstures» nav citur kur meklēt (ja ne utopijā) piemēru un paraugu kā vien starp vēsturiskajām nācijām. Un nāciju līdztiesību paredz paši «kulturāli nacionālās autonomijas» piekritēji. Tātad civilizētās cilvēces pieredze mums māca, ka *apstāklos*, kur valda patiesa nāciju līdztiesība un konsekvents demokrātisms, «kulturāli nacionālā autonomija» ir lieka; bet *bez* šiem nosacījumiem tā paliek utopiska un tās propaganda ir izsmalcināta nacionālisma sludināšana.

«Prosveščenije», 2. nr.,
1914. g. februāri, 32.—48. lpp.

Tulkots no krlevu valodas

¹ Runa ir par V. I. Ļeņina rakstu «Kritiskas piezīmes nacionālajā jautājumā», kas bija iespiests ar V. Iljina parakstu. Sk. V. I. Ļeņins, Raksti, 20. sēj., 1.—33. lpp. Red.

² Tā ir V. I. Ļeņina piezīme. Sk. V. I. Ļeņins, Par revolucionāro kustību Latvijā, 223. lpp.; V. I. Ļeņins, Raksti, 20. sēj., 106. lpp. Red.

«NACIONĀLAIS JAUTĀJUMS LATVIJĀ»

Zem šāda uzraksta iznācis Gulbja apgādībā 290 lap-puses biezais darbs no marksista M. Skujenieka spalvas.¹ Ūn taisni laiks, kad tautiskais jautājums marksistu starpā iegūst īpašu interesi ne vien pie krievu biedriem, bet arī pie mums. Grāmata izstrādāta rūpīgi un ar bagātu materiālu iz mūsu dzimtenes statistikas, kas liek aizmirst, ka grāmatas galvenie vilcieni ir austriešu ievērojamākā teorētiķa Oto Bauera grāmatas «Tautības jautājums un sociāldemokrātija» ideju popularizējums.

Bauera grāmata bija pirmais pamatīgais darbs no marksisma stāvokļa par tautību jautājumu, un ne vien tie, kas viņai pilnīgi piekrita un pat padarīja viņu it kā par savu evaņģēliju (piem., Bunds), bet pat tie, kas nebija vienis prātis ar viņa slēdzieniem, atzina šo darbu par «pamatu liekošu» (grundlegend) visos turpmākos marksisma pētījumos, piem., Kautskis, Pannekuks u. c. Kad 1907. g. iznāca šī grāmata, kas kopā ar Bauera biedra Rennera darbiem bija, tā sakot, austriešu prakses pārcelšana teorijā, Austrijā vēl valdīja s.-d. organizācijas «tautiskās nokārtošanas» medusmēneši un mums daudziem likās, ka līdz ar to tautiskais jautājums priekš sociāldemokrātijas (mazākais, Austrijā) galīgi izšķirts un izskaidrots. Bet tagad, kad iznāca šo ideju popularizējums latviski, apstākļi varēni grozījušies: Austrijas biedru starpā (ne vien starp čehiem un vāciem, bet arī starp poļiem un rusiņiem²) izcēlies tautisks naids, kāds sociāldemokrātu starpā vēl ne-

¹ M. Skujenieks šai laikā vēl bija LSD biedrs (no 1903. g.) un dēvējās par marksistu, tādēļ arī P. Stučka nosaucis viņu par marksistu, bet teorētiskos jautājumos Skujenieks jau toreiz bija nosliecīguz buržuāzisko nacionālismu. Vēlāk, kļuvis par renegātu un izslēgts no LSD, Skujenieks bija buržuāziskās Latvijas valsts darbinieks un 1934. gada fašistiskā apvērsuma līdzdalibnieks. Red.

² — ukraiņiem. Red.

bija *piedzīvots pat tanīs laikos, kad tautiskais jautājums vēl nebija «izšķirts»*. Un tagad atskan balsis, ka Bauera slēdzieni bijuši marksistiski nepareizi un taisni noveduši tanī līnijā, kas izbeigusies ar čehu-vācu šķelšanos. Reizē ar to krievu biedru starpā radusies nopietna pārruna par tautisko jautājumu, kas sniedz ne vien kritiskus apcerējumus par Bunda praksi un Bauera teoriju (piem., Staļina grāmata «Nacionālais jautājums un sociāldemokrātija»), bet arī interesantus priekšlikumus programmas jautājumā (piem., pagājušās vasaras boļševiku rezolūcija, V. Leņina piezīmes tautību jautājumā žurnālā «Prosveščenije» u. c.), kas nozīmē ievērojamas domu maiņas šīnī jautājumā.

Tātad M. Skujenieka grāmatai jādala sava priekšteča Bauera liktenis un, ciktāl viņš savos slēdzienos iet pa Bauera pēdām, viņam jāsastop tā pati kritiskā un beigu slēdzienos pat atraidošā izturēšanās kā, piem., Bauera propagandētam proletāriskam jeb kulturālam nacionālismam. Šiem atraidošiem spriedumiem pievienojos arī es, un tādēļ es savās piezīmēs uzsvēršu taisni to grāmatas pusī, kurai nevaru piekrist. Bet atļaujiet man tūliņ piezīmēt, ka tā nav grāmatas pašas atraidīšana, ja es te neatkārtoju un necildinu to, kam mums bez runas jāpiekrīt. Tanī ziņā grāmata runā pati savā labā.

Autors savu grāmatu iesāk un beidz ar grieķu filozofa izteikumu: *viss tek, tas ir, viss mainās*. Un visa grāmatas pirmā daļa tad arī nodarbojas ar to, kā attīstās tautības, tautas [iz]celšanās vēsturi. Jau tas bija kas jauns Bauera rakstos, ka tas tautu nostādīja kā vēstures rezultātu, t. s. «tautisko raksturu» — tikai par sastingušu vēsturi un pašu tautību «par pastāvīgi turpinošās gaitas (procesa) nekad neizbeigto iznākumu». Tātad tautība un tauta nav nekas mūžīgs un *modernās tautas* (nācijas) ir pat tikai tiešs birželiskās, t. i., kapitālistiskās sabiedrības nesenais produkts. Bet reizē ar to mums taču arī jāatzīst, ka, mainoties šī attīstības procesa dzījas spēkiem, t. i., tiem apstākļiem, kuros cilvēks cīnās ar dabu, cilvēces ražojamiem līdzekļiem, var mainīties arī tautība, tauta, tautiskais raksturs un ne vien attīstīties vienlaidus (evolucionēt), bet arī dialektiski. Ja pēc Bauera teorijas «nācija ir cilvēku savienība, kas caur likteņa kopību saistīta rakstura kopībā», tad nav taču noliedzams, ka arī reliģija, ticība ir tāda pati no dzimuma uz dzimumu pārejoša ļaužu organizācija, kura

caur likteņa kopību ir vienota arī savā ziņā rakstura kopībā, un tātad arī reliģija ir «iekš mums sastingusi vēsture». Citiem vārdiem, kā tautība, tā reliģija ir tikai sastingusi vēsture iekš mums, ir tradīcija, kura gan ir ļoti stipra, bet kura mainās tanī mērā, kā uz cilvēka garu dara iespāidu jauni apstākļi, ārējo apstākļu maiņas. Un, raug, tādēļ uzsvērt šīs tradīcijas *mūžību* no marksisma stāvokļa nav *loģiski* un tikai ļoti viegls svars pienākas frāzēm, kādu atrodam, piem., M. Skujenieka grāmatā: «Līdz ar šķiru nobeigšanu pēc kāda laika izzudis arī šķiru raksturs, *bet tautu raksturs nevar izzust, jo nav iemesls domāt*, ka tautas kā cilvēku kopības mitēsies pastāvēt.» Tas ir izteicēns un ne pierādījums.

Autors mēģina revidēt uzskatus, ko ienesusi latviešu marksistu aprindās Jaunā strāva, kas «nostājās naidīgi pret kuru katru nacionālismu». Tam pretim viņš uzstāda teikumu: «Visu mazo un politiski nepilntiesīgo tautu *strādniekiem jābūt nacionālistiem*», jo «starp nacionālismu un nacionālismu ir liela starpība.» Man šķiet, ka šeit nav itin nekādas starpības.

Mazliet ar līdzcietīgu smaidu noraugoties uz «jaunstrāvieku» «kanacionālismu» jeb pat «antinacionālismu», autors ļauj savām «kulturāli nacionālām jūtām» valu, un nu mēs dabūjam zināt, ka «ir aplami runāt par pretišķībām starp strādnieku šķiras un nacionālām interesēm, jo tādu nav un *nevar būt*». «Visu mazo nepilntiesīgo tautu locekļu interesēs ir izkopt savu kultūru un nepieļaut pārtautošanos», tādēļ šīs tautas uzstājas kā vesela noslēgta vienība, «visi vienas tautas locekļi var aizstāvēt vienus un tos pašus uzskatus». Un, ja arī «pilsonībai, aizstāvot tās pašas prasības, ir vēl savi patīgi nolūki», tad pret tiem tomēr nav *iemesla daudz iebilst*. Ar prieku autors atzīmē, ka «arī latviešu strādnieki sāk justies kā nacionālās kultūras vienības dalībnieki». Un tad nākotnes mūzika par Latviju: «Nekur nav noteikts, ka Baltijas galvenām *tautām* (tomēr ne visām? — Ref.) mūžīgi jādzīvo savstarpējā naidā.» Un tad nāk vieta, pret kuru nevar pietiekoši asi protestēt, tā ir vieta, kurā autors pierāda, ka mazās tautas savā pastāvēšanas cīņā ne vien no lielo tautu progresīvās daļas nevar gaidīt pabalsta un līdzjūtības, bet *pat ne no strādnieku šķiras*. «Visai grūti atrast tādu reālu *iemeslu*, kura dēļ krievu strādnieku interesēs būtu bijis uzstāties pret *piespielstu* nekrievu strādnieku pārkrievušanu; atliek vie-

nīgi augstākās taisnības princips un apziņa, ka jāuzstājas pret kuru katru apspiešanu. *Bet tas ir pārāk maz.* Tas nevar kalpot par pamatu apziņai, ka krievu progresīvā daļa veicinās ierobežot denacionalizācijas centienus.» Pārāk taču autors še noiet savā tautiskā solidaritātē, jo šādus teikumus pie mums drīkstētu lasīt tikai stipri uz labo pusi stāvošās pilsonības laikrakstos, bet marksistu literatūrā tie tikai var derēt par liecību, kā nav jāraksta no strādnieku šķiras stāvokļa par tautību jautājumu. Ja no šāda paša stāvokļa runātu krievu strādnieku šķiras teorētiķi, kurp gan tas novestul Austrijas vācu un čehu starpā mēs to gaiši redzam, kur čehu soc.-dem. separātisti vaimanā par vācu biedru «apspiešanas kāri» un kur vācu biedru starpā atskan kā atbalsis (Ludo Hartmanis u. c.) prasība pēc vietējo tautisko mazākumu asimilizēšanās (pārtautošanās), nedodot mazākumam savu skolu. Krievu biedru starpā tas, par laimi, nenotiek, jo taisni tagad lie-lais antinacionālists V. Iljins raksta («Prosveščenije», 1913. g., 10. nr.): strādnieku demokrātijas programma nacionālā jautājumā ir: *nekādas privileģijas nevienai nācijai*, nevienai valodai, nekādas *valsts valodas*, un jāizdod vispārējs valsts likums, pēc kura ikkatrs (zemstes, pilsētas, pagasta utt.) lēmums, kas ievestu kaut kādu pri-vilēģiju vienai tautībai jeb kas aizskartu tautību līdztie-sības jeb tautiskā mazākuma tiesības, ir nelikumisks un nav nekādā spēkā, pie kam sods piedraudams tam, kas šo likumu pārkāptu.

Rūpniecības strādnieku starpā neattīstības stadijā var būt interešu pretišķības *dažāda kultūras līmeņa dēļ*, bet nekad ne tautības vai valodas dēļ. Tāda pretišķība varētu būt vienīgi to intelīgento un pusinteliģento darbinieku (t. i., valodas strādnieku) starpā, kuru darbarīks ir spalva (skrīveri, avižnieki utt.), tas ir, tā saucamie ierēdņi, *bet arī tur jautājums ir ne, kā pie pilsonības, pierība pie zināmas tautas, bet tikai zināmas valodas prašana.* Jāpie-rod mums reiz visus jautājumus aplūkot tiešām no šķiras stāvokļa, tad arī tādi pārpratumi necelsies.

Nevienas, kaut lielākās, strādnieku šķiras intereses *ne-prasa pārtautošanu* un vēl ar varu, tāpat kā *nevienas, kaut mazākās, tautības strādnieku šķiras intereses neizskan savas tautības mūžīgā pastāvēšanā.* Šis jautājums par tautības pastāvēšanu ir nākotnes mūzika, par kuru var spriest dažādi, tikai nevajag no tā taisīt bubuli, kas lai

ietrenktu mūs nacionālisma apkampienos. Pats autors ie-
sāk ar to, ka daudzas tautas izmirušas un saplūdušas utt.,
jo pat latviešu tauta aprijusi dažas mazākas tautīnas, un
autors, šķiet, ne visai nosērojies par šo nelaiķu likteni.
Viņš ir pat mazliet vienaldzīgs pret vēl mazāku «nekul-
turālu» tautu nākotni.

Nejauši atgādājas slavenais zivju disputs, ko Ščedrina
pasakā ved karūsa ar asari un kurā karūsa pierāda, ka
līdakas nedrikst rīt karūsas, bet, ja karūsas arī barojas
no dzīvniekiem, tad to pati daba tā vēlējusi... Mēs augšā
redzējām, ka tāds antinacionālists kā Ļepins stāv uz ci-
tāda, pilnīgi objektīva, taisnīga principa.

Tik plašu jautājumu es, saprotams, nevaru aptvert avī-
zes artīkeli un ceru drizumā par to plašāk izteikties citā
vietā.¹ Še tikai gribu uzsvērt, ka mūsu strādniekiem, la-
sot M. Skujenieka vērtīgo darbu, *bez žēlastības jāizstrīpo laukā viss*, kas tur runāts par strādnieku šķiras tautiskām
kopinteresēm ar buržuāziju un par to, ka «nav un nevar
būt pretišķības starp šķiras un nacionālām interesēm». Tā-
das ir, un tām jābūt.

Autors ir pārdzīvojis zināmu evolūciju; 7—8 gadus at-
pakaļ tas bija sīvs pretinieks *tautiskai* organizācijai un
uz stingrāko pretojās Latvijai pretim Baltijai un vēl stin-
grāk (uz dažādas «ekonomiskās struktūras» pamata) pret
Latgales organizatorisko pievienošanu Latvijai. Pēdējā
arī tiešām toreiz bija acumirkļa ilūzija. Tagad viņš stāv
ne vien *par Latviju*, bet arī par Latgales asimilizēšanu (kā
viņš saka, «ciešāku pievienošanu»). Tas motīvs, ko viņš
pieved par tautas *palielināšanu* literatūras labā, pat maz-
liet atgādina Sandera imperiālistiskos projektus par
leišu-latviešu savstarpēju saplūšanu vienā jaunā valodā.
[...].

Bet autors nav visai karsts nacionālists, es gribētu viņa
nacionālismu nosaukt par «kaunīgu nacionālismu», jo
viņš nenoved savus slēdzienus pie gala un gan tādēļ iz-
laiž iz grāmatas vissvarīgāko, t. i., programmas jautājumu
par «tautiski kulturālo autonomiju». Bet viņš ir ceļa jū-
tīs un nevar palikt stāvam, jo kas a teicis, tam jāsaka arī
b. Viņš vēl tautisko kopējo interešu apskatā taisa ieru-
nas, jo, piemēram, pretojas tam, ka «nacionālās intereses
būtu stādāmas augstāk par šķiras interesēm», un atzīst,

¹ Sk. rakstu «Tautisko centienu nākotne un nākotnes tautiskie cen-
tieni». šajā izlasē. Red.

ka «nevar būt kopēju nacionālu programmu visiem vienās tautas locekļiem» utt. Tauta, nācija ir fakts un svarīgs fakts, kuru nevar vienkārši atmest, kā to dara arī pie mums vulgāri viszinātāji; es tai zinā piekrītu M. Skujenieka spriedumam, bet no tā taisīt lēcienu uz nacionālismu (es saku atpakaļ, kaut man arī desmitreiz atkārtotu, ka tas ir uz priekšu) mēs nedrīkstam. Es ceru, ka arī autors pa šo ceļu tālāk neies.

Lai pierādītu tautisko interešu kopīgumu, autors pat pieved *dzimtenes* mīlestību un citē Raiņa ilgas iz Itālijas un Straujāna sēras no Šveices. Dzimtenes mīlestībai ir maz kopēja ar tautību, un dienvidos dzimis un uzaudzis latvietis it viegli pat no Latvijas sērosies pēc dienvidiem.

Ļoti interesants ir domu gājiens pārrunājamā grāmatā par tautisko kustību kā kultūras demokratizēšanu. Bet atkal viņa slēdzieni par kultūras tālāko attīstību nedibināti novirzās uz nacionālisma ceļu. Ļoti bagātais statistiskais materiāls par mūsu dzimtenes saimniecības un iedzīvotāju attīstību ir grāmatas visstiprākā puse. Un ar augšā minētām ierunām mēs grāmatu varam tikai silti ieteikt. Bet šīs ierunas mums bija un ir jo stingrāk jāuzsver jau tādēļ, ka pie mums pamatīgi apcerējumi un vēl vienā un tai pašā jautājumā nerodas kā sēnes pēc lietus.

Mazu piezīmi par latviešu zinātnisko literatūru vispār: pie mums pārāk parasts visu lokalizēt un bez avota minēšanas. Arī M. Skujenieka grāmatas galvenais domu gājiens un terminoloģija, kā redzējām, izņemti no Oto Bauera; nebūtu bijis lieki to atzīmēt. Es saprotu, ka tas ir neviļus iznācis, tādēļ ka pie mums «tā pieņemts». No tā jāatkratās.

P. S.

«Jaunā Balss», II. nr.,
1914. g. 29. martā

Iespiests pēc avizes teksta

Lasot ziņas iz Krievijas strādnieku kustības, mēs pēdējos gados arvien jo biežāk sastopam blakus Pēterburgu un Rīgu. Katra strādnieku dzīvības parādība še atrod visdzīvāko atbildi tur. Represijas no darba devēju puses (piem., lokauts) vēl vairāk savelk kopā Latvijas un galvaspilsētas proletariātu. Un šī vienība izauga taisni tanī laikā, kad, šķita, bija pārtraukti visi organizatoriskie sakari un kad likvidatori jau sapņoja par pilnīgu sašķelšanos ne vien organizatoriski, bet arī idejiski. Proletāriskā solidaritāte ir stiprāka par intelīgentiskiem padomdevējiem un reizēm pat apmelotājiem.² Un, ja šī dažādu tautību strādnieku solidaritāte nemazinājās pat pie «virsotņu» stiprā pretspaida, tad viņa, zināms, lielākā mērā parādīsies vēl tagad, kad agrākā vadošo aprindu un masu divatnība pie latviešiem jau pārgājusi un, cerēsim, uz visiem laikiem. Kamēr šī vienība dzīvē parādījās pret vadītāju gribu, tā bija vairāk vai mazāk nejauša. Uz priekšu šī vienība, bez šaubām, pieņems vairāk apzinīgu raksturu.

Latviešu strādnieku šķirai ir citāda vēsture nekā krievu. Latviešu strādnieks daudz agrāk kļuvis par proletārieti nekā viņa krievu biedrs. Latvijas saimnieciskā iekārta agrāk un vairāk to tuvoja Rietumiem, un tādēļ ir pilnīgi saprotama pirmatnējā savstarpējā neuzticība. Bet janvāra dienas apvienoja latviešu un krievu proletariātu. Un šīs kopējā likteņa saites izturēja ne vien pret ārējām aukām, bet arī pret visiem iekšējiem kavēkļiem.

¹ Raksts uzrakstīts pēc LSD IV kongresa, kas padzina meņševikus no LSD vadības. Legālajā presē konspirācijas dēļ LSD CK aizstāta ar vārdiem «augša», «virsotne», «vadošās aprindas» utt. Red.

² Lai te noskaidrotu šo izteikumu, tad aizrādišu, ka tas pirmā vietā bija zimēts uz diezgan neglītām baumām par dažu latviešu boļševiku atkarību no «tumšām naudām» (domāts Ļeņins). Gadījums nebūs nezināms maniem cien. oponentiem. Vai nav pat maza atskaņa viņu pašu rakstā vieta par «gāju putniem»?

Sabiedriskā reakcija Latvijā, zināms, apturēja arī šīs vienības attīstīšanos. Tātad organizatoriskā apvienība (1906) tikai nedaudz veicināja šo attīstību, neraugoties uz to, ka šīnī laikā *augšas un apakšas* latviešu *strādnieku* šķirā runāja vienu valodu. Aiz iemesliem, kurus mēs te paskaidrot nevaram, augša un apakša šķirās un sāka runāt gandrīz vai dažādās valodās. Un var tikai pabrīnīties, ar kādu izturību masas palika uzticīgas savam instinktīvi sajustam virzienam 5—6 divatnības gadu laikā.

Bija arī šaubu brīži. Ľoti lielu lomu te spēlēja latviešu proletariāta organizatoriskā vienība, jo tas nav pārdzīvojis asus iepriekšējās šķelšanās brīžus. Brīžiem šī organizatoriskā vienība pie latviešiem apņēma visu pārējo. Un uz šīs «organizatoriskās vienības tradīcijas» izjāja pirmie latviešu likvidatoru vēstneši. Latviešu strādnieks priekš likvidatorisma idejas nav pieietams, tādēļ vajadzēja viņu vispirms organizatoriski atraut no Krievijas kopības, ar kuru tas tik tuvu bija saistīts idejiski. Nonāca pat līdz dalibai augusta konferencē un, šķita, līdz pilnīgai saišu pārraušanai ar agrākajiem idejiskiem biedriem. Parādījās pat atklāti likvidatorisma pravieši, kuru būtība pie latviešiem līdz šim tika noliepta. Bet te nu notika pārgrozība, uzvareja marksisti no apakšas, un augšu virzieni mainījās.

Latviešu strādnieks ļoti augsti vērtē savu organizatorisko vienību, jāatzīmē, skaidri proletārisku, un ar šo faktu ir jārēķinās. Viņš tic, ka proletāriska vienība ir iespējama un sasniedzama, un, neatsacīdamies no sava virziena, viņš vienmēr ies kopā ar tiem, kas uzstāda par lozingu proletārisku apvienību, tas ir, apvienību no apakšas.

Šī mazā vēsturiskā piezīme par latviešu un krievu proletariāta savstarpējo satiksmi liecina, cik stipra ir proletāriskās solidaritātes tendence. Visnelabvēlīgākajos apstākļos tā noveda pie idejiskas proletāriskas apvienības pasākumiem, kas noteikti attīstīsies tagad nodibinājušos jaunajos apstākļos.

§

«*Putj Pravdi*», 50. nr.,
1914. g. 30. martā;
«*Strādnieks*», 45. nr.,
1914. g. 16. jūnijā

Paša P. Stučkas tulkojums
no krievu valodas

TAUTISKO CENTIENU NĀKOTNE UN NĀKOTNES TAUTISKIE CENTIENI

Noskaidrot programmas jautājumus — tas ir viens no marksistu zinātniskās literatūras svarīgākajiem uzdevumiem, jo programma ir ne vien prasību sakopojums, kādas mēs uzstādām saviem pretiniekiem, bet vēl jo lielākā mērā tas saturs, kāds ir jeb kādu mēs vēlamies dot strādnieku šķiras apziņai. Un reiz mēs izejam no tā stāvokļa, ka šai apziņai jābūt ne aklai ticībai, bet tiešām apzinīgai pārliecībai, ne izredzētu «feldfēbeļu», bet plašo masu pieredībai, tad mums savas programmas punkti ir jānoskaidro plašo masu priekšā tādā mērā, ka lai šīs masas pašas ar savām acīm redz šīs programmas pareizību, no *strādnieku šķiras stāvokļa* raugoties. Viens no šiem jautājumiem ir *tautiskais* jautājums.

Kopš 1893. gadā Jaunā strāva ieveda latviešu presē zinātnisko marksismu un reizē ar to uz stingrāko uzstājās pret birģelisko «tautību švindeli», strādnieku šķirā, ja arī ne uzreiz, šķita noskaidrojies viņas uzskats uz «tautisko lietu». Visus ilgos gadus viņa palika uzticīga savai līnijai. Un, ja 1904. g. mēs arī dzirdējām pārmetumus no krievu biedriem par tautiska separātisma piekopšanu, tad mēs šos pārmetumus uzņēmām mierīgi, kā nedibinātus jeb, pareizāk, kā dibinātus uz pārpratumiem, jo caur dališanos pēc tautībām strādnieku politiskajā organizācijā mēs nekad nekalpojām separātismam.

Asais tautību naids Austrijas valstī noveda pie jaunas «glābiņa teorijas», kuru Austrijas sociāldemokrātija izveda dzīvē savā partijas skaidri tautiskajā organizācijā. Šī teorija — 2 ievērojamāko austriešu sociāldemokrātijas teorētiķu Rennera un Bauera darbs — tika izkopta, un 1907. g. iznāca ļoti nopietnais Bauera darbs «Nacionālais jautājums un sociāldemokrātija», kurā autors uz 576 lappusēm ar marksistiskās metodes palīdzību atklāj tautību jautājuma pamatus un kurš kā teorētisks pētījums pelna

vislielāko ievērību. Bet šis darbs bija reizē arī politiska nākotnes programma, un šī otrā daļa ir grāmatas vājā puse. Bet taisni šī daļa guva vislielāko ievērību. Uz viņas Bunds pamatoja savu tautisko programmu ar «tautisko kulturālo autonomiju», kaut gan taisni Bauers savā grāmatā bija izteicies pret ebreju tautisko organizēšanos. Vēlāk Bundam pievienojās kaukāzieši un viņiem līdzī meņševiki likvidatori (t. i., meņševiki, izņemot Pļehanovu un biedrus). Taisni tāni laikā, kad Austrijas sociāldemokrātijas saskaldīšanās no jauna tautiskās daļas ar vēl nepie redzētu naidu 2 tautisku (vācu un čehu) organizāciju starpā lika nopietni pārdomāt jaunās teorijas pareizību un varēja apturēt itin dabisko aizraušanos no šīs, kā savā laikā «Nākotne» to nosauca, «tautiskās utopijas», pie mums parādās 286 lappuses bieza grāmata no marksista spalvas — M. Skujenieka¹ «Nacionālais jautājums Latvijā», kuras īsi saņemtais saturs (kvintesence) ir Bauera ideju popularizēšana un propagandēšana. Austriešu sociāldemokrātijas literatūrā rodas kritiskas spalvas (Strasers, Pannekuks u. c.), krievu biedru presē dzīvi iet pārruna par šo jautājumu, kas noved pie ļoti ievērojama lēmuma kreiso marksistu pagājušās vasaras sapulcē un pie ne mazāk ievērojamām «piezīmēm» no ievērojamākā šī virziena teorētiķa Iljina («Prosveščenije») puses. Jāņemas arī mums jautājumu literāriski noskaidrot.

Kā jau sacīju, Bauera darbs par tautību jautājumu un sociāldemokrātiju ir tiešām svarīgs darbs un satur daudz jauna un sevišķi priekš tā saukto apspiesto tautību piede rīgiem pievilcīga. Ar viņu es tūliņ pēc grāmatas iznākšanas, t. i., vēl 1907. g., īsumā iepazīstināju rakstiņā «Tautību vai šķiru cīņa». «Atvasēm» apstājoties, raksta otrā daļa, kurā vajadzēja nākt Bauera domu kritikai un mūsu programmai šinī jautājumā, drukā neiznāca un tikai kļuva nolasīta kādā priekšslasījumu vakarā. Sis pēdējais tad arī, saīsināts, sistematizēts un papildināts ar jaunāko literatūru, likts par pamatu manam šīs dienas rakstiņam.

Svarīgākais Bauera nopejns ir tas, ka viņš vispirms mums tautu un tautību aprāda kā kaut ko *topošu*, *kļūstošu* un *nevis* no mūžības uz mūžību *sastingušu*. «Tātad mums tauta vairs nav sastinguusi būte, bet *pārveidošanās gaita* (Prozess des Werdens), kuras sastāvu noteic tie

¹ Sk. piezīmi 88. lpp. Red.

ikreizējie apstākļi, kādos ļaudis cīnās dzīves uztura un savas sugas izkopšanas labad.» — «Materiālistiskais vēstures uzskats saprot tautību kā *pastāvīgi turpinošās gaitas (procesu)* nekad neizbeigto iznākumu, pie kam šīs gaitas pēdējie dziņas spēki ir tie apstākļi, kuros cilvēks cīnās ar dabu, cilvēces ražojamo līdzekļu maiņas un ļaužu darba apstākļu pārgrozības. Šis uzskats padara tautību par to *vēsturisko saturu*, kas iekš mums slēpjas.» Raug, kādēļ tautiskais raksturs, pēc Bauera, nav nekas cits kā tautas «sastingsusī vēsture».

Reizē ar to Bauers, aprādīdams šī jautājuma vēsturisko attīstīšanos, mūs novēd pie tā slēdziena, ka *modernās tautas ir tiešs birgeliskās, t. i., kapitālistiskās sabiedrības produkts*. Bet, ja tautas vispārīgi ir cilvēku grupas, kas kļuvušas par tautiskām apvienībām vienīgi caur kopējo vēsturi, tad, saprotams, šo tautisko apvienību nozīme un būte ar laiku un saimnieciskiem apstākļiem var arī grozīties un grozās. Un še ir tās ceļa jūtis, kur mēs ar Baueru un līdz viņam ar Skujenieku šķiramies, jo Bauers nogriežas uz «proletārisko nacionālismu» un tautisko nākotnes valsti, kurp mēs viņam nevaram sekot.

1. TAUTĪBA, TAUTA UN NĀCIJA

Vispirms mums īsi jāpakavējas pie jēdzieniem tautība, tauta, nācija. Pareizākais būtu, ja mēs stingri šķirtu jēdzienus tauta un nācija, jo, kaut gan valodnieciski šie vārdi nozīmē vienu un to pašu, teorijā un praktiskajā politikā tie ieguvuši dažādu nozīmi un saturu un caur šo vārdu sajaukšanu ceļas pārpratumi, kā, piem., pie tiem, kas, līdz čehiem un Bundam, atsaucas uz Marksu, runājot par nāciju un internacionālismu. Ar vārdu «nācija» Rietumeiropā ir pieņemts apzīmēt visu ļaužu apvienību, kas kopoti vienā valstī, kurā var dzīvot vairāk tautu un tautību. Un, kad Markss runā par nāciju, tas to saprot arvien taisni šīnī nozīmē, kādēļ ir jābūt visai taupīgiem ar atsaukšanos uz Marksā nacionālismu. Bet ne dzīve, ne teorija neizved stingri abu jēdzienu šķirošanu, tā, piem., ziemeļamerikāņi savā deklarācijā vārdu «tauta» (people) lieto taisni nācijas vietā: «Mēs, Ziemeļamerikas tauta.» Un tādēļ arī mēs šo izšķirību izvest cauri nevaram, un tas mums taisni arī nav no tik liela svara, jo mēs jau iz-

ejam no tā uzskata, ka tauta jeb nācija *nav nekas mūžīgi negrozāms*, kas tāds bijis un tāds būs, bet ka tā ir tikai vēstures produkts un tātad dažādos laikmetos var eksistēt dažādās nozīmēs. *Tautība* — beigās ir skaidri etnogrāfisks jēgums, kurš ne ikreiz sakrīt kopā ar tautu un nāciju augšminētā nozīmē, jo var apzīmēt arī cilti jeb cilšu valodas apvienību, kas vēl nav sasniegusi tautas jeb nācijas nozīmi.

Agrāk tautu un tautību izskaidroja itin vienkārši caur «tautas garu» un tā attīstību, kura ārēji parādījās tā sauktajās «tautas garamantās». Šo uzskatu Bauers pamatīgi apgāž. Bet, apgāzdamas to ar materiālistiskiem pierādījumiem, viņš slepšus, kontrabandas ceļā ieved atkal ideālistiskus motīvus un tā noiet pašā jautājumā neceļā. Nevarēdams te pārāk ilgi kavēties ar ievadu, es nēmu gatavu paskaidrojumu par *modernās* (jaunlaiku) nācijas jeb tautas nozīmi, kurš man šķiet vispilnīgākais un pareizākais: tā ir «vēsturiski nodibinājusies pastāvīga ļaužu kopība, kas apvienoti caur valodu, novadu (teritoriju), saimniecisko dzīvi un tautas raksturu, kurš, pēdējais, savukārt parādās kultūras kopībā». Šīnī paskaidrojumā ir gan uzņemtas Bauera uzstādītās tautas iezīmes, bet ir pievienoti arī no Bauera atraidītie novads un valoda, bez kuriem modernās tautas jēdziens nevar būt pilnīgs. Kur kaut vienas no šīm iezīmēm iztrūkst, tur nav tautas, nācijas, bet var būt runa tikai par cilti vai tautību. Tā mēs nevaram runāt par tautu, kamēr tautībai *vēl* nav savas teritorijas (nomadi) un kad viņai *vairs* tās nav (ebreji tagadnē). Te mums darīšana tikai ar tautību. Bet mēs nevaram arī runāt par tautu tur, kur vēl jeb vairs nav kopējas valodas. Beigās, ja mēs runājam par tautas raksturu, tad mums stipri jāsargājas, ka mēs nekrītam nagos atkal vecajam «tautas garam». Bauers itin pareizi uzsver, ka viņš saprot ļoti vispārīgi tautas raksturu tikai kā «sastingušo vēsturi iekš mums» un tautas rakstura *kopību* kā likteņa kopības rezultātu. Tātad te nav runa ne par rakstura, ne par likteņa *vienādību*, bet tikai par to *kopību*.

2. TAUTĪBA UN ŠĶIRA

Savā apcerējumā «Tautību vai šķiru cīņa» («Atvases», 1. nr.)¹ es mēģināju aprādīt, ka pie mums «tautiskie centieni» reizē ar nacionālo atsvabināšanu veda arī *saimnieciskās* atsvabināšanas cīņu (tā tad reizē bija arī šķiru cīņa) un ka ar laiku birgēliskā tautību cīņa kļuva *tikai par līdzekli aizslēpt* jeb aptumšot šķiru pretišķības. Pret to noteikti uzstājas savā grāmatā M. Skujenieks kā pret naivu pārpratumu. Viņš saka: «Ir aplami runāt par pretišķībām starp strādnieku šķiras un nacionālām interesēm; tādu nav un *nevar būt.*» — «Visas šķiras piekopj nacionālu politiku. *Strādnieku šķira šīni ziņā nav izņēmums.* Aizstāvēdamī savas tautas intereses, arī *strādnieki ir nacionālisti.*» Garām lappusēm nu autors mēģina pierādīt, cik daudz kopēju interešu ir vienas tautas dažādām šķirām, tas ir, pierāda, ka strādnieku šķirai šīnīs jautājumos jāskatās no nacionālo interešu un ne no šķiru interešu stāvokļa. Mēs noliekam grāmatu pie malas, apskatām, vai tā tiešām rakstīta no marksista, un no jauna turpinām: «*Visu mazo un politiski nepilntiesīgo tautu strādniekiem jābūt nacionālistiem*» utt., utt.

Tam pretim mēs uz stingrāko uzsveram, ka mums *pirmā kārtā viss jāapskata no strādnieku šķiras interešu, no šķiru cīņas stāvokļa* un, jo tālāk attīstās kapitālisms, jo mazāk paliek vietas teorijām par dažādu šķiru interešu *harmoniju* jeb *pat kopību*, kaut arī tikai nacionālās robežas. Ja mēs runājam par strādnieku un uzņēmēju šķiru *nacionālu vienību*, tad mēs to nevaram saprast daudz plāšāk, nekā kad runājam par dažādu mežazvēru (laupītāju un laupījumu) kopsaimi jeb par kopgaldu bagātnieka namā (starp kungiem un saimi).

Mēs nenoliedzam nedz tautas un tautības pastāvēšanas faktu, nedz šī fakta svaru politiskā dzīvē vispār; mēs nebūt neesam tik naivi, kā mums to grib uztiept un kā jau arī viens otrs mazapzinīgs, kaut arī viszinātājs biedrs varbūt izteicies. Mēs atzīstam nāciju kā vēsturisku un svarīgu faktu un *tautiskos centienus* (nacionālismu) kā ievērojamu, dziļi un plaši iesakņojušos *ideoloģiju.*

Bet mūsu marksistiskā taktika taisni iekš tam pastāv, ka mēs dzenamies pēc strādnieku šķiras *patieso* interešu at-

¹ Sk. šajā krājumā. *Red.*

ziņas un šinī atziņas darbā nelaujamies atbaidīties, neli-kuši savu mēru pie kuras katras ideoloģijas, kaut tā arī cik dziļi būtu iesakņojusies un iesūnojusi, ar vārdu sakot, ķeroties pie «visa, kas svēts un dārgs».

Kas noteic tagadnes sabiedrībā pirmā kārtā ļaužu garu un visu viņu būtību? Tas ir *kapitālisms*. Bet viņa iespaids uz ļaužu kopdzīvi nav vienāds: kapitālistam tas ir kaut kas cits nekā strādniekam. Priekš pirmā tas ir virs-vērtības avots un līdz ar to avots arī tā bagātībai, varai, lepnas uzdzīves iespējai. Otrajam (strādniekam) tas ir tikai izmantošanas, nospiešanas jēdziens un pats par sevi nedod nekā vairāk kā tikai nedrošu, nepietiekošu dzīves pārtiku. Abas šīs šķiras ir gan *vienotas vienā nācijā*, jo bez kapitāla un darba apvienības nav iespējama kapitālistiska ražošana, bet šīni apvienībā kapitāls un darbs uzstājas kā *pretpoli*, pretstati. Iespaidu dažādība, kādu šī kapitālisma attīstība izdara uz uzņēmēja un strādnieka *gara dzīvi*, ir pilnīgi saprotama, ja mēs ievērojam, ka viss, kas mūsu garā ir, ir tanī ienācis, atspoguļojies no ārpasau-les, no ārpuses (ar vārdu «ārpasaule», «materiālā pasaule» saprotot visu, kas īstenībā ir). [. . .]

Bet, kamēr kapitālismam darišana ar atsevišķiem strādniekiem, viņš tos uzreiz vēl nepadara par apzinīgiem šķiras locekļiem. Taisni kapitālisms ir dibināts uz vispārēju savstarpēju konkurenci, kurā piedalās arī strādnieki. Pirmā laikā, pie darba stājoties, strādnieks strādniekam vispirms parādās kā konkurents un pretinieks, ne kā biedrs, un ilgi velkas šīs pirmatnējās ideoloģijas pārstrā-dāšana šķiras ideoloģijā, šīs šķiras vispārējo interešu at-ziņā. Kamēr šī ideoloģijas pārveidošanās nav notikusi, strādnieku šķira ir iestigusi birgēliskās tradīcijās un dzīvo arī garīgā ziņā, tā sakot, no tā, kas no to kungu galda krit. Tas ir visos jautājumos, tā arī tautiskajā.

Ja mēs redzējām, ka Bauers tautu izšķirības pamato uz tautu likteņa kopību, *kopējiem* pārdzīvojumiem, tad rodas jautājums, vai arī šķirai nav tādas pašas pārdzīvojumu, likteņa kopības. Bauers to noliedz un saka, ka šķirai esot tikai likteņa *vienādība*, kas radot gan *līdzīgu*, vienādu raksturu, bet ne rakstura *kopību*, tik ciešu kā pie tautības. Tam mēs nekādi nevarām piekrist: «Šķiru cīņa sakāl arī proletariātu likteņa kopībā; viņa kopīgi pārdzīvotais lik-tenis ir strādnieku šķiras kopīgi vestā cīņa pret kopējo ienaidnieku.»

Arodnieciskajā cīņā pat vienā vien fabrikā dažādu tautību strādnieki stāv pretim tam pašam uzņēmējam; šī tautiskā dažādība vienā un tai pašā fabrikā top jo dienas jo biežāka. Un šie dažādie elementi, ar dažādām sīkbirģeliskām vai zemnieciskām, pat tautiskām tradīcijām, jau šīni mazajā cīņā pārdzīvo uz ciešāko saistītu, kopīgu likteni. Tikai viens viņus šķir — *valoda*. Amerikas milzu streikos (Roksa tēraudfabrikā vai Laurensas tekstilrūpniecībā) vairāk desmit nacionālu sekciju apvienojās kopējā streiku komitejā, kas kopējos nolēmumus izziņoja atsevišķajās valodās. Še valoda vairs nebija un nav par šķirēju. Bet arodnieciskā cīņa plešas plašumā; kur kapitālisms tālāk attīstījies, gandrīz katras lielāka cīņa izplatās uz visu valsti, neraugot uz tautību dažādību. Bet tas nav viss; jau parādās dzīvē Marksā vārds par visas pasaules proletariāta apvienošanos, un pēdējās 1911. g. jūnienku algas cīņas jau gāja pret starptautiski apvienotu uzņēmēju sabiedrību. Zviedru proletariāta arodnieciskā cīņa nebija izvedama bez vācu un citu zemju proletariāta pabalsta utt. Tur cīņā rodas jau *starptautiska likteņa kopība*. Tātad ne vien raksturu un uzskatu līdzība, ko rada vienādie vai līdzīgie dzīves un ražošanas apstākļi, bet jau *pilnīga apvienība cīņā*, tātad *likteņa kopība*.

Tas pats, tikai vēl gaišāk norisinās politikā. Mēs zinām, ka *buržuāzijas visīstākā un visciešākā organizācija savu interešu aizstāvēšanai ir valsts*. Valsts sargā īpašumu, gādā par valdību, par armiju, par nodokļiem un «notur robežas» plašās tautas masas. Kur vienā valstī ir vairāk tautu apvienotas, arvien jo gaišāk novērojama tā parādība, ka, cik arī necikstētos dažādo tautību buržuāzijas ap savu daļību valdišanas aparātā, apspiešanas, bremzēšanas darbs no valsts puses *pret zemajām šķirām* ir vairāk vai mazāk vienāds pret visām tautibām. Šī dažādo tautību proletariāta kopējā cīņa pret kopējo valsti *arī politiskajā dzīvē* rada strādnieku šķirā *likteņa kopību*, kas sniedzas pāri par tautības robežām.

Bet šī *likteņa kopība* arī politikā jo dienas jo vairāk sniedzas pāri par vienas valsts robežām, rada *proletariāta internacionāla rakstura kopību*. Dažādo zemju strādnieki pārņem cits no cita teoriju un taktiku, cīņas paņēmienus un uzskatus un spriež par tiem kā par kopēju lietu. Nevar liegt, ka arī buržuāzija savā pacelšanās laikmetā gāja to pašu celu: savos saimnieciskajos un filozofiskajos

uzskatos angļi, franči, vāci viens uz otru darījuši ļoti dziļu iespaidu, bet no tā neizauga nekādas apvienības, jo saimnieciskās pretišķības viņus organizēja naidīgās nācijās. Piem., tiklīdz franču buržuāzija iekaroja brīvību, kāda angļu buržuāzijai jau bija, izcēlās taisni caur to sīvie Napoleona kari. Uz augšu ejošā vācu buržuāzija alkst pēc kara ar angļu un franču buržuāziju utt. Modernais imperiālisms ir šo tieksmju ārējais izpaudums. Šādas interešu pretišķības trūkst *internacionālajam proletariātam*, kādēļ dažādo zemju proletariāta savstarpējam garīgam iespādām nav robežu. Taisni otrādi, vienas zemes proletariāta uzvaras vai zaudējumi atrod acumirkli atskanās pārējo kapitālistisko zemju proletariātā ne vien kā ideālā, *bet arī materiālā ziņā kā pašu lieta; tā ir kopīga pašu cīņa*, kas kā tāda arī top sajusta. Jo dienas jo vairāk visu zemju proletariāts sāk justies kā viena *vienīga armija*, kas dalās sekcijās pēc valstīm vienīgi tādēļ, ka buržuāzija ir organizēta un nocietinājusies pēc valstīm, katra ar atsevišķiem cietokšņiem, kas jāsturmē katrs atsevišķi. Starptautiskās saeimas un to birojs jo dienas jo vairāk iegūst reālu nozīmi. Tā visas pasaules internacionālā šķiru cīņa klūst par *visu zemju proletariāta kopīgo pārdzīvojumu, likteņa kopību*.¹

Tātad, itin tāpat kā *nacionālā likteņa kopība* radīja zināmu ideoloģiju, kas, atbalstoties pagātnē, vēsturē, tomēr kā dziļi iesakņojusies tradīcija dzīvo cilvēku galvās, arī strādnieku šķiras likteņa kopība, tikai *internacionālā* apmērā, rada *jaunu ideoloģiju* šīs šķiras locekļu galvās, kura izspiež veco ideoloģiju, cik tālu tā runā pretim jaunajai. Vecās nacionālās tradīcijas, kas atbalstās vēsturē un ne tagadnē, izzūd, aizmieg, jo «tagadējās reālās šķiru interešes un vajadzības, tiklīdz tās ir atzītas, top tik visvarenes, ka pret tām uz ilgu laiku neiztur kaut arī spēcīgākā ideoloģija, kura *pamatojas pagātnē* kā sastinguusi agrāku laiku šķiru interešu izteiksme».

Bet, saka Skujenieks, «līdz ar šķiru nozušanu pēc kāda laika izzudis arī šķiru raksturi, bet tautu raksturi nevar izzust, jo nav iemesla domāt, ka tautas kā cilvēku kopības mitēsies pastāvēt». Es šo izrakstu jau citā vietā nosaucu par bezpierādījuma izsaucienu. Te varu vēl piezīmēt, ka tas arī pēc sava saturu ir nepareizs. Viss,

¹ Sk. Dr. Anton Pannekoek, *Klassenkampf und Nation*.

pirmkārt, ko mēs teicām par *šķiras rakstura* kopību, bija sacīts tikai par strādnieku šķiru. Otrkārt, ir pilnīgi *nepareizi* izteikties par visu šķiru nozūšanu; ne *strādnieku* šķira kā cilvēku kopība nozudīs, taisni otrādi — *viņa klūs par visu cilvēci*, ja reiz kritīs šķiru starpības un pretišķības. Tādā ziņā saprotams arī dzejnieka vārds par pamatšķiru (kuru tagad tik bieži lieto vietā un nevietā). *Jaunā cilvēce* pirmo laiku dzīvos ar *strādnieku* *šķiras ideoloģiju* kā tradīciju, bet kas notiks ar nāciju, kad, runājot Engelsa vārdiem, valsts atmirs?

3. TAUTĪBA UN MŪŽIBA

Kādreiž mācītājs Kundziņš «Austrumā» mēģināja zinātniski pierādīt dieva esamību. Es še neņemos spriest, cik labi viņam tas izdevies, bet to tik varu sacīt, ka Bauera un biedru pierādījumi par tagadējo tautu mūžīgo dzīvošanu nav zinātniski daudz stiprāki. Kā jau redzējām, pie mums šo mūžīgo nākotni pamato uz to, ka «nav iemesla domāt, ka nācijas mitēsies pastāvēt», jeb uz to, ka tautas «raksturs radies gadu tūkstošos». Bauers iziet no skaidri ideālistiska uzskata, ka, tā kā tikai nākotnē būs iespēja visiem tautas locekļiem piedalīties tautas kultūrā, tad tikai nākotnē gaidāma pilnīga nācijas idejas attīstība. Bauera oponents Pannekuchs to itin pareizi atzīmē «par Austrijas tagadnes ideoloģisku pārcelšanu sociālistiskajā nākotnē». Kad visas pasaules produkcija būs nokārtota apzinīgi, tad arī visa cilvēce būs apvienota vienā vienīgā likteņa kopībā, un šī visas cilvēces likteņa kopība to novēdīs arī pie visas cilvēces uzskatu un kultūras kopības, kurā pat valodu dažādība vairs nebūs par ievērojamu traucēkli, jo, vispārējai izglītībai paceloties, nekādas grūtības neradīsies prast un pilnīgi pārzināt, mazākais, divas valodas. Tas ir, ja pastāvošās valodas tiešām būs tik izturīgas, ka tās varēs pārdzīvot šīs lielās pārgrozības. Kas patiesībā notiks ar šīm valodām, tas tagad patlaban ir tālas nākotnes mūzika, kuru varam atstāt nomaļus.

Bet es jau redzu smīnam visu lēgeru nacionālistus: de-nacionalizācija, pārtautošana! Tas ir bubulis, no kura nevar atsacīties neviens nacionālists no viskreisākā līdz vislabējākajam spārnam. Vispirms atzīmēsim še tūlin, ka, runājot par pārtautināšanu, neviens nedomā par *tautas*

rakstura laupišanu, vispār tautas *garamantu* zagšanu. Kultūras tautas viena no otras pieņēmušas dažādas garamantas un pat rakstura īpašības, bet šī zādzība nav tikusi pamānīta. Tautas rakstura īpašības ir vispār ļoti grūti notveramas un, ja mēs pēc tautas rakstura ķemsim dundadzniekus saukāt par lībiešiem un ne latviešiem jeb piebaldzēnus par krieviem utt., mums to neviens nacionālists labi nepiedos. Acīm redzot, viss jautājums grozās tikai *ap valodu* un tās nākotni. Man ir trīs reizes gadījies dažādos svarīgākos apstākļos izteikties par šo jautājumu: 1888. g. vecajā «Dienas Lapā», 1896. g. Jaunās strāvas «Dienas Lapā» un gads 10 vēlāk šīs Jaunās strāvas pēcteču izdevumos, un es esmu vienmēr uz to atbildējis: *kamēr vien ir vairāk kā miljons* (te piezīmēšu, un pat ja mazāk) *latviešu, kas pieciekoši neprot citas valodas, tikmēr mums ne vien jāraksta šīnī valodā, bet ar visu varu jāizkopj, jākuplina šī valoda* kā nepieciešams ļaužu satiksmes un kultūras garīgo mantu piesavināšanās līdzeklis. Es še ar mierīgu sirdi varu vēlreiz atkārtot to pašu izteicienu, būdams pārliecināts, ka ar to, mazākais, tikpat labi nodrošinu progresu intereses kā viskreisākais nacionālists. Bet man tūliņ te jāpiezīmē, ka valoda ir gan tas, kas apvieno cilvēku ar cilvēku, bet reizē *tā ir arī tas, kas skalda cilvēci*, un ka ir pilnīgi nepareizi uzspiest reakcionāru zīmogu ikvienam, kas atļaujas sev pasapnot par vienu *vienīgu cilvēci ar vienīgu valodu*.

Bet, iekams tuvāk apskatām šo jautājumu, mums jāuzsver viens apstāklis: mums jābūt un mēs esam pretim ik-kurai apspiešanas politikai, vienalga, vai tā griezta pret valodu un tautību jeb pret kādu citu, gribētos teikt, dabisku tiesību. Bet visas prasības, ko mēs uzstādām šīnī ziņā, nav *nacionālas*, bet skaidri *proletāriskas*; tie nav *tautiski centieni, nacionālisms*, bet skaidri demokrātiski lozungi. Un es uz stingrāko vēlreiz protestēju pret vieglprātīgo Skujenieka frāzi (241. lpp.): «Visai grūti atrast tādu reālu iemeslu, kura dēļ krievu strādnieku interesēs būtu bijis uzstāties pret piespiestu nekrievu strādnieku pārkrievināšanu. Atliek vienīgi augstākās taisnības princips un apziņa, ka jāuzstājas pret kuru katru apspiešanu. Bet tas ir pārāk maz. Tas nevar kalpot par pamatu apziņai, ka krievu progresīvākā daļa veicinās ierobežot denacionalizācijas centienus.» Tas smelts, acīm redzot, iz tā paša no autora apsmietā *naivā* nacionālisma, kā to Bauers apzīmē. Es gribētu labāk uzprasīt autoram, lai aizrāda

kaut vienu pozitīvu pamatu, kāds krievu vai citas tautības proletariātam tiešām būtu *uzstāties par cittautību strādnieku pārkrievināšanu* jeb vispār pārtautošanu. Pieņemsim, ka krievu strādniekam jābaidās no latviešu strādnieka kā kulturāli augstāk stāvoša konkurenta. Visnai-vākais krievu proletārietis tad taču varētu izteikties tikai par to, lai nekrievina latviešus, lai tie, bez krievu valodas būdami, neielaužas krievu teritorijas fabrikās. Bet kāds labums viņiem no latviešu pārkrievišanas?! Nemsim otru piemēru: vācu strādnieks, uz augstākas attīstības pakāpes nekā čehs, pirmā kārtā ieinteresēts, lai caur čehu skolām paceltu čehu proletariāta izglītības līmeni, jo citādi no tiem rekrutējas algu nosītēji, «štreikbreheri». Pievienojiet vēl klāt vispār proletārisko solidaritāti, kas ir vairāk nekā «augstākās taisnības princips», kura vien, Skujenieks, ir «pārāk maz», un, man šķiet, garantiju ir pietiekoši (atmīniet 1905. g. Pēterburgas proletārāta streiku Polijas dēļ). Tā nostādījuši kaktā spaidu denacionalizācijas, pārtautošanas bubuli, mēs varam mierīgām asinīm apskatīt tālāk pašu jautājumu.

Mēs redzējām, ka Skujenieks par pierādījumu nācijas mūžigai dzīvošanai atsaucas uz «*gadu tūkstošu*» vēsturi, tātad — kāda avīzes korespondenta vārdiem runājot, uz «no laika zoba apsūnojušu» faktu. No mūsu pretiniekiem mēs esam bieži dzirdējuši atsauksmes uz tūkstošgadu vēsturi, un mēs esam uz to mierīgi atbildējuši ar Gētes Mefistoſeļa vārdiem: «*Denn alles, was entsteht, ist wert, dass es zu Grunde geht.*»¹ Un beīgās, kura valoda var atsaukties uz tūkstots gadu mūžu? Itāliešu valoda nav latīnu, kā tagadējo helēnu valoda nav sengrieķu. Un kas ar latviešu valodu bija, iepriekš tās nebija literatūrā? Kuram ciemam piederēja tiesība uz isto latviešu valodu? Jeb Vācijā uz vācu valodu, kad *intelligence* un *augstākās šķiras* runāja latīniski vai franciski? Kā mēs nu varam tik noteikti spriest, kas būs ar pastāvošām valodām nākotnē!

Bet atstāsim pie malas nākotnes mūziku. Mans nolūks, iekustinot šo jautājumu, nebija nedz izšķirt to, kas šimbrīžam neizšķirams, nedz arī vienkārši drusku uzbudināt atklātus un slepenus nacionālistus, bet pāriet uz skaidriem un svarīgiem dienas jautājumiem. Par tautisko un netautisko kultūru mums nāksies runāt atsevišķā nodaļā; še mēs

¹ Jo viss, kas rodas, ir vērts, ka atkal nebūtībā grūst.

paliksim *valodas* robežās, un te nu mēs tūliņ atradīsim dažu labu prasību, pret kuru jāprotestē vienkārši demokrātisku un tātad arī sociāldemokrātisku principu vārdā.

Ticot tautības mūžībai, bet ne ar to ticību, kas pārcilā kalnus, mūsu nacionālisti grib ar dažiem pabalsta līdzekļiem *veicināt šo mūžību*. Tā viņu pirmā vēlēšanās ir latvju tautas *vairošanās*. Lūdzu nedomāt, ka tādā kārtā kā vācu junkuri reihstāgā, t. i., ar likumiem dzimstības veicināšanai; arī ne pēc Heines poļu «patriota» parauga, kurš ar sajūsmu izpauž savas cerības vārdos: «*Uns're Frauen, die gebähren, Uns're Jungfrau'n tun dasselbe.*»¹ Nē, pirmā kārtā caur masu asimilāciju (t. i., pārtautošanu) pretī *latgaliem*, kā tagad skan glaimu vārds agrākajiem «polišiem» pretim. Skujenieks cer uz šo 300 000—500 000 latgaliešu «ciešāku pievienošanos», un, ja tas notiek dabiskā saimnieciskā ceļā, pret to nekā nevar iebilst. Tikai mums jāizsargājas no slavas dziesmām latgaļu kalpu ievešanai viņu lētāko algu dēļ un Latvijas naujas kulaku un to sabiedrību saimnieciskās izmantošanas paņēmieniem Inflandē.² Daudz svarīgāk ir, kā skatīties uz latviešu *emigrāciju* (aizceļošanu) un *cittautiešu imigrāciju* (ieceļošanu) vispārīgi. Skujenieks raksta: «No vienas puses, tiek veicināta latviešu *izceļošana* no Baltijas un Latgales un, no otras puses, tiek pabalstīta krievu kolonistu *ieceļošana*. Ar tādu rīcību pie labvēlīgiem apstākļiem var panākt latviešu kulturālās vienības vājināšanu. Katras tautas kulturālās attīstības sekmes atkarājas arī no tā, cik liels daudzums tautas piederīgo dzīvo uz noteikti norobežotas teritorijas.» Cik tālu te runa par kroņa muižu izdošanu no valdības puses vienīgi krievu zemniekiem, pret to jāuzstājas itin vienkārši ikkuram demokrātam, tikai ne latviešu nacionālisma vārdā, bet pret reakciju vispār un krievu nacionālistisko reakciju sevišķi. Bet, ja Sk. runā pret «aiziešanas veicināšanu iz Baltijas» (kurā ziņā, izņemot politisku izsūtīšanu, valdība nav neko darījusi), tad tas runā pretim mūsu un vispār demokrātijas pamatprasībai: «*Iedzīvotāju pārcelšanās, staigāšanas (передвижение) brīvībai.*»

Lai ienestu mazliet jūtelības jautājumā par aizceļošanu, Sk., līdz Baueram, iepin tautības jautājumā arī *dzimtenes*

¹ Mūsu sievas, tās dzemdē, mūsu jaunavas dara to pašu. *Red.*

² — *Latgalē. Red.*

mīlestību, sēras un ilgas pēc tēvu zemes. Viņš pieved ļoti skaistus piemērus iz emigrantu literatūras (Raiņa un Straujāna), bet nacionālisma labā ar to nekā nepierāda, jo dzimtenes mīlestība ir tikai nejauši saistīta ar tautiskiem centieniem, cik tālu tie ir sakarā ar teritoriju. Atminu krievu literatūrā skaistu gabaliņu iz Sibīrijas emigrantu dzīves, kur polu ebrejs, gadiem projām no dzimtenes, jau aizmirsis turienes valodu, nonāk pie emigranta poļa parunāties par putniņiem (kā viņus tur sauc?) un par stādiem, kas ap ēkām vijas (ak jā, par pupām tos sauc!). Tur nav nacionālisma, bet vienkārši sēras atmiņas par dzimšanas un uzaugšanas vietu, neraugot uz to, ka tur ebrejus dzenā krievu valdība un boikotē un vajā polu buržuāzija. Jūtelības elementi nekā nepierāda un vēl mazāk spēj aizturēt saimnieciskās attīstības gaitu, kas iet taisni *pretējā līnijā*: emigrācijā no laukiem uz pilsētu, no pilsētas uz pilsētām, no valsts valstī. Un taisni uz šī pamata izcēlās Bauera teorija par *eksteritoriālo tautību* (tautu bez novada). 195. lpp. Skujenieks pats pieved Latvijas pilsētu (ieskaitot arī Latgali) iedzīvotāju sastāvu (skaitļi no 1897. g.), pēc kura Sloka bija vislatviskākā pilsēta (80% latviešu!), Jelgavā tikai 46%, Rīgā 45% un Dinaburgā¹ tikai 2%. Vai mēs varam uzstādīt prasības, kas aizturētu šādu tautību staigāšanu, kaut tās arī būtu pretējas saimnieciskai attīstībai?

Tikpat velti ir sēroties par *krievu* vai *latgaju kalpu ievesanu* kā par *vācu kolonizēšanu* no vācu puses, zemi pārdomot. Ne pret to žēloties, bet ieturēt pareizu politiku pret ienācējiem, tas ir mūsu politikas uzdevums, un tanī ziņā b. Āzis ļoti pareizi aizrādīja «Dzīves Balsī» pag. gadā², kā mums jāizturas pret vācu kolonizāciju. Tas ir mazāk nacionālistiski, bet vairāk sociāldemokrātiski.

Nav sveša mūsu kreisajiem nacionālistiem arī ideja par zināmas *tautas locekļu tiesību uz vietām šīs tautas novadā*. Tas zīmējas uz tā sauktajiem «valodas strādniekiem» un ierēdņiem. Ap to čehi visvairāk plūcas, bet tā ir pilnīgi sīkbirģeliska prasība, kurai mēs piekrist nevarām. Mums ir no svara ierēdņu *valodas prašana*, bet ne to *tautība*; es nezinu, ko še citu varētu sacīt no strādnieku šķiras stāvokļa. Un jo vairāk, ja vairāku tautu apgalbā iet runa

¹ — vācu nosaukums Daugavpilij. Red.

² Norādīts uz F. Rozīņa (Āza) rakstu «Kā izturēties strādniekiem pret kolonizācijas ideju?» «Dzīves Balss» 7. numurā 1913. gadā. Red.

par ierēdņu iecelšanu, kuriem taču, acīm redzot, būtu jāzina vairāk valodu.

Par nāciju nākotnes valstī ļoti noteikti un skaisti polemizē pret Baueru tas pats jau citētais Pannekuks: «Pie Bauera, formai mainoties, nācija tomēr paliek par cilvēces pamatorganizāciju. Pēc mūsu uzskatiem turpretim nācija ir ne mūžīga, bet pārejoša organizācija cilvēces attīstības vēsturē, viena no tām daudzajām organizācijas formām (veidiem), kas nākušas vienotras vietā jeb pastāvējušas blakus vienotrai: ciltis, tautas, pasaules valstis, baziņicas, zemnieku pagasti, nācija, modernās valstis. Viņu starpā nācija ir birģeliskās¹ sabiedrības produkts, kas nozudīs arī līdz ar birģelisko sabiedrību². Baueram nācija ir nekad neizbeigtais pastāvīgi norisinošās gaitas (procesa) produkts, mums tā ir tikai *epizode* bez gala uz priekšu ejošā cilvēces attīstībā. Baueram nācija ir cilvēces pamata elements, jo, pēc viņa, saimniecības kārtības pārgrozās, šķiras ceļas un iet bojā, bet tās visas ir tikai nācijas pašas pārgrozības. Pirmatnējais ir nācija, kura no šķirām un to maiņām tikai dabū mainošos saturu. Bauers izteic pat sociālisma idejas un centienus nacionālisma valodā un saka «nācija», kur citi min tautu un cilvēci... Mūsu starpība uzskatos pastāv *garīgo un materiālo spēku dažādā novērtēšanā*. Kur Bauers pamatojas uz gara varu, uz ideoloģiju kā patstāvīgu spēku, mēs uzsveram *ikkuras ideoloģijas atkarību no saimnieciskajiem apstākļiem*.» Tā šķiras mūsu domas par tautisko centienu nākotni un par nākotnes tautiskiem centieniem.

4. TAUTISKĀ KULTŪRA UN TAUTISKĀ PROGRAMMA

Viens no svarīgākajiem mūsu kreiso nacionālistu motīviem ir tas, ka mazo, apspiesto jeb vēl ne pilnīgi brīvo tautu strādnieku šķirai it sevišķi jābūt nacionālistei. Mēs jau redzējām, ka tie negrib šīnī ziņā uzticēties pat lielo tautu biedriem iz strādnieku šķiras un paļaujas tikai uz *saviem* spēkiem. Diemžēl še «saviem» nozīmē ne vien strādnieku šķiru, bet *visu tautu* bez šķiru izšķirības. Tas bija gan izteikts, zīmējoties uz uzbrukumiem valodai tās laupišanas nolūkos, bet, ejot tālāk, šie teorētiķi grib reizē

¹ — buržuāziskās. *Red.*

² Runa ir par buržuāzisko nāciju. *Red.*

apsargāt arī visu tautas kultūru, nodibinot tās apsardzībai sevišķas «tautiskas kulturālas autonomijas», t. i., pašvaldības organizācijas, kas piespiesti aptvertu visus zināmās tautības iedzīvotājus un pārzinātu pilnīgi patstāvīgi zināmās tautas kultūras uzdevumus. Šo prasību uzstādīja Bauers, lai ar to apmierinātu brāļu naidu Austrijas tautību starpā, un iznākums bija pilnīga sašķelšanās vācu un čehu, kā arī pa daļai poļu un rusīnu starpā. Pie mums to vēl pilnīgāk pārņēma Bunds un visi, kas ar viņu ap OK¹, un iznākums bija atkal sašķelšanās. Nevar noteikt, vai šķelšanai par tiešu iemeslu bija šī autonomijas teorija, bet daži to uzsver, iziedami no latīņu teikuma: pēc tam, tātad dēļ tam.

Mums tādēļ vistuvāk — iesākt no Bunda autonomijas jautājuma, kurš pieņemts arī no kaukāziešiem un tātad arī meņševikiem likvidatoriem (Pļehanovs un biedri pret to). Par to, vai ebreji ir *tauta*, ir dažādas domas. Bauers savas grāmatas 2. lpp. atzīst ebrejus par nāciju un tālāk — 388., 389. un 396. lappusē — to noliedz. Skujenieks vienā un tai pašā lappusē to noliedz un atzīst, gan ar to piezīmi, ka tie esot izņēmums. Mēs augšā redzējām, ka ebreji modernās nācijas nozīmē nav tauta, bet tikai tautība. Un pie tam tautība, kura tiešām ir savā zinā izņēmums, jo tā uz visciešāko saistīta ar *ticību*. Ebrejs, kas pārgājis citā ticībā, vairs nav ebrejs, t. i., no pārējās tautības vairs netop uzskatīts par tādu. Ja mēs še pieliktu savu prasību pasludināt ticību, reliģiju par privātlietu un atšķirt ticību no valsts un ne vien no valsts, bet arī no pašvaldības, tad visa teorija par kulturālo autonomiju še būtu saistīta visciešāk ar ticību, jo, piem., pirmā prasība — tautiskas skolas — būtu te saistīta uz ciešāko ar ticību, ko mēs citur uz stingrāko atraidām kā reakcionāru prasību. Un, ja piegrieztu vērību pārējai ebreju kultūrai, tad arī tur atrastu visur to pašu ciešo sakaru ar ticību, kuru mēs apstiprināt, no sava stāvokļa skatot, nevararam. Raug, kādēļ mums šīnī gadījumā jāizteicas pret absolūtu kulturālo autonomiju, pat ja tai būtu pamats citos apstākļos.

Bet prasībai pēc tautiskas kulturālas autonomijas nav pamata arī citur, jo viss tas, ko viņa var sniegt laba un pieņemama, ir sasniedzams arī ar vispārējo demokrātisko

¹ Organizācijas Komiteja, antipartejisko grupu 1912. gada augusta konferencē izveidots vadības centrs pretstatā KSDSP CK. Red.

prasību palīdzību. Un tā interešu saskaņa, kopība, ko šie tautiskie autonomisti mums grib ieteikt strādnieku un pārējo šķiru starpā nācijas klēpī, priekš mums ir principiāli atraidāma.

Ļoti jauki Skujenieks savā grāmatā aprāda, kā kultūra demokratizējas pie tā sauktajām bezvēstures tautām caur to, ka tā top nacionāla, bet šo jauko pierādījumu kodols ir daudz sīkāks, nekā uzreiz izliekas. Tur vispirms atkal viss grozās ap to pašu valodu, kurā kultūra nonāk arī pie bezvēstures tautām, un tad tur tālāk attīstās tautiskā garā. Jāpiezīmē, ka arī pie lielajām kultūras tautām plašo masu starpā literatūra izplatījās nedaudz agrāk un tātad kultūras nacionalizēšana bija tikai *vispārēja demokrātisma ierocis* un ne otrādi, valoda bija līdzeklis un ne mērķis. Un tādēļ arī nesaprotama Sk. teikuma viena daļa, ja viņš saka: tauta nevar un *negrib* citā valodā piesavināties zināšanas kā vienīgi mātes valodā. Par nevarēšanu jau nav vārdam vietas, bet kas tā par negribēšanu? No kurienes tā smelta? Jeb ar to mums beigās grib pierādīt *latviešu augstskolas* vajadzību, lai būtu viss kā pie lielām kultūras tautām, kuru kultūra mums caur to taptu lieka? Strādnieku šķira priekš šādiem «cēliem» mērķiem iejūsmināties nevar¹: viņa *nepazīst negribas* iegūt zināšanas it kurā valodā un pierāda to praksē, neraugot uz vislielākajiem kavēkļiem *varēšanas* ziņā. Taisni valodu zināšana ir mazo tautu strādnieku dzīvības jautājums, jo viņš caur to gūst plašāku tirgu savam darbaspēkam, ne tā kā pie zemnieka, kuram, pie zemes pieķēdētam, drīzāk pietiek ar ziņām par piena lopiem un separatoriem latviešu valodā, jeb pie uzņēmēja, priekš kura svešās valodas pārzina viņa birojs.

Un, ja mēs no strādnieku šķiras stāvokļa metam acis uz mūsu *literatūru*, kurā oriģinālā daļa vien, pēc Skujenieka izteikuma, esot «diezgan attīstīta», tad mums būs žēli

¹ P. Stučka te pauž negatīvu attieksmi pret šauri nacionālistisku latviešu augstskolu, kuras dibināšanu demagoģiskos nolūkos ieteica latviešu buržuāzija, pie tam laikā, kad Latvijā vēl nebija atrisināts jautājums pat par zemāko un vidējo izglītību. To pašu apsvērumu dēļ P. Stučka tolaik uzstājās arī pret vairākiem citiem buržuāzijas demagoģiskiem priekšlikumiem (piem., par «tautisko muzeju»). Kā zināms, vēlāk Padomju Latvijā 1919. g. 8. februārī Padomju Latvijas valdība publicēja P. Stučkas un J. Bērziņa-Ziemeļa parakstito dekrētu par Latvijas Augstskolas dibināšanu un P. Stučka pozitīvi novērtēja tās darba pirmos panākumus (Sk. P. Stučka, Par padomju varu Latvijā, Rakstu izlase, LVI, 1958, 436. lpp.). *Red.*

jāpasmīn. Rainis un atkal Rainis! Bet taisni Rainis un tikai Rainis mums ir dzejnieks eiropeiskā stilā, un, ja viņam ir «īpatnēji latviska nokrāsa» un varbūt pat pārāk stipra, kas viņu dara nesaprotamu, nepieejamu citām tautām, tad pēdējā taču nav viņa stiprākā puse. Un, ja mēs palūkojam uz visu pārējo, ar ļoti, ļoti maziņiem izņēmumiem, tad mazliet nesaprotama šī vispārējā apmierinātība ar «diezgan attīstīto» oriģinālliteratūru. Tā ir visskaidrākā veidā tā «pašam ar sevi apmierinātība», ko Ibsens graiza savā Pērā Gintā, šinī skarbā, bet pelnītā satīrā uz norvēgu un arī citu mazo tautu *pašapmierinātību*. Uzsvērt atkal un atkal kultūras vispārcilvēcisko raksturu pretim tautiskajam būtu ne vien mūsu uzdevums: Ibsens, piem., nebūt nepiederēja pie kreisiem. Bet tagad — lielais daudzums papīra, apdrukāta ar oriģināliem, uz kura tik viegli varētu būt iespiesti labi tulkojumi ar vispārēju un paliekamu vērtību! Un, ja reiz ļeras pie cittautieša darba, tad, mazākais, ar tautisku lokalizējumu. Strādnieku šķirai lielajās tautās mantīgo šķiru literatūra sniedz nesamērāmi vairāk nekā pie mazajām tautām, kur strādnieku šķirai gandrīz *vienīgi pašai jāgādā sava literatūra*. Un, ja tas vēl notiek politiskas nebrīvības atmosfērā, tad arī vēl *preses brīvības izkaršana priekš visu šķiru literatūras guļ* atkal uz strādnieku šķiras kamiešiem. Es neatrodu te visu šķiru kopējo interešu, par kurām literatūras laukā dzied mūsu kultūrālie nacionālisti.

Vēl mazāk kopēja sniedz pārējā *tautiskā kultūra*. Pie latviešu strādnieku šķiras griežas gan arī latviešu tautiskā muzeja ēkas cēlāji, bet vai var iedomāties ko garīgi nabadzīgāku nekā šo latviešu tautisko muzeju!¹ Un tomēr bija laiks, kad viss tas nopietni aizrāva tautiskā sajūsmībā. Tautiskās atmošanās laikmetā mēs, zēni, nevarējām vienaldzīgi dzirdēt vārdu «sakta». Ar kādu entuziasmu tika uzņemta tautisko apģērbu kampaņa, un, kad uznāca tautiskais jandāliņš, to dejojām ar ne mazāku aizgrābtību nekā tagadējā birgeliskā pasaule savu tango. Bet šīs tautiskās aizgrābtības likās būt pārdzīvotas — līdz pēdējam laikam, kur atkal jau sāk parādīties tautiskais apģērbs, un, ja tas tā turpināsies, tad tautas dziesmainā «caunu cepurīte» arī vēl uznāks modē — par lielām briesmām visas

¹ Runa ir par etnogrāfisko muzeju, kuru veidoja pie Rīgas Latviešu biedrības no 1869. gada un kura ekspozīcijas toreiz raksturoja nezinātniskums un nacionāla aprobežotība. Red.

dzimtenes kaķēniem. Un kas tad vēl ir šīnī muzejā, izņemot saktas un apģērbus? Es domāju, ka ar šo tautisko muzeju viegli konkurēt kuram katram, kaut nabadzīgākajam starptautiskas kultūras muzejam. Un caur ko var šis tautiskais muzejs ieinteresēt strādnieku šķiru?

Es neatrodū pamata piekrist tautiskas kultūras autonomijas prasībai, kas tikai var aptumšot šķiru pretišķību apziņu un caur to ir tikai kaitīga, neatnesot nekāda labuma. Pat Skujenieks to neuzstāda, mazākais, ne šimbrižam, kaut gan pie viņa var atrast gatavu argumentāciju (pierādījumus) par labu šādai prasībai. Manam uzskatam nerunā pretim arī tas apstāklis, ka savā laikā latviešu organizācija pieņēma tautisku formu. Tam par pamatu bija pirmkārt tas, ka šīs organizācijas darbība pamatojās taisni uz valodas starpību, un tad tā bija tās neuzticības sekas, kāda toreiz vēl valdīja pret krievu biedru organizācijas stiprumu un pastāvību. Bet beigās pēc apvienošanās tika pieņemts *Latvijas*, t. i., *teritoriālas* organizācijas tips, kaut arī iedzīvotāju *valodas* robežās. Toreiz arī gan «Latviju» daži uzskatīja par nacionālismu, tagad šīs jautājums vairs neceļ šaubu, jo pat vismazāk piekāpīgais krievu virziens nacionālajā jautājumā pēdējā rezolūcijā izteicās par «demokrātisku pašvaldību», pie kam pašvaldības jeb autonomijas robežas noteic vietējie iedzīvotāji paši pēc saimnieciskiem apstākļiem, *tautiskā* sastāva utt.

Nebūdami nekādā mērā un ne no kādas puses nacionālisti, mēs tomēr nevaram iztikt bez prasībām, kā nodrošināt dažādo tautu valodas intereses skolās un iestādēs. Programma ar vienīgo prasību par tautu *pašnolemšanās* tiesību ir vairāk nekā nenoteikta, un tā visādā ziņā jāpapildina ar garantijām tautisko minoritāšu (mazākumu) interesēs. Jau minētā krievu boļševiku rezolūcija šīnī ziņā noteic vēl «pilnīgas visu nāciju un valodu līdztiesības bez uzspiestas valsts valodas, nodrošinot iedzīvotājiem skolas ar vietējo mācību valodu un ievietojot konstitūcijā pamatlikuma pantu, kas ikkuru vienas nācijas privilēģiju pa-sludina par spēkā neesošu un aizliedz kuru katru tautiskās minoritātes (mazākuma) tiesību aizskaršanu»¹. Šīnī virzienā jāpapildina pati programma, kurai ne vien jāizteic, ko mēs prasām, bet arī jāiekāj strādnieku šķiras apziņā, ko mēs solām mazākajām tautībām. Un, ja mums tad

¹ Sk. V. I. Lenins, Raksti, 19. sēj., 378. lpp. Red.

radisies sadursmes ar tautības apspiedējiem, tad mēs nemetīsim vis, līdzīgi mūsu kulturāliem nacionālistiem, acis apkārt pie saviem birgeliskajiem «tautas brāļiem», bet gan pie saviem cittautību «šķiras biedriem». Mēs ieteicam visstingrāko *internacionālismu pret jebkuru un katru nacionālismu!*

P. St.

«Darbs», 1. nr.,
1914. g. aprīli, 10.—24. lpp.

Iespējots pēc žurnāla teksta

Nacionālisms pārvarējis internacionālismu! Nacionālisms apgāzis marksismu! Tā pasludināja pazīstamais P. B. Strūve¹ savā tagadējā leiborgānā «Birževije Vedomosti». Kā atbalss šī vēsts tagad atskan no visdažādāko nokrāsu birģēļu laikrakstu slejām. Un uz pirmo skatu tiešām šķiet, ka šo sentenci («domu graudiņu») pati vēsture sātiem burtiem rakstījusi uz Eiropas zemju kartes... Vai tur vēl šaubas, pēc tam kad ne vien soc. starptautiskā biroja priekssēdētājs Vandervelde, bet pat tāds stingrs marksists kā Geds sēžas birģelisku ministriju krēslos un kad vēl agrāk pati marksisma karognesēja — vācu sociāldemokrātija — sāk iet pa «kara takām»... «Tautu atsvabināšana!», «Slāvu tautību atmodināšana!», «Poļu tautas apvienošana un atdzimšana!» utt. Kā dzīvā kinematogrāfā šie uzsaucieni norisinās mūsu acu priekšā. Tiri vai acis apžilbst un prāti apjūk. Pirmo reizi marksistiskajā strāvā draud ieviesties izmisums. «Pārvērtēt vērtības» — šis tik bieži nevietā lietotais teikums no jauna modē. Šimbrīžam peldēt līdzī viispārējai strāvai un atlīkt visus nopietnos jau-tājumus uz vēlāk.

Būtu bēdīgi priekš proletariāta un tamlīdz priekš visas cilvēces, ja nacionālisma uzvara tiešām būtu galīga. Tad tiešām paliktu vairs tikai *«ticība uz spožu nākotni»*. *Tikai* ticība un ne vairs pārliecība; gaidas uz brīnumu un ne zinātniska pārliecība. Tad Internacionāles 50 gadu jubilejas diena būtu šīs idejas bēru diena, proletariāta vispasaules solidaritāte — tikai jauks sapnis, vārdi par *«paradīzi še zemes virsū»* — tikai tukšas tenkas. Atbildēsim še

¹ P. B. Strūve — «Neue Zeit» līdzstrādnieks, pēc tam «Osvoboždejīje» grupas dvēsele un vēlāk kadetu partijas krusttēvs, jaunākā laikā sociālisma iespējamības zinātniskais noliedzējs un pazīstamā poļiem veltītā uzsaukuma autors — ir tiešām piemērīga krievu vēsturiska figūra.

tūliņ sākumā, ka tas tā nav. Internacionāle ir dabūjusi spērienu no nacionālisma, bet šī uzvara ir nejauša un *nevar būt galīga*. Nacionālisms ir šimbrīžam uzvarējis ne atklātā cīņā pret internacionālismu, bet caur diplomātisku niķi. Dēvēdamies par Internacionāles biedru, piemezdamies par marksisma draugu — «proletāriska nacionālisma» uzvalkā, — viņš bez sevišķas cīņas ieņēma cietoksnī, kas citādi bija neienemams. Bet pirmā seka taču nu būs tā, ka mums galīgi atdarīsies acis pret nacionālismu kā pret savu ienaidnieku, pret kuru uz priekšu labvēlība vai vienaldzība un neutralitāte pilnīgi nevietā.

Nav nekad bijusi tik liela juka ar pašu nacionālisma jēdzienu kā patlaban. Mēs dzirdam kara saucienus nacionālisma vārdā un tomēr redzam pavisam raibu nāciju mužekļi abās pusēs. Še slāvi, japāni, angļi, indieši, franči utt., tur vāci, turki, ungāri utt. Pa starpām slāvi pret slāviem, poļi pret poļiem, germāni pret germāniem. Tā ir *raiba* aina vārda īstā nozīmē. Ikkurš runā par nacionālismu, un ikkurš to saprot citādi. Bet mums jāaizstāv noteikta devīze — *pret ikkuru nacionālismu*. Diemžēl patlaban kā proletāriešu ideologos, tā līdzās ar viņiem masās atrod aizstāvju visdažādākais nacionālisms. Tiešām, par nacionālismu saucas tagad virziens, kuru mēs citkārt dēvējam par imperiālismu.

Nācija kā vienīgā valsts ar tieksmēm pēc jaunām un jaunām robežām un ar valdošās tautības iekšēju cīņu pret ikkuru cittautības nacionālismu — tāds ir apspiedējas tautas nacionālisms. Tā saucamo apspiesto tautu nacionālisms ir taisni pretējs: savas *tautības* (un *tikai tautības*) atsvabināšana no šādas apspiestības. Kā viens, tā otrs ir skaidri birgēliska rakstura ideja. Bet sociāldemokrātijas oportūnistiskā strāva uzveda uz skatuvi vēl jaunu, proletārisku nacionālismu, kurš vienā vietā un vienā laikā pieņēma pirmā (t. i., imperiālisma) nokrāsu, otrā — otro; sociālistisks imperiālisms un internacionāls nacionālisms. Ja prasīsim, kas patlaban notiek uz pasaules tirgus lauka (kapitālisma laikmetā tikai tā mēs varam apzīmēt mūsu zemeslodi), tad redzēsim, kādas jukas izceļas caur šīm jēdzienu nenoteiktībām.

Jau pirms kara vācu sociāldemokrāti vairākkārt paskaidroja, ka tie esot gan socialisti vai, kā ķeizars Vilhelms tos dēvēja, «beztēvijas zeļļi» (vaterlandslose Gesellen), bet tomēr reizē arī «labi vācieši», kas pratīšot aizstā-

vēt savu tēviju, vai, kā «Vorwärts» 4 dienas iepriekš kara pieteikšanas paskaidroja, viņi sapratišot, ko no viņiem prasot «vācu gods un vācu intereses». Tā bija frāze, kas diezgan bieži bija izdzirdama vācu sociāldemokrātu rakstos, un no tās līdz balsošanai par kreditiem kara vajadzībām (jo pie tam arī bija jātic redzami viltotām telegrammām) bija tikai viens solis. Reiz nonākuši uz šo ceļu, tie «kā pa laipu» nonāca pie pārpatriotisma, kura motivs jau nu bija «vācu kultūras neaiztiecamība». Piemērs bija lipīgs; kā sērga tas pārmetās pretējā pusē. Nebija jau vairs nekas sevišķs, ka arī belģiešu un franču sociāldemokrāti sāka baidīties par «savas kultūras neaiztiecamību» (un viņiem uz to redzami bija iemesls). Arī mūsu biedru starpā sāka pacelties balsis par savas kultūras neaiztiecamību pret bezkultūras Vāciju. Un, kur trūka pietiekošu pamatu, tur tos piedomāja. Kā Pļehanovs īsumā, tā plaši mūsu tautsaimniecības autoritāte Maslovs (tas pats, kas tik pamātīgi «apgāza» Marks zemes rentes teoriju, kas sastādīja pat II domes frakcijas agrārprojekta vairāk loknes garo sociāldemokrātisko motivējumu — bez vārda «zemes rente» minēšanas) pierādīja, ka sevišķi Krievijas proletariātam jābaidās no jaunas saimnieciskas verdzības — tirdzniecības līgumu veidā.¹ Nebūtu brīnums, ja arī mūsu starpā sāktu, līdzīgi kultūrai, arī zinātni, literatūru, mākslu utt. vērtēt naidīgā un draudzīgā vienīgi pēc autoru taučības.

Bet uz ilgu laiku kultūras aizstāvības idejas vien nepieteikta. Uz skatuves parādījās *atsvabināšanas* devīze. Un pirmais objekts te «austrumu teātrī» bija *poļi*. Uzsaukums pēc uzsaukuma! Visplašākais solījums teritorijas (novada) ziņā bija virskomandiera Nikolaja Nikolajeviča uzsaukumā. Visu poļu apvienība Krievijas patvaldības robežās! Apsola valodas un ticības brīvību, bet reizē vācu un austriēšu poļus atsvabina no viņu līdzšinējās politiskās satversmes. Austrijas poļi no savas puses sauc Krievijas taujas brāļus uz apvienību Austrijas politiskās brīvības atmosfērā, modinot reizē cerības uz pilnīgu patstāvību, ja

¹ Vācijas prasības tirdzniecības līguma ziņā ir: paaugstināt muitas uz labību, kuru ievēd no Krievijas (citiem vārdiem, paletināt maiizi pašā Krievijā), un pazemināt muitas uz Krievijā ievēdamām mašīnām utt. (t. i., paletināt Krievijā ievēdamās mašīnas un *citus rūpnieciskus ražojumus*). Pārējie Maslova bubuji, kā, piem., veselas kapitālistiskas lielvalsts saimnieciska verdzināšana, mazāk nopietni.

sabrukta Austrija. Bet viņi nesola visu poļu apvienību, jo pie vācu poļiem negriežas. Blakus šiem uzsaukumiem ir vēl trešais: Vilhelma uzsaukums, kas arī sola, gan atkal tikai Krievijas daļai, savu «brīvību». Runā, ka tanīs apgabaloš, kurus vāci ieņēmuši, pat legāli atļautas sociāldemokrātiskas organizācijas. Vācija Krievijas un Vācijas poļiem sola konstitucionālu karalisti ar kādu kroņprinci par karali, tātad gan mazāk brīvības, bet vairāk patstāvības nekā Austrijā.

Tanī pašā laikā, kad Polijas laukus posta no visām pusēm kara briesmas, poļu tautas buržuāzija pārdzīvo neskaitāmas iekšējas šaubas. Nacionālisms kā ideoloģija varbūt nekur nav spēlējis tik lielu lomu kā taisni poļu tautā, mākslīgi saraustītā gabaloš nu jau gadu simteni. Un visi tie nacionālistiskie sapni piepeši sola pārvērsties par īstenību. Gan ne tādā veidā, kā tos izsapņoja fantāzija un kā tos solīja austriešu uzsaukumi, bet tomēr — atkal reiz «*visiem zem viena jumta!*» Gan skeptiķi piezīmē: tātad vienalga, kādā pajumtē? Bet viņiem atbild: tikai Krievija mums var solīt *pilnīgi apvienotu* poļu tautu, jo ne austriešu, ne vāciešu solījumā tādas nav. Tātad, no vienas puses, apvienota par katru maksu, no otras puses — pretošanās jaunajai pajumtei (pēc viņu domām, neērtākai), pretošanās pat ar ieročiem rokās.

Es jau teicu, ka Krievijas poļu buržuāzija piekrīt un tic virskomandiera solījumam. Pie viņas te gan manāms jauns motīvs, kuru tā agrāk negribēja atzīt: saimniecisks. Simbrižam Polija ir uz Krievijas pašām rietumu robežām un kā attīstītākais rūpniecības apgabals nelabprāt šķirtos no Krievijas plašā tirgus. Uz labākiem panākumiem konkurenčes ziņā cer arī tie Vācijas poļu buržuāzijas elementi, kas dibina savas gaidas uz Nikolaja Nikolajeviča uzsaukumu. Austrijas Polijas buržuāzija necer, jo viņai nav tik stipras rūpniecības un viņa tagad jau saimnieciski un politiski ieņem privileģētu stāvokli. Tā pa daļai aiz saimnieciskiem, pa daļai politiskiem motīviem polis pret poli paceļ, ieroci. Gan ne pirmoreiz, jo starp šķirām arī pie poļiem šādas ainas jau piedzīvotas. Poļu proletariāta stāvoklis ir diezgan grūts. Buržuāzijas nacionālistiskā ideoloģija — patstāvīga, vienota Polija — bija un vēl ir stipra pie lielas proletariāta daļas. Un aiz viņiem stāv tieša sociāldemokrātijas programmas prasība: tiesība uz pašnoteikšanu nacionālā ziņā. Šī proletariāta daļa stipri slejas

uz Austrijas uzsaukuma pusi vai, mazākais, ar šaubām raugās uz visiem citiem solījumiem.

Pēc poļu atsvabināšanas parādījās rusīnu, tad visu slāvu un arī armēņu atsvabināšanas un apvienošanas devīzes. Teit pakavēsimies pie rusīnu jautājuma. Pirmais solis jau sperts: rusīni jau gandrīz tikpat kā atsvabināti, jo pēc Ļvovas ieņemšanas jau bauda Krievijas likumus. Tā kā viņi tikai caur pārpratumu esot pārvērsti par īpašu tautu, tad viņi vispirms ievienoti līdz ar Krievijas rusīniem, tas ir, mazkrieviem, lielajā krievu jeb, pareizāk, lielkrievu ģimenē. Šo atsvabināšanu izved dzīvē ģenerālgubernators Bobrinskis un apriņķa priekšnieks Greguss. Pirmais no viņiem savā runā pēc Ļvovas ieņemšanas tūliņ ierobežoja Galīciju divās daļās — krievu daļā, kas jau ieņemta, un poļu daļā — kas vēl tikai ieņemama. Tā izšķīrās jautājums, par kuru daudz spriests: vai Galīcijas mazkrievi ieplūdīs lielkrievu tautībā, vai Krievijas mazkrievi pārvērtīsies par rusīniem... Pēdējā laikā uz vispārēju vēlēšanu tiesību pamata rusīni cerēja pat uz rusīnu augstskolu Ļvovā...

Bet kāds būs liktenis pārējai Austroungārijai, šim dažādu tautību mākslīgam sakopojumam, kurš it kā radīts par izmēģinājumu lauku dažādu nacionālu jautājumu attīsināšanai. Es domāju, ka Austroungārijas valsts vājums pastāv ne iekš tam, ka tā sastāv iz tik daudzām mazām tautām (tā varētu būt taisni viņas stiprā puse), bet iekš tam, ka šī tautību valsts nav apvienota ne saimnieciskām, ne patiesi politiskām saitēm. Saimniecisku saišu tikpat kā nekādu, neraugot uz ilggadējo vēsturisko kopdzīvi. Sīvā konkurence vācu un čehu kā rūpnieciski vistālāk attīstīto tautu starpā ap nabadzīgo iekšējo tirgu — čehu simpatijas nevilšus raidās uz Krievijas bagātā tirgus pusi, kamēr čehu tautībai kā tādai Krievijā izredzes mazāk pievilcīgas. Pārējās tautības (izņemot ungārus — kā savā daļā valdošus) ir apspiestas saimnieciski un mazattīstītas. Bieži runā par Austrijas itāliešu tiekšanos pievienoties Itālijai, bet — *statistika* liecina, ka gandrīz ik gadus taisni no Itālijas darba un peļņas trūkuma dēļ aizceļo uz citām zemēm taisni tik daudz iedzīvotāju, cik Austrijā atrodas Itālijai pievienojamu itāliešu.¹ Un tikpat daudz rusīnu un

¹ Pavisam Austrijā itāliešu 1900. gadā bija pāri par 700 000; 1912. g. no Itālijas emigrēja 708 000 itāliešu, no tiem 400 000 pāri par okeānu.

citu austriešu tautu locekļu, kas šinī gadā pārmukuši Krievijas gūstekņos, ik gadus mūk prom pār Austroungārijas robežām citur darbu un maizi meklēt. Ja svarā kristu tikai skaidri nacionālistiski motīvi, tad Austroungārijas valstīm vajadzētu būt kā cietai barikādei uz ārpusi, jo vienīgi tāda kopība, kā še, var garantēt dažādām tautībām bez ārēja pabalsta patstāvību. Tie, kas runā par Austroungārijas sabrukšanu, taču nedomā desmit vai vairāk mazas jaunas patstāvīgas valstiņas nodibināt: poļu, čehu, rusīnu, slovēņu, kroatu utt., utt., jo tādu daudzskaitlīgu patstāvīgu valstiņu nodibināšana pārāk dārgi izmaksātu pārējai Eiropai, kā to mēs redzējām pie Bulgārijas, Serbijas, Melnkalnes un vēlāk pie Albānijas troņa nodibināšanas.

Es saprotu, ja runā par to Austroungārijas tautību pievienošanu, kurām jau ārpus Austroungārijas ir patstāvīgas nacionālas valstis: vācu, itāliešu, rumāņu, serbu. Bet kas lai notiktu tad ar citām? Kā lai būtu ar tiem miljoniem, kas dzīvo tā sauktos jauktos apgabalos (piem., vairāk miljonus vācu — Ungārijā, Čehijā u. c.)? Un pat daudzinātā Bosnijā un Hercegovinā, kuru Serbija uzskata par savu mantojumu, iedzīvotāju vairums nav serbi. Tas drusku atgādina asīņaino strīdu starp Bulgāriju un Serbiju dēļ Maķedonijas. Ja te kertos pie referendumā (t. i., visu iedzīvotāju pašu brīvas nobalsošanas), varbūt tur varētu kaut ko izšķirt, bet tagadējās birgēliskās valstis uz tādu Austroungārijas dalīšanas veidu taču nav spējīgas. Viņas pazīst tikai vārdus «atsvabināt» un «pievienot», tas ir, atkal to pašu veco nacionālistisko dziesmu, tikai jaunā meldījā. Tādos apstākļos nebūt nav izslēgta iespējamība, ka arī pēc nāvīga trieciena Austroungārija, — ja arī varbūt mazākos apmēros un uz jauniem pamatiem, — turpinātu savu pastāvēšanu vienīgi aiz tā iemesla, ka viņas sastāvdaļām patlaban nav citas izejas. Nezinu, vai nemitīgā cīkstēšanās starp Balkānu patstāvīgām valstīm, kas pastāvīgi ir vienas vai otras lielvalsts (vai vairāku reizē) intrigu upuri, var būt par pievilcīgu paraugu jaunu līdzīgu valstu dibināšanai. Un pašu šo tautu patstāvīgu uzstāšanos neizsauc nedz viņu attīstības stāvoklis, nedz arī tagadējais moments.

Man šķiet, «austrumu teātris» nedod sevišķa materiāla nacionālisma idejas dievināšanai. Aiz atsvabināšanas un apvienošanas idejām slēpjelas tas pats pazīstamais kapitā-

listiskais imperiālisms, un mazo tautu birgēliskais nacionālisms še ir vairāk tikai pasīva rakstura. Tātad, ja mēs padomājam nopietnāk, tad redzam, ka ne nacionālisms, bet imperiālisms ir tas, kas, šķiet, pārvarējis proletariāta internacionālismu. Šīnī ziņā nekā negroza pat Beļģijas tautas varonīgā pašaizstāvēšanās un tās barbariskā izpostīšana. Arī Beļģija, kaut arī neitrāla valsts, kalpoja tam pašam militārismam un tam pašam imperiālismam kā bruņotās lielvalstis. Un tāda papīra gabala kā neutralitātes līguma saplēšana tiešām nav ne pirmais, ne pēdējais buržuāziskās valdības kauna darbs. Ja Beļģijas tauta būtu stājusies celā vācu militārismam, proletariāta ideju vadīta, tas būtu jāatzīmē proletariāta varonības darbu vēsturē ar zelta burtiem un tā sekas būtu nepārredzamas. Tagad Beļģijas upuri krita kā citi tā paša kapitālisma aizstāvji; šie upuri Beļģijā ir varbūt viena no visšausmīgākām imperiālisma sekām, bet ne vairāk. Šādas briesmas kapitāls atsevišķi un ik dienas atkārto miljoniem. Pienāks laiks, kad varēs pārredzēt patieso lietas gājienu, un tad gan ne vācu sociāldemokrātiem vien atdarīsies acis par īstajiem kara cēloņiem, jo viens no tiem, bez šaubām, bija noslīcināt proletariāta starptautisko solidaritāti. Ir jau taisnība, ka Beļģijas, Francijas utt. šausmas tiešām kā spoki stāvēs pie nākošās Internacionāles ieejas un grūti būs spiest rokas franču vai belģiešu sociāldemokrātiem — vācu vai austriešu biedriem. Bet nav tāda bezdibēja, kas varētu aizkavēt visas pasaules proletariāta apvienošanos. Un šīnī ziņā tie, kas šo plaisiru mēgināja radīt, ir vīlušies savās cerībās.

Ja tādas bija cerības «vadošās» aprindās, tad liberālā buržuāzija jautājumu nostādīja zinātniskāk. Piem., vienā no pieklājīgākām liberāļu avīzēm (cik jau nu tagad vispār var būt runas par pieklājību) lasām no Francijas: «Visvairāk ievēribas pelna sociālistu un revolucionāro sociālistu evolūcija viņu nesamierināmas šķiru ideoloģijas ziņā. Pa visu kara laiku neviena raksta proletariāta šķiras interešu aizstāvībai. Tas pirmā kārtā. Otrkārt, stāvokli, kādu ieņem franču sociālisti pret karu ar Vāciju un pret valdību, paskaidro ne ar šķiras atsevišķām interesēm, bet... ar franču kultūras interešu aizstāvību (Valjāns), ar republikas kā progresu, brīvības un demokrātijas nesējas interesēm» utt. «Bargā īstenība viņus piespieda sajust, ka bez viņu atsevišķām šķiru interesēm ir vēl citas

augstākas, vispārīgas intereses, kas dzīves atbildīgos trāgiskos momentos top svarīgākas nekā šķiras intereses.» Apskatīdams tālāk, kas būs pēc kara, autors turpina: «Par visam neiespējami, ka strādnieku šķira pēc kara no jauna staigātu zem šķiru ideoloģijas karoga, jo grūtās dienās visas Eiropas negaisa ugunī šis karogs neizturēja un tika atmests... Šķiru ideoloģija kā alva izkusa pirmajā patiesa izmēģinājuma ugunī.»

Raug, kādas ir mūsu liberālās buržuāzijas cerības. Nezinu, kādas intereses te domāts aizstāvam, jo, ja te runāts par vispārēju birgēlisku demokrātismu, tad tas taisni ir dabūjis daudz stiprāku spērienu nekā internacionālisms. Nezinu, vai jel kad bijis tik lielā mērā vietā vārds par «vienīgu reakcionāru masu» kā tagad, pašķirstot visdažādāko virzienu buržuāzijas laikrakstus vai paklausot kaut kura virziena sarunas politiskos salono. Ir paruna: velns nav tik briesmīgs, kā to tēlo. Nav tik bēdīgas arī izredzes šķiru cīņas ideoloģijai, kā tās attēlo mūsu liberālie «labvēli». Ja vēl vajadzētu pierādījumu, ka kapitālisma tendences ir stiprākas par atsevišķu cilvēku ideoloģiju, ka ne lielie vīri vada pasaules notikumus, bet otrādi, tad tāds pierādījums būtu taisni patlabanējie briesmu notikumi. Neviens negrib būt to uzsācējs, neviens neuzņemas par tiem atbildību, un kā draudoša lavīna tie paši no sevis, reiz sākuši kustēt, vejas tālāk un tālāk un pieaug šausmīgos apmēros...

Bet tādā pašā ziņā arī saimnieciskā attīstība ies tālāk savu gaitu, kamēr tā nebūs nonākusi vai novesta līdz zināmam galam. Šī attīstība būs arī šķiru ideoloģiju noteicēja. Ja mūsu liberālais autors mēģinātu pierādīt, ka arī buržuāzija kaut ko jaunu atzinusi, proti, ka no šādu briesmu atkārtošanās var izglābties, tikai liekot cirvi pie saknes īstajam vaininiekam, tad tam būtu, kaut arī fantastisks, bet tomēr kāds pamats. Tad viņš varētu arī izteikt cerības par šķiru pretišķibu ideoloģijas nozūšanu, ja nozustu pašas šķiru pretišķibas. Mēs zinām, ko tas nozīmē, proti, sabiedriskas pārgrozības, kuras parasts apzīmēt ar vārdu «sociālisms». Saprotams, ka patlaban neviens tādas domas no liberālā autora vēl neņemtu nopietni, tomēr tad tas būtu, mazākais, loģiski.

Ne kopējas nacionālas intereses pēma pārsvaru par šķiru interesēm, bet apzinīgais proletariāts vēl izrādījās par vāju. Izrādījās par vāju divējādā ziņā — ir skaidri

fiziskas varas, ir apziņas ziņā. Vēl birģeliskā ideoloģija nēma pārsvaru par skaidri proletārisko. Vārdi par buržuāzijas iespaidu uz proletariātu izrādījās patiesāki, nekā to kāds varēja domāt. Tas oportūnisms, kas Vācijas sociāldemokrātiju, revizionisma uzvalkā, pārplūdināja pēdējos gados, noveda pie tā, ka vācu sociāldemokrāti nedz priekš kara laika paspēja pienācīgi uzstāties pret to, nedz nopietni mēģināja to aizkavēt, nedz, beidzot, uzdrošinājās liegt tam pat savu morālisko pabalstu, padevīgi balsojot prasītos kreditus. (Tas pats atkārtojās arī citur.) Jau tagad novērojams, ka plaisa starp oportūnistisko un proletārisko strāvu Vācijā palielinās un vēl mēs esam tālu no notikuma gala. Piedališanās karagājienā vai pat vēl valdībā kopā ar visreakcionārāko (Prūsijā — junkuru, Beļģijā — klerikālu, Francijā — pat monarhistu) partiju priekšstāvjiem, zināms, nav labvēlīgs gadījums pretišķību apziņas paasīnāšanai plašās masās. Dažu teorētiķu domas par pasaules kara sekām, mazākais, tā sākumā, nepiepildās. Bet, lai arī kāds būtu iznākums, to mācību proletariāta apziņa iz šiem notikumiem iznesis, ka lielākās briesmas viņam vēl joprojām draud no *buržuāzijas iespaidu uz viņa gara pasauli*. Viens un patlaban draudošākais no šiem iespaidiem ir nacionālisms, kādā nokrāsā tas arī neparādītos...

Paragrāfs

*Mūsu kalendārs 1915. g., Rīgā,
1915, apgādniecība «Izglītība»,
1.—8. lpp.*

*Iespiests
pēc kalendāra teksta*

J. Jansonam-Braunam

15. (28.) febr. 1915

Miļo Janci!

Vispirms neļaunojies, bet tā vispārējā pesimistiskā vēstule par mūsu šejiennes tuvāko apkārtni nebija un nevarēja būt uz Tevi zīmēta, jo nemaz nezināju, kā Tu uz to situāciju skaties. Un pat tagad to vēl īsti nezinu, un tādēļ jo grūtāks mans stāvoklis, jo, redzi, ir nodomāts izdot Rīgā krājumiņu par tautisku jautājumu, un, tā kā man atļauts noteikt tā virzienu, tad domāju, ka tam jābūt noteikti antinacionālistiskam jeb vismaz anacionālistiskam, jo rakstu krājumā dažādus virzienus savienot būtu apmēram tas pats, kas matemātikā, kad + un — apēdas. Es ļoti labprāt redzētu no Tevis kaut ko šīnī krājumiņā, un vispār mūsu literatoru skaits ir ļoti rets, bet, ja Tu aizrautos no Pļ[ehanova] un rakstītu viņa tendencē, tad tā būtu disonanse. To rakstu tādēļ, ka šie pēdējie notikumi ir tik daudz galvās lauzuši jaunus ceļus, ka labāko draugu kādreiz grūti pazīt. Par Tevi man to negribētos ticēt. Bet, otrkārt, dzīvojot ārpus mūsu, с позволения сказать, apstākļiem, tos taču grūtāk pārredzēt, nekā tepat esot un tomēr... Esi labs un atbildi tūliņ, ja šīnīs apstākļos vari apsolīt kaut ko; jāiznāk uz aprīli. Un esi pārliecināts: kāda arī nebūt atbilde, uz personīgām attiecībām tam nebūs iespāida. [...]

Daudz sveicienu un skūpstu no
Pētera

*CVVM, Inv. num. 6454/9.
Pirmpublicējums*

Iespiesta pēc rokraksta

J. Jansonam-Braunam
5. IV [1915]

Miļo Janci!

Steidzos Tev atbildēt uz Tavu pēdējo atklātni tā temata dēļ. Es, saprotams, esmu ļoti priecīgs, ka mēs atkal esam vienis prātis, un ar nepacietību gaidīšu Tavu artīķeli par

nācijas jēdziena attīstību un prolet[ariāta] attiecību pret tēviju. Atkārtošanās pie lielajiem tālumiem ir neizbēgama, un es tad nu arī tūliņ rakstīju sākumā, ka atļauju tālajiem izvēlēties tematu, lai te beigās pēmtu to, kas atliek. Diemžēl, izņemot Tevi, ne no Eiropas, ne Amerikas vēl nekādas citas atbildes nav. Nezinu pat, vai vēstules (piem., Ziemeļlim) ir pienākušas; vai Tu nevari kā nekā tieši vai aplinkus viņam likt zināt, ka esmu rakstījis un uzaicinājis uz līdzstrādību. Man patlaban visi tie jaunākie notikumi ir tikai caur ļoti sliktām un tumšām brillēm zināmi, man var iznākt tikai pačalojums. Plāns apmēram šāds: I. Nacionālisms un imperiālisms (starpība starp tiem un mazs atskats, kā nacionālisms cēlies un tagad pārvērties iz progresa reakcijā un beigās imperiālismā). II. Prol[etariāts] un nacionālisms (mazs vēsturisks atskats), tad mazs intermeco ar dažiem, nedaudziem piemēriem par solidaritāti (mazākais, cilvēciskām attiecībām) pat kara laikā un laukā un beigās — nacionālisms vai internacionālisms? Atbilde, ka prolet[ariāt]am tikai pēdējais[...] Tas viss vēl nav ne iesākts. Vai nav kur kāds pieklājīgs rakstelis no vācu vai citu tautu rakstiem pēdējā laikā šīnī jautājumā? Varbūt pat kaut kas beletristisks? Citādi nezinu, kā krājumiņu piepildīt. Un tā cenzūra! Rīgā pat «Arodnieku»¹ aizslēdza un te pat meņševiku izdevumu[...].

No pazīstamiem literatoriem pie mums ir uzglabājies pilnīgi neaiztikti no šovinisma vienīgi Gorkijs un tad Koļenko, citādi ir visur liels patriotisms un nevar tos ļaudis ne pazīt. Masās nav sevišķa šovinisma, un strādniekos pat redzams agrākais kreiso pārsvars, cik to var nomanīt pat tik sausās matērijās kā pieprasījumā uz «Voprosi Strahovaņja» vai «Strahovaņje» vienkārši un tamlīdzīgi. Kad pie mums te pa ielām vadāja vanģiniekus, tad pat vienkāršā publīka izteicās uz ielām, ka tos velti staipa apkārt, un noraudzījās ne ar ienaidu, bet ar nožēlošanu[...].

Daudz skūpst!

Tavs Pēteris

CVVM, inv. num. 6454/10.
Pirmpublicējums

Iespiesta pēc rokraksta

¹ Runa ir par žurnālu «Jaunais Arodnieks». Red.

P. Daugem

1915. g. 15. aprīlī

Mīlo Paulhen!

Tu gan izbrīnīsies, lasīdams manu adresi, esmu še¹ uz 2—3 dienām kādā darīšanā un izlietojis pirmo brīvo brīdi, lai izdarītu to, ko jau vajadzēja tik sen, tik sen. Bet ir tāds nervu stāvoklis, kad visvajadzīgāko un visvienkāršāko vēstules atbildēšanu atliec uz otru dienu un tad atkal, — ka jau paliek kauns un beigās vairs nezini, no kura gala iesākt. Ir jau tik daudz bēdīga visapkārt, ka uzturies kaut kādās ilūzijās pie cik necik laba prāta, tikai nedomājot par to, kas notiek. Nedomājot un tātad arī nerunājot par to. Kamēr noskaidrosies vēl par prāvu lietām (kuras no jauna gan nepienāk gandrīz nemaz, bet kuru vēl ir no vēcājām), tik ilgi nedomājam ap to, kas tuvāk sirdi kremt un kas atkal atgādājas, tiklīdz par to taisies rakstīt tuvam cilvēkam. Es neesmu pārāk pesimistisks par Internacionāles likteni, bet, ja mēs redzam, ka mēs esam atspiesti varbūt uz gadu desmitiem atpakaļ attīstībā, tad tas priekš mums, veciem cilvēkiem, arī jau diezgan iemesla pesimismam, jo mums visiem taču līdz ar nelaiķi Augustu (Bēbeli. — P.D.) gribētos piedzīvot ja ne pēdējo skatu, tad, mazākais, tā priekšspēli. Un bija brīzi, kad katra izredze uz to bija izslēgta. Tagad raugos jau drusku optimistiskāk šai ziņā, jo Vācijā, šķiet, nodalīšanās pieņem noteiktu veidu un nu tikai jānogaida, kurp svērsies proletāriešu «tulznaīnā roka».

Mūsu nacionālā jautājuma grāmatiņa nezin vai jel maz vairs pieredzēs dienas gaismu,² jo cenzūra pieņemusi tik nelabvēlīgu virzienu, ka pat mēreni un nevainīgi vadītais «Arodnieks» aizliegts. No Tava rakstiņa itin nekas nepalīcis pāri, izņemot varbūt pāris rindiņas, kuras varētu saprast ne tā, kā Tu tās domājis. Ipaši grūti cenzūrā izdabūt cauri ir šīnī personīgā veidā, kā Tu no sava vārda raksti. Vārds «miers» un ne vien vārds nav domājams drukā. [...]

Daudz skūpstū.

Tavs Pēteris

P. Daugē, P. Stučkas dzīve un darbs,
LVI, 1958, 535. un 536. lpp.

Iespēsta pēc grāmatas teksta

¹ Pēc P. Dauges izteikuma vēstule rakstīta no Kijevas. Red.

² Iecerētais rakstu krājums neiznāca. Red.

1915. g. 26. septembrī

Miķo Paulhen!

Neļaunojies, ja pie Tevis griežos ar šādu mazu intīmu lūgumu. Tu biji tuvu pazīstams ar Reisneru, un varbūt Tev par viņu ir arī pēdējā laikā tuvākas ziņas; šoreiz mani interesē viņa uzskati nacionālos jautājumos, t. i., vai tie nav šovinistiski kļuvuši. Mani uz šo domu uzveda piezīme, ka viņš gribējis lasīt Maskavā priekšslasijumu: vācu kultūra un Baltija etc. Tā kā nejausi pēc tam dzirdu par viņa tuvu draudzību ar L. Andrejevu, kura marka šini ziņā ir slavena, tad man radās šīs šaubas. Bet mani tas interesē šādā lietā: maskavnieku vārdā kāds biedrs Līven-tāls mani uzaicināja priekš kāda krājuma krievu valodā uzrakstīt par Latvijas agrārjautājumu. Es toreiz prasīju, vai nebūs iekšā kas šovinistisks, uz ko man teica, ka ne, ka redaktors būšot Reisners etc. Ja nu Reisners būtu šo-vinists kļuvis, tad man nebūtu iespējams tur piedalīties un taisni tagad mazāk nekā jebkad. Jautājums ļoti steidzams, jo termiņš nodot darbu jau drīz apkārt.¹ Ja ne-zini nekā, tad kaut to paziņo.

Pateicos vēlreiz par milājiem Raiņa tulkojumiem un vēlreiz nožēloju, ka netiki še. Es ar visu varu meklēju kādu gadījumu tikt uz Maskavu, bet velti.

Patlaban te ir jauns uzdevums, pie kura drusku jāpaka-vējas. Man negribējās iz rokām laist un nodot mūsu leib-kritiķiem vienu mazu darbu, kaut gan es tur pavisam maz kompetents, jo neesmu sekojis jaunākai literatūrai. Kāda šejiennes apgādība (zem Gorkija redakcijas) izdod dažādu tautību literāriskus krājumus, kuru nolūks attēlot uz 20 loksniem zināmās tautas garigo stāvokli un īpaši attiecī-bas un sakarus ar krievu kultūru, pie kam vēlas, lai sa-turu izvēl[as] paši tautieši. Dzejas mēginās dot atdzējot labākajiem krievu dzejniekiem. Tādi krājumi būs no so-miem, armēniem, poliem, tatāriem, latviešiem etc. Še mēs savācāmies viens otrs vakar pirmoreiz un apdomājām, kā to darīt. Tas viss ļoti steidzams; pēc nedēļas jau

¹ M. Reisnera redakcijā Maskavā 1916. gadā iznāca rakstu krājums «В Прибалтийском kraje. Эсты и латыши, их история и быт». P. Stučkas raksta krājumā nav. Red.

apmēram būtu jāsastāda projekts, tad jāizdala tulkotājiem etc. [...]

Citos krājumos būs pa vienai drāmai; tā cēlās priekšlikums likt Raiņa «Zelta zirgu». No Raiņa dzejām patlaban taisa izlasi Dora un no dzejniekiem vispār jaunāks dzejnieks Kurcijs (ārsts — bēglis Kuršinskis) — vispār šinis dienās vēl pieaicināsim vienu otru, kas te tuvumā. Nolūks galvenā kārtā dot pilnīgāku objektīvu ainu, skatot ne uz uzskatiem, bet uz dzejisku un mākslas vērtību un kulturālu īpatnību.¹

Pārējā dzīvē mēs ejam pēc Šcedrina receptes: nometam vienu otru Ivašku iz sava vidus no troņa upē — un tad atkal liekamies mierīgi uz auss.

Šoreiz, kā arvien, joti steidzos, un tādēļ daudz skūpstu visā ātrumā.

Tavs Pēteris

*P. Dauge, P. Stučkas dzīve un darbs,
LVI, 1958, 539. un 540. lpp.*

Iespiesta pēc grāmatas teksta

¹ Runa te ir par gatavojamo grāmatu, kas iznāca ar nosaukumu «Сборник латышской литературы под редакцией В. Брюсова, М. Горького», книгоиздательство «Парус» А. Н. Тихонова. Петроград [1916]. Red.

«Kad kādā namā izceļas ugunsgrēks, tad dzēst to stei-dzas ir mantīgais, ir nemantīgais, aizmirsdami savstarpēju naidu. Tāpat, kad tēvu zemei draud briesmas, to glābt jā-steidzas ir tam, kam ir tēvu zeme, ir tam, kam tās nav.» Apmēram ar šādu un jo stipri nodilušu piemēru iesākumā piedzīvojuši sociāldemokrāti centās savus biedrus ieraut kaujas stigās. Jāatzīstas, ka tik bieži lietotais piemērs bija diezgan nelaimīgi izredzēts, jo ikkuram, kam atgadījies redzēt tagadnes ugunsgrēkus, būs labi atmiņā, ka šis dzē-šanas darbs nebūt tā neapvieno mantīgos un nemantīgos, tādēļ ka arī šis kā viss pārējais darbs tagadnes sabiedrībā ir uzlikts šim nolūkam organizētiem proletāriešiem — ugunsdzēsēju komandai, kas pašu dzēšanu izdara bez man-tīgo dalības un bieži pret viņu gribu, jo pēdējie nereti paši ir tiešie ugunsgrēka cēlāji. Un, ja mēs novērojam pašu dzēšanas gaitu, tad mēs nosauksim par ārprātīgu to dzēsēju, kas steigsies glābjam savu namu caur to, ka tīši aizdedzinās pretējos namus, jo dzēsēju pirmsais uzdevums ir ierobežot un neizplatīt ugunsstrāvu. Bet nekavēsimies pārāk ilgi pie nelaimīgi izredzētā piemēra, kuru iztēlot tālāk un piemērot tekošajam momentam ikkurš viegli pats varēs. Kā varēja notikt, ka piedzīvojuši sociāldemo-krāti ne vien paši tam ticēja, bet ar to pat citus pārlie-cināja?

Tāda parādība tikai apstiprina, cik pamatots ir kāda franču konservatīva žurnālista (Šveicē) izteikums, ka viņu «ne tik daudz nospiež tagadējā momenta šausmas un posts kā šī vispārējā cilvēku dzimuma pagrimšana mul-ķībā» (l'abêtissement du genre humain). Un, ka simttūk-stošu lielā visas pasaules gara armijā tādā izņēmuma bridi

¹ Šis rakstiņš ir uzrakstīts iepriekš revolūcijas, un, tā kā šīnī ziņā nekas nav grozījies, tad tur grozīti tikai daži agrāk nelegāli vārdi.

un jau drīz 3 gadu laikā nevarēja rasties neviens gara darbs, vienalga, sajūsmas vai pretošanās virzienā, kuram būtu lemts kļūt par paliekošu pieminekli momentam, tikai apstiprina šīs bažas. Un tomēr mums nopietni liek priekšā izmest iz galvas tik cēlu un plašu domu kā domu par šķiru cīņu un strādnieku šķiras apvienību, pamatotu tūkstošgadu vēstures novērojumos un dziļos prātojumu slēdzienos, aizmirst to vai nu uz visiem laikiem jeb, mazākais, pagaidām, jo «kad kādā namā izceļas ugunsgrēks» utt.

Tie sociāldemokrāti, kas nenolaidīgi uzstājās pret ik-kuru nacionālismu, vienmēr norādīja uz to, ka nacionālisms nav šķirams no šovinisma, jo viens, kā otrs pamatojas tanī pašā zooloģiskā parādībā, sugars iedzimtībā. Ilgi laikmeti bija vajadzīgi, lai vispirms mērinātu šīs sugars piederības pazīmes, lai beigās vai pilnīgi sajauktu vienā mutulī šīs rases dažādības un izvirzītu jaunas apvienību līnijas, plašākas un vispārējākas nekā ādas krāsas vai balss skaņas: viena no tādām līnijām ir šķiru interešu līnija, kas šķīra gan uz vietām, bet vienoja acīm nesa-sniedzamos plašumos...

Patlaban asins plūdi taisās pārplūdināt šīs līnijas, un šķiet, it kā tās vietām jau būtu galīgi izdzēstas. Ar dziļiem ierakumiem un metāla žogojumiem domāja pārgriezt šīs garīgās saites, pārtraukt šīs bezdrāts apvienības. Bet, apzinādamies, ka ar iežogojumiem vien neiznīdēt šīs dabiskās attīstības radīto apvienības dziļu un ka arī nacionālisms tagadējā abpusējā tautu mudžeklī nebūs pie tiekoši rokām taustāms pretpierādījums, atrod jaunu teoriju par dubultu vai trejkārtēju internacionāli («draudzīgu», «naidīgu» un «neitrālu»), kas atrod savu izpaudumu tādā ērmotā parādībā kā *draudzīgo* nāciju «strādnieku šķiras un tagad *starptautiskā* apvienībā» (piemēram, Londonas jeb gaidāmā Parīzes konferencē), kurā katrs vārds viens otru apēd. Mēģināja vēl atrast citu samierinājumu — «Internacionāle ir miera laika ierocis», bet tam laikam, kad šāda ieroča visvairāk vajadzēja (kā izteicās pret Kautska «miera ieroci» Roza Luksemburga), paliek — nacionālisms. Visi šie mēģinājumi izvairīties no atbildes ir necie-nīgi, un mums, kā agrāk, jāstāda tieši jautājumi: vai pa labi, vai pa kreisi; par nacionālismu vai šķiru cīņu?

Un atbildam mēs uz to arī tieši: *neatlaidīgi pēdējo!* Jo caur ko tad mūs lai būtu pārliecinājuši citādi? Uz mūsu jūtām, mūsu sajūsmu, mūsu instinktiem ir darīti dažādi

iespāidi, uz mūsu pārliecību šie iespāidi ir bijuši tikai ļoti aprobežoti. Vispirms tas pats vecais jēdzienu mīstrs: tēvu zeme — tēvija — dzimtene — tautība. Dzimtenes milestība ir zināmas jūtas, kas saista pie zināma priekšmeta, zināmas vietas, un vienā un tai pašā tēvijā polis Sibīrijā ilgojas pēc dzimtenes Varšavā, krievs Pēterpilī — pēc dzimtenes Odesā jeb, plašāk, — vācietis Vācijā — pēc dzimtenes Baltijā, amerikānis Londonā — pēc dzimtenes Nujorkā. Tur nav vēl ne nacionālisma, nedz patriotisma, jo nācija ne arvien sakrit ar valsts robežām, kuras pašas tagadējā momentā ir mazāk pastāvīgas nekā jebkad. Ar šādu draudzīgu tautu internacionālēm sevišķi bagāta birželiskā pasaule: piemēram, mūzikā — draudzīgo tautu himnu apvienība utt., Petrogradas sludinājumos lasījām pat tādu: 3. janvārī Kara zālē — liela balle: «apvienoto valstu dejas», — starp citu, tango utt. Vai nav jāteic līdz ar Pļehanovu, kurš Protopopova avīzē «Russkaja Voļa» raksta(!): Internacionāle nav mirusi! Un vēl nekur nav valsts, šīs pilsoniskās varas ciešā pils, tik cieši appēmusi pavalstnieku prātus, ka visi kā viens un vienādi mirtu šīnī tēvijas — valsts milestībā. Un to tad arī rakstnieki, kā bij. s.-d. Potresovs, centās pierādīt, ka mēs vēl neesot pietiekoši ieauguši valsts mīlestībā, tā sakot, caurauguši ar patriotismu, bet tas vēl nākšot... Bet vai tad dzimtenes mīlestība nav tas pats separātisms, kuru stāda tieši preti patriotismam? Un kā tad ar tautību jautājumu? «Baltijā» atminos lasījis kādu Centrālkomitejas pilāra rakstu, kur izteiktas domas par divējādām cittaautībām, vieniem — kā, zināms, latviešiem, kuriem jādod tālāk attīstīties, otriem — kā, piemēram, čuvašiem, kuriem bez pretrunas jāiet zušanā. Ja nu šāds čuvašs vai čaldonis iedomātos arī uz pašattīstību¹ (un mēs taču zinām, ka, piemēram, īri savu gēlu izloksni skaita par skaistāko un attīstītāko valodu pasaule, un kurš tautībnieks to pašu lai nedomātu par savējo), tad «Baltijas» vīriem tas būtu tēvijas pretinieks, tāpat kā tāds «Baltijas» vīrs — kaut kādam plašākam patriotam, piemēram, Potresovam.

Ar tādiem jēdzienu samaisījumiem mums nekā nepierädīs. Es vēl saprotu, ja uzstādītu par mērķi panākt dzīvē savas tēvijas un dzimtenes jēdzienu saplūšanu, tas ir,

¹ Nesen lasīju «Baltijā» piezīmi par latgaliešu separātismu, kas negrībot ziedot savu «izloksni» latvju «literārai valodai» par labu.

patstāvīgu Latvijas valsti. Taču tā pie mums jautājumu ir sapnī vēl neviens nacionālists nebija stādījis. Bet arī šaurākā nozīmē «tēvu zemes» mīlestība priekš mūsu darbarūka vairs nav iedzimta. Viņš savu tēvu zemi zaudējis jau tad, kad viņu (vēl verdzības laikā) pārvērta par bezzemnieku un par saimnieka (kaut arī tāda paša verga, t. i., kunga īpašuma) apakšnieku. Tā ir mūsu provinces attīstības atsevišķa parādība. Viņš zaudēja otrreiz savu tēvu zemi, kad viņu lauku spaidīgie apstākļi padzina (jeb, kā otra puse iztēlo, pilsētas valīgā dzīve aizviļināja) no pagasta uz pilsētu. Viņš to zaudēja vēl šad un tad, kad viņu kapitāls vadāja no pilsētas uz pilsētu jeb kad 1906. gadā viņam masām bija jāaizbrauc drīz tuvāk, drīz tālāk, drīz bēgšus, drīz pa etapu. Sakiet, cik tad pacēlās balsu, kas pret visu to uzstājās latviešu proletārieša labā — tautības un tēvzemes mīlestības vārdā? Tieši tagad iepatikās teikumi: «kad izceļas ugunsgrēks» utt.

Tautiskais jautājums ir pirmajā un pēdējā vietā *valodas* jautājums, un strādnieku šķira ļoti labi zina, ka valoda ir tā, kas *vieno dažādo* vienas tautas šķiru locekļus un *šķir dažādo tautu* strādnieku šķiras biedrus. Gandrīz gribētos pielikt vārdiņu «vienīgā, kas vieno»... un «vienīgā, kas šķir»...; tā vismaz šķita iepriekš 1914. g. Bet, ja mēs miera laikos uz valodas jautājumiem varējām mierīgi raudzīties no vienkārši demokrātiska redzes stāvokļa, kādas tad tagad jaunas briesmas radušās šai valodai, no kurām varētu atgaiņāties tikai ar zobenu rokā? Mēs pēdējā laikā jo biežāk dzirdam par vēl citu kultūras vērtību kopīgumu, bet daudz tālāk par šo vispārējo teikumu netiekam. Jo, ja jāpilda veselas avižu slejas ar pierādījumiem, ka mums ir tādas un šādas īpatnības un iekš kam tās pastāv, tad gandrīz izliekas, it kā neviens par tām nekā labi nezinātu. Mēs sadrebam gan, iedomājoties visas tās kultūras, t. i., vispārēji cilvēciskas, ja gribat, starptautiskas kultūras vērtības (un kas vēl ir lielāka vērtība nekā kultūras cilvēks pats), kas iet bojā ik dienu un ik stundu, bet taisni no tā mēs taisām savus slēdzienus, pa kādu ceļu mums jāiet. Un šīnī gadījumā mēs gaišāk redzēsim ar savu šķiru cīņā paasinātu skatu, nekā no jauna uzliekot vecās tautiskās brilles.

Taisnība gan, ka nelaimē apvieno, bet ne visus un vienādi. Taisnība gan, ka daudz mantīgu vai pusmantīgu caur pēdējiem notikumiem pārvērtušies par nemantīgiem,

ieplūduši proletariātā, bet ikkuram proletārietim jau pašam (personīgi vai kāda senča personā) tas pats notikums jau aiz muguras. Un, ja šie jaunie proletārieši stājas viņu rīndās, tie ir pilnītiesīgi biedri, tas ir, ja viņi neieskata sevi par pagaidu likteņa biedriem un neturpina dzīvot savu uzņēmēju šķiras gara dzīvi jeb, kas vēl biežāk, neglābjas šurp tikai no frontes briesmām. Tādi pagaidu biedri nav uzticami biedri. Bet vairums mantīgo ari jaunajās vietās turpina savu piedalīšanos peļņas raušanā, kas tagadējā laikmetā pārvērtusies par pilnīgu jandālinu. Mēs laikrakstos bieži lasām par latviešiem, kas kļuvuši bagāti savā bēgļu dzīvē, un labi atminam «tautas priekšstāvja» Goldmaņa vēstuli par tiem, kam «izdevies sasniegt visai nodrošinātu stāvokli», pateicoties strēlnieku bataljoniem. Kas lai mūs apvienotu no jauna ar šādiem tautiešiem? Un, ja mēs nemsim vispiekāpigākos, visdemokrātiskākos no vieniem šiem iekšējā tautiskā miera apstуļiem, cik būs viņu starpā, kas valīsirdīgi parakstīs strādnieku šķiras tiesību vienlīdzības prasības? Un, ja parakstīs, cik tad tās nepiespiesti izpildīs?

Kāds ekonomists savus novērojumus par tagadējā pasaules kara sekām izteicis vārdos: bagātie kļūs vēl bagātāki, nabagi vēl nabagāki, un vidussķiru skaits ies stipri mazumā. Ja tiešām tā, tad jāgaida stipra šķiru pretišķību uzliesmošana, kas liks strādnieku šķirai aizmirst visas savstarpējās brūces. Es paņemu nesenu «Russkije Vedomosti» numuru (296) un lasu «Dioneo» vēstuli par angļu pusoficiālu izdevumu, kurš pierāda, ka «attiecības starp darbu un kapitālu Anglijā pēc kara būs visai naidigas» (крайне на-тянуты). Tātad ne «svētā vienība», šī franču tautiskas apvienošanas frāze, kurai daži sociālisti, piemēram, Tomā, tic pat pēc kara, bet nepieredzēta šķiru cīņa ir rītdienas patiesība.

Es atrodu, ka nedz 1914., nedz nākošie gadi nav apgāzuši mūsu uzskatus tautiskā jautājumā. Tiesa gan, buržuāzijas idejiskais iespaids uz strādnieku šķirām izrādījās stiprāks, nekā to daudzi varēja domāt, bet tādēļ mums ne jāpiekāpjas, bet vēl vairāk jāuzsver savi principi. Ja starptautiskai šķirai apzinīgi lemts nākotnē būt par sīvas *cīņas ieroci miera laikos*, tad atminēsimies starptautisko sociālistisko kongresu lēmumu: to padarīt par *miera ieroci pat kara laikos*. Raug, kādēļ mēs joprojām staigāsim šķiras un ne tautiskos apvienošanas ceļus.

«*Cīņa*», 1. nr., 1917. g. 7. (21.) martā.
Bez paraksta

Iespīsts pēc «*Cīņas*» teksta

Kad iepriekš revolūcijas dienām kādreiz minēja blakus šos abus vārdus, tad pirmā kārtā tai nolūkā — uzsvērt savu orientāciju pret Krieviju jeb, pareizāk, pret krievu valdību, t. i., vēl vienu lieku reizi uzsvērt savu bezgalīgu uzticību un mīlestību Krievijas caram un viņa režīmam. Un, pat ja pēdējā laikā emigrācijā atrada jaunu, pieklājīgāku formulu: brīva Latvija brīvā Krievijā, tad arī tanī vārdiņš «brīvs» spēlēja ne pirmo lomu, jo tam, kas pa kara laiku savu acu priekšā redzēja tikai ārējo ienaidnieku un noliedza iekšējo, revolucionāro cīņu, vārds «brīvs» pie Krievijas varēja izklausīties tikai kā glīts piedēklis, kuram varēja fantastiski ticēt, bet par kuru pārliecības nebija.

Šīni laikmetā Krievijas un Latvijas savienojumam bija vispirms negatīva nozīme: uzsvērt savu ienaidu pret vācīem, vispirms iekšējiem vācīem, Baltijas feodāļiem, bet tad, un vēl jo lielākā mērā, pret ārējo vācietību. Gribēja uzsvērt, cik bezgalīga būtu nelaime, ja Latviju atšķirtu no Krievijas; nelaime, kuras novēršanai netaujīga savu tautas dēlu dzīvības, tos aicinot visbīstamākajā frontē, sevišķos strēlnieku bataljonos. Nebija tautības, neizņemot pašu krievu progresīvo daļu, kas nebrīnītos par tādu dīvainu parādību, un, kam biežāk gadījies būt šīni sabiedrībā, tam nevienu reizi vien bijis jādzird izbrīnījušā balsī jautājums, caur ko gan izskaidrojams tāds *dīvains* fakts.

Saprotama jau gan tā dabiskā vēlēšanās, kaut latvju tauta netiktu saskaldīta divu kungu starpā; saprotama viņa pat priekš tā, kas nekādā ziņā nav nacionālists, jau vienkārši tādēļ, ka tāda saskaldīšana būtu kultūras spēku saskaldīšana un tad izceltu nemitīgu šovinismu. Katram, kaut gan aiz dažādiem iemesliem, te varētu būt vienīgi vēlēšanās, kaut nenotiktu sadalīšana; vissliktākajā gadī-

jumā varēja to izteikt ar veco parunu: debesīs vai ellē, kad tikai pulkā. Bet nebija saprotama sajūsmība, ar kādu sauca jauno latvju paaudzi stāties strēlnieku bataljonos — vīri kā Goldmanis, Kempelis u. c., Visaugstāk jeb gandrīz Visaugstāk apstiprināti strēlnieku bataljonu organizācijas komitejas vīri.

Vienam otram būs vēl atmiņā slavenā «valsts domnieka J. Goldmana» vēstule «Sirds un goda pienākums», kur lasām šādu tiešām cinisma ziņā nepieredzētu teikumu: «Ja tagad par latviešiem tālu jo tālu skan vislabākā slava, ka pat tur, kur agrāk priekš latviešiem bija nama durvis cieši slēgtas, jau siržu durvis valā vērtas, un *dažs labs, pateicoties tam, jau ieņem visai nodrošinātu stāvokli dzīvē*, tad nav jāaizmirst, ka pie visa tā ir savi nopolni *arī latvju* (t. i., strēlnieku bataljonu) *varonībai*, kura pie-rādīta karstās cīņās, cik dažam varbūt pat uz mūžu par kropli topot.» Vai atrastu vēl telpas šāds teikums jebkuras citas tautības presē? Iedomājieties tikai: *viena otrā pīlāra nodrošinātībai — top lietas tautiešu dārgās asinis!* Cik daudz vēl to «dažu labo», kas sasnieguši šo visai nodrošināto stāvokli, labi nezinu. «Valsts domnieks Goldmanis» tiešām bijis sasniedzis negaidītus augstumus: ģimetu drukāšanu žurnālos, goda parādības latviešu pulkos kā galvenajam komandantam, varu caur aizrunām nosodīt un apzēlot (казнить и миловать) utt. Lai tikai nezustu tai [valdībai] šo latviešu iecienīto birokrātu un ģenerāļu aprindas, Goldmanis un viņa centrālkomiteja pat skaļi ru-nāt neuzdrošinājās... Pagāja dažas dienas pēc revolūcijas, kamēr noskaidrojās galīgi, kāda tad nu būs tā jaunā valdība un vai tik tomēr negriežas atpakaļ agrākie draugi un labvēļi... Un tagad... runā, ka tas pats Goldmanis gatavojot projektu par latviešu republiku.

Jā, tiešām tagad ir laiks galīgi izteikties par to, ko mēs vēlamies, ja mēs tagad sakām: Latvija un Krievija. Un vairs nedz no birokrātiem, nedz no ģenerāļiem neatkarījas latviešu tautas pašnoteikšanās tiesības, bet no pašas latvju tautas. Un tādēļ mums būs atklāti jāizteicas, kādas tad ir mūsu domas šai jautājumā. Atzīsimies atklāti, ka mūs nekad nebaidīja un nevarēja baidīt draudoša Latvijas atdalīšana no toreizējās, tas ir, patvaldīgās Krievijas. Kāds arī nebūtu Vācijas režīms, tur tomēr bija un ir sava daļa politiskas brīvības un saimnieciskā attīstība tur tik tālu, ka ikkura nopietna sociāldemokrāta sirds ātrāk iepukstas,

iedomājoties turienes *galīgās cīņas* iespējamās izredzes. (Un nav šaubu, ka dažs labs no mūsu lielajiem patriotiem savos sirds dziļumos domāja arī šai virzienā.) Priekš proletariāta vienalga, zem Vācijas ērgļa vai zem Krievijas sceptera, viņam vienādi tuviem jābūt šķiras biedriem kā Krievijā, tā Vācijā, jo pēdējā cīņā celš uz sociālismu viņam kā vienā, tā otrā vietā tikai vēl priekšā.

Bet ne agrāk, ne tagad, kad latviešu proletariāts kopā ar krievu biedriem lējis asinis priekš demokrātiskas brīvības un vēl ar mieru tās izliet priekš galīgās uzvaras, viņam nav ne mazākā iemesla ilgoties pēc šķiršanās. Mēs ticam no visas sirds, ka mūsu demokrātiskajām brīvībām, arī ciktāl tās zīmējas speciāli uz mūsu valodu, no Krievijas demokrātijas briesmas nedraud. *Un mums krievu šķiras biedri ir, bez runas, daudzkārt tuvāki nekā pašu taujas brāji.*

Man jau kādreiz gadījās citā vietā protestēt pret latviešu kreisā nacionālista izteikumu: «Visai grūti atrast tādu reālu iemeslu, kura dēļ krievu strādnieku interesēs būtu bijis uzstāties pret piespietu nekrievu strādnieku pārkrievōšanu.» Es toreiz taisni atbildēju, ka mēs nemetīsim vis acis apkārt pie saviem birgeliškiem *«tautas brājiem»*, bet gan pie saviem cittautību *«šķiras biedriem»*.¹ Kāda cita ieruna šīni ziņā bija kāda «Bernes korespondenta», kas gribēja iestāstīt, ka Krievijas s.-d. strādnieku partijas ievērojamākais teorētiķis V. Ķēniņš arī stāvot par latviešu asimilāciju. Tas nu ir īsti cinisks pārmetums. Taisni Ķēniņš bija tas, kas pierādīja skaidri un gaiši (žurnāla «Prosveščenije» 4. un 6. numurā 1914. g.), ka pašnoteikšanās tiesība nozīmē tieši tiesību uz *atdalīšanos par patstāvīgu valsti* un ka to tā sapratis arī Markss, zīmējoties uz īriem. Ķēniņš to polemikā pierādīja, zīmējoties uz Poliju, it kā paregōdams taisni to, ko tik neilgi vēlāk iekustināja pati vēsture.² Bet šī tiesība vienādi pieder arī ukraiņiem (mazkrieviem), latviešiem utt.

Cits jautājums, vai latviešu tauta pati vēlas šo tiesību izlietot. Mēs no strādnieku šķiras puses domājam, ka tas mūsu buržuāzijai nav praktiski ieteicams, jo, pastāvot lielo valstu militārismam, tāda maza valsts vienība var būt tikai spēles lietiņa kaimiņu rokās, pie kam pati patstā-

¹ Stučka te atsaucas uz savu recenziju par M. Skujenieka grāmatu «Nacionālais jautājums Latvijā». Sk. šajā izlāsē. Red.

² Sk. V. I. Ķēniņš, Raksti, 20. sēj., 359.—417. lpp. Red.

vība aprij pārāk lielu budžetu. Bet cita lieta, ja no Krievijas iesākušos pārgrozību gala iznākums būtu visas Eiropas apvienotā demokrātija. Tad jautājums kļūtu pavisam citāds.

Bet, ja Latvijas patstāvība bija pārāk droša doma, līdz kurai pacelties neuzdrošinājās neviens latviešu birgeliņas pasaules gars vai gariņš, tad pēdējā laikā visai moderna kļuvusi prasība pēc *autonomijas*. Stāsta, ka Nikolaja II pēdējo dienu laikā pat latviešu deputācija griezusies pie bij. ministru prezidenta Goļicina šai ziņā, pie kam Goļicinam pašam bijis jāuzved uz šo domu, tik nobijušies bijuši paši deputāti. Cirkulē demokrātiskās aprindās pat gatavs autonomijas projekts, kurā aizskarts pat jautājums par patstāvīgām finansēm un karaspēku.¹ Tā kā, piemēram, brīvā autonomija šinī projektā nostādīta atkarībā no toreizējās Valsts domes, tad atgādājas Vācijas Frankfurtes parlamenta projekts par republiku ar — ķeizaru vai erchercogu priekšgalā.

Visstiprākā ieruna par labu *autonomijai Krievijas satāvā* ir stipri veikaliska: tā kā Latvija kultūrāli tagad attīstītāka nekā Krievija, tad viņai *izdevīgāk piederēt pie Krievijas* (tā sakot, mazliet izmantot Krieviju), bet reizē atkal *būt autonomiski atrobežotai no Krievijas*, lai ne- ciestu Latvijas kultūra no Krievijas nekultūras. Proletariāts nevar ielaisties uz šādu komerciālu rēķinu, kurš priekš viņa nav spēkā. Un tad būtu jau naivi caur autonomijas sienu aizturēt attīstības tendencies. Somija ar saviem izņēmuma apstākļiem dabiskā un ģeogrāfiskā ziņā te nevar būt par piemēru. Tātad pret autonomiju kā atdalīšanās sienu Latvijas proletariāts izteicas uz stingrāko: viņam vajag taisni ciešākas apvienošanās ar Krievijas šķiras biedriem.

Bet tas, kas ir progresīvs šinī prasībā, ir sasniedzams caur autonomiju kā *noteiktu pašvaldības demokratizēšanu*, un šinī ziņā mēs atkal varam citēt dokumentu, pēdējo boļševiku-sociāldemokrātu lēmumu (1913. g.): «Vajadzīga plaša apgabalu autonomija un pilnīgi demokrātiska vietējā pašvaldība, pie kam pašvaldīgo un autonomo apgabalu robežas *noteic paši vietējie iedzīvotāji*

¹ Kā zināms, Latvija no Polijas atšķiras, pēc kāda jokotāja izteikuma, caur to, ka pirmajai ir savs karaspēks — bez valsts patstāvības, kamēr pēdējai ir valsts patstāvība — bez karaspēka.

pēc saimniecības un dzīves apstākļiem, pēc iedzīvotāju sastāva utt.» Jeb valodas ziņā: «Pilnīgas visu nāciju un valodu līdztiesības bez uzspiestas valsts valodas, nodrošinot iedzīvotājiem skolas ar vietējo mācības valodu un ievietojot konstitūcijā pamatlikuma pantu, kas ikkuru vienas nācijas privilēģiju pasludina par spēkā neesošu un aizliedz kuru katru tautiskas minoritātes (mazākuma) tiesību aizskaršanu.»¹

Tā mēs iedomājamies, kā agrāk, tā tagad, *Latviju un Krieviju pilnīgi demokrātiskā kārtībā*, ja attīstībai vēl arī nebūtu lemts mūs tūliņ pārvērst apvienotā *Viseiropas demokrātiskā republikā*.

§

«*Ciņas*, 4. nr.,
1917. g. 10. (23.) martā

Iespēsts pēc «*Ciņas*» teksta

¹ Sal. Padomju Savienibas Komunistiskā partija kongresu, konfrenču un CK plēnumu rezolūcijās un lēmumos, I d., 1954, 276. lpp. Kursīvs P. Stučkas. Red.

FEDERĀCIJU VAI DEMOKRĀTISKU PAŠVALDIBU?

Pa visām Krievijas malām un nomalēm patlaban norisinās dzīva pārruna par jauno iekārtu, kādā būs jāietilpst atjaunotai Krievijai. Un visas līdz šim apspiestās tautas, itin dabiski, lauza par to galvas, kā vislabāk nodrošināt savu brīvību jaunajā kārtībā. Nu jau jāskaita par galīgi izšķirtu jautājums, ka Polija paliks par patstāvīgu valsti. Par tādu pat tiecoties kļūt arī Latvija. Ukraina uzstāda prasību pēc federālās republikas iekārtas. Un ar tādu pašu prasību gāja uz Valsts domi Pēterpils igaunu deputācijas, kas bija šim nolūkam sarīkojušas pēc skaita diezgan ievērojamu demonstrāciju. Mēs jau zinojām, ka arī latviešu starpā netrūkst elementu, kas uzstāda par Latvijas vēlamo nākotnes iekārtu vai nu patstāvīgu republiku jeb vismaz republiku, saistītu ar Krieviju tikai uz federāliem pamatiem.

Uz pirmo skatu izliekas dīvaini, kādēļ taisni viskonservatīvākie elementi šoreiz uzstāda visradikālāko (pēc ārējā izskata) programmu; jo patstāvību gribot vienīgi tie visai mērenie elementi, kas vēl nesen visu labu priekš Latvijas gaidīja tikai no ministru un kara kungu devīgām rokām. Mēs jau aizrādījām, ka šie elementi, uzstādīdami prasību pēc republikas, bez vārdiņa «demokrātiska», varbūt cer, ka pēc radikālo tautas slāņu evakuēšanas varētu nodibināties Latvijā republika, kas būtu daudz mazāk demokrātiska nekā Krievijā. Tādēļ grib, lai Latvijas valsts iekārtu lemtu ne Viskrievijas, bet vienīgi Latvijas vietējā satversmes saeima. Domā, ka tāda saeima ne vien aprobežotu plašo masu vēlēšanu tiesības, bet arī apcirptu vācu muižniecības privileģijas vienīgi tai nolūkā, lai nodotu melnās muižniecības lomu mūsu pelēko baronu rokās, lai melno baznīckungu vietā nāktu latviešu draudzes gani, gan baltos talāros, bet tās pašas tumsības dienestā. Ar šiem vīriem mums nebūtu vērts polemizēt, pietiktu, ka atklātu viņu patiesos nodomus.

Bet arī demokrātiskās aprindās līdz pašam kreisajam spārnam vārds *federālā republika* bauda zināmu popularitāti un, ja tagad tur lieto vārdu «autonomija», tad ar to uzsver ne agrāko «brīvo Latviju — brīvā Krievijā», bet drīzāk kā «brīvu Latviju» — atšķirus un blakus brīvajai Krievijai. Neslēpsim, ka vārdi «brīva Latvija — brīvā Krievijā» nebrīvibas laikos nebija nekas cits kā dzejnieka sajūsmā kaldināta cēla ideja, kura ikdienišķā dzīvē pieņēma nokrāsu: pusbrīva Latvija — patvaldīgā Krievijā, pie kam daudzi no tiem, kas atkārtoja šo cēlo devīzi, cerēja arī šo pusbrīvību ne izkarot kādā brīvības cīņā, bet to pirkst ar vispazemīgām adresēm un ar vispadevīgi izlietām asinīm. Nerunāsim še par pašvaldības projektu, kas bija iesniegts Valsts domē, šo tiešām raksturīgo dokumentu par latviešu buržuāzijas gara aprobežotību. Pats projekts, ko bija izstrādājuši demokrātiskie elementi, izgāja no tā, ka vajag Latvijā nodibināt zināmu daļu brīvības un tad šo Latviju noslēgt ar autonomijas sienu no pēdējās, saprotams, tumšās Krievijas.

Likteņa ironija iekārtoja lietu tā, ka šīs brīvās atšķiru autonomijas plāns varēja brīvi parādīties atklātībā tikai tad, kad viņam jau bija zudis zem kājām ikkurš pamats. Jo sakiet paši, no kā aizsargāt brīvās Latvijas īpatnības tiešām brīvā, tiešām demokrātiskā Krievijā. Kam demokrātiskajā Krievijā rūp laupit latviešiem viņu valodu vai igauniem viņu apgērbu, tikumu vai citādu īpatnību? Agrāk patvaldības intereses prasīja sanaidot dažādās tautības savā starpā, lai tādā kārtā skaldītu un valdītu. Demokrātiskās Krievijas stiprumam jābūt taisni dažādo tautību visciešākā apvienībā. Bet vai tam nerunā pretim vispārējie saucieni no nomalēm pēc pārbūves uz federāliem pamatiem?

Kad atsaucas uz federācijas ieteicamību, tad arvien norāda uz 3 brīvības paraugiem: Amerikas Savienotajām Valstīm, Kanādu un Šveici. Bet Amerikas brīvvalstis izcēlās vispirms 1776. gadā iz dažām pilnīgi patstāvīgām kolonijām, tātad kā patstāvīgu valstu konfederāciju. 60. gadu brāļu karš grozījās ap cīnu pēc tuvākas apvienības, kādu ideju taisni aizstāvēja attīstītākās ziemeļu valstis. Iznākums bija viņu uzvara un konfederācijas pāreja federācijā. No tā laika vēl daudz soļi sperti, lai iznīcinātu te arī federācijas jēdzienu, uzsverot taisni valstu apvienotību, kas tagad pilnīgi sasniegta. Tā pati attīstība Šveicē vai Ka-

nādā. Pie tam nevienā no šīm valstu apvienībām nespēlēja lomu tautību jautājums. Tātad šie piemēri neko ne-pierāda par labu federālismam, bet gan runā tam pretim. Tas vēl nav viss: visas tās starptautiskās iestādes, kas izauga viena pēc otras iepriekš pasaules kara, veda pat uz patstāvīgo lielvalstu tuvāku apvienību: vienādi likumi par vekseļiem, bankām, darbu un vispār privāttiesībām; vienādas naudas sistēmas utt. Kā lai to saskaņo ar tieksmēm, ko tagad izteic mūsu nomalēs, starp citu, arī pie mums, Latvijā, pēc patstāvīgas likumdevējas saeimas, pēc patstāvīgas naudas sistēmas, patstāvīga karaspēka (uz viena igaunu demonstrantu karoga arī lasīju uzrakstu: lai dzīvo igaunu armija!) utt.

Saprotams, ka tieksmes pēc federācijas nav pilnīgi no gaisa grābtas, viņām ir savi cieši pamati. Vispirms no vecā režīma uzglabājusies neuzticība pret Krievijas jauno kārtību: kad tikai tā neturpina agrāko apspiedēju politiku! Bet, ja tā, tad nošķiršanās būtu, dabiski, iespējama tikai tad, ja nomālu tautas būtu savu brīvību *iekarojušas cīņā pret Krieviju*. Patiesībā tas tā nav: taisni pati Krievija revolucionārā kārtā ir atsvabinājusi ir sevi, ir visas savas pārējās tautas. Tas nav pamats atšķiršanai, bet gan tuvināšanai. Un, ja vēl nesen «Baltijas» politiķi ieteica ne-aizrauties brīvības cīņā, jo, lūk, lai krievi izcīna paši savu brīvību, tad tā nonāks [arī] visām viņu līdztautām, tad taču izklausās visai nelogiski padoms tagad no tās nošķirties.

Otrs pamats ir zināms pārpratums: vienmēr mēs dzir-dam pārmetumu pret pārlieku centralizāciju kā pie mums, tā jo sevišķi republikāniskajā Francijā. Un federālismā domājas atraduši īstu pretlīdzekli pret šādu centralizāciju. Še ir paša pārpratuma sakne: *laudis neizšķir pašvaldību no federācijas*. Viss, ko vien var nobidit uz vietējām val-dēm, tur arī tiesām jānobīda, un vietējām pašvaldībām vajag būt tiesām visplašākajām tiesībām. Bet vispārīgais virziens, koporganizācija kā finansēs, tā vispārējā likum-došanā utt. — tie visi ir priekšmeti, kuriem jābūt jo pla-šāk, jo labāk apvienotiem, centralizētiem.

Un jo sevišķi bīstami ir stingri nošķirties pēc tautībām. Mēs zinām, cik daudz posta ir atnesis cilvēcei nacionālisms. Mums visur jāremdina, jālīdzina tautiskās izšķirības un nevis tās jāizbīda, jāuzkurina. Valodas intereses prasa zināmu atšķirību, bet tagadējos satiksmes apstākļos

Šīs intereses reizē prasa arī *apvienības, kas ir plašākas par zināmu teritoriju* (novadu). Ja mēs, piemēram, federāli noslēgsimies Latvijas zemes robežās, kas tad nu būs ar tiem simtiem tūkstošu latviešu, kas ir ārpus zemes robežām? Kaut gan mēs nepiekritam Bunda kulturālai autonomijai ārpus teritorijas robežām, mēs nevaram noliegt *valodas interešu apvienību* nepieciešamību ārpus teritorijas robežām. Federāli noslēdzoties, mēs tikai kaitēsim ārpus Latvijas dzīvojošo līdztautiešu valodas interesēm. Un ko mēs iegūsim? Vai tiešām kāds nopietni domā, ka Latvija varētu noslēgties, teiksim, kaut tā kā *pavisam atsevišķos apstākļos atrodošās Somija?* Vai tiešām Latvija varētu nopietni aizstāvēties pret Krieviju politiski kā «ārēju ienaidnieku» jeb *saimnieciski?* Bet, ja ne, kādēl tad radīt mākslīgu sienu un mākslīgu pretišķību?

Krievijas demokrātija ir skaidri un gaiši izteikusi, ka viņa atzīst visu *tautu pašnolemšanās tiesības*. Ko tas nozīmē? 1) Tiesību visām tautām, kas apdzīvo plašo Krieviju, *atdalīties*, ja tās *negrib vai nevar palikt kopējā Krievijā*. Es nezinu, vai kāds demokrātiski domājošs cilvēks nopietni izteikties, ka te jāpieskaita Latvija, izņemot to gadījumu, ja kāda nekāda iemesla dēļ Kurzeme nevarētu atgriezties pie Krievijas un tai būtu jāpiedala pārējā Latvija. 2) Politiska *autonomija vienīgas Krievijas valsts robežās* ar vienādu konstitūciju arī tiem apgabaliem, kas atšķiras caur zināmu tautisku sastāvu, bet tomēr paliek Krievijas robežās.

Krievijas s.-d. jau 1913. gadā izteica savas domas šādos vārdos: «Cik tālu iespējams tautību miers kapitālistiskajā pasaulei, tas sasniedzams vienīgi stingri cauri izvestā demokrātiskā republikā, kas nodrošinātu *pilnīgu visu tautību un valodu līdztiesību*, neatzīstot nekādas valsts valodas, nodrošinot iedzīvotājiem skolas, kurās mācība pasniedzama visās vietējās valodās, un ievedot reizē ar to konstitūcijā noteikumu, kas atceļ katru privilēģiju priekš vienas vai otras tautības un stingri nosoda ikkuru mazākuma apspiešanu. Pie tam sevišķi vajadzīga *plaša vietējā autonomija*, kuras robežas jānoteic pašiem vietējiem iedzīvotājiem pēc *saimnieciskiem un ciemtiem dzīves apstākļiem*, pēc tautiskā sastāva utt.»¹ Es gribētu zināt, kādas plašākas autonomijas, kādas lielākas noslēgšanās

¹ Sk. V. I. *Leņins*, Raksti, 19. sēj., 378. lpp. Red.

vēl vajadzētu? Visādā ziņā *ne strādnieku šķiras interesēs ir lielāka nošķiršanās*, reiz apzinīgā strādnieku šķira meklējo ciešāku savas šķiras apvienību *pat pāri par visu valstu robežām*.

Ko mēs solām pašvaldības ziņā? *Uz visdemokrātiskākā principa nodibinātu pašvaldību Latvijai*, kuras robežas noteiks tā pati demokrātija (zīmējoties, piemēram, uz Latgales pievienošanu Latvijai vai Valkas aprīņķa daļas atvienošanu Igaunijai). Pilnīgi svabada vietēja pašvaldīšana: vietējā saimniecība, vēlēti ierēdņi, vēlēta tiesa, pašu policija, apbrūnota tauta, brīva vietējo nosacījumu izdosa. *Pilnīga latviešu valodas brīvība* uz vietas un kultūras centru dibināšana visas Krievijas latviešu valodas vajadzību apkalpošanai, bet reizē ar to *visu citu vietējo valodu līdztiesība* ar latviešiem. (Vai tas varbūt kādam nepatik?)

Tāda ir mūsu vietējā pašvaldība, mūsu autonomija. Kam nepietiek ar to, ar tiem apzinīgai strādnieku šķirai nebūs pa ceļam. Viņa varētu saprast buržuāzijas prasību pēc Latvijas *pilnīgas atdalīšanas* patstāvīgā valstī, ja būtu pierādīts, ka viņas sabiedriskās interesēs vispār un proletariāta cīņas interesēs pēc sociālisma sevišķi būtu šāda atdalīšanās. Bet nekad viņa nevar piekrist *federācijai* un vēl mazāk — *tautiskai federācijai*.¹

«Cīņa», 27. nr.,
1917. g. 12. (25.) aprīlī

Iespēsts pēc «Cīņas» teksta

¹ P. Stučka bija federācijas pretinieks, kamēr ar to pauda separātismu. Bet viņš atzina federālismu, kas dibināts uz demokrātiskā centrālisma pamatiem. P. Stučkas uzskatus šai ziņā labi raksturo tālāk ievietotais darbs «Autonomiju vai federāciju». Red.

Nav jautājuma, kas ieņemtu tik daudz telpu mūsu avīžniecībā kā jautājums par Latvijas autonomiju. Un nav jautājuma, kurā būtu tik maz jauna izteikts kā šinī. Kad nav par ko rakstīt, raksta par autonomiju un, kad nav ko teikt jauna, raksta atkal par autonomiju. Pie tam nav tālu tikuši pat par pašu jēdzienu, kuru apzīmē ar šo vārdu, un sajauč visvienkāršākās lietas. Nu, sakiet paši, cik skaidrības galvā par šo jautājumu cilvēkam, kas polemikā par labu autonomijai raksta: «Tāpat labāk ir taujas milicijai uz vietām apmācīties, nekā latviešiem braukt uz Sibīriju, Kaukāzu vingrināties kara zinībās» (Pagāns)¹. Vieni saka, ka autonomijas Latvijai vajagot tādēļ, ka viņai esot visai daudz īpatnību, starp citu, nekur citur pasaule nesasniegta sašķirošanās (diferenciācija), it īpaši uz laukiem zemniekos un bezzemniekos (kalpos). Un otri («Baltijā», sk. 52. nr.): «Šķiru diferenciācijas process latviešu sabiedrībā vēsturiski tik tālu nemaz nav attīstījies kā citās modernās valstīs.» Un, tā kā šo autonomiju, tāpat kā vārdu «republika», mēģināja izlietot demagoģijas nolūkos, tad vēlreiz jāpakavējas sīkāk pie tās, lai pārliecinātu, ka jautājums ir daudzkārt vienkāršāks, nekā izliekas, ka tas ir vienkārši *vispārējs demokrātijas jautājums un nevis atsevišķs latviešu tautisks jautājums*.

«Autonomija» ceļas no grieķu valodas un nozīmē, burtiski, pašlikumību, tas ir, zemi vai apgabalu, kas dzīvo zem saviem likumiem. Bet tādā burtiskā nozīmē vārdu «autonomija» nemēdz lietot, un tas top lietots tik dažādās nozīmēs, ka pats vārds vien vēl mums nekā nesaka. Vienā gadījumā ar to grib apzīmēt gandrīz patstāvīgu valsti, otrā gadījumā — pašvaldību, kurai ir savas zināmas daļa vietējās likumdevējas varas. Bet kurā demokrātijā

¹ Meņševika R. Lindiņa pseidonīms. Red.

vietējai pašvaldībai nebūtu šādas zināmā mērā likumdevējas varas? Kad pat patvaldības laikmetā pilsētas domes izdeva savus vietējos obligatoriskus (uzspiestus) nosacījumus, t. i., vietējos likumus? Un ja Vīnes pilsētas dome pat tagad nosaka savu vēlēšanu likumu?

Tātad te iznāk tas pats, kas ar vārdu «republika». Vieni jaunceptie republikāni atmet vārdiņu «demokrātiska» un cer uz mērenu republikānielu valdību, otri zem republikas grib saprast vienīgi demokrātiju. Vieni ar autonomiju apzīmē vienīgi federatīvu vietēju republiku (kantoni ar aprobežotām vēlēšanu tiesībām), otri to pašu vārdu lieto, lai apzīmētu plašu demokrātisku pašvaldību. Pie pēdējiem piedera mēs, pie pirmajiem — tautas pilsoņi pēc Goldmaņa un [viņa] biedru parauga. Starp šiem diviem virzieniem būtu jāizšķiras uz vienu vai otru pusī. Bet diemžēl tik vienkārši lieta neizšķiras.

Patvaldības laikmetā, kad pār plašo Krieviju valdīja bezizejas tumsība, kamēr turpretim Latvijā bija zināms kultūras līmenis, mūsu acis bieži piegriezās Somijai — pa daļai ar cerībām, pa daļai ar skaudību. Nodibināt tādus apstākļus, lai būtu tāda atšķirība kā tur un zināma, kaut mazākās robežās, pašnoteikšanās tiesība. Cik reizes man nav bijis jāaizrāda, ka tāds stāvoklis Somijai pret Krieviju, pat viņas izņēmuma ģeogrāfiskos apstākļos un pat zem zināmas pārējās Eiropas, mazākais, morāliskas aizsardzības, nav ilgi noturams; ka vai nu viņai jānoslīgst uz leju, kā pēc 1906. gada, uz pārējās Krievijas līmena pusī, vai atkal pārējai Krievijai, kā 1905. un tagad 1917. gadā, jāpaceļas uz augšu, uz Somijas pakāpi. Bet kā lai iedomājas tādu atšķirtības stāvokli Latvijā, šinī Krievijas atklātajā priekšnamā uz Eiropas pusī vai šinī Eiropas dzīvajā iebraucamā vietā uz Krievijas pusī? Pat Somijas ģeogrāfiskie apstākļi te nekā nepalīdzētu, un vienkāršā satiksmes attīstība bez karaspēka iejaukšanās noārdītu ikkuru tādu mākslīgi celtu sienu, kas lai aizsargātu Latvijas atšķirtību.

Un tomēr mēs tagad, kad tas vismazāk vajadzīgs, tiecamies celt tādu sienu. Ne vairs ar patiesu aizsardzības nodomu, jo Rīgā, piemēram, patlaban viena no ciešākām demokrātijas aizstāvēm ir zaldātu padome, pa lielākai daļai *krievu* zaldātu. Un nav Krievijas pilsētas, kurā latviešu proletārieši un kareivji necinītos vienā rindā ar krievu biedriem pēc *vispārējās Krievijas* un tātad arī Latvijas

brīvības, neklausīdami gudro latviešu politiku á la Berga «Baltijas» padomu — «šoreiz sēdēt rokām klēpī, kamēr paši krievi iekaros brīvību, jo tad tāda pati no sevis piekritīs arī Latvijai», pēc kam, acīm redzot, visai dabiski būtu noslēgt šo no debesīm nokritušo Latvijas brīvību ar sienu — pret Krievijas briesmām (no kreisās vai no labās pusēs?)!

Manā priekšā guļ «Latvijas satversmes projekts», kurš gaiši liecina, ka mūsu kreisie elementi labprāt padodas birģeliskām tieksmēm. Projekta autors pats par sevi nav visai separātisks, jo atstāj centrālai varai: vispārēja rakstura valsts lietas un tiesības, starptautisku reprezentāciju (tas ir, jautājumu par karu un mieru), valsts budžetu, naujas sistēmu, valsts aizņēmumus, valsts muitas, valsts aizsardzību (lasi: militārismu), pastu, telegrāfu, dzelzceļus utt. Domāt, kas tur vēl varētu atlikt Latvijas saeimai un pat *Latvijas satversmes sapulcei*. Bet mēs lasām: tālāk Latvijas saeimai pieder vietējā likumdošana (civilā, kriminālā, administratīvā un pat sociālā), kā arī tiesāšanas kārtības noteikšana. Jau gadu simteņiem kapitālisms nivēlē (nolīdzina) cilvēces savstarpējās attiecības uz vienu tiesisku līmeni; vispirms zemnieku likumi nesa vienādību dažādo zemju civillikumos. Tad franču revolūcijas drošā roka pārmeta Napoleona kodeksu, jaunās buržuāzijas civillikumu grāmatu, pār valstu robežām, un Romas tiesības¹ jaunākā laikā izspieda atsevišķo valstiņu tiesības. Visur ieviešas vienāds īpašuma tiesību jēdziens, vienāds vekseļu likums, vienāda sociālā likumdošana utt. Bet mūsu kreisajam latviešu autonomistam vajag: īpašas latviskas īpašuma tiesības, sevišķas latviešu mantošanas kārtības, oriģinālas tautiskas sociālās likumdošanas utt.

Vīnam rūp īpaša latviska kārtība, kā tiesāt noziegumus pret šo tautisko īpašumu tiesību. Un, lai to visu varētu sasniegt jo ideālāk, jārada plaša mācīta tieslietu pratēja šķira, kurās pamats būtu Latvijas augstskolas juridiskā fakultāte. Es vēl saprastu tāda «separātisma» kāri, ja mūsu Latvijas tagadējie civillikumi būtu tik nesasniedzami pārāki par Krievijas likumiem. Bet kādā ziņā tie ir pārāki, tie jau ir uzņemti jaunajā civillikumu kodeksa projektā, un daudzējādā ziņā, kā, piemēram, sieviešu tiesību un arī darba līguma ziņā, Krievijas likumdošana ir priekšā

¹ «Cīņā» vārdi «pār valstu robežām, un Romas tiesības» izlaisti. *Red.*

Baltijai ar viņas Piltenes, Rēveles un dažādu citu miestīnu separātlikumiem.

Mūsu uzskats nav nebūt tas, ka jautājums par autonomiju kā plašu vietējo pašvaldību būtu sīka lieta. Tā ir daļa un galvenā daļa no cīņas pēc demokrātijas, jo tikai uz plašu pašvaldību dibināta demokrātija ir nodrošināta un atrodas uz ciešām kājām. Ja vēl nekur pasaulei nav pilnīgas, patiesas demokrātijas, tad tādēļ, ka nav nekur patiesas, pilnīgas demokrātiskas pašvaldības. Un, ja mēs varam ar cik necik paļāvības raudzīties uz Krievijas un tamlīdz arī Latvijas demokrātijas nākotni, tad taisni tādēļ, ka strādnieku, zaldātu, zemnieku un kalpu deputātu padomēs pie mums no paša sākuma ir nodibinājušās tik demokrātiskas sabiedriskās iestādes, kādas tik plašā apmērā nepazīst vēsture.

Bet, izejot stingri no šķiru cīņas stāvokļa, mēs stāvam par iespējami plašām tautu apvienībām ar tieksmēm pēc Eiropas un pat visas pasaules «Apvienotām valstīm» jeb «Apvienotām sabiedrībām». Bet pirmā kārtā mēs sākam no vienotas Krievijas. Viņas Satversmes sapulce noteiks visu Krievijas zemju un tautu vispārējo satversmi, izņemot tās tautas, kuras izlietos savas pašnolemšanās tiesības visplašākajā nozīmē, tas ir, tiesību uz atdalīšanos (sk. «Cīņa», numuru 27.)¹. Centrālā likumdošana noteiks tiešām visus tos jautājumus, kuriem vispārēja nozīme: kā, piemēram, muitas, tirdzniecības, rūpniecības, satiksmes, karaspēka jeb milicijas kārtību, nodokļu, civil- un krimināllikumu sistēmas, vispārējās skolas principus, tās atdalīšanu no valsts, vispārējas izglītības, demokrātiskas skolas kārtību utt. Bet mēs aizstāvam tikai *demokrātisku centrālismu*, tas ir, mēs atļaujam visplašākās tiesības vietējai pašvaldībai. Kapitālisma attīstība un tamlīdz arī sociālisma intereses prasa centrālismu, bet uz stingrāko jāprotestē pret tādu centrālismu, kāds valda «birokrātiskajā

¹ Es tanī numurā (sk. P. Stučkas rakstu «Federāciju vai demokrātisku pašvaldību?» šajā izlasē. — *Red.*) sīkāk aprādiju, ka tautu pašnolemšanās tiesības nozīmē tiesību atdalīties. Cinis (F. Cielēns. — *Red.*) un vēlāk Pagāns pārmet biedram Ļeņinam, it kā tas būtu cittaautību naidnieks. Acīm redzot, viņi nav dzirdējuši, ka taisni Ļeņins (parakstīdamiies par V. Iljinu «Prosvešenijē» 10. — 12. numurā 1913. g.) pierädīja, ka K. Markss pašnolemšanās tiesības, zīmējoties pat uz Iriju, saprata kā atdalīšanos. Arī mums šīs jautājums varētu celties, ja rastos starptautiski šķēršļi Kurzemes atpakaļpiedalīšanai, dibinot neitrālu, patstāvigu Latviju (t. i., Kurzemei piedalot arī Vidzemes dienvidus).

franču demokrātijā», kur, piemēram, ikkurš vietējā dzelzceļa vai šosejas jautājums jāizšķir parlamentā, kas tad arī ir kļuvis par galveno Francijas parlamentāriešu samaitāšanas avotu. Un pa to pašu ceļu gāja mūsu patvaldīgā režīma valsts domnieki. Patiesa demokrātija izšķir jautājumu vienkārši praktiski: viss tas, kas *nav nokārtots vispārējā likumā*, vispārējā kārtībā, atstāts vietējās *pašvaldības noteikšanai* — *tātad likumdošanai*. Bet, ja centrālais parlaments izdod vispārēju likumu, tad tas atceļ vietējo, cik tālu tas runā viņam pretim. Kā piemēru varam minēt Vācijas reihstāga projektu visām atsevišķām vācu valstīm dot vispārējas vēlēšanu tiesības. Te mums gan iebildis: āreče, te jau var aizķert autonomijas robežas! Bet vai tad vietējā demokrātija būs tik bezspēcīga, ka nespētu pretim atturēties nedemokrātiskām tieksmēm pēc pārākas centralizācijas? Jeb atkal otrādi, ja pat federālā Latvijas republika gribētu aizstāvēt savu īpašu latvisku privātu vai publisku likumu, vai tiešām Krievijas kopvalsts būtu tik vāja, ka nevarētu piespiest piekāpties mazo Latviju? Bet kādēļ radit problēmas par līdzīgām sadursmēm divu demokrātiju starpā, kurām nav nopietna pamata? Ikkurš birgeliš, izņemot varbūt tieslietu pratēju, būs priečīgs, ja varēs visā pasaulē iztikt ar vienādu vekselu blanku, vienādu naudu, vienādu pastmarku. Tāpat kā ikviens proletārietis būs laimīgs, ja viņš kaut visu pasauli varēs apceļot vienāda darba laika (8 stundu) apstākļos, vienādi būdams apdrošināts pret nelaimi vai vecumu, kaut desmitreiz mainītu vietu, dzimteni vai tēviju. No strādnieku šķiras (un pa daļai pat kapitālistu šķiras) interešu stāvokļa še nevajag dalīšanas autonomijā un pašvaldībā.

Citādi ir ar ierēdņiem, policiju, tiesām, karaspēku. No strādnieku šķiras stāvokļa ideāla kārtība ir — kaut ierēdņi, policija, tiesas un apbrūnotā tauta būtu vispirms vietējās demokrātijas rokās. Palasiet tās pašas biedra Ķēnina «briesmīgās» (no buržuju stāvokļa) tēzes par strādnieku un zaldātu padomēm kā šo valstu funkciju demokratizētājām. Pilsonim te citāds uzskats: viņam vajag šīnī ziņā atšķirtības, autonomijas, pat, ja vien iespējams, federālas: savus tautiskos ministrus, augstākos tiesnešus, skolotājus un citādus ierēdņus ar savu ierēdņu fabriku — tautisku augstskolu priekšgalā, kuras uzdevums reizē izkopt latviešu tautisku zinātni. Te iet tautiska cīņa ap vietām kā ienākuma avotiem. Pat sauciens pēc sava kara-

spēka ir populārs mazo tautu pilsonim, jo virsnieks ir pievilcīgs amats. Vai strādnieku šķira, kura ir principā pret karaspēku un atzīst vienīgi tautas apbruņošanu, var iet to pašu ceļu!

Latvijas autonomists grib Latvijas *zemes* atņemt ne valstij par labu, bet Latvijai. Bet vai tas būs mums par labu? Vai pietiks Latvijas zemju latviešiem, un vai nebūs jāgriež skats uz Krievijas, īpaši Sibīrijas kolonijām? Un vai tad neatbildēs, ka jūs jau paņemāt savas Latvijas zemes sev?

Skolu ziņā manas domas pret augstskolas¹ plānu no strādnieku šķiras stāvokļa jau zināmas; ja valsts likums nodrošinās visu Krievijas pilsoņu valodnieciskās līdztiesības, tad vietējai pašvaldībai nebūs daudz jānodarbojas ar vietēju skolu likumdošanu, bet viņai gan būs no svara, ja viņa tautas skolām arī dabūs līdzīgu pabalstu no valsts centrālās kases, jo mazo tautu kultūras izkopšana pati par sevi izmaksās arvien dārgāk nekā lielo tautu.

Šinī vietā jāpiezīmē, ka Latvijas nošķirtibai runā pretim arī vēl tā lielā skaita latviešu intereses, kas izmētāti pa visu plašo Krieviju. Nezinu, vai piepildīsies to latviešu «imperiālistu» cerības, kas cerēja uz visu bagāto un turīgo latviešu apvienību, kas, tā sakot, iekarotu ar savu iespāidu visu Krieviju, radītu, tā sakot, «lielāku Latviju» (a greater Latvia) no Rīgas līdz Vladivostokai, bet to zinu, ka Krievijā jau bija un vēl paliks no evakuētajiem daudz latviešu proletāriešu, kuriem kulturāli jāsaistās ar Latviju kā centru. Es te nedomāju par «bundiskām kultūras autonomijām», bet vienkārši par tehnisku iekārtu, kā labāk apvienot šo latviešu kolonistu valodas intereses: skolas, literatūras utt. ziņā. Jādomā, ka būs jāapvieno ap Latvijas kultūras centru, zināms, nokārtojot arī pienācīgo budžetu daļu uz vispārējā valsts budžeta rēķina. Raug, vēl viena ieruna pret skolas likumu pilnīgu lokalizēšanu (t. i., nodošanu vietējai izspriešanai un vietējam budžetam).

Valodu jautājums, acīm redzot, būs nokārtots ar vispārēju valsts likumu, kas dos gan pilnīgu līdztiesību visām valodām, un, kā zinām, Krievijas sociāldemokrātiskās strādnieku partijas 1913. g. konferences rezolūcija *neatzīst pat sevišķas valsts valodas*, bet šis likums visādā ziņā

¹ Sk. piezīmi 111. lpp. Red.

nodrošinās visu valodu un tātad arī vietējā mazākuma vienādās tiesības.

Es šoreiz nenodarbošos, uzskaitot dažādus nosacījumus par demokrātiskās pašvaldības iekārtu vispār, bet vienīgi par to, ar ko atšķiras *mūsu autonomija* jeb demokrātiska pašvaldība no federatīvas republikas un pusfederālās autonomijas. Mēs izteicamies pret *ikkuru federāciju* (kaut arī tik pus- vai ceturtdaļfederāciju) kā no strādnieku šķiras, tā arī no kapitālisma attīstības interešu stāvokļa. Tādēļ mēs nerēdzam pirmā vietā vajadzību pēc augstākās latviešu kasācijas tiesas ar kādiem Grosvaldiem vai Zālīšiem kā senatoriem jeb pēc savas skaidri latviskas augstskolas ar pašaustiem profesoriem, un domājam, ka vienmēr jaunam cilvēkam, kas nobeidzis vidusskolu, vajadzēs zināt, mazākais, arī kādu citu valodu, kurā vismaz pagaidām varēs klausīties lekcijas arī nelatviskā augstskolā, kurā līdzekļi un tātad arī profesori būs caurmērā pārāki par tautiskajiem. Bet saprotams, ka ne Krievijas demokrātija, bet strādnieku šķiras veselais prāts atturēs no līdzīgām fantāzijām, iekams nav sasniegts daudz kas vajadzīgāks.

«Ja Latvija nedabū autonomijas, tad *revolūcija nav progress priekš Latvijas kā tādas.*» Šādu tumšu teikumu izmet «Baltija». Man šķiet, būtu varbūt vaļsirdīgāk, ja šīs lapas slejās lasītu, ka vispār priekš «Baltijas» nav progress revolūcija kā tāda. Priekš mums turpretim revolūcijas nozīme, starp citu, ir *vispārēja demokratizēšana, tātad arī demokrātiska vietējā pašvaldība;* ja gribat, sauciet viņu par *Latvijas autonomiju*, bet tikai *ne par federāciju,* kaut arī remdinātā veidā.

§

«*Cīna*», 35. (147.), 36. (148.) nr.,
1917. g. 22. un 23. aprīlī
(5. un 6. maijā)

Iespējts pēc «*Cīnas*» teksta

KURZEMES ANEKSIJAS JAUTĀJUMĀ

Lasu laikrakstos, ka bezzemnieku sapulcē Valmierā dzejnieks Plūdonis runājis par krievu boļševiku izturēšanos pret Kurzemes atpakaļdabūšanu Latvijai un sevišķi asi uzbrucis Ķeņinam, kurš avīzē «Pravda» pat atzīstot, *ka uz Kurzemi esot tiesība tikai Vācijai, jo Kurzeme esot vācu zeme, kuru Krievija viņai savā laikā atņēmusi.* Plūdonis licis priekšā pieņemt protesta rezolūciju pret Ķeņinu, kas tomēr atraidīta. Ir jau piedodams latviešu dzejniekiem, ka viņš nav lasījis vai nav sapratis krievu sociāldemokrātu laikrakstu, bet nav saprotams, ja uz to mūsu sociāldemokrāti zināja atbildēt tikai to, ka visa sociāldemokrātija taču neatbildot par atsevišķa biedra, t. i., Ķeņina vārdiem.

Pat tam, kas nebija lasījis, ko sacījis b. Ķeņins «Pravdā» — un es neatminu tiešām, vai viņš jel maz par to rakstījis «Pravdā», — vajadzēja ar loģikas palīdzību nākt pie slēdziena, ka Ķeņins *to nemaz nevarēja teikt*, jo Kurzeme pie Vācijas nekad nav piederējusi.¹ Ja jau runā par viņas piederību, tad viņa, būdama atsevišķa «lielkunga» (hercoga) valsts zem Polijas «ērgļa spārniem», vēlāk krita Krievijas ieceltu «lielkungu» rokās un beigās 1795. g. notika galīgi zem Krievijas «ērgļa spārniem», tas ir, tika *anektēta no Krievijas*, kur viņa nemitīgi atradās līdz vācu karapulku ienākšanai, tas ir, līdz Kurzemes pagaidu anektēšanai no Vācijas.

Kad nu Krievijas demokrātija uzstādīja prasību, lai

¹ V. I. Ķeņins daudzkārt norādījis, ka Kurzeme atbrīvojama nevis ar kara palīdzību, bet revolucionārā celā, stingri ievērojot nāciju pašnoteikšanās tiesības. Sk. «Pravdā» 1917. g. 8. aprīlī publicēto rakstu «Luiblānisms» (Raksti, 24. sēj., 15. — 18. lpp.), kā arī «Norādījumu rūpniecās un pulkos ievēlējamiem strādnieku un kareivju deputātu padomju deputātiem» (Raksti, 24. sēj., 313. — 315. lpp.), runas KSDSP septītajā (Aprīļa) konferencē, aizstāvot rezolūcijas pret karu (Raksti, 24. sēj., 222. un 223. lpp.), un par nacionālo jautājumu (Raksti, 24. sēj., 258. — 262. lpp.). *Red.*

slēdz mieru bez aneksijām un kontribūcijām, tad to taču gan ikkurš pieaudzis cilvēks saprata, ka mieru bez aneksijām un kontribūcijām prasīja kā no vienas, tā no otras puses, kā no Krievijas, tā no Vācijas puses.

Kad nu sakarā ar Francijas pieprasījumu atdot atpakaļ vairāk kā 45 gadus atpakaļ anektēto Elzasu—Lotringu, Maskavas s-d. avīze aizrādīja, ka Kurzeme jau arī esot no Krievijas anektēta zeme, tikai vēl kādus 70 gadus atpakaļ. Un, kad birģeļu prese par to sāka ķirgāties, tad b. Ķeņins, patlaban atbraucis, savā pirmajā runā īsi atzīmēja, ka nav jau nemaz nepatiesa piezīme, ka Kurzeme tiešām ir Krievijas aneksija, un tur nekā nav ko iebilst. Vēl jau mēs visi, kas vecāki par 25 gadiem, labi atminam, ar kādu urāpatriotismu krievu carisms, pakalpīgās latviešu buržuāzijas pabalstīts, nosvinēja šīs pievienošanas 100 gadu jubileju 1895. gadā.

Bet nu tālāk! Kas lasījis cik necik b. Ķeņina (Iļjina) rakstus, labi atminēs, ka taisni Ķeņins polemikā ar poļu s.-d. biedriem *uzstājās uz stingrāko par ikkuras tautas tiesību uz pašnoteikšanos, ko viņš taisni saprot kā tiesību atdalīties patstāvīgā valstī*, ja vairums to prasa. Pie tam viņš pret poļu biedriem s.-d. un arī pret mūsu latviešu s.-d. vairuma domām uzstājas pat tik tālu par «nacionālismu», ka viņš pastāv uz atdalīšanās tiesību pat tad, ja šīnī jautājumā vairums būtu birģeļu pusē un proletariāts paliktu mazākumā tam pretim. Taisni šīnī garā noteikti arī skan b. Ķeņina iesniegtā un Krievijas s.-d. partijas konferencē nule pieņemtā rezolūcija.¹

Biedram Ķeņinam vairāk reizes ir gadījies atklāti vēl izteikties par Kurzemes jautājumu, un viņa vārdi, burtiski, skanēja: vācieti ārā, krievu ārā, un tad Kurzeme (un tāpat Polija) lai svabadi balso, kur viņa grib būt: pie Krievijas, pie Vācijas jeb pilnīgi patstāvīga. Un, kad somu s.-d., kas tagad Somijā ir pie valdības stūres, patlaban griežas pie Krievijas s.-d. strādnieku partijas CK savā sadursmē ar mūsu Pagaidvaldību, tad CK taisni un skaidri atbild: Somijai ir pilnīga tiesība atdalīties, ja viņa tikai to grib. (Patiessībā viņa pastāvīgi bija atsevišķa valsts, kuru tikai tagad Pagaidvaldība grib anektēt, tāpat kā agrāk mēģināja carisms.) Un taisni meņševiku «Strādnieku Avīze» (krieviskā)² bija tā, kas te uzstājās pret Somiju.

¹ Sk. V. I. Ķeņins, Raksti, 24. sēj., 263. un 264. lpp. Red.

² Domāta meņševiku avīze «Rabočaja Gazeta». Red.

Mēs sakām, ka biedrs Ķeņins ar biedriem iet pārāk tālu uz *nacionālisma*¹ pusi, ja uzstāda ikkuras tautas neapro- bežotu tiesību par atdalīšanos, un mēs sakām, ka imperiā- lisma laikmetā runāt par mazo valstu patstāvību vispār ir bērnišķīgi. Mums b. Ķeņins kā lielas nācijas loceklis nāk pretim ar vairāk tiesībām, nekā mēs to paši gribam, jo mēs sakām, ka proletariāta interesēs ir taisni *lielas valstu apvienības*. Bet vai nu nav pilnīgi bezprāts pēc visa tā dzejnieka Plūdoņa pārmetums Ķeņinam, ka viņš gribot Kurzemi bez Latvijas (tas ir, bez latvju tautas) ziņas un atļaujas atdāvināt Vācijai (varbūt viņš pat gribēja teikt «pārdot»). Dzejniekam ir tiesība uz fantāziju, ir tiesība sagrozīt vārdus dzejas un atskaņu labad (to sauc par dzejnieka brīvību — poetische Lizenze), bet šādus dzejnieka paņēmienus nedrīkst ievest politikā.

Biedrs Ķeņins iet tik tālu, ka taisni dod tiesību Kurze- mei, kā zināms, ja grib kopā ar pārējo Latviju — ikkurā laikā pavism atdalīties.

Bet arī mēs, Latvijas s.-d., pielaižam, ka, ja starptau- tiski sarežģījumi negrozāmi izbīdītu Kurzemes patstāvību kā neitrālas zemes jeb kā brīvostu zemes, tad mēs, zināms, balsotu arī par pārējās Latvijas piedalīšanu patstāvīgai Kurzemei. Bet mēs zinām, ko nozīmē tāda neatkarība, vienalga, vai kā Belģija — ar karaspēku, vai kā mēs to domājam — bez karaspēka. Tādēļ mēs arī esam pirmā kārtā par plaši demokrātiski pašvaldītu nedalītu Latviju — demokrātiskā Krievijā, ja ne plašāk — *Viseiropas vai vispa- saules demokrātiskā republikā*.

Tikai tad Kurzemes interesēs būt par Krievijas *anek- siju zemi*, jo tad tā būs brīva, pilntiesīga Krievijas vai vēl plašākas demokrātijas sastāvdaļa.

§

«*Cīņa*», 48. (159.) nr.,
1917. g. 7. (20.) maijā

Iespiests pēc «*Cīņas*» teksta

¹ Šeit domāta nāciju pašnoteikšanās īstenošana. Red.

Lai lasītājam kļūtu skaidrāk, kā mēs saprotam praktiskā ziņā to Latvijas autonomiju, kuru mēs prasām «visplašākās demokrātiskās pašvaldības nozīmē» un par kuru augstāk stāv «i Krievijas valsts satversme, i Krievijas vispārējais likums», mēs mēgināsim uzmest īsu shēmu par šādu vietēju konstitūciju. Ne tādu, kāda ir izstrādāta visos sīkumos no mūsu dažādu virzienu autonomistiem, bet tikai aizrādot tās galvenos vilcienus un piemetinot kritiskas piezīmes par dažādiem projektiem.

Galvenā vietā stāv jautājums: vai Latvijas jeb Krievijas Satversmes sapulce, jeb abas divas, un kura tad agrāk? Ir pilnīgi loģiski, ka tie, kas uzstājas par Latvijas atdalīšanos, prasa patstāvīgu Latvijas Satversmes sapulci. Jo, ja mēs atzīstam tautas pašnoteikšanās tiesības, tad tā ir liekulība — atlīkt tomēr šo pašnoteikšanos līdz Krievijas Satversmes sapulces *atļaujai*. Pašnoteikšanās un atļauja ir vārdi, kas viens otru izsleķ dz. Tātad var būt vienīgi jautājums: vai Latvijas atsevišķa vai Krievijas kopēja Satversmes sapulce? Un, ja mēs izejam no tās vecās patiesības, ka ne satversmes sapulces rada satversmes, bet ka satversme ir zināmas valsts reālo varu attiecību izteiksme, tad jautājums mums te jo skaidrāks. Pieņemsim, ka mēs esam federālisti; arī tad mums jāuzstāda papriekš prasība pēc Latvijas un citu tautu (Krievijas, Ukrainas, Igaunijas) atsevišķām satversmes sapulcēm, kuras, nodibinājušas patstāvīgas valstis, tās tad apvienos, *federēs* uz līgumu pamata. Ja tāds darbs nav nodomāts, tad paliek pāri runāt par *vienīgu Krievijas satversmi* un *vienīgu Satversmes sapulci* un tikai par *atsevišķo daļu* (apgabalu vai nāciju) *autonomiju*.

Tā skatāmies uz lietu mēs un sakām, ka vispārējā Krievijas satversme ir *vienota demokrātiska republika*, kura ir pilnīgi centralizēta. Līdz šim šī centralizācija bija *visas*

*varas apvienotība vienā augšējā varā, atļaujot vietējām valdēm tikai to, kas atļauts no augšas. Tur nevarēja būt runas par autonomiju, par «pašlikumdošanu» (burtiski nemot). Šī centralizētā republika arī izdod visus *vispārējos likumus, pēc iespējas* vienādus visai valstij. Pret to sasperas mūsu «Lidumnieki»¹ un pilnīgi demagoģiskā kārtā saceļ klaigas, bet pret ko? Pret to, ka lai likumi būtu iespējami vienādi? Tā ir vispārējās kapitālistiskās (un vēl lielākā mērā sociālistiskās) attīstības gaita: no atsevišķa likuma uz vispārēju. Mēs redzam, ka valsts iekārta visur un vienmēr jo vairāk pieņem vienādu formu. Mēs redzam, ka civil- jeb privātlikumi visur jo vairāk kļūst vienādi. Nav tik sen, ka visām Vācijas valstīm iznāca vienota «pilsoniskā likumu grāmata»; tas pats Šveicē utt. Un lielās franču revolūcijas kvintesence bija taisni tas Napoleona kodekss, kurš ilgus laikus kā nepārspēts pilsoniskās kārtības izpaudējs skaitijās par civillikumu ideālu un vienādi bija spēkā kā Francijā vai Beļģijā, tā arī Polijā. Un, ja tad kāds latviešu marksists tomēr ievieto Latvijas autonomijas projektā Latvijas civillikumu izdošanu, tad tas ir, acīm redzot, vienkāršs pārpratums, kā tas ir pārpratums arī latviešu krimināl-vai vekseļu jeb citu vispārēju likumu ziņā.*

Bet mēs uzsveram, ka *centrālajā likumdošanā* piedalās arī Latvijas ievēlētie priekšstāvji un viņu uzdevums rūpēties, lai vispārējie likumi būtu izteikti tik vispārīgi, ka atļauj visas vietējās savādības jeb īpatnības izteikt *vietējā likumdošanā*. Tādas ierunas varētu atdurties uz pretošanos tikai tad, ka tās runātu pretim kādam vispārējam principam, no kura centrālā likumdošanas vara neturētu par iespējamu piekāpties. Nemsim, piemēram, ka Latvija gribētu sev aizrunāt tiesību ievest pie sevis ne vispārēju balsstiesību. Tad, zināms, par piekāpšanos nevarētu būt runa un Latvijai nebūtu iespējams pretoties. Jeb otrādi, Krievijai būtu monarhija, bet Latvija gribētu ievest demokrātisku republiku? Vai tas būtu iedomājami? Taču gan nē! Ja arī kaut kas tamlīdzīgs ir Anglijas kolonijās (Austrālijā, Kanādā), tad tur ir pavisam citādi apstākļi, vēl lielākā mērā citādi nekā starp Somiju un Krieviju.

Viss, kas nav noteikts (aizliegts) Krievijas satversmē un

¹ Domāti avīzes «Lidums» piekritēji, t.i., Zemnieku savienības apriindas. *Red.*

vispārējos likumos (jaunākā laikā teorijā pat nedara to ciešo šķirošanu starp satversmes un pārējiem likumiem), ir *brīvi atstāts vietējai, tas ir, Latvijas likumdošanai*. Tā mēs saprotam to *autonomiju*, ko mēs prasām vienīgi kā «visplašāko demokrātisko pašvaldību», jo demokrātiska pašvaldība ir ne vien saimnieciska, bet arī politiska, administratīva utt., vārdu sakot, — visas *vietējās varas pilnība*.

Bet kā būs saimnieciski? Vai latviešiem būs sava *nauda*, kā to grib Zemnieku savienība? Nē, atbildam, nebūs! Franki ir vienādi apgrozībā Francijā, Beļģijā, Itālijā, pat Somijā utt. Raug, patiesīgā attīstības gaita un nevis uz tautisku petaku vai latvisku vērdiņu pusī! Latviešiem savas *muitas!* To prasa «Atbalss»¹. Mēs esam vispār pret jebkurām muitām, bet, ka visas Krievijas demokrātija, atsvabinājusi arī Latviju, atļautu Latvijai vien nodalīties ar muitas sienu, nav labi domājams. Saimnieciskā dzīve arī jo dienas jo vairāk centralizējas, jo sevišķi ceļā uz sociālismu, bet tikai tanī ziņā, ka vispārējie virzieni, direktīvas iziet no augšas, bet brīvā izpildīšana norisinās uz vietām. Latvijas autonomija šīnī ziņā nebūs nebrīvāka par federatīvo republiku «Latvija».

Bet latviešu ministri, senatori, diplomāti un karapulki? Latviešu ministri, valsts padomnieki ar spīdošiem ordeņiem pie krūtīm un varbūt pat lenti pār pleciem? Latviešu senatori zeltītās uniformās? Latviešu diplomāti, mazākais, saimnieciskām saitēm, vismaz ar Norvēģiju?² Un latviešu virsnieki ar spīdošām pogām! («Vienu pati podziņa si-vēnu maksā.» T. dz.) Cik pievilcīgi viss tas tautiskajai intēlīgencei! Cik daudz apsolosi ikkatra dēla vai meitas tēvam! Ja gribat ar varu vārdu «ministrs» — tad savā ziņā ikkuras vietējā apgabala demokrātiskās pašvaldības ievēlētā valde jeb birojs (Somijā — senāti) būs vietējā ministrija, tikai bez spīdošiem ordeņiem un tituliem un bez lielajām algām. Tie būs ievēlēti vietējie izpildu orgāni, kas reizē saistīs ar centru; un tādi paši ievēlēti būs visi tiesneši, arī bez augstājām činām un bez agrākās liekulīgās neatceļamības, jo demokrātijā ikkurš vēlēts ierēdnis,

¹ P. Stučka te, acīm redzot, domā latviešu buržuāzijas avizi «Dzimtenes Atbalss». Red.

² Valsts domnieks Zālītis, kurš viesošanās laikā, kā redzams iz apaksta, iipašu norvēģu vēribu uz sevi griezis ar latviešu pašausto uzvalku, līcīs ļoti cerības uz ciešām saitēm ar Norvēģijas kapitālismu. Norvēģijas kapitāls savukārt ir pilnīgā atkarībā no Anglijas.

kaut arī tiesnesis, var tikt atvēlēts, atsaukts. Latviešu juristi, acīm redzot, lielas cerības liek uz to, ka pie vēlēšanām uz amatiem taču sevišķi jaunus tieslietu pratējus nevarēs nekur «pasūtīt» un būs jāizvēlē jau no esošiem. Viegli var gan būt, ka pirmo reizi nepietiks juristu, kas zina visas *vietējās valodas* un *apmierina demokrātijas prasības*, kamēr inteliģence nebūs pārliecinājusies, ka jaunā kārtība galīga un ideoloģija jāpagriež uz kreiso pusī. Līdz tam laikam demokrātijai pie vēlēšanām būs varbūt pat jāpielaiž izņēmumi — izglītības cenza un valodas prašanas ziņā.

Īpašu karaspēku un diplomātiju maz kas prasa pat tauiskajās aprindās. Es gan kādreiz jau teicu, ka Latvijai palaimējās agrāk nekā citām mazajām nācijām. Polijai pat tad, kad jau bija apsolita patstāvība, vēl nebija ne jausmas no sava poliskā karaspēka; turpretim latviešiem jau bija savi bataljoni, kad vēl neuzdrošinājās runāt par latviešu zemsti un vārds «autonomija» bija konspirācija. Jau toreiz latviešu strēlnieku pulku asinis atnesa «dažam labam visai nodrošinātu stāvokli», un jau toreiz pacēlās pilsoniskā presē balss, ka, raug, šo *pulku virsniecību* lai būtu pirmā *latviešu tautiskā aristokrātija*. Revolūcija te atnesa tikai atmošanos no jaukiem sapņiem, jo uzvarēja demokrātija un demokrātiskās prasības ir pastāvīga karaspēka atcelšana un vispārējās apbrūpošanas, t. i., tautas milicijas ievešana ar vienīgi vēlētiem priekšniekiem, vadoņiem un arodniekiem (speciālistiem). [...] Un diplomātija? Mēs zinām, ka ar demokrātijas uzvaru vispār diplomātijas agrākā loma būs zudusi, cik tālu tā zīmējas uz kara un miera jautājumiem. Bet saimnieciskos jautājumos — un pat ne vien saimnieciskos — ikkurai vietējai pašvaldībai (arī pilsētās) būs brīv stāties sakarā, ar ko vēlas, kā iekszemēs, tā ārzemēs, kā tas jau lasāms mūsu komunālprogrammā.

Jo sevišķi mums pārmet, ka mēs aizmirstam tautības intereses un pirmajā vietā *valodas* un vispār *kultūras* un tad kā pirmo praktisko soli šinī ziņā — *skolu*. Tā ir vislaunākā mūsu apmelošana. Visu *valodu pilnīgākā līdztiesību* ir sociāldemokrātijas pamata prasība, tikai ne tautas «svētītās vienības», bet plašo proletariāta masu praktisko interešu ziņā. Lai visur un ikkurā vietā varētu sarunāties vai sarakstīties savā valodā, tā ir taisni strādnieku šķiras interese. [...]

Un skolu ziņā kas vēl varētu būt vairāk ieinteresēts nekā taisni strādnieku šķira, lai skolas būtu uz latviskās valodas pamatiem, sniegtu visiem obligātu vispārēju izglītību, pielīdzinātu jaunajiem apstākļiem un pedagoģijas prasībām, ievērojot t. s. politehnisko izglītību (vispusēju darba apmācību) un vajadzīgo valodu prašanu? Tas būs apmēram vidēju skolu kurss. Bet par latviešu tautiskām augstskolām latviešu strādnieku šķirai šimbrījam nav iemesla sajūsmināties, ne aizrauties, jo vidējo skolu beigušajam jauneklim kāda valoda tik tālu jāprot, ka var tanī noklausīties augstskolas kursu. Priekš mums valoda un tautība nav pašnolūks, bet viens no apstākļiem, kuros jādzīvo un jāattīstās cilvēcei un kuri attīstās un jāattīsta līdzi šim cilvēces progresam.

Jo sīvi mums uzbrūk Zemnieku savienības orgāns par to, ka mēs noliedzot eksteritoriālās kultūras apvienības, atmetot ar roku latviešiem, kas izkaisīti pa plašo Krieviju. Ja ļoti nemaldoš, tad šīs zemniecības pirmajā programmā bija fantastiska frāze par latviešu «koloniju» Iekškrievijā apvienošanu ar Latvijas federālo republiku (latviešu imperiālisms!). Galīgā programmā to neatradu. Bet taisni mēs uzsveram, ka *Latvijas noslēgtība* noved pie pilnīgas šo emigrējušo latviešu atšķirtības, kamēr centrālisma kārtībā Latvijai būs iespējams būt sakaros ar šiem emigrantiem. Bet mēs pretojamies ikkuram nacionālismam, kaut arī zem sociālisma nosaukuma, un par atbaidošu piemēru uzstādām Bundu, kura prasība pēc nacionāli kulturālās autonomijas pat meņševiku konferences lēmumos vairs nav pieņemta. Latavas¹ pievienošanas jautājums ir pirmām kārtām latviešu pašu jautājums. Tikai, cik tālu viņi to vēlas, mēs tos pabalstām, labi apzinādamies, ka ne «Inflantijas»² vietējie saimnieciskie, nedz arī valodas apstākļi nespiež uz to nenovēršami.

Tā mēs iedomājamies Latvijas autonomiju un demokrātisko centrālismu. Ja mums norāda uz Šveices un Amerikas federālo kārtību, tad pamatīgāki novērojumi taisni pamāca, ka tur federālisms iet uz ciešākas apvienības pusē i vispārējās likumdošanas, i saimnieciskās apvienības ziņā un taisni progress ir šīs apvienības tendences pusē. Mēs prasām gan federāciju — Balkānu pussalas patstāvīgo val-

¹ — Latgales. Red.

² «Inflantija» — poļu nosaukums Latgalei. Red.

stiņu un vispār Eiropas valstu starpā, bet kā pagaidu ceļu uz šo patstāvīgo valstu vistuvāko apvienību. Par tautiskām federācijām var sajūsmināties, kas nav vēl sapratuši un atzinuši jeb negrib saprast šķiru cīņas nozīmi kā, piemēram, pie mums sociālisti revolucionāri, jeb kas noliedz ar noteiktu nodomu vispār šķiru pretišķības (tautiskā buržuāzija). Mums šie iemesli atkrit. Aizrāda, ka Beļģija, piemēram, esot maza valsts un tas tomēr nekavējis viņas kapitālisma attīstību. Jā gan, Beļģija ir vēsturiski vecs kapitālisma perēklis, bet viņa, neraugoties uz visu savu mazumu, aizrāvās no militārisma un imperiālisma ar visu koloniju politiku un — krita par upuri taisni savam imperiālismam. Vai Beļģijas liktenis tiešām tik pievilcīgs Latvijai?

Nē, mēs *brīvo Latviju* redzam ne atšķirtībā no *brīvās Krievijas* un atrodam, ka tā ir tikai vārdu rotaļa, ja runājam par «brīvu Latviju brīvā Krievijā». Nebrīvā Krievijā brīva Latvija nav domājama. Latvija būs Krievijas demokrātiskās republikas autonoma un varbūt visdemokrātiskākā daļa, bet *pēc iespējas apvienota* un tomēr *pēc iespējas patstāvīga daļa*. Tā autonomijas jautājumu nostāda noteiktā demokrātija.

P. Stučka

«*Cīna*», 64. (226.) un 65. (227.) nr.,
1917. g. 28. un 29. jūlijā
(10. un 11. augustā)

Iespiests pēc «*Cīnas*» teksta

Kā zināms, Latvijas Sociāldemokrātija savu Latvijas autonomijas jeb pašvaldības projektu dibina uz demokrātiskā centrālisma pamata pretim federatīviem un citādiem decentralizācijas projektiem, ar kuriem uzstājas galvenām kārtām sīkpilsoniskās partijas, bieži demagoģiskos¹ vai pilnīgi savtīgos nolūkos. Jo mēs zinām, cik mērenas bija visas mūsu pilsonības prasības pēc autonomijas līdz 1917. gada martam un jo sevišķi kā viņa izturējās savā vairumā pret to 1905. g., kad Rīgā un pārējās pilsētās Latvijā bija «nospiedošā» vairumā apzinīgais proletariāts. Acīm redzot, tagad dažiem šo apzinīgo elementu evakuēšana dod cerības uz rūpniecības neatjaunošanos Latvijā, un tādēļ viņi cer tikt pie stūres «zemkopju» jeb «zemnieku» federatīvā republikā — «Latvijā».

Demokrātiskā centrālisma jēdziens apzīmē *vislielāko vietējo patstāvību, savienotu ar iespējami lielu vienādību vispārējo attiecību iekārtā un ar iespējami centralizētu direktīvu* (virzienu) noteikšanu. Ja mēs paraugam ņemam saimnieciskā dzīvē lielu modernu rūpniecisku uzņēmumu apvienību (trestu, sindikātu), tad mēs tur redzam pilnīgi centralizētu vispārēju vadību, cik tālu tā noteic, cik un kas, un kā jāražo, bet pilnīgi vietēju brīvību darba izvešanā un pie tam visstingrāko disciplīnu visā uzņēmumu armijā. Tā vēl nav demokrātiska, bet šī saimnieciskā tipa organizācija ir labs paraugs tam, uz kuru pusi ved vispārējā saimnieciskā attīstību. Mēs izejam no tā, ka demokrātiskai valstij, itin dabiski, jāpārvēršas vienmēr jo vairāk saimniecisku attiecību vadītājā, un tas prasa centrā-

¹ Tikai par šādiem *birgeliškiem* demagoģijas paņēmieniem es ruņāju Maskavas konferencē, un Bastjānis vismaz nepareizi sadzirdējis manus vārdus, jo viņš Latvijas Sociāldemokrātijas V kongresā grib man uztiept, ka es jebkuru autonomijas prasību nosaucis par demagoģiju. To es vienkārši nevarēju sacit.

lismu, jo, kā organizēt, piemēram, cīņu pret badu vienīgi Latvijas apmēros, tas man vienkārši maz saprotams. Mums nav paraugu tādam demokrātiskam centrālismam, un mēs vispār vēl nespējam atsacīties no agrākā pašvaldības jēdziena kā vienkārši saimnieciskas kalpones — centrālās varas kalpībā. Francijas centrālismam kā visneizdevīgākajam, bet tomēr visizplatītākajam valsts iekārtas paraugam nav nekā kopēja ar patiesu demokrātiju, jo tur vietējās pašvaldības spēks ir nulle. No otras puses, ne Amerikas republika (tagad pilnīgi militārisma ūdeņos), nedz Šveice vēl nav pietiekoši atmetusi savu agrāko federālismu, kaut gan katrs gads tur atnes jaunu federālisma atlieku noslaucīšanu un nozīmē jaunu soli uz centrālismu, unitārismu (vienādības ievešanu). Tā vienā, kā otrā i krimināl- i civil-, i administratīvie utt. likumi pamazām top izvesti visas valsts apmēros. Pasti, telegrāfi, muižas, karaspēks utt. ir vieni vienīgi visā valstī. No agrākās federatīvās atšķirtības pamazām paliek tikai nosaukums.

Un mūsu federālisti? Izņemot Cēsu «Brīvās Latvijas»¹ (kādēļ ne «Brīvo Cēsu») grupiņu, kura sapņo par savām muitām, savu karaspēku, savu naudu utt., viņi šīs lietas grib nodot mierīgi centrālā vadībā, ja tikai viņiem atļauj turēt savus ministrus (pat delegātu uz miera kongresu, t. i., ārlietu ministru), dot savus civillikumus, t. i., savu latvisku īpašumu tiesību (krimināllikumu Petrevics atstāj centrālai varai, tiem 100. un 102. pantiem jābūt vienādiem, bet dažādiem jābūt mantošanas un pirkšanas-pārdošanas likumiem), turēt savus tautiskus ierēdņus, tiesnešus, mācītājus, profesorus utt. Viņi paši nepamana, cik lielā pretrunā viņi krit, ja viņi prasa autonomiju uz decentralizācijas pamatiem — demokrātijas interesēs, bet galveno centrālās varas atbalstu un demokrātijas antipodu (pretstatu) — *pastāvīgu karaspēku* ne vien piepatur, bet pat pilnīgi nodot centrālās varas rīcībā. Jeb citi, kā Kurševics, sapņo par «Marksa un Engelsa portreju iekāršanu latviešu augstskolā», bet aizmirst, ka tās ne vien vēl nekarājas obligatoriskā (uzspiestā) *Latvijas tautskolā*, bet tādas pat vēl nav Latvijas pilsētās, ja jau par tādu grib atzīt lauku trīs ziemu ābeci.

Visas ierunas par demokrātisko centrālismu un par

¹ «Brīvā Latvija» — latviešu buržuāzijas avīze. Red.

federālo decentralizāciju (te oponenti paši neskaidrībā: viņu autonomija ir *federālisms*, tas jāsaka skaidri) kā *lie-lāku atšķirtību no pārējās valsts* pamatoja uz Latvijas īpatnībām. Nav taisnība, ka vispār Krievijā esot kapitālisms uz zema attīstības stāvokļa, jo rūpniecības kapitālisms Krievijā pēc Amerikas centralizācijas ziņā ieņem pirmo vietu. Un patlaban (nezinām, kā būs pēc kara) pie mums rūpniecības kapitālisma daudz mazāk nekā Krievijā; tikpat arī rūpnieciskā proletariāta. Atrod galu galā tikai agrārjautājumu un arī tur tikai zemes lietošanas jautājumu, kurš mūsu agrārrezolūcijā jau izšķirts par labu vietējām pašvaldībām, tātad arī Latvijai. Un citas īpatnības? Valoda, valoda un vēl valoda! Ja tā vien, tad tā ir vienkārši demokrātiska prasība. Un patiesā domu starpība ir un paliek — vai mēs esam nacionālisti vai internacionālisti? Tas ir, internacionālists, kā to tagad saprot, pēc 1914. g. Un, kas balso par III Internacionāli un reizē aizstāv Latvijas *nacionālo* īpatnību valsti, tas vai nu vēl nav pilnīgi atkratījies no agrākās ideoloģijas (tas nav viegli), jeb vienkārši tikai uzlicis III Internacionāles masku. Kas ir federācija? Atsevišķu valstu apvienība, un tādēļ mums papriekš uz pašnoteikšānās tiesību pamata (caur Latvijas patstāvīgu Satversmes sapulci) jānolemj nodibināt savu nacionālu valsti un tad jāfederējas ar Krievijas Satversmes sapulci, bet ne otrādi jeb — pareizāk — ačgārni. Es esmu tam pretim, bet es pielaižu, kā es to izteicu pirmais Maskavas konferencē¹, gadījumu, ka mums bez mūsu ziņas un gribas būtu jātop aiz starptautiskiem sarežģījumiem par patstāvīgu valsti. Un es citā vietā vēl 1916. g. piemetināju, zīmējoties uz Latvijas vienības jautājumu, kurai nav pretinieku, veco latviešu parunu: «Vai debesīs, vai ellē, kad tikai pulkā» (t. i., kopā). Es ar to gribu teikt, ka es no strādnieku šķiras stāvokļa neizteicos principiāli par vienu vai otru pierību (orientāciju) un vispār atrodu, ka tie ekonomiskie pamati par labu vienībai vienīgi ar Krieviju, kas nāca vispirms no ārzemēm un atskanēja arī V kongresā², ir noraksti no Rozas Luksemburgas pierādījumiem par labu Polijas pierībai pie Krievijas. Vēsture, zīmējoties uz

¹ Runa ir par LSD XIII konferenci, kura notika 1917. gadā no 19. līdz 22. aprīlim Maskavā un kurā P. Stučka nolasīja referātu «Latvijas autonomija». *Red.*

² Runa ir par LSD V kongresu, kas notika 1917. gadā no 9. līdz 19. jūlijam Rīgā. *Red.*

Poliju, šķiet, tos jau apgāzusi. Bet tad es ticēju vēl jo-projām Eiropas savienotajām valstīm, kas atbīdīja pie malas visas šīs ierunas.

Bet kā mēs iedomājamies to vietējo demokrātismu, vienotu ar centrālismu? Formula ir ļoti vienkārša: *politiska, administratīva un saimnieciska pašnoteicēja Krievijas satversmes un pārējo likumu* (saprotams, demokrātisku, jo citādi mēs sev nekādas demokrātijas arī negūsim) *robežas*. Kas tur nav aizliegts, tas atļauts Latvijai patstāvīgi. Tas izliekas Petrevicam pārāk nenoteikti. Viņš grib, lai tikai uzskaita, ko *ir brīv*, pie kam tik sīki, ka neaizmirst pat «mērus un svarus» kā centrālās varas monopolikumu. Tas ir pilnīgs vecās policijas valsts uzskats (sal. jauno pilsētu likumu¹ kā piemēru). Es domāju, ka nav lielākas noteiktības nekā tā, kad es saku, ka «*mums visu brīv*», pie kam tikai izņēmumi no demokrātiskās centrālās varas puses. Es pat uzstāju, ka arī vietējam «karaspēkam», t. i., apbrūnotai tautai vai milicijai, jābūt ļoti cieši saistītam ar vietējo pašvaldību (pēc strādnieku un zaldātu deputātu padomju parauga), citādi nebūs patiesas demokrātijas. Kā te apvienot vajadzīgo centralizēto direktīvu un disciplīnu, tas ir grūts uzdevums jaunajai demokrātijai, bet uz to nedrīkst vienkārši ar roku atmest, jeb — demokrātija būs aprakta.

Es saprotu ļoti labi tās vecās bailes no «aziātiskās Krievijas» vai «militāriskās Prūsijas», bet es neticu, ka Latvijas kaktiņā būtu iespējams nodibināt paradizi še zemes virsū blakus nebrīvībai Krievijā un Prūsijā. Tā ir utopija. Un, ja atsaucas uz Somiju, mēs vēl nezinām, kā norisināsies tās nākotnes liktenis (tā patiesībā jau bija patstāvīga valsts), un tad jāievēro Somijas pavisam sevišķie ģeogrāfiskie, etnogrāfiskie un saimnieciskie apstākļi, kamēr Latvija ir, kā es kādreiz izteicos, «Krievijas atklāts priekšnams uz ārzemēm»² (ko krievi sauc par logu, Pētera izcirstu uz rietumiem) un tirdzniecības satiksmes

¹ P. Stučka te, acīm redzot, domā Krievijas Pagaidu valdības 1917. gada 9. jūnijā izdoto likumu «Par pastāvošo pilsetu sabiedriskās pārvaldes nolikumu izmaiņu». Red.

² *Sos divus manus izteicienus (šo un nākamo. Red.) «Jaunā Vārda» referents nosauca par «Latvijas nievāšanu». Es tiesām nesaprotu, kāda domu asociācija varēja rasties referentam pie vārdiem «atklāts priekšnams». Tā ir nekrietiņiba, uz kuru es «J. V.» redakciju pret mani negribētu turēt par spējigu. Es pieņemu, ka te ir redakcijas neapskatība.*

ziņā — «Eiropas dzīva iebraucamā vieta». Palūkojiet iedzī-votāju statistiku par laiku līdz 1914. g., lai pārliecinātos par to. Jeb varbūt mūsu «nacionālie autonomisti» tic likuma iespējamībai pret cittautiešu ieceļošanu Latvijā? Un tādēļ arī tie, kas izteicas «principā par demokrātisko centrālismu, bet Latvijas ziņā tagadnē — decentralizāciju», ir vai nu utopisti, jeb vienkārši tie paši vecie nacionālisti, tikai jaunā uzvalkā.

P. Stučka

«*Cīņas*», 82. (244.) nr.,
1917. g. 18. (31.) augustā

Iespiests pēc «Cīņas» teksta

Tagadējam pasaules karam sevišķu šovinisma, tautu naida raksturu deva mazās Serbijas izvarošana, Belģijas neutralitātes laušana un dažādas necilvēcības no vācu puses, patiesibā notikušas vai tikai izdomātas. Ikviena ziņa par neapcietinātās pilsētas un tās iedzīvotāju, īpaši bērnu apšaudišanu sacēla jaunu uztraukumu pret prūšu militārismu un vācu imperiālismu. Tas bija vienīgais līdzeklis, lai gandrīz 3 gadu laikā uzturētu mākslīgu sajūsmu, kas pilnīgi aizklāja kara patiesos, skaidri imperiālistiskos pamatus, laupišanas kara raksturu. Un tikai līdz ar revolūcijas izcelšanos revolucionārās Krievijas pat mērenās apriņķās atdarījās acis un tās gandrīz vienbalsīgi atzina, ka par kara pamatu bijuši imperiālistiskie centieni. Viņi tikai domāja, ka pietiek, ja uzrakstām uzsaukumu, kurā mēs vārdos atsakāmies no laupišanas politikas, lai karu pārvērstu par brīvības aizstāvēšanas karu, neraugoties uz to, ka mūsu savienotie¹ pat vārdos nedomā atsacīties no savām aneksijas, t. i., laupišanas tieksmēm.

Patlaban notikušais vācu uzbrukums², neapcietinātās Rīgas pilsētas un tās mierīgo iedzīvotāju un pat sanitāro vilcienu apšaudišana sacels jaunu šovinisma uzplūdu. Aizmiršis, ka taisni Anglija šinī karā ienesa necilvēcības principu: karu ne pret karaspēku vien, bet arī pret visiem iedzīvotājiem, neizņemot bērnus, ar izbadošanu vai citādiem spaidiem. Un vispār uzstājās ne tik daudz par kara izbeigšanu vispār (tam neviens patiesibā neticēja) kā liekulīgā kārtā par kara *humānu* (cilvēcisku) vešanu, it kā slepkavošana laupišanas nolūkā (un tāds ir laupišanas karš) jel maz varētu būt cilvēciska.

Mēs vēl neesam saņēmuši latviešu pilsoņu laikrakstus

¹ — sabiedrotie, t. i., Anglija un Francija. *Red.*

² Domāts vācu uzbrukums Rīgas frontē 1917. gada augustā, kura rezultātā 21. augustā Rīgu iepēma ķeizariskās Vācijas armija. *Red.*

pēc Rīgas apšaudišanas, bet varam iedomāties viņu liekullīgi šovinistisko toni. Un pat viens otrs, ja arī retais apzinīgais biedrs nejauši izmet vārdiņu, kuru tas neteiktu citkārt un kuru tas atmetīs, tiklīdz pāries pirmais uzbrūdinājums.

Nerunājot jau par to, ka uzbrukumu šogad, t. i., pēc revolūcijas, iesākām mēs, t. i., vispirms savienībnieki un tad mēs paši, ka mēs joprojām domājam izbadot Vāciju un tās draugus un tādēļ, tāpat kā patvaldības laikos, dedzinām aizejot, piemēram, no Rīgas, pārtikas vielu krājumus, spridzinām saimnieciskās ēkas jeb aizdedzinām tās (pie kam komiski iznāk, ka tās pilsētas labā jādzēs tās pāšas demokrātijas ugunsdzēsējiem).

Es nepiedodu īpašu nozīmi tām laupišanām, ko izdarīja zaldāti, aizejot no Rīgas un citurienes. Izbadojušies zaldāti un pa daļai dažādi šaubīgi elementi (nāves un citādos bataljonos) te tikai blakus iepina šovinismu, tautības naidu (pret ebreju vai vācieti, jeb latvieti). Un jāatzīst, ka pat te no priekšniecības puses drīzāk manāma labvēlīga neutralitāte nekā barga nosodišana. Galvenais punkts te ir tas, ka šie notikumi atkal tiks izlietoti, lai slēptu imperiālisma centienus.

Mēs uz to atbildēsim joprojām: visas pasaules laupītāji, apstājieties! Visas pasaules proletārieši, apturiet savus imperiālistus! Rīgas apšaudišana un tie briesmīgie cilvēku upuri Rīgas frontē (abās pusēs) lai apvieno visas pasaules proletariātu uz cīņu pret savām kapitālistu šķirām ceļā uz sociālismu!

Lai būtu jo drīzāk demokrātisks miers! Un tādēļ nost no ceļa visu, kas aizsprosto šo ceļu. Un pirmajā vietā: sargājieties ickrist no jauna šovinismā.

P. St.

«Brīvais Strēlnieks», 3. (110.) nr.,
1917. g. 25. augustā

Iespēsts pēc avīzes teksta

AUTONOMIJU VAI FEDERĀCIJU?

Sociāldemokrāta piezimes Latvijas autonomijas jautājumā

I

«Latvju Strēlnieka» 46. numurā mēs lasām nodrukātus «Latvijas autonomijas principus», kas izstrādāti no īpašas Vidzemes Zemes padomes autonomijas nodaļas (iz 19 personām). Acīm redzot, šie principi tiks likti priekšā nākošai Krievijas Satversmes sapulcei, un man kā uz turieni sociāldemokrātijas uzstādītam kandidātam gan būtu šie principi nākotnē jāaizstāv šinī sapulcē. Bet es jau sacīju, ka esmu uzstādīts no sociāldemokrātijas par kandidātu un, būdams Krievijas Sociāldemokrātiskās strādnieku partijas (boļševiku) biedrs, nevarētu izsacīties par labu šiem principiem jau aiz tā iemesla, ciktāl tie runā pretim partijas lēmumiem un taktikai. Un kā Latvijas SD CK loceklīm man vēl jo grūtāks būtu šis uzdevums, ciktāl man būtu jāuzstājas pret pēdējā kongresa un pēdējās konferences lēmumiem. Un, ja es būtu pārkāpis pat visus šos šķēršļus, tad viens nepārkāpjams šķērslis tomēr vēl paliktu: tā ir mana sociāldemokrātiskā pārliecība.

Krievijas Sociāldemokrātiskā (boļševiku-internacionālistu) partija izsakās *principā par tautu pašnolemšanās tiesībām* visplašākā mērā, tas ir, par brīvu *atdalīšanās tiesību*, bet viņa izteicās pret jebkuru *federācijas* plānu. Un Latvijas SD, arī *atzīdama* principā *pašnolemšanās tiesības*, uzsver, ka viņa ir pretim Latvijas atdalīšanai un visādā ziņā ir *federācijas pretiniece*, atzīdama vienīgi visplašāko *vietējo pašvaldību*, t. i., *autonomiju*. Mūsu domas, izsakoties pret federāciju, bija izteikties pret tautu *savstarpējo atšķirības* tendenci, kur tā nav pamatota, nepieciešama vajadzība. Mēs atzīstam to, ko mēs saucam par *demokrātisko centrālismu*, tas ir, par sistēmu, kura vienādā mērā apmierina kā attīstības virzienu uz centrālās varas jo plašām direktīvu tiesībām, tā reizē *visplašāko vietējo pašnoteikšanos* (demokrātiju).

Tam visam pretim projekts jau vārdos uzsver, ka viņš

aizstāv demokrātiski federatīvu republiku ar federālu valsts padomi (senātu jeb augšnamu) un pat federālu virs tiesu. Ar to vien jau būtu viss projekts no mūsu stāvokļa atmests, tādēļ ka tas runā pretim partijas lēmumiem.

Bet nebūsim skaidri formālisti un paraknēsimies dzīlāk pa paša projekta saturu. Tas atsaucas kā uz paraugiem uz veselu rindu valstu: Ziemeļu Ameriku, Kanādu, Brazīliju, Austrāliju, Argentinu, Šveici un vēl citām savienotām valstīm. Par daudz dažādību ir šo dažādo savienoto valstu starpā, lai vispār šāda atsauksme jel maz ko nozīmētu. Bet viens ir kopējs visām šīm valstīm: tās ir pilnīgi *atsevišķu valstu* (kantonu, štatu, koloniju) *vēsturiskas apvienības*, kas no agrākās atšķirtības, jo tālāk, jo vairāk *attīstās uz apvienības pusi*, ciktāl to nekavē dabis kajā attīstībā mākslīgi celti federālie kavēkli. (Tagadējā kapitālistiskajā sabiedrībā šie šķēršļi, saprotams, pirmajā vietā top izlietoti no valdošās šķiras saviem nolūkiem.) Pavisam citāda lieta pie mums. Mūsu Krievija ir apvienota vienā valstī, un, ciktāl tāda vienība ir imperiālistiskas vai citas kādas laupīšanas politikas auglis, jāatzīst, ka anektētajām (iekarotajām) daļām, kā Polijai, Lietuvai, Latvijai utt. (vairāk nekā simtākāt utt.), ir tiesības uz «dezansiju», uz pašnoteikšanos, uz atdalīšanos. Bet taču vienīgi tai gadījumā, ja atdalīta eksistence un atsevišķa attīstība ir tiešām nepieciešama. Turpretim mums liek priekšā sagriezt Krievijas karti vairāk nekā simt sīkos gabalos, lai tos tūliņ atkal no jauna apvienotu ar federālās līmes palīdzību. Nodibināt *patslāvīgas valstiņas*, lai tās varētu *savstarpēji apvienoties federālā iekārtā*.

Tas ir gaiši redzams jau iz paša federācijas jēdziena kā līguma divu *patslāvīgu* valstu starpā. Bet vēl jo gaišāk tas top uzsvērts, pieprasot īpašu Latvijas Satversmes sapulci un pat agrāk par vispārējo Satversmes sapulci.

Bet, lai federācija iznāktu jo ciešāka, tad projekta autori liek priekšā *dubultu līmi: kopēju* «Viskrievijas parlamentu», kas vēlēts vienlīdzīgi no visām tautām, bet bez tam vēl «īpašu federālo valstu koppadomi» iz priekšstāvjiem līdzīgā skaitā ar citām autonomām (acīm redzot, arī Lielkrievijas vietējās saeimas priekšstāvjiem. Vai ne tā?). Kā redzat, te mūsu projekta autori aizmirsuši vienu jeb kurus, pat vienkārši demokrātiskas programmas pantu, kurš skan: nost ar dubulto vietnieku namu (apakš- un augšnamiem kā, piemēram, «senātu» jeb «bundesrātu»)!

Skaņi jau izklausās (un uz to pusi tas arī varbūt domāts), ja mēs prasām: *īpašu Latvijas Satversmes sapulci!* Bet jau mazāk pievilcīga būs lieta, ja mēs iegaumēsim to, ka Krievijā ir vairāk nekā 130 tautas, pēc vienlīdzības principa pievienosim: «Un 129 citas Krievijas Satversmes sapulces!» Un, acīm redzot, arī *īpašu Lielkrievijas vietējo Satversmes sapulci!* Ar vienu lielu Viskrievijas Satversmes sapulci priekšgalā! Bet atļaujiet aizrādīt uz vienu pretrunu: satversmes sapulces jēdziens aptver pilnīgi *visas varas vienību* un *neaprobežotību* (suverenitāti), bet kas tad še būs *patiesā* noteicēja, vai vietējā jeb Viskrievijas Satversmes sapulce! Man šķiet, ka te autori klībo itin tāpat, kā no otras puses klīboja Kerenskis un komp. Sominjas vai Ukrainas lietās. *Vietējā Satversmes sapulce* — tā ir *patstāvība*, t. i., *atdalīšanās*. Jo vai tiešām pēc tās demokrātijā lai turpinās tā politiskā *diņģēšanās*, ko tagadējā sabiedrība pazīst zem nosaukuma «politiska govju andele» (Kuhhandel)? Paši autori te izteicas lielā mērā nenoteikti: Latvijas Satversmes sapulce *izstrādā* Latvijas «konstitūciju», un to *pieņem* (tikai apstiprina vai arī apspriež patstāvīgi?) Krievijas Satversmes sapulce. Tad jau arī «*Valkas vietējā autonomijas nodaļa*» it kā būtu piesavinājusi Latvijas Satversmes lomu, *«izstrādādama konstitūciju»*. Tik svarīgā jautājumā vajadzīga vislielākā noteiktība.

Kā jau federālisti, projekta izstrādātāji nevar iztikt bez panta: «*Noteikt* Latvijas kriminālo, civilo, sociālo un administratīvo likumdošanu un *noteikt* Latvijas *tiesu* sistēmu un viņu (tas ir tiesu) administratīvo iekārtu.» Tātad atsevišķas *latviskas* īpašuma tiesības, īpašus tautiskus vekseļu likumus, patstāvīgus Latvijas sodus un to likumus un oriģinālu latviešu sociālu un administratīvu iekārtu. Un to pašu Latvijas «pašaustu» ierēdņu pulku ar latviskiem senatoriem un citādiem «augstiem kungiem», par kuriem esmu jau tik bieži zobojies. Vai man vēlreiz atkārtot, ka saimnieciskā attīstība visās pilsoniskās valstīs ved uz vienādiem vekseļu, vienādiem tirdzniecības un vispār civillikumiem, kas pēc ilgas cīņas pret federāliem aizžogojušiem (Šveicē, i Vācijā, i Austrijā) beigās visur noveduši pie Vissvēices, Visvācijas utt. «pilsoniskas», tas ir, civillikumu grāmatas. Un tā šo grāmatu starpā izšķirošais moments nav vis vietējās savādības, bet tikai jautājums, kurā zemē ir labāk sapratuši pilsonisko iekārtu un ir brīvāki bijuši no feodālām atliekām. Napoleona izdotais

civillikumu krājums (Code civil) kā franču lielās pilsoniskās revolūcijas auglis bija ilgi nesasniedzams buržuāzijas likumdevēju ideāls, un tas vienādi noderēja kā Francijā un kaimiņu zemēs, tā arī tik citādā zemē kā Polijā. Es saprotu vēl, ka mēs, ja mums būtu tik labi likumi kā šis «Code civil», tad mēs pret to varētu izsacīties vienīgi kā pret stipri antisociālistisku, pretproletārisku likumu. Bet pie mums ir tāds novecojušu likumu mudžeklis: Kurzemes un Vidzemes zemniekiem ir šādi un Rīgas vai Jelgavas un pat Piltenes iedzīvotājiem (es nezobojos, bet atstāstu faktus) ir citādi likumi. Tos lielajā revolūcijas dienā visus jāmet vienā lielā krāsnī ar visas pārējās Krievijas likumiem šīnī ziņā, lai tad rakstītu *vienu jaunu, kopēju grāmatu*. Ja tādu rakstīs buržuāzijas uzplūdu laikmetā, tad tā būs pilsoniska, ja strādnieku šķirai uzvarot, tad tā būs ar sociālistisku tendenci jeb vismaz nokrāsu, bet tā būs *vienāda* savos pamatos ir krieviem, ir latviešiem, ir ebrejiem, ir muhamedāņiem. Ja tad vietējā autonomā tautība vēl kāro vienā vai otrā jautājumā iet tālāk: kas bēdas, lai raksta papildu vietēju likumu, tikai ne pretēju pamatlikumam. (Piemēram, ja vispār būs atcelts privātīpašums, to, zināms, nevarēs atkal ievest kaut kur nomalē.) Sodu likums jau mums ir viens jeb, pareizāk, *bija*, jo patlaban lūst visa vecā sodu likuma iekārta, bet vai tiesām tik liela vajadzība pēc īpašiem latviešu cietumiem un *tautiskiem* ares-tiem? Un tiesas iekārta? Krievijas tiesu nolikumi jau 1860. g. bija no republikāniskās Francijas ne vien pēmti, bet puslīdz pārrakstīti. Tālākā attīstība pārmainīja tikai tiesnešu apgērbu. Bet vai tiesnesis latvisķā «kamzolī» būtu mazāk šķiras tiesnesis nekā tiesnesis krievu frakā vai «tužurķā» jeb franču — savā talārā? Cits jautājums par tiesu valodu, bet ne par to te iet runa.

Mēs pārlēksim pār tiesībām, kuras top prasītas Latvijai un kuras prasīsim arī mēs, tikai uz citādu principu pamata, bet mēs nevarām nepakavēties pie tādām lietām kā pie latviešu muitām uz Latvijā ievedamām un no Latvijas izvedamām precēm, ja tās jāaizstāv pret muitniekiem Latvijas sociāldemokrātiem, jeb par latviešu naudām ar nacionālām bankām (ar emisijas tiesībām, tas ir, ar *pašdrukātu* papīra naudu!). Projekts grib noteikt Latvijas agrāro iekārtu, kamēr Latvijas SD grib tikai zemes *lietošanas* vietēju noteikšanu. Projekts prasa tikai tiesības «lemt par baznīcas attiecībām pret autonomo Latviju», kur mēs pra-

sām visur un vienādi — baznīcas *pilnīgu atdalīšanu* no valsts un, zināms, arī no Latvijas. «Lemt par pilsoņu vietējām vēlēšanu tiesībām.» Ja tas nav atkārtojums no 2. panta par likumdošanu vispār, tad, acīm redzot, viņa nozīme pielaist kaut domu, ka Latvijas saeima varētu ievest citādas vēlēšanu tiesības kā tikai vienlīdzīgas, tiešas utt. Tā ir cilvēces tiesību deklarācijā (ne vārdos, bet darbos) Krievijā¹, no kuras nevar pielaist atkāpšanās. Patlaban Vācijā iet cīņa ap to, ka reihstāgs grib ķemt sev tiesību pārgrozīt visu vietējo landtāgu likumus, un tā ir pareiza attīstība. Mūsu projekts grib to lietu izdarīt aēgārni, maķenīt pagriezt atpakaļ vēstures riteni.

Tad atradām nosacījumu, ka Latvijai ir tiesība «organizēt tautas miliciju resp. tautas apbrūnošanu» un tanī pašā laikā centrālai varai ir tiesība «organizēt tautas apbrūnošanu valsts aizsargāšanai». Tātad divējāda bruņošanās: pret ārējo ienaidnieku centrālā (valsts vara) un (vietējā) pret iekšējo? Dubultbruņošanās! Jeb atkal «centrālā naudas sistēma un vietējā papīra nauda»! Vai pēc tā parauga, ka savā laikā blakus valsts pastmarkām uz vēstulēm lipināja Cēsu aprīņķī vietējās markas? Tanī pašā laikā, kad visa pasaule iet uz vienādu vispasaules naudas sistēmu (piem., frankiem).

Mēs jau ievadā redzējām, ka projekts aizstāv dubultu apvienošanos — cementu. Vispirms Latvijas pilsoņi piedalās Viskrievijas parlamentā; pret to nav nekā ko iebilst no mūsu stāvokļa. Bet *bez tam* projekts vēl prasa īpašu «federālo valstu padomi», kā tas ir Vācijā (bundesrāts) vai Amerikā (senāts). Autori to lietu sev ļoti atvieglinājuši, bet, ja viņi būtu palūkojušies sociālistu programmās (jebkurā), tad redzētu, ka mēs esam «*pret dubultparlamentiem*», jo aizstāvam tikai vienas palātas sistēmu. Ja jau federālismu, tad vienīgi «*koppadomi*» vai «*skopparlamentu*» jeb kā tos nu sauks. Pirmajā gadījumā — uz vietas vietējās saeimās (arī Lielkrievijai atsevišķi), otrajā — kopparlamentā ar kopēju valdību (kurā būtu īpaša vietējo tautību ministrija jeb kā to nu sauks). Bet ne vienu un otru.

Un, beigās, konstitūcijas konfliktu gadījumus izšķirs — federālā tiesu iestāde. Te nu uzreiz top skaidrība, ka

¹ Runa ir par KSFPR Tautas Komisāru Padomes 1917. gada 2. novembrī apstiprināto «Krievijas tautu tiesību deklarāciju», kas noteica Padomju valsts nacionālās politikas pamatprincipus. *Red.*

projekts norakstīts no Amerikas plāna, jo turienes konstitūcijai ir šī federālā tiesa, kas var atceļt, tas ir, *pasludināt par nelikumisku* vienu vai otru tautas vietnieku nama *nolēmumu*. Tiesa augstāka par tautas gribu; politikai jāpadodas tiesai (tas ir, šķiru tiesai Amerikā). Piedzīvojumi ir ļoti bēdīgi: ikviens progresīvs likums (piem., 8 stundu darba diena dažos «štatos») vienkārši top pasludināts par nekonstitucionālu un — top atcelts. Itin tāpat, kā Krievijas senāts izturējās pret Valsts domi!

Ka tas nav pareizi, pats par sevi saprotams. Par izeju mums būs jārunā rakstiņa otrā daļā, kad sniegšu savas domas par autonomijas projektu, kā mēs to saprotam. Vi-sādā ziņā mēs izteicamies *pret federālismu un par autonomiju*.

Laikam drukas kļūda ir tas, ka 16. pants Latvijas kompetencē nedod viņai «pilsoņu tiesību deklarāciju», kuru 13. pants, burtiski, atdod centrālajai varai. Mani tas gan sevišķi neapbēdina, izstrīpojiet manis pēc abas vietas, jo, ja labi apdomājam, tā ir pavisam lieka.

II

Izsacīdamies *pret «Valkas autonomijas nodaļas» federālās Latvijas konstitūcijas projekta principiem*, mēs reizē izteicamies saskaņā ar mūsu partijas kongresa lēmumu *par labu Latvijas autonomijai*. Bet man te tūliņ jāatzīmē, ka es nebūt nedomāju, ka ikkura tautība savas attiecības pret Krievijas valsti dibinās uz saviem atsevišķiem līgumiem, ka Krievijā būs 130 īpatnējas konstitūcijas, ka tā būs kā raibs lakats, kurā ieausti dažādas krāsas dzīpari. Es domāju, ka Satversmes sapulce pieņems vienādu organizācijas tipu visām vietējām autonomijām, un es pilnīgi pielaižu, ka mēs paliksim nesaskaņā un virsroku ķems federālisma princips. Ka Somija un varbūt arī Mazkrievija (Ukraina) ieņems īpatnēju stāvokli, vairāk vai mazāk tuvu patstāvībai, tas šīnī ziņā arī neko negrozīs. Mēs priekš sevis uzstādīsim savu principiālo projektu un par to cīnīsimies, lai, mazākais, vispārējā tautību koncertā būtu dzirdama mūsu balss un lai visas jaunās iekārtas krāsa tuvotos mūsējai.

Man te reizē jāatzīmē, ka dzīvē federālisms un autonomija var viens otram tuvoties, un es esmu pārliecināts,

ka autonomija, kā es to saprotu, varētu apmierināt vissīkāko federālismu, ja nepiekristu vēl tik liela loma pilsoniskam nacionālismam un skaidri pilsoniskai nacionālai patmīlībai. Mums var būt galu galā federālisms — ar demokrātisku centrālismu, bet tas jau būs tuvu mūsu uzskatam, kurpretim autonomija var novest pie nošķirtības, lieļākas par parasto federālismu. Lai pilnīgi noskaidrotu, kā mēs iedomājamies Krievijas valsts vispārējo un Latvijas vietējo iekārtu, es uzzīmēšu ne pilnīgi autonomijas projektu, bet tikai galveno principu shēmu.

KRIEVIJA UN LATVIJA

I. Krievijas valsts ir vienota demokrātiska republika, kuras pamatlikumus pieņem Viskrievijas Satversmes sapulce. Šo pamatlikumu saturs ir noteikti demokrātiskais centrālisms, kura galvenais princips ir apvienot centrātikai galveno vadību, atļaujot apgabalu autonomām pašvaldībām brīvi izšķirt visu, kas nav aizliegts no centra vai tur nemaz nav izšķirts.

II. Latvija ir autonoms Krievijas apgabals, kas apņem nedalītu visu latviešu apdzīvoto teritoriju (novads), kurā ietilps arī Latgales aprīnķi, ja un ciktāl viņu iedzīvotāji to brīvi paši nolems. Visi robežu strīdi apgabalu izskaidrošanā arī taps izšķirti visu šo strīdīgo apgabalu iedzīvotāju vispārējā nobalsošanā.

Pie šiem pirmajiem noteikumiem ilgi kavēties nebūs vajadzība, jo, kā mēs saprotam Krievijas vienību un demokrātisko centrālismu, par to būs runa, minot praktiskus piemērus. Mēs ar to negribam sacīt, ka mēs būtu nespējami pieauguši pie Krievijas: proletariāta šķiras cīņa būs viena un tā pati, kur arī nepiederētu Latvija. Man tēgribas uzsvērt tikai Latvijas *vienības* prasību. Mēs šīs vienības vajadzību motivējam citādi nekā mūsu pilsoniskie un nepilsoniskie nacionālisti, bet pati prasība gandrīz vai visiem virzieniem vienāda. Jautājumu par Latgales pievienošanu mēs stādām ne tā, kā to dara mūsu nacionālisti, proti, kā nepieciešamu līdzekli «plašākas Latvijas» nodibināšanai. Mēs to nododam pilnīgi latgaliešu pašu izspiešanai un tikai izsakāmies, ka mēs neesam pretim tādai viņas [interēšu] ievērošanai. Bet, kamēr Zemnieku

savienība no turienes gaida lētas darba rokas un nacionālisti vispār latviešu tautas palielināšanu, savā ziņā anek-siju, mēs neaizveram acis arī uz to, cik dažādi ir Latgales un Latvijas apstākļi un ka nav pat vienas vienīgas valo-das. Bet mēs viņus apsveicam tomēr kā šķiras brāļus ar ļoti tuvu valodu.¹

LATVIJAS AUTONOMIJAS VIETĒJĀ KOMPETENCE

III. Latvijas vietējās autonomijas kompetence dibinās uz pilnīgas vietējas pašnolemšanās principa un ir aprobe-žota vienīgi tiktāl, ciktāl tas ir tieši noteikts Viskrievijas likumos.

Pamatlikums nosaka tos pamatprincipus, kurus absolūti nedrīkst pārkāpt neviena vietējā autonomija jeb pašval-dība, kā, piem.:

1. demokrātiskās brīvības ziņā — demokrātiskas republikas iekārta ar demokrātisku vēlēšanu kārtību un vēlētu ierēdniecību;

2. politisku un pilsonisku (civilu) tiesību ziņā — visu pilsoņu vienlīdzīgas tiesības likuma priekšā bez tautības, ticības, rases un dzimuma izšķirības;

3. baznīcas un skolas ziņā — baznīcas atdalīšana no valsts un skolas atsvabināšana no baznīcas, pilnīga ticī-bas un neticības brīvība, civillauliba un kristīšana, obli-gāta pirmskola;

4. darba aizsardzības ziņā — 8 stundu darba maksimāl-garums un pārējo aizsardzības likumu minimums (mazā-kais mērs);

5. zemes jautājumā — zemes īpašuma nacionālizācija;

6. nodokļu ziņā — vienīgi tieši progresīvi nodokļi un netiešo nodokļu atcelšana;

7. emigrācijas (izceļošanas) un imigrācijas (ieceļošanas) ziņā — jebkādu aprobežojumu aizliegums;

8. valodu ziņā — nevienai valodai nav valsts valodas jeb citādas privileģijas (priekšrocības) utt.

Mani uzskaitītie piemēri nebūt nepretendē uz pilnību. Tie ir vienkārši piemēri lietas paskaidrošanas ziņā. Un,

¹ Konsekventi cīnīdamies pret Latvijas buržuāzijas tieksmēm pakļaut sev Latgali kā lētu darba roku avotu, Latvijas komunisti kādu laiku nepamatoti uzlūkoja latgaliešus par atsevišķu nāciju un augšzemnieku dialekta par īpašu valodu. Sk. LKP vēstures apcerējumi, II, izd. «Liesma», 1965, 218. lpp. Red.

ja es viņus saucu par pamatlikumiem, tad es nemaz nedomāju, ka tie būtu mūžam negrozāmi. Negrozāmu pamatlikumu neatzīst vairs ne teorija, ne prakse. Priekš mums 8 stundu maksimālā darba diena ir ikdienišķa prasība, vēl nesen tā bija *revolucionāra* devīze. Un, tāpat kā vietējā autonomija var grozīt šādā ziņā centrālo likumu, tā arī centrālā vara var grozīt vietējo likumu caur vispārējiem noteikumiem. Kā piemēru es pievedīšu Vāciju, kur reihs-tāgs taisās ievest vispārīgu likumu par vēlēšanu tiesību demokratizāciju visās vietējās valstīs pretim vietējām iestādēm.

CENTRĀLĀS VARAS KOMPETENCES

IV. Centrālā likumdevēja vara ir pilnīga noteicēja par to, kas piekrīt vispārējai centrālajai varai. Viņas aprobē-žojums ir vienīgi demokrātiskais pašvaldības un pašno-lemšanās princips.

V. Kompetences strīdus izšķir pašas vietējās un centrālās likumdevējas varas, pie kam visos jautājumos, kas ir ievesti pamatlikumos, galavārds pieder centrālajai varai, visos pārējos jautājumos — vietējai pašvaldībai, ja viņas pusē stājas vietējās tautas nobalsošanas (referenduma) rezultāts.

Sie izteiktie principi ir dabiskais slēdziens no iepriek-šējā. Arī centrālajai varai ir viss atļauts, kas nav īpaši aizliegts. Ir jau skaidrs, ka te iespējamas un gaidāmas sadursmes starp vietējās un centrālās varas kompetencēm un vispār šīs kompetences jautājums ir visgrūtākais visā pašvaldības lietā.

Mēs izejam no tā stāvokļa, ka saimnieciskā attīstība visās valstīs novēl pie *vienādiem likumiem*, kā jau tagad mums ir vienādi starptautiski vekseļu likumi, vienādi biržu noteikumi, kā jau tagad civillikumi pilnīgi tuvojas un arī krimināllikumi daudz neizšķiras. Ir vienādas galu galā pat tiesas un lielos vilcienos pat valdes. Jo mazāk iemesla vienā apvienotā valstī tos darināt ikkurā daļinā dažādus. Bet reizē ar to nav noliepta vietēja likumdošana, vispirms *visos* priekšmetos, kur *nav vispārēja likuma*. Robu brīvi aizpilda vietējais likums, vienalga, vai šīs *robs* atstāts no centra nejauši vai ar nodomu. Te spēkā ir demokrātiskais princips: viss ir atļauts, kas nav aizliegts.

Bet, tālāk, vietējais likums var *tieši grozīt vispārējo*

likumu visos tanīs gadījumos, kur tas nav tieši aizliegts vispārējā likumā. Šīnī ziņā atkal jāpieturas pie divām izšķirībām: pamatlikumi noteiks vispirms veselu rindu ne-pārkāpjamu principu, tā sakot, «cilvēka tiesību deklarāciju». Nevar atcelt brīvības likumus, nevar sašaurināt darba aizsardzības likumus vai uz vietām ievest no jauna vispār atcelto privātīpašumu uz zemi utt. Bet, kamēr nevar uz vietas ievest garāku dienu par 8 stundām, to var gan saīsināt caur vietēju likumu. Nevar atcelt obligāto skolas mācību, bet gan to var paplašināt un pagarināt. Pārējais ir, tā sakot, «Privatsache» (privātlieta) un atstāta vietējās pašvaldības ieskatam.

Agrākā kārtība izšķira to itin vienkārši ar pavēlēm no augšas; atļāva vietējām pašvaldībām tikai pilnīgi noteiktas lietas, viss pārējais bija aizliegts. Pārraudzībai iecēla īpašus ierēdņus vai tos pašus vietējos gubernatorus jeb komisārus. Tā bija stipras dūres politika.

Citur uzlika par kompetences spriedēju īpašu tiesu, zināms, šķiru tiesu, un nostādīja politiku likumības (zināms, šķiru likumības) atkarībā. Ziemeļamerika šīnī ziņā ir atbaidošs piemērs.

Galu galā kompetences jautājums ir *varas* jautājums. Šveices konstitūcija, piemēram, tieši paredz soda ekspedīcijas, t. i., karagājienus, pret konstitūcijas pārkāpēju kantonu, pie kam nosaka, ka soda ekspedīcijas loma jā-izpilda cita kantona karaspēkam. Un, ja, piemēram, kaut kāda autonoma Igaunija vai cita province vēlētos ievest nedemokrātisku vietējo iekārtu, pretēju pamatlikumiem, tad mēs pilnīgi varam iedomāties līdzīgu soda ekspedīciju. [...]

VIETĒJĀ IEKĀRTA

VI. Vietējā iekārta pieder pilnīgi brīvai vietējai pašno- teikšanai, tikai vispārējo pamatlikumu principu robežās.

Še nav ko paskaidrot, jo tas ir pilnīgi dabisks slēdziens no jēdziena «demokrātija».

SAITES STARP CENTRU UN VIETĒJO VARU

VII. Centrālās varas vietējās funkcijas (uzdevumi) pie- der vietējām autonomijas iestādēm. Dažādās vietējās paš- valdības apvieno kopējā Viskrievijas *likumdevēja un ad- ministratīvā vara*, kurp Latvija sūta savus priekšstāvus

uz vispārējiem vēlēšanu likumu nosacījumiem. Pie centrālās varas bez tam ir īpaša vietējo pašvaldību lietu virsvalde, kurp arī Latvijai tiesība sūtīt savu priekšstāvi.

Šīnī punktā var rasties domstarpības. Mēs zinām, ka dažādi Cereteli un kompānija nevarēja saprast, kā iztikt bez centrālvaldes ieceltiem dažādu arodu komisāriem. Bet, ja mēs esam demokrāti un turamies pie principa, ka visiem ierēdņiem jābūt demokrātiski vēlētiem, tad lieta top daudz vienkāršāka. Centralizācija jāizved tad ar šo vēlēto vietējo ierēdņu palīdzību. Daži no šiem ierēdņiem, itin dabiski, būs tiešos sakaros ar centrālajiem ierēdņiem, un tai ziņā mēs izšķiramies no federālistiem, kas atzīst jebkuru satiksmi ar centrālo varu vienīgi caur vietējās autonomās varas kā tādas vidutājību. Tā, piemēram, pat Bunds atzīst sevi par visa ebreju proletariāta priekšstāvi un nepielaiž nekādas tiešas satiksmes bez Bunda vidutājības.

Tiesa gan, būs zināmi uzņēmumi, īpaši saimnieciska rakstura, kā, piemēram, dzelzceļi, telegrāfs u. tml., kuri tiks vaditi no centriem un kuriem nebūs vietēju *ierēdņu* (vēlētu), bet tikai ierēdnieciski darbinieki vai kalpotāji. Kādas tiesības tur piederēs vietējām valdēm, tas būs praktisks jautājums. Visādā ziņā ciešas saites te nepieciešami vajadzīgas.

NODOKLI UN BUDŽETS

Nodokli būs *vispārēji un vietēji*, vai nu papildu nodokli, jeb kā patstāvīgi. Kā nokārtot vietējo budžetu sašķānā ar vispārējo valsts budžetu, tas ir skaidri praktisks jautājums.

Tāds ir mūsu uzskats par autonomiju, un es domāju, ka mēs ar to nodrošinām jebkuru demokrātisku prasību, bet reizē mēs nodrošinām visciešāko vienību visai strādnieku šķiras saimei visā Krievijā. Viena vienīga šķiru cīņa par visu fronti, un, jo plašāka šī fronte, jo tā būs izdevīgāka.

P. Stučka

«Cīņa», 12. (249.), 14. (251.) nr.,
1917. g. 7. un 14. novembrī

Iespiests pēc «Cīņas» teksta

KĀ «MIERA BALODIS»

Vēstule no Brestas

III

Kad tanī pašā naktī pēc mūsu kara izbeigšanas pieteikuma paziņojām, ka mēs gribam mājās braukt šo pašu nakti, mums atbildēja ar laipnu, bet noteiktu «nē». Daži jaunāki biedri nervozi prasa, vai tā nav aizturēšana. Bet noskaidrojās, ka nevarot sastādīt ekstrā vilciena, jo Brestā nav vagonu. Rīt apsolās aizvest. Mierīgi nogaidot, uzrakstu vēl pēdējo vēstuli no Brestas, lai rītā reizē ar to «lidotu» mājup pie mierīga darba.

Un ko lai rakstu svarīgāku šīni vēstulē, ja ne to deklarāciju, kas latviešu proletariāta un latviešu tautas vārdā pievienota miera sarunu protokolam? Tādas pašas deklarācijas ir iesniegtas no poļiem, leišiem un igauniem.

Mūsu deklarācija skan:

Mēs, latviešu tautas un visa no vācu karaspēkiem neieņemtā Latvijas novada pilntiesīgie priekšstāvji, ar šo izsakām noteiktu protestu pret Austrijas-Vācijas miera delegācijas apgalvojumu, ka Kurzemes un Rīgas iedzīvotāji grib atdalīties no Krievijas.

Visas latviešu tautības partijas bez izņēmuma vienprātīgi prasa latviešu tautas vienību un izteicas pret tās daļšanu.

Divu miljonu latviešu iedzīvotāju galvenā daļa dzīvo Vidzemē ar galvaspilsētu Rīgu. Tālāk, iepriekš kara apmēram 500 000 latviešu dzīvoja Kurzemē, no kurienes tagad, atskaitot bēgļus un karā iesauktos, uz vietām nav palicis vairāk par 200 000. Beigās, trīs Vitebskas aprīņķus apdzīvo apmēram 400 000 latviešu. *Latviešu tautas pašnotiekišanās tiesība jāsaprot kā vienotas gribas izteikšana no visu šo daļu puses, ieslēdzot tanīs arī visus iedzīvotājus, kas labprātīgi vai piespiesti atstājuši dzimteni aiz kara apstākļiem.*

Ministrs Kilmanis š. g. 12. janvāra sēdē paziņoja: «Tautības, kas dzīvo ap agrākās Krievijas valsts robežām, jau ir izteikušās un pie tam formā, priekš mums pietiekošā,

ka tās grib būt par patstāvīgām nācijām.» Kamēr ģenerālis Hofmanis to pašu izteica vārdos: «No mums ieņemto apgabalu tautas skaidri un nedivdomīgi izteikušas savu vēlēšanos atdalīties no Krievijas.»

Uz to mums jāatbild, ka *latviešu partiju starpā nav nevienas, kura būtu uzstādījusi par savu mērķi — sasniegt Latvijas patstāvību vai atdalīšanos no Krievijas.* Visādā ziņā latviešu tauta vēl nav «pašnoteikusies».

Hofmaņa kgs pieved kā pierādījumu tam, ka latviešu tauta jau izteikusi savu vēlēšanos pašnoteikšanās ziņā, kādu lūgumu pēc aizstāvības, kas griezts pie Vācijas un izteikts no Kurzemes landtāga, kurš «pats sevi nosaucot par visu Kurzemes iedzīvotāju priekšstāvi», un tādu pašu lūgumu pēc aizstāvības no Rīgas pilsētas domes, no Rīgas tirgotājiem, no Lielās ģildes, no lauku iedzīvotājiem un no 70 privātbiedrībām, un beigās no Sāmu, Dago un Moona salas bruņniecības un pagastiem kā no igauņu tautas daļām.

Mums jāuzsver, ka Rīgā un uz Sāmu un citām salām, tās vācu karaspēkam ieņemot, pastāvēja uz 1917. g. likumu pamata jauna, demokrātiska pašvaldība uz likumīga vēlēšanu pamata, kurās faktiski dalību ņēma arī vietējie vācu iedzīvotāji. Pēc starptautisko tiesību pamatprincipa pa kara laiku šie vietējās pašvaldības likumi nedrīkstēja tikt grozīti. Bet viņi neprasīja arī jauno pilsētas domi, bet veco, atcelto un nelikumīgo. Pašā pilsētā palika tikai puse no parastā iedzīvotāju skaita. Prese ir apspiesta, un sapulču brīvības nav. Tādos apstākļos, kur šie apgabali ieņemti no karapulkiem, nevar, zināms, i runas būt par brīvu gribas izteikšanu, nerunājot jau par to, ka lūgumu pēc aizsardzības nevar pielīdzināt lēmumam pašnolešanās ziņā.

Kārtu priekšstāvība, kas sastādīta pa kara okupācijas laiku un ne uz demokrātisku vēlēšanu pamata, ne no visas Kurzemes, bet tikai ieņemtās daļas, kaut tā arī pati sevi nosauc par «visu iedzīvotāju priekšstāvību», patiesībā neizteic visas Kurzemes un Rīgas iedzīvotāju gribu.

Pilsētas vēlēšanās Rīgā Latvijas s.-d. partija dabūja vislielāko skaitu balsu (49 vietas no 120). Vispārējās vēlēšanās uz Zemes padomi Vidzemē tā dabūja 1917. g. augustā 2/3 un vēlēšanās uz Satversmes sapulci pat 80 proc. no visām balsīm. Beigās, Kurzemes latviešu bēglu gribu izteic viņu Maskavas organizācija.

Tādēļ mēs skaitām sevi par pilntiesīgiem runāt visu Latvijas iedzīvotāju vārdā. Runājot par vāciešiem, viņi Rīgas pilsētas vēlēšanās dabūja tikai 1/6 balsu, un visā Latvijā arī viņu ir ne vairāk par 7 procentiem.

Tātad latviešu iedzīvotāju milzīgā vairākuma vārdā mēs pazinojam, ka 1) mēs *prasām pilnīgu latviešu tautas apvienību un nedalītību* un 2) mēs *kategoriski protestējam pret Austroungārijas delegācijas izteikumu*, ka *Latvijas vai tās daļu (Kurzemes un Rīgas)* iedzīvotāji jau izteikuši vēlēšanos *atdalities no Krievijas*. Mēs *prasām*, lai vācu un krievu karapulki tiktu *aizvesti no Latvijas*, lai tad vietējiem iedzīvotājiem dotu iespēju brīvi pašno teikties, pie kam mēs atrodam, ka Vācijas un Austroungārijas priekšstāvji, ja viņi tiešām tic, ka iedzīvotāju vairums grib atdalities no Krievijas vai pat pievienoties Vācijai, nekā nevar iebilst pret tādu mēģinājumu.

Krievijas valdība ir ar mieru izpildīt prasību aizvest tūliņ savus karapulkus, *un to pašu mēs prasām no Vācijas*.

Tādas ir latviešu proletariāta un 80 proc. visu Latvijas iedzīvotāju prasības. Bet, ja Austrijas-Vācijas delegācija izteicas, ka pašnolešanos nevarot uzticēt lasīt nemācētājiem iedzīvotājiem, tad mēs varam atbildēt tikai vienu: latviešu iedzīvotāju starpā nav lasītnepratēju.

Visu to ievērojot, mēs pilnīgi pievienojamies Krievijas Republikas Tautas Komisāru Padomes deklarācijai.

Deklarācija ir parakstīta: Latvijas Sociāldemokrātijas CK, Latvijas Strādnieku, bezzemnieku un zaldātu deputātu padomes, Kurzemes latviešu bēgļu organizācijas un Latviešu apvienoto strēlnieku pulku vārdā.

Tā pievienota aktīm un tagad jāizplata pēc iespējas plaši kā aģitācijas līdzeklis.

Līdzīgu deklarāciju iesniedza igauņu kreisās organizācijas un leišu un poļu s.-d.

Ja pašnolešanās tiesībai jel maz ir kāda nozīme, tad še tā izteikta skaidri — Latvijas proletariāts gan jau ir izteicis savas domas un tās vēlreiz ar mieru izteikt. Pat Rīgas spaidos tas nebaidās iznest uz ielu savu sarkano karogu. Vai nebūs šie apgabali taisni tie kumosi, ar kuriem aizrisies Vācijas imperiālisms?

P. Stučka

«Cīņa», 28. (299.) nr.,
1918. g. 19. (6.) februārī

Iespēsts pēc «Cīņas» teksta

Ja mēs gribētu un ja mums būtu priekš tam diezgan vaļas, tad mēs varētu patlaban svinēt Latvijas Sociāldemokrātijas 25 gadu svētkus. Jo tiešām 1893. gads bija tas gads, kurā sociāldemokrātiskās skaņas pirmo reizi atskānēja Latvijā. Kā mutiski (Jansons), tā rakstiski (Pliekšāns-Rainis un «Dienas Lapa»)! Pirmie lielās starptautiskās simfonijas priekšspēles akordi! Bet kas lai vairs klausās šo pirmo akordu atskānas, kad mums bijetes kabatā uz pašas simfonijas — vispasaules proletāriskās revolūcijas finālu, beigu burvju ainu? Jau grūst imperiālisma pilis viena pēc otras un uz viņu drupām sāk pacelties jauna dzīvība: *visas pasaules apvienotā proletariāta deputātu padomju vara*.

Un tomēr es gribu pakavēties īsi pie atskata uz Latvijas Sociāldemokrātijas bērna un jaunekļa gadiem. Lai pareizāk saprastu viņas vīra auguma darbus. Lai pārlieciņatos, ka viss tas nav gatavs no debesīm nokritis, bet ir pārdzīvots sūrā, grūtā darbā un cīņā. Jo tikai tas, kas izcīnīts, ir paliekošs un neatņemams. Un vēl nekad un nekur nekas un nekā nav proletariātam velti dāvājis. Nekā, kas nebūtu iepriekš izcīnīts asinīs un sviedros.

Ja mums kāds uzdotu mīklu atminēt, kā sauc to zemi, kur proletariāts ir vecāks nekā kapitālisms, tad vienīgā pareizā atbilde būtu: Latvija. Un ne pa jokam, bet no pietnā patiesībā. Mēs zinām, ka Latvijā jau dzimtbūšanas laikā latviešu vergu tauta dalījās divās šķirās: zemniekos un kalpos; dzimtbūšanas laikos, kad kungs pēra kā saimnieku, tā kalpu. Šī izšķirība palika klausības gados, kad saimniekam bija, tāpat kā kungam, tiesība pērt kalpu, bet pašam būt brīvam no pēriena. Šī izšķirība palika kapitālisma laikos, kad saimnieks jeb viņa dēls — fabrikants — vienādā mērā izmantoja savus strādniekus kā lauksaimniecībā, tā fabrikā. Tas nepārgrozījās pat tanis

nedaudz brīvības dienās, — 1905. g. rudenī, kad kalps ar saimnieku kopā dziedāja «Marseljēzu». Un tas grozās tikai tur un tad, kur un kad atskan apvienoto strādnieku «Internacionāle».

Šādus attīstības posmus izdzīvojis cauri, cik es pārredzu, gandrīz vai vienigi Latvijas proletariāts. Un te arī gan meklējama tā atslēga, kādēļ Latvijas proletariāts bijis tik brīvs no nacionālšovinistiskiem mурgojumiem un tik labprātīgi лējis savas asinis savas šķiras un līdz ar to visas cilvēces labā ne vien Latvijā, bet pa visu neaptverami plašo Krieviju.

Tas bija 1893. gadā, kad vienā un tanī pašā laikā no divām pusēm ielauzās toreiz tik klusajā Latvijā sociālisma idejas — no Vācijas sociāldemokrātijas puses caur Pliekšāna-Raiņa ceļojumu uz ārzemēm un no Krievijas legālā marksisma puses caur Krievijas un Tērbatas augstskolu studentiem. Tā bija tā saucamā Jaunā strāva, savā pamatā inteliģences kustība, literāriska strāva. Jo drīz gan viņa sāk saistīties ar strādniekiem, ar tiem Liepājas strādnieku pulciņiem, kas uz savu roku jau bija nodibinājušies, un ar to Rīgas strādnieku daļu, kas bija grupēta dažādās biedrībās un savos jautājumu vakaros sniedza ļoti izdevīgu materiālu mutiskai propagandai. Jo drīz notiek zināma nošķirošanās: no legālā marksisma ekonomiskā virziena nodalās skaidri politiska grupa, kas apzinīgi pāriet nelegālā darbībā. Kā vienu, tā otru pārtrauc 1897. g. aresti, un to, kas palika vēl pāri pēc tiem, noslauka 1899. g. Rīgas strādnieku slaktiņš. Visi tie inteliģenti: Pliekšāni, Jansoni, Rozīni, Rolavi, Vesmaņi, Stučkas utt., no vienas [puses], un strādnieki: Driegas, Ozoli, Bundžas, Ozoliņi utt., no otras, bija apcietināti un izkaisīti pa Krieviju un pārējo pasauli. Un atkal pār Latviju valdīja miegains klusums. No jauna uzvilka Latvijas sīkpilsonis savu naktsmici galvā un iesnaudās ...

Jau 1898. gadā Latvijā parādījās jauna veida latviska literatūra: *nelegāla*. Tie bija pirmie sociāldemokrātisku rakstu numuri iz ārzemēm. No 1897. gadā iekritušajiem emigranti b. Bundža izglābās uz Ameriku un tur iesāka pirmo ārzemju sociāldemokrātisko periodisko izdevumu — mēnešrakstu «Auseklis». Bet tas izplatījās visvairāk Amerikas latviešu starpā un uz Latviju nonāca tikai dažos eksemplāros vēstulēs. Kārtēji ārzemju literatūra sāka iznākt vispirms Anglijā — 1899. g. decembrī — «Latviešu Strād-

nieks», Vakareiropas latviešu sociāldemokrātu savienības apgādībā. Jo drīz izcēlās nesaprašanās jaunajā savienībā. Un 1900. g. *oktobrī sāka iznākt Fr. Rozīņa noteiktā vadībā* Londonā mēnešraksts «*Sociāldemokrāts*» un «*Sociāldemokrāta bibliotēka*». Ne vien tas apstāklis, ka izdevumi bija redīgēti noteiktā marksisma virzienā, bet vēl jo vairāk tas, ka šie izdevumi tika organizētā kārtā un daudzumā nogādāti Latvijā, padara šo apgādību par lielu organizatorisku spēku un par vienu no Latvijas Sociāldemokrātijas pamatakmēņa līcējiem.

Tā, zināms, nav nejaušība, ka tanī pašā laikā Latvijā dzīvi sāk rasties nelegāli strādnieku pulciņi. Un tāpat tā nebija arī nejaušība, ka nelegālie strādnieku pulciņi tik ātri atrada sakarus ar ārzemju strādnieku literatūras apgādību un jo drīz saplūda vienā vienīgā latviešu un vēlāk Latvijas sociāldemokrātijā. Mēs jau redzējām, ka vēsture Latvijas proletariātu bija nostādījusi sevišķi izdevīgos apstākjos.

Es nekavēšos pie nepatīkamajiem strīdiem, kas izcēlās to pašu domstarpību dēļ, kuras radīja plaisu Vakareiropas Savienībā. Tie tagad sen pārdzīvoti — nav vairs interesanti. 1902. g. aprīlī jau mēs redzam apvienojamies Rīgas, Liepājas, Ventspils un Talsu biedrus Baltijas latviešu sociāldemokrātiskā strādnieku organizācijā, kas ieceļ ārzemju «Sociāldemokrātu» (no 7. nr. sākot) par savu centrālorgānu. Tai pretim gan Jelgavā nodibinājās atsevišķa Latviešu sociāldemokrātu grupa Kurzemē. Gan jau uz ziemassvētkiem 1902. gadā izdodas izlaist kopēju uzsaukumu, tomēr vienošanās vēl nebija panākama.

1903. g. vasarā sasauktā konference arī vēl nepanāk apvienošanos. Bet organizācija aug, un masas dzen uz viesību. 1903. g. augustā notiek pirmā atklātā strādnieku uzstāšanās pie vokzāles¹ Rīgā, pavadot izsūtītos biedrus. Sākas strādnieku masu sapulces (Bieriņu mežā pie Rīgas, apmēram 500 dalibnieku). Grandioza demonstrācija Pleskodāles kapos. Un 1904. g. pavasarī iznāk pirmais «*Cīņas*» numurs, vispirms kā Baltijas organizācijas orgāns, bet jo drīz un uz ilgiem laikiem kā visas Latvijas sociāldemokrātijas vienotāja un vadītāja.

Reizē ar revolūcijas tuvošanos turpinās arī strādnieku

¹ — stacijas. Red.

organizēšanās un apvienošanās darbs. 1904. g. jūnijā Rīgā, saprotams, nelegāli, sanāk Latviešu sociāldemokrātiskās strādnieku partijas dibināšanas kongress, kurā piedalās 3 Rīgas, 2 Kurzemes grupas, 2 Liepājas, 2 Talsu un 2 Ventspils delegāti un bez tam daži viesi. Tādi ir likts pamats Latviešu sociāldemokrātiskajai strādnieku partijai, kurai lemts spēlēt tik lielu lomu ne vien Latvijas, bet arī visas Krievijas vēsturē.

Nākošie 16 mēneši ir jaunās partijas spējas augšanas un uzvaras gājiena laikmets. Jau partijas biedru skaits pieaudzis ap 4000 un gada laikā proklamāciju izdots 200 000 eksemplāru.

Jau augustā 1904. gadā Latviešu s.-d. partija varēja piedalīties ar īpašu delegāciju Amsterdamas starptautiskā kongresā. Streiki nāca viens pēc otra. Tas bija japānu karš, kurš dzina Krieviju pretim krīzei un līdz ar to revolūcijai. Latviešu partija stāvēja kara pretinieku pirmajās rindās. Un, kad Krievijā 1904. g. rudenī iesākās Svjato-polka-Mirska liberālisma pavasarīs, latviešu sociāldemokrāts nostājās noteikti revolucionārās pozīcijās, no kurām viņu nespēja nobidīt arī vēlāk nedz Buligina domes solijumi, nedz pat 17. oktobra manifests.

Toreiz nebija vajadzīgs pielikt klāt nosaukumu: revolucionārā sociāldemokrātija, jo citādas sociāldemokrātijas latviešu starpā nebija. Un, tāpat kā šīnī laikmetā, par demokrātiem runājot, ikviens zināja, ka tas zīmējas uz Arvedu Bergu, tāpat, runājot par latviešu menševikiem, ikviens saprata zināmu personu (vai labākajā gadījumā zināmas personas).

9. janvāra slaktiņš Pēterpilī, kas tik daudziem vispirms atklāja acis uz strādnieku kustību Krievijā kā revolucionāru faktu, Latvijā atrada jau gatavu lauku. Jau no augusta 1904. gadā Rīgā pastāvēja iz latviešu sociāldemokrātiem un ebreju Bunda apvienota Federatīva komiteja (slavenā FK). Tikko pienāca Rīgā noteiktas ziņas par negaidīto Pēterpils strādnieku 9. janvāra asinsizliešanu, kad 12. janvārī jau Rīgā un pēc tam Liepājā, Jelgavā, Ventspilī izcēlās ģenerālstreiks, vēl nerēdzēts Krievijā. 12. janvārī uz ielām bija demonstrācijas ar 40 000 dalībniekiem. Un, neraugot uz 13. janvāra slaktiņu pie Rīgas dzelzstilta (50 cilvēku uz vietas [nošauti] un 100 ievainotu), ģenerālstreiks turpinājās nepārtraukti visu nedēļu un, varētu sa- cīt, ar nelieliem pārtraukumiem pa visu Latviju — līdz

pašam 1905. gada galam. Pēc politiskā streika nāca saimnieciskais (8 stundas darba un 1 rbl. minimālalgas dienā). Un tad nāca Maija demonstrācijas, lauku streiki, un tad atkal pilsētu atsevišķi un pilsētu un lauku kopēji streiki. Visi tie organizēti zem latviešu sociāldemokrātijas idejiskās un organizatoriskās vadības.

Tā bija Krievijā un ne vien Krievijā vēl nepiedzīvota organizācija. Kad 1905. g. jūnijā sanāca atkal Rīgā nelegālais II partijas kongress, «Cīņai» jau bija 15 numuri (4 — 10 000 eksemplāros), proklamāciju eksemplāru jau skaitīja miljonu. «Sociāldemokrātam» 30 numuru. Biedru skaits pie 10 000, arestētu vien pāri par 100. Un tūliņ pēc kongresa nāca demonstrācijas streiks 13. janvāra slaktiņa pusgada piemiņai, pēc kam atkal saimnieciski streiki pretim fabrikantu patvaļīgai atvieglinājumu atcelšanai. Ja janvāris bija nepieredzēts pilsētu streiku ziņā, tad jūlijā tikpat slavens lauku strādnieku streiku ziņā: Jelgavas, Dobeles un Bauskas aprīņķos vien streikoja pie 30 000. Un te jau tūliņ parādījās šo streiku īstais raksturs — revolūcija, jo ar tiem blakus gāja demonstrācijas, pagastvalžu oficiālo sarakstu, baznīcu un citu arhīvu izsišana un sadedzināšana utt. Raksturīgs še vienīgi tas, ka šoreiz šķiru cīņa uz laukiem vēl gāja tikai starp muižniekiem vienā pusē un saimniekiem un kalpiem otrā. Un pat algas pa-augstinājumos saimnieki neparedzēja to revolūcijas hidru, kas tagad to pašu saimnieku dzen aizkrāsnē jeb kontrrevolucionāru rindās.

17. oktobra revolūcija bija lielās 1905. g. cīņas apoteoze (beigu aina). Tanī Latviešu sociāldemokrātiskā partija sasniedza savu augstāko attīstības pakāpi. *Viņa bija vienīgā reālā vara Latvijā* kā pilsētās, tā uz laukiem. Un, kad nāca no Pēterpils ziņas par turienes strādnieku padomēm, tad Rīgā un vispār Latvijā to nebija vajadzīgs, jo te viņu lomu izpildīja Latviešu sociāldemokrātiskā strādnieku partija ar viņas vadībā stāvošajām pagastu rīcības komitejām uz laukiem un vareno FK Rīgā.

Saprotams, ka tā nebija viegla cīņa. Septembrī cietumos sēdēja pie 1500 cilvēku! Un, kad 17. oktobra manifests no-nāca Rīgā (patiesībā tas jau bija lieks), tad mītiņos piedalījās jau 100 000 cilvēku un biedru pierakstījās Rīgā vien pie 40 000! Nu izbeidzās nelegālā «Cīņa», kura pēdējā laikā gan maz līdzinājās nelegālam izdevumam, jo tika drukāta legālajās tipogrāfijās, un sāka iznākt

sociāldemokrātiskās dienas avīzes — vispirms «Dienas Lapa» kā privātizdevums un tad «Pēterburgas Latvietis» kā partijas orgāns. Lielie kongresi — tautskolotāju (apmēram 1000 cilvēku), pagastu delegātu, t. i., zemnieku kongress (pie 900 cilvēku) utt. Visi šie kongresi norisinājās zem nenostīrītās Latviešu sociāldemokrātiskās strādnieku partijas vadības un pilnīga iespāida. Izlikās, ka vara ir pilnīgi sociāldemokrātijas rokās. Bet tas bija tikai uz neilgu laiku, jo vecā valsts vara patiesībā vēl nebija salauzta ne uz vietām, neba vēl centrā. Un cīņā ar šīs centrālās varas karaspēka aparātu revolūcija krita kā Latvijā, tā Maskavā un citur, bruņoto sacelšanos apspiežot. Vēl dažas dienas — un pār Latviju brāza soda ekspedīciju auka, kas postīja un dragāja brīvo Latviju un tās strādnieku tautu. Simtiem biedru gula zem velēnām, tūkstoši izklīda pa plašo Krieviju un visu pasauli gan kā spaidu kārtā izsūtīti, gan kā bēgļi emigrantti. No pirmā jeb varonīgā laikmeta biedriem palika uz vietām gandrīz tikai «pelēkās» masas. Pati sociāldemokrātija Latvijā no jauna ielīda apakšzemē. Bet viņas iespāids valdīja vēl ilgi Latvijā, un, kad 1917. gadā revolūcija no jauna pacēlās no Pēterpils puses, arī Latvijas gan izkaistītie spēki no jauna bija uz vietām.

1906. g. reakcija atnesa vienu svarīgu faktu, tā apvienoja Stokholmas kongresā Krievijas partijas vienotā Krievijas Sociāldemokrātiskā strādnieku partijā. Latviešu sociāldemokrātija nekad nav bijusi nacionālistiska. Viņas uzskati tautības jautājumā, jau no jaunstrāvnieku laikmeta sākot, bija noteikti antinacionālistiski. Bet viņa ar savu priekšzīmīgo organizāciju nolūkojās ar neuzticību uz Krievijas maz organizētiem biedriem. Viņa bija ar mieru iet jau sen vienu ceļu ar toreiz revolucionāro Bundu, un šī kopā iešana iznīcināja antisemitismu, ar kuru jācīnās gandrīz visām sociāldemokrātijām bērnības laikmetā. Pat tik lielā mērā, ka 1905. gadā pēc 17. oktobra mēģināto ebreju pogromu¹ noslāpēja latviešu strādnieki, blakus ebrejiem, netaupīdami dzīvības.

Tagad, kad arī Krievijā kopš 1905. g. strādnieku šķira uzstājās uz skatuves kā dzīva vara un ne vairs tikai kā literārisks jēdziens, krita pēdējais šķērslis apvienībai, un 1906. g. vasarā — nelegālā kongresā — Latviešu sociāldemokrātiskā strādnieku partija kā Latvijas Sociāldemokrā-

¹ — grautiņu. *Red.*

tija ieplūda Krievijas Sociāldemokrātiskajā strādnieku partijā uz visiem laikiem.

Nākošie gadi bija grūti pārbaudišanas gadi priekš Latvijas Sociāldemokrātijas. No sākuma tā stingri noturējās savā kreisi revolucionārā virzienā gan savā legālajā, gan arī nelegālajā uzstāšanā. Bet viņai bija grūta ciņa — pret sīkpilsoniski anarhistiskiem, no vienas, un ne mazāk sīkpilsoniskiem meņševistiski oportūnistiskiem centieniem, no otras puses. Anarhisms pamazām izvīrta provokatoriski bandītiskā formā. Oportūnisms turpretim vilka uz legalitāti par katru cenu. Un visai interesanti ir tas, ka mēs te atkal atrodam tos pašus vecās Kurzemes grupas intelīgentiskos elementus. Un starp viņiem vienu otru no bijušiem ultraradikāļajiem (anarhistiskajiem) elementiem. No KO uz OK, kā es to dažreiz formulēju: no Kaujas organizācijas uz meņševistisko Organizācijas komiteju.

Bija laiks, kad pēc 1907. gada pat vadība ieslīdēja vairāk un vairāk mērenības gaitā. Likās, ka no vecās, slaveinās revolucionārās Latvijas Sociāldemokrātijas būtu atlicis tikai nosaukums...

Tad revolucionārais virziens sāk atdzīvoties. Līdz ar revolucionāro spēku piebriešanu Krievijā paceļ galvu arī vecais revolucionārais virziens Latvijas Sociāldemokrātijā. 1914. gadā tas galīgi nēm pārsvaru, un vēl iepriekš pasaules kara izcelšanās Latvijas Sociāldemokrātijas vadība iekļūst no jauna boļševiku rokās. 1914. g. vasarā, reizē ar starptautisko kongresu, vajag notikt Krievijas Sociāldemokrātiskās strādnieku partijas (boļševiku) kongressam, un, nelūkojot uz vidusvīru protestiem pret Latvijas Sociāldemokrātijas saskaldišanu, Latvijas Sociāldemokrātija nolejī piedalīties šīnī kongresā, pārtraucot vēl i labi neuzsāktos sakarus ar OK. Izcēlās karš, kongress ne-notika, bet notika gan apvienošanās starp Latvijas Sociāldemokrātiju un Krievijas boļševikiem.

Karš pirmā kārtā atnesa lielu jucekli latviešu galvās. Atmodās šovinisms pret vācietību, ko domāja jau pārdzīvotu. Atmiņas par pārdzīvotiem verdzības un klausības laikmetiem apvienojās ar fantastiskām tieksmēm pēc vācietības lomas ieņemšanas. Saprotams, tikai buržuāzijas galvās. Tomēr pirmais moments spēlēja lielu lomu arī strādnieku masās. Vācietis — lielkungs un vācietis — imperiālists! Vai tie nav viens un tas pats vācietis, kas nu reiz galīgi jāsdragā?

Tomēr tas jāsaka latviešu strādniecībai par godu, ka tā tikai nelielā skaitā padevās šādām maldu ugunīm. Latvijas Sociāldemokrātija, no pirmā laika sākot, asi uzstājās pret karu. Viņa gaiši un skaidri izteica, ka *karš atnesīs revolūciju* un uz to jāgatavojas visiem spēkiem. Viņa šīnī ziņā bija vienis prātis ar revolucionāro boļševiku partiju, no kurās arī gan viens otrs atslīdēja patriotismā, šīnī tipiskajā inteliģences slimībā. Bet uzņāca Kurzemes ienemšana un Latvijas fabriku, gribētos teikt, Latvijas Sociāldemokrātijas evakuēšana uz Krievijas pilsētām un uz frontēm. Uz vietām palika visai maz strādniecības elementu. Jāpiezīmē, ka saimnieku un saimniekdēlu elements Latvijas Sociāldemokrātijā bija galīgi pārdzīvots kopš 1905. g.

Kad Pēterpilī izcēlās revolūcija, man pa galvu maldījās domas, vai tikai Latvijā būs vairs revolucionāri elementi pāri, kas lai pieslietos Krievijas revolūcijai, un vai tā neizrādīsies par kontrrevolūcijas perēkli. Un pirmās ziņas no turienes skanēja, it kā Latvijas saimnieki kopā ar kapitālistiem taisītos galīgi te nodibināt turīgo elementu Leiputriju, tas ir — «cenza republiku»¹. Bet tad vienā labā naktī vējš atnesa jaunas vēstis. Rīga atradās strādnieku deputātu varā, kas ne vien sastāvēja lielā vairumā iz Latvijas s.-d., bet jo drīz savu orgānu apvienoja ar Rīgā pārcelto «Cīņu» kā partijas orgānu. Strēlnieku pulki atmeta pirmo pulku nacionālistiskās krāsas un stājās zem sarkanā karoga. Un, kamēr vēl pa Pēterpili un pārējo Krieviju gāja debates un cīņas starp mazpilsonisko meņševismu un esejiem, Latvijā jau uzvarēja boļševistiskais komunisms. To gribēja noslīcināt, atdodot vāciešiem Rīgu un Daugavu, bet tas atvilkās un koncentrējās ap Valku. Vāciešu imperiālisms ieplūda Latvijā, un no turienes izdzītīe Latvijas Sociāldemokrātijas pulki izdalījās pa plašo Krieviju kā uzticamākie un uzticīgākie komunisma sargpulki.

Jau agrāk no Rīgas evakuētie latviešu strādnieku pulki Krievijā — gan Pēterpilī, Maskavā, Harkovā, gan vistālākajos Sibīrijas apgabalos — sastādīja Krievijas sociāldemokrātijas (kā viņu latviešu grupas) labākos spēkus. Pēc Oktobra revolūcijas viņi visur stāvēja pirmajās rindās. Uz visām frontēm latviešu sarkanie pulki stājās pretim visas pasaules imperiālistu pulkiem.

¹ Republiku, kurā pie varas būtu kapitālisti un vēlētāju ienākumi atbilstu noteiktam mantas cenzam. *Red.*

No Rīgas līdz Vladivostokai ir plūdušas latviešu strādnieku asinis. Viņus ir mēģinājuši kūdīt, ka viņi lejot asinis svešā zemē. Bet vairāk kā simt gadus vecais proleta-rizācijas process un vairāk kā 25 gadus ilgā marksisma skola atsargā latviešu komunistu, agrāk Latvijas Sociālde-mokrātijas, pulkus no jel mazākajām šaubām. Jo viņi zina, ka, kur viņi arī neaizstāvētu komunisma karogu, viņi aizstāv visas pasaules strādnieku šķiras, t. i., visas cilvēces nākotni un līdz ar to arī savu «brīvo Latviju brīvajā Krie-vijā» jeb, kā viņi to izteica: *Latvijas Sociālistisko Padomju Republiku — Krievijas Sociālistiskajā Federatīvā Padomju Republikā kā nelielu daļiņu no Vispasaules sociālistisko padomju republiku apvienības.*

P. Stučka

Strādnieku kalendārs 1919. gadam, Maskavā, 1918, 46.—54. lpp.; Sarkanais kalendārs 1919. gadam, Jelgavā, 1919, Latvijas Komunistis-kās partijas Jelgavas organizācijas izdevums, 29.—35. lpp.; «Jelgavas Komunists», 3., 4. un 5. nr., 1919. g. 6., 7. un 8. februāri

*Iespiests pēc
«Strādnieku kalendāra»
teksta*

REFERĀTS PAR LATVIJAS JAUTĀJUMU

LATVIEŠU PADOMJU PULKU KOMUNISTISKO FRAKCIJU II KONFERENCE 1918. GADA 15. NOVEMBRI

Protokolisks pieraksts

Latvijai pastāvīgi ir un tiek solītas no visām pusēm daždažādas brīvības. Šo solīto brīvību ir tik daudz, ka viņas ne visai viegli būs saskaitīt. Bet patiesā brīvība, uz kuru var cerēt Latvijas proletariāts, būs tā, kuru viņš nems pats savām rokām. Mēs stāvam par pašnoteikšanos, bet ne par birģelisko pašnoteikšanos. Tā nav pašnoteikšanās, ja vācu baroni salasās un izšķir Baltijas likteni.

Latvijas darba tauta ir cieši saistīta ar Krievijas proletariātu. Sākot jau no 1905. gada, Latvijas strādniecība kopā ar saviem Krievijas biedriem ir cīnījusies roku rokā. To jūs redzējāt arī tad, kad Latviju ieņēma vācu imperiālisti, tad tur bija tikai zeme, bet pati tauta pārnāca savā vairākumā uz Krieviju. Kad Vācijas revolūcija noies tiktāl, ciktāl pašlaik to ir novēdis Krievijas proletariāts, tad, bez šaubām, nebūs vairs starpības starp Vāciju un Krieviju. Pašlaik joti var būt, ka vienai daļai no mums būs jāiet uz Latviju, bet reizē ar to mums nav arī jāpiemirst tas, ka mēs Krievijā ieņemam atbildīgus posteņus un visiem mums aiziet uz Latvijas fronti nebūs iespējams. Mums nav jāpiemirst arī tas, ka Krievijā stāvoklis ir nopietns un daudz sarežģītāks, jo šeit nav vēl saimniecība tā nokristalizējusies šķirās, kā tas ir Latvijā. Pašlaik arī Latvijas stāvoklis sarežģās, jo joti var būt, ka mēs dabūsim Latvijā cīnīties ar angļu-franču-amerikānu desantu, bet reizē ar to mēs neaizmirstam, ka pašlaik mēs vairs nestāvam vieni, kaut arī vēl ne tik stipri, ne tik noteikti, kā tas bija pagājušā gada oktobrī Krievijā, tagad tomēr proletāriskās vispasaules revolūcijas grāvieni sāk atbalsoties gandrīz visās Eiropas valstīs.

«Krievijas Cīņa», 204. nr.,
1918. g. 26. novembri

Iespiests pēc avīzes teksta

TĒZES LATVIJAS JAUTĀJUMĀ

P. STUĀRĀS IESNIEGTAS UN VIENBALSĪGI PIENEMTAS
LATVIEŠU PADOMJU PULKU KOMUNISTISKO FRAKCIJU
II KONFERENĀCE 1918. GADA 15. NOVEMBRI

Ievērojot to, ka:

- 1) latvju strēlnieki kā Latvijas proletariāta apbrūnotā daļa turas pie tās pašas *Trešās Internacionāles principiem* [tāpat kā] pārējais Latvijas apzinīgais proletariāts;
- 2) ka, būdami internacionālisti, viņi arī Latvijas kā savas dzimtenes likteni cer izšķirt vienīgi uz *internacionālās proletāriskās pašnoteikšanās pamatiem*;
- 3) atmezdami Latvijas valsts patstāvības lozunu kā kaitīgu ilūziju, neizpildāmu, kamēr tā stāv viena vai otra imperiālisma atkarībā, un nevajadzīgu, tiklīdz imperiālisma starptautiskā vara kritusi, viņi joprojām cīnās par brīvu Krieviju, labi apzinādamies, ka viņi caur šo cīņu arī visveiksmīgāk cīnās par brīvu Latviju, jo *Latvija ar Krieviju ir uz ciešāko saistītu* ne vien caur saimnieciskiem apstākļiem, bet arī caur vairāk kā gadu desmitu velkošos kopējo revolucionāro cīņu;
- 4) ka latvju strēlnieki saprot Krievijas un Latvijas brīvību kā *Latvijas Padomju Republikas* jeb *Latvijas komūnas* pievienošanu Krievijas Sociālistiskai Federatīvai Padomju Republikai kā Eiropas un vispasaules sociālistisko republiku apvienības priekštecei;
- 5) ka, tikai Krievijas Padomju Republikai pastāvot un jo dienas jo vairāk nostiprinoties un nodrošinoties, ir iespējama Latvijas galīgā atsvabināšana un pat visas Eiropas sociālistiskā revolūcija;
- 6) ka revolūcijas pirmie soļi Vācijā, Austrijā utt. ies pa to pašu *padomju republiku ceļu*; [tas] ir gaišākais pierādījums tam, ka latvju strēlnieki ir pareizi sapratuši savus internacionālos uzdevumus, cīnidamies joprojām uzticīgi Krievijas Sociālistiskās Federatīvās Padomju Republikas Sarkanās Armijas rindās, cik viņiem arī prāts nenestos uz to — nākt palīgā saviem brāļiem un māsām dzimtenē;

7) ka visas baumas par latviešu strēlnieku gaidāmo vai jau notikušo atšķiršanos no Krievijas Sarkanās Armijas ir uzpirkto angļu-franču-amerikāņu imperiālistu dienderu ļaunprātīgi izplatītas un pilnīgi no gaisa grābtas, —

Latvju strēlnieku padomju pulku komunistisko frakciju 2. konference nolemj:

1) Latvijas jautājumā joprojām pieturēties pie internacionāli proletāriskās pašnoteikšanās lozunga cieši uz 3. Internacionālēs pamatiem;

2) šo proletārisko pašnoteikšanos joprojām saprast kā Latvijas Sociālistiskās Padomju Republikas jeb komūnas nodibināšanu Krievijas Sociālistiskās Federatīvās Padomju Republikas vai Viseiropas sociālistisko republiku apvienības sastāvā;

3) ar īgnumu atraidot visas angļu-amerikāņu imperiālistu¹ ļaunprātīgās baumas par to, ka latvju strēlnieki to-pot neuzticīgi Krievijas Sociālistiskai Federatīvai Padomju Republikai, līdz beidzamai iespējamībai cīnīties par Krievijas un tam līdzī arī par Latvijas Padomju Republiku, kur viņiem to arī neuzticētu kopējā, plānveidīgā pilsoņu kara vadība.

«*Krievijas Cīņa*», 204. nr.,
1918. g. 26. novembrī

*Iespieštas pēc avīzes teksta,
kas salidzināts ar rokrakstu*

¹ Pirmpublicējumā izlaisti vārdi «angļu-amerikāņu imperiālistu». Red.

REFERĀTS PAR LATVIJAS JAUTĀJUMU

KK(b)P MASKAVAS PILSĒTAS RAJONA LATVIEŠU SEKCIJAS
PILNĀ BIEDRU SAPULCE 1918. GADA 19. NOVEMBRI

Protokolisks pieraksts

Pašlaik mēs redzam, ka revolūcijas viļņi pārņem veselu rindu mazās valstiņas, kā to lasām šovakara avīzēs. Kādēļ vēl nav šadas ziņas no Latvijas? Tas nebūt nenozīmē, ka tur revolūcijas nebūs. Pilnīgi brīvi no nacionālisma sajūsmas, mēs tomēr varam droši teikt, ka tur revolūcijai jānotiek visdrīzākā laikā. Mēs varbūt gribētu būt tur pēc iespējas ātrāk, mēs taisām sev pārmetumus par to, ka mēs atrodamies te un tur, Latvijā, varbūt bez mums revolūcija tiek salauzta. Tomēr kā komunisti mēs savu darbību būvējam uz zinātnisku slēdzienu pamata iznestas pārliecības, no kura mums katrā atsevišķā gadījumā jāliekas vadīties.

Pirmais, ar ko mums jābūt skaidrībā, ir jautājums par Latvijas pašnoteikšanos. Mazo tautiņu jautājums ir visai vecs. Francū revolūcija ienesa jēdzienu par tautisku valsti. Viss 19. gs. pagāja cīņās par nacionālo valstu nodibināšanu, līdz beidzot atlika tikai divas lielas nacionālo valstu apvienības — angļu un vācu. Daudzi latviešu «mark-sisti» tagad aizraujas no tam, ka Vilsons sola Latvijai patstāvību. Mēs zinām, ka tīkmēr, kamēr pastāvēs kapitālisms un imperiālistiskas lielvalstis, nekāda mazo tautiņu patstāvība nav iedomājama. Sociālisma laikmetā šāda patstāvība nebūs vajadzīga, jo tad visas valstis apvienosies kopējā, brālīgā saimē. Agrāk mēs sapratām pašnoteikšanos kā visas tautas nobalsošanu un pirmā vietā stādījām vispārējas vēlēšanu tiesības. Revolūcija mums mācīja, ka vispārējas vēlēšanu tiesības ir nevajadzīga un pat kaitīga ilūzija tāni laikā, kad notiek atklāts šķiru karš. Tagad mēs varam atzīt tikai proletārisku pašnoteikšanos, t. i., nobalsošanu caur proletariātu. Proletariāts savus jautājumus var izšķirt tikai internacionālistiski, un šāda internacionāli proletāriska jautājuma izšķiršana var būt tikai starptautiskā padomju republikā.

Ja mums tagad, pārejas laikmetā, būtu jāizšķiras, kur pievienoties, pie Vācijas vai Krievijas, tad mums visādā ziņā būtu jāizšķiras par Krieviju. Latvija kā ceļš, pa kuru Krievijai jāuztur sava satiksme ar Vakareiropu, ir saimnieciskā ziņā visciešākām saitēm saistīta ar to. Tās nebūs tās saites, kādas saistīja Krievijas un Latvijas buržuāziju, — mūs saista arī tā revolucionārā cīņa, kādu jau no 1905. g. kopīgi plecu pie pleca ved Krievijas un Latvijas proletariāts.

Runājot par Latvijas atsvabināšanu, rodas jautājums, vai mums visiem nebūtu jāceļas un jāiet turp, lai to vestu galā. Tas būtu nepareizi un nepraktiski. Cīnīdamies par sociālismu tajā vietā, kur mēs pašlaik atrodamies, mēs tanī pašā laikā cīnāmies arī par brīvu Latviju un brīvu cilvēci. Ja Krievijā pastāvēs Padomju republika, tad mēs varam būt droši, ka arī Latvija tiks atsvabināta.

Latvija patlaban ir pataisīta par gruvešu kaudzi, tā ka tur pat nav gandrīz ko socializēt. Bet taisni tas nozīmē, ka mums uz šiem gruvešiem jau tūliņ no paša sākuma jāceļ jauna dzīve uz sociālistiskiem pamatiem. Nevar pieļaist, lai tur kapitālisms vispirms uzceltu savu valstību, un tad ļemt to visu pārveidot. Sociālisms nav paņemams un kābatā iebāžams, tur jānoiet garš un grūts attīstības ceļš. Un Latvijas proletariāts te varēs pierādīt savas jaunradišanas spējas. Mēs varbūt nodibināsim priekšzīmīgu darba komūnu, kurā varēs mācīties tiklab Krievijas, kā arī Vakareiropas proletariāts.

* * *

Biedrs Stučka savā galavārdā aizrāda, ka komunisti katru jautājumu izšķir no starptautiskā stāvokļa un kolktīvi. Mēs visu laiku redzam, ka tā taktika, kāda līdz šim ieturēta visā revolūcijas gaitā, izrādījusies par pareizu. Mēs varam viņas vadību arī uz priekšu droši uzticēt tiem biedriem, kuri šinī ziņā pierādījuši vislielāko saprašanu.

«*Krievijas Cīna*», 203. nr.,
1918. g. 24. novembris

Iespiepts pēc avīzes teksta

Nacionālisms ir slimība, kura, kaut reizi pamatīgi pār-
dzīvota, bieži atgriežas no jauna, kaut arī vieglākā veidā.
Un viņas ļaunākā īpatnība, ka viņa var aptumšot kaut
skaidrāko galvu.

Mēs to pieredzam arī patlaban. Labi internacionālisti
komunisti zaudē savu skaidro galvu, tiklīdz tie iekrīt no
jauna nacionālisma influencē. Un tad arī pārmet mums
visiem un katram, kādēļ mēs nesteidzamies visi sacelties
spārnos un atsvabināt Latviju. Kādēļ ne vismaz visus
strēlnieku pulkus! Un kādēļ mēs vēl runājam par pieslie-
šanos Krievijas Padomju republikai, kad jau Eiropā ceļas
revolūcija un gaidāma visas Eiropas padomju republiku ap-
vienība?

Gribot negribot jāpakavējas pie veciem jautājumiem,
kā, piemēram, pie tautu *pašnoteikšanās*. Mēs esam pārdzī-
vojuši tā saucamo demokrātisko pašnoteikšanos (referen-
dumu jeb tautas nobalsošanu) un izteicamies par *proletā-
risku* pašnoteikšanos. Un pie tam ne vienkārši proletā-
risku, bet *internacionāli proletārisku*, jo mēs stāvam uz
III Internacionālēs lozunga pamatiem un tādēļ sakām, ka
ikvienas tautas proletariātam nav jāšķir tādi jautājumi at-
sevišķi (separāti), bet kopēji un saziņā ar pārējo Interna-
cionāli.

Šīnī jautājumā principiālu domstarpību mums nav. Bet,
ja tā, tad taču mums jāatmin, ka arī tā fronte, kurā mums
jākoncentrē savi spēki, jānoteic plānveidigi no internaci-
onālās vadības. Un, ja tā atzīst, ka šimbrīzam dienvidu vai
austrumu fronte svarīgāka, tad tam mierīgi jāpadodas un
jācīnās ar visiem spēkiem tur, kur tas uzdots. Jo jāatminas
labi, ka Latvijas kā padomju republikas brīvība galu galā
tiks izšķirta ar ieročiem kādā no Krievijas frontēm un ne
Rīgā vai Liepājā. Jo, ja kristu Padomju valdība Maskavā,
tad Baltijas jūrā tiktu iedzīta arī Latvijas Padomju Repub-
lika. Un otrādi, ja uzvarēs galīgi, un jo spožāk, jo labāk,

Krievijas Padomju Republika, tad viens rokas mājiens noslaucīs jebkuru pretestību Padomju valdībai Latvijā.

Tas ir vienkāršs stratēģijas jautājums, vai nav laiks pienācis tagad pat mesties uz Latviju un sniegt roku turiennes revolucionārajiem brāļiem uz tūlītēju atsvabināšanu. Vai jau laiks pienācis, t. i., vai jau vācu karapulki pietiekoši sabrukuši jeb revolucionēti? Un vai jau nav laiks pārgājis, t. i., vai jau angli neaizsteigies priekšā ar savu desantu. Jeb beigās, cik un kādi spēki patlaban brīvi? Visi šie jautājumi ir jāaapspriež un top pienācīgās vietās apspriesti. Un vajadzīgie soļi tiks sperti un mājieni doti, tīklīdz tas būs iespējams. Tur mums atliek pāri tikai darīt savas piezīmes, savas ierunas, bet ne vienkārši šķirt un tūliņ darīt. Jāpatur skaidra galva, un — flintes gatavībā.

Viens jo greizs uzskats ir, kā jau minēju, tas, ka tagad ar Vācijas revolūcijas sākumu atkritis jebkuras *orientācijas* jautājums. Tas ir pārpratums! Vēl mēs nedzīvojam sociālisma sabiedrībā, bet tikai padomju pagaidu valstī ar proletariāta diktatūru, tas ir, ciešu varu pilsoņu kara izvešanai. Un tādā diktatūras valstī vajag ciešas apvienības un nevis kaut kādas mīkstčaulainas separātvalstīņas. Šinī cīņā uz dzīvību un nāvi pret vispasaules imperiālismu un buržuāziju mazajām valstiņām jo ciešāk jāsastās ar līdzīgām padomju republikām. Un nerunājot jau par to, ka Vācijas revolucionārā valdība vēl nebūt nav komunistiska padomju republika. Latvijai ir vairāk nekā viens iemesls pat sociālistiskajā sabiedrībā, kad nebūs vairs valsts kā spaidu organizācijas, justies tuvāk pie Krievijas padomēm nekā pie Vācijas. Jo Latvija ir saimnieciski uz ciešāko saistīta ar Krieviju, kurai viņa ir logs jeb durvis uz rietumu jūrām un kura pati no Krievijas saņem galvenos dabas vai pusapstrādātus produktus. Tas negroziņies pilnīgi arī pēc sociālisma ievešanas, bet līdz tam ir no vislielākā svara. Bet bez tam Latvijas proletariāts jau kopš 1905. g. cīņā ir uz ciešāko saistījies ar Krievijas proletariātu un būs vēl joprojām saistīts jau to daudzo tūkstošu Latvijas dēlu un meitu personās, kas galīgi paliks aiz viena vai otra iemesla ārpus Latvijas. Ja mēs runājam par brīvu Latviju, tad mēs to joprojām saprotam kā padomju republiku, kā *Latvijas darba komūnu* Krievijas Sociālistiskajā Federatīvajā Padomju Republikā un vēlāk līdz ar to Eiropas vai pat vispasaules padomju republiku apvienības sastāvā.

Bet, kamēr mēs vēl spriedisim par orientāciju, mums jau varbūt būs aizsteigušies priekšā mūsu tautiskie nodevēji ar kādu *patstāvības* projektu. Kas gan var būt vairāk radikāls kā pilnīga Latvijas *patstāvība*? Ir mazliet dīvaini tikai tas, ka neviens, pat nelegāla partija nekad nebija uzstādījusi tik radikālu lozungu un ka to vispirms uzstādīja Rīgas pilsoņi tai cerībā — 1917. gada sākuma atmosfērā — no proletariāta pusiztīrītajā Latvijā ievest *patstāvīgu republiku ar mantas cenzu* vēlētājiem! Un, ja tagad kādi ar angļu-amerikānu zeltu (un pats Vilsons atzīst, ka viņš netaupīšot zeltu cīnā pret boļševikiem) jeb citādiem pierādījumiem pārliecināti sociālisti vai nesociālisti (tas nav no svara!) izkliegtu savu patstāvīgu valsti, tas būtu Vilsoniem labs iemesls «likumīgi iejaukties». Par mazas valstiņas — kā Latvijas patstāvību runāt ir smieklīgi, kamēr valda imperiālisms, un būs lieki runāt, kad imperiālisms būs kritis. Ja patlaban vēstures šķēres bez žēlastības sasmalcina Eiropas zemju karti, tad tas ir jaunākais saimnieciskās attīstības virziens. Vai nu neskaitāmi *daudz mazu, bezspēcīgu valstiņu viena liela imperiālisma verdzībā*, jeb *tikpat daudz padomju republiku vienā un ciešā sociālistiskā apvienībā*. Cita ceļa nav.

Patlaban nāk ziņas, ka vēl agrāk nekā Valkā nodibinājās Padome, Rīgā jau tiešām nodibinājusies Veinberga vadībā un ar Bavārijas prinča Leopolda svētību Latvijas Zemes padome. Tas skan drusku dīvaini. Vai tiešām Veinbergam iepaticies operas «Rigoletto» godīgā razbainieka Sparafučilo loma, kurš godīgi izpilda tā uzdevumu, kas par ziņāmu slepkavību kārtīgi iepriekš samaksājis? Jeb viņš reizē izrauj maksu i no Leopolda, i no Vilsona? Visādā ziņā, ja ne Veinberga un 20 citu spiega vīru¹ pagaidvaldība, tad kāda nekāda kreisā bloka koalīcija jo viegli dažūs Vilsona atestātu, kuru saplēst spēj vienīgi Krievijas Sociālistiskā Federatīvā Padomju Republika un viņas vadībā ejošā pasaules revolūcija.

Tātad mūsu uzdevumi pret Latviju ir skaidri un noteikti. Ja tu esi nolikts noteiktā vietā, no kurās tevi neatrod par iespējamu atsvabināt, tad tev jāpaliek tanī. Un tu vari būt pārliecināts, ka, tur cīnīdamies, tu reizē cīnies arī par brīvu Latviju. Tā mēs pierunājam vācu un austriešu

¹ Rakstā «Hetmaņa Ulmaņa «republika»» P. Stučka lūdz izlabot «spiega vīri» vietā «sniega vīri». Red.

apzinīgos zaldātus palikt un palīdzēt izvest cauri revolūciju okupācijas apgabalos. Un, ja citam no mums piekrit loma cīnīties un strādāt Latvijā, tad lai viņš atmin, ka arī tur viņš cīnās un stāv ne vien par Latviju, bet par visas Krievijas un vispasaules revolūciju. Divas lielas frontes top vilktas pāri par visu pasauli: proletariāts vienā un buržuāzija jeb imperiālisms otrā pusē. Šī frontes līnija ir savāda: tā aizrauj ikvienu pilsētu un ikvienu sādžu.

Mēs ejam droši uz priekšu. Vācijas revolūcija, kaut tā arī neiet tik ātriem soļiem, kā viens otrs gaida, ir fakts, kurš dod mums ciešāku pārliecību par vispasaules revolūcijas uzvaru. Un šīnī cīnā Latvija kā Padomju republika ar to jauno parauga kārtību, kādu uz turienes karalauka drupām cels apzinīgais Latvijas proletariāts, varētu būt daudzējādā zīņā par vadošu zvaigzni. Tas būtu jauns un svarīgs iemesls jo drīzāk atpestīt turienes biedrus no melno un pelēko baronu sloga. Un tas notiks! Jau atskan no turienes pirmie saucieni: «Lai dzīvo Latvijas Padomju Republika — Krievijas Sociālistiskā Federatīvā Padomju Republikā!»

P. Stučka

«Krievijas Cīņa», 203. nr.
1918. g. 24. novembrī

Iespēsts pēc avīzes teksta

Galīgi gāztas feodālās vācu varas atliekas. Un visos vējos izklīst pilsoniskās pagaidvaldības ziepju burbuļi. Nav vietas darba Latvijā citai kārtībai kā vienigi *verdzībai* vai *sociālistiskai brīvībai*. Un pēdējā, tagad beigās iekarota, var krist tikai pār latvju darba tautas līķiem.

Saprotams, ka ar to nav teikts, ka manifesta¹ pasludināšana jau nozīmētu galīgu sociālisma ievešanu. Padomju varas pasludināšana ir *tikai pilsoņu kara iesākums*. Un tikai uzvara pilsoņu karā nozīmē galīgu sociālisma uzvaru. Pasludinātajam manifestam jābūt tam karogam, ap kuru jāpulcējas visam tam, kas stāv strādnieku šķiras pusē. Nav vidusšķiru vairs un neitrālu elementu. Ir tikai divas nometnes: revolūcijas un pretrevolūcijas, strādniecības un pilsonības. Naidīgas uz dzīvību un nāvi un nekādiem līdzekļiem nesamierināmas. Nost tenkas par šķiru kopdarbību! Mēs cīnāmies par šķiru starpību iznīcināšanu.

Es atminos, ka 1917. g. revolūcijas iesākumā mūsu pilsoniskie republikāni vilināja ar Latvijas patstāvības projektiem: tā taču esot Latvijas strādnieku šķiras interesēs, jo viņa Latvijā esot taču attīstītāka nekā pārējā Krievijā un tādēļ drīzāk varot nonākt pie sociālisma. Labs ir! Starptautiskie apstākļi mūs noved patlaban tādā stāvoklī, ka mēs varam izpildīt šo pilsonisko republikānu vēlēšanos. *Mums ir Latvijas republika.*

Tikai ne pilsoniski demokrātiska, bet *sociālistiska padomju republika*. Ne uz darbaļaužu izmantošanu dibināta, bet darba tautas atsvabinātāju republika. Metiet krāsnīs savus ministru portfeļus iz «labākajām enģelišu magazīnām» un izmetiet no galvām reiz par visām reizēm sapņus

¹ Runa ir par Latvijas Padomju valdības manifestu, kas parakstīts 1918. gada 17. decembrī. Red.

uz pilsoniskās kārtības atpakaļgriešanos. Un lieciet kopēji roku pie jaunas darba svētnīcas celšanas pār kara drupām. Tad jūs būsiet pilntiesīgi līdzdarbinieki padomju darbā... Bet tanī brīdī, kad jūs mazticīgi vai viltīgi atgriezisiet savas acis, lai ilgodami lūkotos pēc imperiālistu eskadras dūmiem, jūs sasniegs Lata sievas liktenis teikā par Sodomu un Gomoru.

Cik vien tālu sniedzas atpakaļ ziņas par Latviju, viņas darba tauta ir dzīvojusi verdzības gaitā. Mums nav ne mazāko ziņu par latviešu komunistiskās bērnības laikmetu. Verdzība, klaušas — vācu, zviedru, poļu, krievu un beižgās paštautas kungu gaitās. Tāda ir 10 vārdos Latvijas darba tautas vēsture. Un šodien mēs metam uguns sārtā arī šo vēstures lappusi. Mēs velkam sarkanu strīpu starp pagātni un nākotni.

Šī sarkanā strīpa lai atdala pilsonisko veco pasauli no sociālistiskās jaunās. Demokrātiskās pilsoniskās brīvības vietā mēs sludinām padomju varas, t. i., proletariāta brīvību. Un pilsonisko tiesību vietā, kas dibinās uz «izmantošanas brīvību», mēs ievedam proletāriskās revolūcijas, tas ir, saimnieciskās un politiskās atsvabināšanas likumu.

Ko mēs saprotam ar vienu un otru, to ikkurš var palaisties Krievijas Sociālistiskās Padomju Republikas Konstitūcijā. Šīs ir tās dabiskās proletāriskās tiesības un brīvības, kuras nes *proletāriskā revolūcija* un *viņas izpildu orgāns — padomju vara — it visur*, kur tā savu kāju sper.

Bet padomju vara tikai apspiež veco kārtību un notīra ceļu jaunai. Sociālistiskā jaunbūvēšana pieder pašam proletariātam, un, ja mēs runājam, ka strādnieku šķiras atsvabināšana var būt tikai pašas strādnieku šķiras darbs, tad tas zīmējas taisni uz šo jauncelšanas procesu. Tikai naivais komunisms to var saprast kā pilnīgu vai daļēju bezdarbības laikmetu. «Līdz šim strādājām mēs priekš kungiem, nu lai strādā kungi un mēs skatīsimies», «Diezgan strādāts, nu var atpūsties» utt. Mēs revolūcijas gaitā Krievijā labi novērojām šādu diezgan dabisku maiņu mazapzinīgo masu psiholoģijā. Viņiem izlikās, ka arī proletāriskajā revolūcijā galvenā lieta ir darba stundu pamazināšana un darba algas paaugstināšana. Uz to tad arī spekulē Anglijā Loids Džordžs, jo viņš taisni to apsola savām strādnieku masām imperiālistiskajā Anglijā.

Mēs taču taisni iznīcinām algas sistēmu no ārpuses un uzspiestu darba laiku. Bet mēs zinām, ka proletāriskajā

iekārtā mums būs ko lietot un ko baudīt tikai tik daudz, cik mēs paši saražosim. Un mēs redzam, ka Krievijā pa revolūcijas laiku ražošana krītas un ne vien nerodas virs-vērtība, bet netiek pat atražots kapitāls. Tā tas nevar iet, un še ir revolūcijas lielākās briesmas.

Mēs labi saprotam, ka mazajā Latvijā nevar nodibināties atsevišķa saimniecība. Bet te varētu rasties maza parauga šūniņa pārējai Krievijai, — ja nebūtu Latvija tik iztukšota no proletariāta un ražojamiem līdzekļiem. Tomēr mēs to mēģināsim un šī nolūkā pirmā kārtā ķersimies pie darba ražīguma pacelšanas. Mēs Daugavas un citu upju spēkus, kas līdz šim kalpoja laiskumam, jūsgim darbā, un viena Daugava vien mums var dot 150 000 zirgu spēku. Mēs nederigos torfa purvus pārvērtīsim elektriskās dzirkstelēs un neatstāsim laiskā bezdarbībā nevienu dabas spēku, kas varētu *atvieglināt* cilvēka darbu.

Bet, lai to panāktu, mums daudz un grūti jāstrādā, un vienīgi *tā apzinīgā pārliecība, ka visu*, ko uz priekšu dara strādnieku šķira, visu dara sev un labprātīgi, mums var dot spēku uzņemties šo cīņu, ne vien lai uzvarētu pār saviem šķiras pretiniekiem, bet arī pār nepaklausīgajiem dabas spēkiem.

Darbs, proletāriskā disciplīna un pašaizliedzīga uzupurēšanās savas šķiras un līdz ar to visas cilvēces labā — tādi ir Latvijas un jebkuras strādnieku šķiras uzdevumi proletāriskajā revolūcijā. Mums jāatmin vienmēr un visur, ka tikai tad, kad būs pacelts darba ražīgums, rasiņs iespēja saisināt darba laiku un uzlabot pārtiku. Bet nodevība ir to vīreļu runas, kas mums iestāsta, ka šī iemesla dēļ jāatgriežoties atpakaļ pie kapitālisma, tas ir, pie kapitālistu šķiras valdības un līdz ar to strādnieku verdzības.

Mazā Latvija iesāk jaunu vēstures laikmetu, saprotams, ne viena, bet kopā ar Krievijas un, cerams, jo drīz vien kopā ar Vācijas proletariātu. Visu acis raugās uz to, jo Latvijas proletariāta spīdošā pagātne viņai uzliek sevišķus uzdevvumus: viņa var būt tikai pirmajās rindās. Un Latvijas darba komūnai ne vien vārdos, bet arī darbos jātop par komūnu. Viņai jācēnšas vēl tālāk: kļūt par parauga komūnu.

Un, ja uz ikkura soļa mēs atminēsimies šos lielos uzdevvumus, tad mums nebūs briesmīgi visas pasaules apvienoto imperiālistu draudi. Vienā rokā āmuru un otrā

flinti — tā mēs celsim no jauna sagrauto Latviju. Un pār Rīgas — šī Krievijas «loga uz rietumiem» — pili tālu redzami pacelsies mūsu sarkanais karogs ar Parīzes Komūnas sargu paroli: «Mēs stāvam še sargvietās par visu cilvēci!»

P. Stučka

«*Krievijas Cīna*», 223. nr.,
1918. g. 18. decembri;
«*Sarkanais Karogs*», 11. nr.,
1918. g. 22. decembri

Iespējots pēc «Sarkanā Karoga» teksta

Gadu simteņus cauri Latvija un Igaunija pārdzīvoja vienādu likteni, vienādu vergu mūžu. Viņas bija saistītas zem viena kunga pātagas. Un tagad, kad Latvijā jau ataust patiesais brīvības rīts, kad Latvija jau stājusies sociālistisko padomju republiku rindās, viņai jānāk sadursmē ar savu bijušo verdzības biedreni — Igauniju. Pie Valkas notika nopietnas sadursmes. Valka no Latvijas atgriezta un ieņemta no Igaunijas karapulkiem.

Mums visiem zināms, ka Valka ir jauktu iedzīvotāju pilsēta, bet, acīm redzot, tanī latviešu iedzīvotāju skaitam ir pārsvars, jo viņa vienmēr skaitījās pie latviešu daļas. Kerenska laikā pat igauņu buržuāzija nepretendēja uz Valku un pie vēlēšanām uz vispārējo vēlēšanu pamata — Kerenska kontrrevolūcijas brīdī — bija tomēr vairums latviešu buržuāzijai pār igauņu.

Bet vai tas ir no svara komunistiem? Mēs zinām, ka tautības jautājumu izšķirt var vienīgi komunistiskā celā, un mēs ne vārda nerunātu, ja pēc labprātīgas norunas Valka aizietu pie Igaunijas. Un mēs nevienas strādnieku asins pilītes neizlietu šīs pilsētas dēļ, jo zinām labi, ka tādi valodas strīdi nav izšķirami ar ieroci rokās.

Bet ne valodas jautājums šķir patlaban karapulkus pie Valkas frontes. *No ziemeļiem plūst Latvijā tie paši imperiālistu spēki kā no Liepājas vai Ventspils.* Tā ir angļu-amerikāņu nauda, viņu bruņuvilcieni un lielgabali, kas plauj bruņoto latvju strādnieku rindas strēlnieku apgērbos. Igaunijas, Somijas un vēl Zviedrijas buržuāzija iet cīņā pret sarkano Latviju, jo ne velti Lokarts, neveiklais angļu naudas maisa pārvaldnieks Krievijas uzpirķšanai, zvērēja atriebību un iznīcināšanu sarkanajiem Latvijas strēlniekiem, kā to mēs lasījām «Cīņā» izpublicētajā Vidzemes landmaršala slepenajā ziņojumā.

Apmuļkotie igauņu zaldāti iet, no apzinīgiem melnsimtniekiem virsniekiem dzīti, — ne lai iekarotu Valku vai citu igauņu vai pusigauņu pilsētu, bet — *lai iznīcinātu komunisma perēkli Latvijā*. Mēs no sirds nozēlojam, ka Igaunijas attīstība nosebojusies, ka tanī tiešām vēl acumirkli nav pietiekoši iekšēju komunistisku spēku, kā pie mums, lai uzvarētu pār buržuāziju. Jo visattīstītākā Igaunijas daļa — Rēvele, Narva un apkārtne — bija apsēsta no vācu un angļu-somu spēkiem un nevarēja atsvabināties. Tagad neatliek nekas cits kā nogaidīt, lai iekšēji attīstītos Igaunijas komunistiskie spēki un lai sagrūtu pa to pašu laiku citzemju palīgu spēki ar boļševisma dīglīšu palīgu. *Tad pacelsies viena vienīga sarkana, komunistiska Baltija, sastāvoša iz Padomju Latvijas un Padomju Igaunijas.*

Par savu tuvāko uzdevumu mēs tomēr skaitām **atgriezt atpakaļ pārtraukto Latvijas līdzsvaru, Valku atpakaļ atdabūjot, ja mūs nespētu pārliecināt, ka tās atdalīšana būtu vietējo Valkas iedzīvotāju interesēs.** To mēs esam parādā saviem uzticamajiem cīņas biedriem, Valkas Padomei. Cita nolūka mums nav, jo mēs esam vienmēr sacījuši un to vēl joprojām uzsvērīsim, ka ar ieročiem uzspiest komunismu nevienai zemei nav iespējams. Un arī nav vajadzīgs, jo komunisma baciļi ir stiprāki nekā vistālākšāvēji lielgabali.

Mūsu attiecības pret Igauniju būs attiecības pret kaimiņu valsti, kurā, saprotams, mēs vēlētos arī nodibināmies to pašu komunistisko padomju kārtību kā pie mums. Un šīnī ziņā mēs viņiem labprāt sniegtu roku. Bet, ja tur nav un nebūs komunistisku padomju, tad mēs pret Igauniju būsim miermīlīgi kaimiņi, cik tālu nebūs aiztiktas Latvijas intereses. *Bet, ja mums brūk virsū Igaunijas un citu zemju apvienotie pilsoniskās kontrrevolūcijas spēki, tad mūsu uzdevums uzņemt cīņu uz beidzamo.*

Tāds ir mūsu lozungs. To lai zina kā strādnieki darbinācās, tā strēlnieki uz frontes. Un lai neļaujas apmuļkoties ne vieni, ne otri ar tukšiem teikumiem par «Igaunijas cenšanos tikai tikt pie savām Igaunijas robežām». Igaunija pārvēršas par tumšās reakcijas perēkli ziemeļos. Mēs zinām labi, ka tiklab Somijas, kā arī Zviedrijas pilsonība še cer izkarot cīņu pret savu pašu komunistu revolūciju mājās un tādēļ sviež pāri šurp savus zaldātu un virsnieku pulkus. Bet mēs varam droši pareģot, ka nespēs

šie pulki atgriezties savās mājās, kad tur (tas ir, Somijā un Zviedrijā) punša bokālu vietā viņus sagaidīs komunisma spoks.

Grūts ir Padomju Latvijas stāvoklis patlaban. Tas ir kritisks un varbūt pat katastrofisks. Ne tādēļ, ka viņai būtu jāuzņem cīņa pret Igauniju vien. To viņa varētu viegli. Bet tādēļ, ka še savienībnieku naudasmaisi atra-duši tikpat izdevīgu lauku savai uzpirkšanai kā agrāk Balkānu pussalas drupatu valstiņās. Ar Latvijas pagaid-valdības komēdiju tie izkrita cauri, jo atdūrās pret organizētu strādniecību. Poska valdība, kurš vienādi uzticīgs bijis kā Nikolajam, tā Kerenskim, kā Vilhelmmam, tā Vil-sonam, — *vienmēr tikai tik ilgi, cik ilgi tie pie varas un pie naudas skapja atslēgas*, — Igaunijā viņiem vairāk pa prātam, jo tur tā neatdūrās pret tik lielu iekšēju pretību. Šķiru pretišķības nekad Igaunijā nebija tik tālu attīsti-jušās kā pie mums. Kara sekas Igaunijā nav ne tuvumā tik briesmīgas kā pie mums. Tur vēl var sēt ilūzijas par tau-tisku apvienību. Bet mums jāzina, ka aiz šī igauniskā pli-vura slēpjās vispasaules imperiālisma pulki.

Biedri komunisti! Flinti pār pleciem!

P. Stučka

«*Cīņa*», 22. (330.) nr., 1919. g. 4. februāri;
«*Naša Pravda*», 21. nr., 1919. g. 4. februāri;
«*Die Rote Fahne*», 24. nr., 1919. g. 4. februāri;
«*Komunists*», 34. nr., 1919. g. 13. februāri;
«*Krlevījas Cīņa*», 32. nr., 1919. g. 15. februāri;
П. Стучка, Пять месяцев Социалистиче-
ской Советской Латвии, I, 1919; стр. 32—35

Iespiests
pēc «*Cīñas*» teksta

Latvijas Sociāldemokrātijas kongresa¹ dienas kārtībā ir paredzēts punkts par Latvijas Sociālistisko Padomju Republiku. Saprotams, ka no manis kā referenta neviens negaidīs paskaidrojuma, kādēļ vajadzīga Latvijai Padomju Republika. Tas ir fakts, kas iekarots uz barikādēm un ar bruņoto Latvijas strādnieku lielgabalu un flinšu šāvieniem. Un to atpēmt ne caur kādām rezolūcijām nevienam vairs neizdosies. Tikai pār mūsu līķiem tai varētu draudēt briesmas.

Bet jautājums grozās ap mūsu Latvijas attiecībām pret citām valstīm. Un te nu viens otrs pavipsnā, gaidīdams, ko gan es sacīšu par Latvijas neatkarību, kurš ne vienreiz vien rūgti ironizējis par patstāvīgu Latviju pilsoniskos un sīkpilsoniskos projektos. Bet man nav jāsarkst, jo es neesmu savos uzskatos grozījis neviena burta. Un ne vien es, bet ceru, ka ne vien visa Latvijas Sociāldemokrātija, bet arī vai neviens tās loceklis savus uzskatus šai ziņā grozījis nebūs, kaut gan jāatzīst, *ka ceļš ir slidens* un viegli pa to var noslidēt uz nacionālisma taku. Raug, tādēļ arī mazā grupa latviešu komunistu Krievijā, kurai bija apspriede šinī jautājumā vispirms ar Krievijas biedriem komunistiem Pēterpilī pa Brestas miera laiku, kad izcēlās projekts par Igaunijas un arī Latvijas (vismaz palikušās Latvijas, bez Rīgas un Kurzemes) patstāvīgām valstīm, izsacījās atraidoši. Tāds projekts bija aprēķināts pret vācu imperiālismu, un mēs uz to atbildējām atraidoši, jo atradām, ka pret militārisku iebrukumu tas neaizsargās, bet mūsu pašu starpā tas var izcelt tikai jukas, jo nevar vienā labā dienā vienkārši atsacīties no visa tā, ko vēl vakar sludinājām. Un gandrīz tādu pašu atbildi mēs devām 1918. g. novembri, vismaz pirmajā atbildes pusē, zīmējoties uz

¹ Runa ir par LSD VI kongresu, kurš notika 1919. gadā no 1. līdz 6. martam un kurā pieņēma lēmumu turpmāk partiju saukt par LKP. Red.

uzbrukumu, šoreiz uz «savienībnieku» valstu uzbrukumu. Tomēr še apstākļi bija jau citādi: *Latvija jau bija atrauta un bija, kaut arī svešās rokās, bet apvienota. Un Latvijas neatkarība vairs nebija atšķelšanās no Krievijas.*

Galu galā mēs iegājām uz *krievu biedru priekšlikumu* pasludināt neatkarību aiz tā iemesla, ka citādi Vācijas sociālnodevēji līdzī saviem kungiem pilsoņiem sludinātu, ka Krievijas plāns neesot vis atsvabināšana, bet vienkārši iekarojošs imperiālisms. Un galu galā mēs jau tūliņ rēķinājām[ies] ar to, kas vēlāk arī patiesi tā norisinājās, proti, ka *Latvijas atsvabināšana tiešām būs Latvijas strādnieku šķiras pašatsvabināšanās*. Par Latvijas iekarošanu no Krievijas Sarkānās Armijas varēja runāt vienīgi jaunprātīgi pretinieki un nemākuļi kara korespondenti.

Bet, ja mēs iegājām uz šo priekšlikumu, tad vienīgi tai pārliecībā, ka pie mums būs *sociālistiska padomju iekārta*, jo šī iekārta izšķir galīgi tautību jautājumu un tanī tikai murgos vēl var runāt par iekarošanas un apspiešanas politiku pret darba tautu, kaut arī citas valsts vai citas tautības darba tautu.

Ja pametam acis atpakaļ uz savas partijas nu jau drīz vairākus desmitus gadu ilgo vēsturi, tad mēs neatrodam tanī lozungu «Latvijas neatkarība». Mēs to vienmēr un visur nosaucām par smiekliju. Vienalga, vai to sludināja kādas bankas direktors 1917. g. jeb to mēģināja izvest dzīvē kāds agronomis 1918. g., viņi vienmēr dzīvi rēķināja uz vienas vai otras lielvalsts naudas maku kā šādas buržuāziskas sīkvalstiņas «neatkarības» pastāvēšanas pamatu.

Mēs visu laiku no 1904. gada uz visciešāko, un proti, asiņainā cīņā, esam bijuši vienoti ar Krievijas darba tautu. Un mums nebija iemesla, brīvību iekarojušiem, saraut tās saites, ar ko bijām saistījušies nebrīvības laikos. Latvijas un Krievijas proletariāts, Latvijas un Krievijas bolševiki sociāldemokrāti, tagad komunisti, vieni otriem bijuši uzticīgi un uzticami biedri un cīņas brāļi, kādus pasaules vēsturē otrs grūti atradīsim. Kā varēja tur celties domas uz šķiršanos? Tās nevarēja celties.

Bet kā Krievijas, tā Latvijas bolševiku-komunistu mērķis ir bijis un ir plašā Komunistiskā Internacionālē, par kuru jācīnās vienmēr un visur, kur nostādījusi vēsture. Vienmēr pirmā vietā *Pasaules Revolūcijas uzdevumi!* Un, kad vācu uzbrukums atšķēla Latviju no Krievijas, tad

uzglabājās gan nelegāli sakari starp Latvijas un Krievijas komunistiem, bet Rīgas un pārējās Latvijas apzinīgā strādniecība, cik viņa bija uzglabājusies, redzēja skaidri, ka viņai jāvienojas uz cīņu ar Vācijas sociāldemokrātiju, saprotams, ne valdības smirdošo sociāldemokrātiju, bet kreiso, pirmā vietā spartakiešu grupu. Tā nebija kaut kāda neuzticība pret Krieviju, tas bija vienkāršs ikviens īsta revolucionārs, patiesa internacionālista uzdevums.

Piederība pie vienas vai otras valstu apvienības ir vairāk saimniecisks nekā politisks jautājums. Un nākotnes Internacionālē ne Vācija varētu iztikt bez Krievijas, nedz Krievija bez Vācijas, jo mazāk mazā Latvija bez abām no viņām. Mūsu mērķis ir *proletāriskā revolūcija un caur to sociālisms*, kas sasniedzams vienīgi, nodibinot *padomju republiku*. Ikviensā vietā, kur nodibinās sociālistiska padomju republika, ir likta pamatšūniņa lielajai Komunistiskai Internacionālei.

Un neatkarība? Mēs lidzinātos kaut kādiem utopistiem, ja mēs domātu, ka tāda Latvijas Padomju Republičiņa varēs būt *patstāvīga* sociālistiska sabiedrība. Nē, mēs esam marksisti, internacionālisti, ne iz II Internacionāles sugas, bet skaidri komunisti. [...] Un, ja kur rasiest divas sociālistiskas padomju republikas, viņas būs reizē ar to jau apvienotas un ciešāk apvienotas bez jebkāda līguma nekā jebkuras citas valstis ar lieliem pergamenta līgumiem un visciešākiem zieģējiem.

Līgumiem? Man vienmēr izklausās dīvaini, ja mēs runājam par līgumiem divu sociālistisku padomju republiku starpā. Ko te līgums var ienest vairāk nekā dabiskās saites? Vai nav mūsu biedri strādnieki kareivju mundieros nesuši uz Krievijas revolūcijas frontes to dārgāko, kas viņiem ir, — *savu dzīvību!* Un bez līguma, bez jebkādas runas!

Mēs esam *neatkarīga republika!* Jau tādēļ vien, ka Krievijas Padomju Republika i nedomā viņu padarīt par atkarīgu. Un viņai tādas atkarīgas padomju republikas i vajadzēt nevajag. Uz mūsu neatkarību tiko *ne no Krievijas*, bet vienīgi *no kapitālistu lielajām zemēm*, kas te meklē atslēgu, ar ko ielauzties Krievijas bagātību krātuvēs. Ar atklātu uzbrukumu tas viņām neizdevās. Tādēļ tagad to mēģina ar «mūķizeriem», ar uzpirktiem kramplaužiem iz «sīkimperiālistu» sugas, somu-igauņu baltgvardistiem vai izbankrotējušiem «lielimperiālistiem» iz Hindenburga — Šeidemaņa firmas, kas te par 10 markām dienā reizē glābjas no bada un no lielimperiālistu parāda cietuma.

Tātad mūsu patlaban nodibinājies stāvoklis ir noteikti šāds: politiski apstākļi pret mūsu vēlēšanos padarījuši mūs *par neatkarīgu padomju republiku*. *Patiеси neatkarīgu tādēļ*, ka uz mūsu neatkarību i netīkotu Krievijas Padomju Republika pat tad, ja mēs ietilptu atpakaļ Krievijā. Mēs būtu tur tāpat līdzīgi ar līdzīgiem, kā Padomju Republikā — atlēts strādnieks ir līdzīgs savam darba brālim — rūķim. Un *neatkarīga* tik ilgi, vienīgi tik ilgi, kamēr mēs varēsim atsist tos ielauzējus uzbrucējus, kas mūs apēstu dzīvus — ar visiem nadziņiem, ar visiem radziņiem. Ja tikai varētu!

Bet mūs aizsargā, kā spēj, ne vien pašu darba tauta, bet arī Krievijas un visu pārējo padomju republiku, jo, ja kritam mēs, tad tāds pats liktenis draud arī viņiem. Jo mūsu fronte ir kopēja — pret visas pasaules imperiālistiem, kas cīnā pret mums ir vienoti jeb, pareizāk, būtu vienoti, ja arī viņiem nebūtu pašiem savas *darba tautas*, kas ir mūsu dabīgie savienībnieki. Raug, šie spartakieši komunisti jau revolucionējušās tautās — Vācijā, Austrijā, Ungārijā, kur visur *sociālistiskās* revolūcijas bangas, marta dienām (parastajam pasaules revolūciju vekseļu termiņam) tuvojoties, saceļas jo dienas jo augstāk. Un līdzi viņām arī visu pārējo tautu proletariāts, kas tikai gaida brīdi, kad varēs gāzt savu buržuāziju un to kēdēs likt, lai paceltu arī pie sevis *Sociālistiskās Padomju Republikas karogu*. Tie ir mūsu neatkarības patiesie aizsargi.

Visi vecie jēdzieni par starptautiskām attiecībām no mirst, zīmējoties uz padomju republiku savstarpējām attiecībām. Pēc šām veco diplomātu izgudrotām formulām mūsu Padomju valdību var skaitīt pēc patikšanas — i patstāvigu, i nepatstāvigu. To mēs piedzīvojām starp Vāciju un Krievijas Sociālistisko Padomju Republiku no Brestas miera līdz šim laikam. Padomju republiku starpā mēs esam *neatkarīgi un tomēr uz ciešāko saisīti*. Tā ir problēma, kuru izšķirt mācēja un varēja tikai proletariāts.

Lai dzīvo neatkarīgā Latvijas Sociālistiskā Padomju Republika!

Lai dzīvo Vispasaules Sociālistisko Padomju Republiku Komunistiskā Internacionāle!

P. Stučka

«Cīna», 42. (350.) nr., 1919. g. 27. februāri;
«Naša Pravda», 41. nr., 1919. g. 27. februāri;
«Die Rote Fahne», 44. nr., 1919. g. 27. februāri;
П. Стучка, Пять месяцев Социалистической Советской Латвии, I, 1919; стр. 20—24

Iespēsts pēc «Cīnas» teksta

Man gribētos uz noteiktāko protestēt pret šādu teikuma lietošanu kā «proletāriskais imperiālisms» un sevišķi partijas centrālorgānā.¹ Jāatgādājas, ka mēs esam marksisti, kas pieturas pie noteiktības. Un, ja mēs vēl vakar atmetām un pilnīgi pareizi atmetām nosaukumu «sociāldemokrātija» kā no citiem (un ne no mums) kompromitētu un pieņēmām Komunistu partijas nosaukumu, tad tiešām ne tanī nolūkā, lai dažas dienas vēlāk nosauktos par «proletāriskiem — imperiālistiem». Ir jau pareizi, ka mēs nebaidāmies vārdu, bet pareizu vārdu un ne jebkuru vārdu. Un, ja mēs kā baidāmies, tad visādā ziņā tās bezsatura frazeoloģijas, kas, kā vecos laikos, domā «ar cepurēm nobombardēt» (шапками закидать) veselus pretinieku legionus. Pret šo frazeoloģiju tik sirdīgi un pamatoti mēdz uzstāties b. Ķēpīns. Un man nemaz negribētos, ka šī frazeoloģija — un īpaši pašreizējā nopietnā momentā — tiktu pārnesta arī uz mums. Ja mums kas patlaban var līdzēt, tad bruņota strādnieku uzstāšanās ar vintovkām rokās, bet ne skaļa frazeoloģija.

Tanī pašā laikā, kad vācu kontrrevolucionārā prese un valdība izplata melu baumas, ka Padomju Krievija vai pat Padomju Latvija taisoties uzbrukt Prūsijas robežām, rakstīt partijas centrālorgānā teikumus par «gadījumu, kad mūsu uzvarošā armija pāries Vācijas robežas, lai palīdzētu turienes spartakiešiem», tanī pašā laikā, kad mūsu karapulki ir piespiesti atkāpties savās, tas ir, Latvijas robežās, un kad mēs sūtām protestus pret vācu regulārās armijas ielaušanos mūsu novadā, nav vairs smieklīgi, bet ir vienkārši vieglprātīgi.

Un jo vairāk tādēļ, ka pats jautājums ir nostādīts tā, kā

¹ Runa te ir par T. Draudiņa rakstu «Proletāriskais imperiālisms», kas ievietots «Cīņas» 52. (360.) nr. 1919. g. 11. martā. Red.

to partija i nedomā stādīt. Mēs esam vienmēr sacījuši, ka ikuras tautas proletariāts tikai pats var atsvabināties no sava vergu jūga un ka tas nav izdarāms no ārienes. Savā laikā b. Ļeņins gan sacīja teikumu par 3 miljonu armiju, bet tanī nolūkā, lai ar *Vācijas proletariātu cīnītos roku rokā pret viņam uzbrūkošiem imperiālistiem*, tas ir, pēc Padomju valdības nodibināšanās Vācijā. Tā ir milzīgi liela starpība.

Kad Vācijā būtu nodibinājusies Padomju valdība, tad mēs i bez īpaša līguma ar to būtu jau vienoti cīnas brāji. Bet, kamēr vēl daļa Vācijas proletariāta turas Šeidemaņu līnijā un vēl ļaujas caur tukšiem solijumiem atvilkties no sociālistiskās revolūcijas, mēs nedrikstam vilināties no domām, ka daži latviešu strēlnieku vai sarkanarmiešu pulki varētu izšķirt spartakiešu uzvaru Vācijā. Tas būtu vienkārši bērnišķi.

Un ne vien bērnišķi, bet arī pilnīgi nemarksistiski un nekomunistiski runāt par «proletārisku imperiālismu», «no kura nebūt neatsakoties Komunistiskā partija». Viņa no tā uz visstingrāko atsakās, un strādniecībai taisni «jā-kliedz pret tādu izkārtni». Jau vārds «imperiālisms» vien būtu pietiekošs, lai to darītu. Ko mēs, piemēram, sacītu, ja mums uztieptu «komunistiskā kapitālisma» nolūkus. Kad Kautskis to mēģināja aplinkus uztiept Krievijas Padomju Republikai, tad b. Ļeņins neparasti sirdīgi uz to atbildēja savā jaunākajā brošūrā.¹ Bet imperiālisms taču ir, mazākais, kapitālisms kvadrātā.

Biedrs Draudiņš savā rakstā gan uzsver, ka «*mūsu iekarošanas centieniem esot cits* vēsturisks, politisks un ekonomisks *saturs*, nekā tas bija moderno lielvalstu *laupīšanas kariem*». Bet es uz to gribētu uz visnoteiktāko atbildēt: *mums nav un nedrīkst būt pašu «iekarošanas centienu»!* Pat vislabākajā nolūkā ne un pat sapnī ne! Mēs to esam uzsveruši oficiālā partijas uzsaukumā, zīmējoties uz Igauniju. Un tas neizsauca un nevarēja izsaukt ne mazākās domstarpības partijas vadībā.

Mums uz visstingrāko šīnī jautājumā jānorobežojas no jebkādiem «imperiālistiskiem» nodomiem. Tie ar komunismu tikpat maz savienojami kā uguns ar ūdeni. Tādas frāzes par iekarošanas centieniem var pieļaut nemākuļi —

¹ Runa ir par V. I. Ļeņina darbu «Proletāriskā revolūcija un renegāts Kautskis». V. I. Ļeņins, Raksti, 28. sēj., 203. — 293. lpp. Red.

kara korespondenti telegrammās, pievienojot vēl frāzes par iekarotām trofejām. Bet ne komunisti. Latviešu strēlnieki ir lējuši asinis uz Krievijas revolūcijas frontes, viņi to dara patlaban paši savā tēvzemē, bet viņi to dara proletāriskās atsvabināšanās un ne jebkādas iekarošanas nolūkos.

Tātad Krievijas Sociālistiskā Federatīvā Padomju Republika, ja tā līdzēja dažādajām tautām atsvabināties no okupācijas jūga, tad ne ar iekarošanas centieniem. Pirmajā momentā un pirmajā gadījumā, kur parādītos jel mažākā pazīme no šādiem centieniem, rastos *komunistisku centienu vietā nacionālistiski*. Un jāteic Krievijas Sociālistiskās Federatīvās Padomju Republikas galvenajiem vadītājiem par godu, ka viņi šo jautājumu pratuši vienmēr apsvērt kā visai delikātu jautājumu. Mēs esam internacionālisti, komunistiski internacionālisti, un nekad nebūsim imperiālisti. Un vienādā mērā protestēsim pret šo nosaukumu, vienalga, vai ar vai bez piedēkla — proletāisks. Kā mēs arī nekad nerunāsim par «komunistisku baronokrātiju jeb junkeršafti» kā par vienkāršu nejēdzību. Tas izklausītos tāpat, kā kad mēs pret pārmetumu, ka darām kādu mulķību vai nepareizību, nevis protestētu pret tādu pārmetumu, bet tieši ar to palepotos, atzīmēdami, ka mēs darām gan mulķību, bet «komunistisku mulķību» jeb ka tā ir gan nepareizība, bet «proletāriska nepareizība». Citā laikā varētu nepakavēties pie tāda nieciga gadījuma. Nopietnais brīdis mums uzliek pienākumu protestēt uz stingrāko.

P. Stučka

«*Cīna*», 57. (365.) nr., 1919. g. 16. martā;
«*Naša Pravda*», 56. nr., 1919. g. 16. martā;
«*Die Rote Fahne*», 59. nr., 1919. g. 16. martā

Iespēsts pēc «*Cīnas*» teksta

Sarkanā Rīga! To «andelēja» 1917. gadā Kerenskis un viņa rokaspuisis Kornjilovs, kad Rīgā pacēlās sarkanais vilnis, un viņi pārdeva to imperiālistiskajai Vācijai, lai glābtu Krieviju no sociālistiskās revolūcijas. Un tagad tā no jauna pārdota, tur arī šoreiz tirgošanās norisinājusies starp imperiālistisko Antanti un starp tikpat sociālistisku kā Kerenska Krieviju Šeidemaņu Vāciju.

Toreiz Rīgas nejaušā ieņemšana sakrita kopā ar jaunās — sarkanās domes sanākšanas dienu. Šoreiz Rīga ieņemta *tanī pašā dienā*, kad Parīzē bija vācu valdībai jāteic atbilde, vai viņi parakstīs buržuāziskās Vācijas nāves spriedumu jeb ne. Jau 2 dienas agrāk ziņoja Nauenas radiotelegramma, ka Rīga ieņemta, un 22. ar nejaušu, no Berlīnes sagatavotu triecienu Vācijas «triecienu bataljons» ar visu savu pirmšķirēju militārtehnisko aparātu ieņēma Rīgu.

Es ar to nedomāju attaisnot sevi un savējos. Kad šīs rindiņas rakstu, man paši apstākli pārāk maz pazīstami¹, un es domāju, ka pats fakts prasa nopietnu izmeklēšanu. Bet tomēr tas nav noliedzams, ka tirgošanās norisinājusies un ne vien pie Daugavas, bet, mazākais, pie Sēnas krastiem. Rīga nav vienkārši Rīga. Tā ir sarkanā Rīga, un tā reizē ir *viens no vispasaules revolūcijas centriem*.

Mēs zinām, ka angļu aģenti jau vairāk kā gadu pūlas ar visvisādākajiem līdzekļiem atbrūnot latviešu strēlniekus, šos vēsturiskos brīvības garibaldiešus. Tagad viņi cer satriekt viņus pašu viņu dzimtenē. Bet viņi negrib paši [ar] savu dzīvību riskēt, viņi vienkārši to pavēl saviem rokaspušiem — pārvarētajiem vācu imperiālistiem. Un it kā par atmaksu: tieši vienu dienu pēc Rīgas ieņemšanas pieņāk ziņa, ka nāves sprieduma parakstīšana Vācijas valdībai — atlikta uz nedēļu.

¹ P. Stučka 20. maija vakarā bija izbraucis darišanās uz Maskavu.
Red.

Bet nekavēsimies pie Vācijas šeidemaniešu sulainības. Mums jāmet skati ne atpakaļ, bet uz priekšu. Ir laba dzīves mācība, gan iz pilsoniskā avota, bet it kā piemērota proletariātam: nenožēlot, bet labāk padarīt. Ko ienes jauna Rīgas krišana?

No lielās, plašās Vispasaules Revolūcijas stāvokļa tā, saprotams, ir sāpīga, bet tomēr tikai epizode. Sāpīga ne vien priekš mums. Ziņa par Rīgas krišanu, kad to paziņoja personīgi b. Ķeņinam, neraugoties uz to, ka patlaban pārdzīvo grūtas krizes brīžus sarkanā Pēterpils, atstāja iespaidu kā pērkons no zilām debesīm. Es, pirmo ziņu daļojis, neatradu cita vārda kā «laimīgais Āzītis, kam liktenis nebija lēmis piedzīvot šo dienu!»¹ Ikviens no mums pārdzīvo tās šausmas, kas patlaban valda Rīgā.

Bet revolucionāram nav atļauts raudāt un sērot! Viņam garīgi jāpaceļas augstāk un no Vispasaules Revolūcijas viedokļa jāpārrauga savas nākotnes izredzes.

Pieņemsim visjaunāko gadījumu, kad Rīgai pakaļ būtu lemts krist arī pārējai Latvijai. Ko tas nozīmētu? Tas nozīmē ilūziju krišanu ne vien Latvijā, bet arī Igaunijā. Pirmie komunistiskie soli, kā ikviens jaunievedums, ja tas tik dziļš un plašs, saceļ dažādas jūtas. Īsredzīgie tanī redz vienīgi spaidus. Un mazticīgie sēd istabā un visu laiku krustās. Krustās un lamājas līdz ar pretiniekiem, lai tikai nenoturētu par komunistu. Kā vecajā teikā — Pēteris 3 reizes noliedza savu «kungu», tā Zvejnieki vai Menderi Liepājā trīs reizes arvien iet pie Noskes lūgt, lai neaizved vācu karaspēku. Un tāpat igauņu Martna un citi meņševiki gribētu gan padzīt baronus, bet reizē lūdz palīgu no vācu un somu muižnieku karapulkiem.

Tagad Latvijas sirdī Rīgā valda *baroni*, un viņi tuvojas Igaunijai, nevis lai tur apstātos pie robežām un noskaitītu meņševiku tēvreizi, bet lai tur no jauna celtu spēkā baronu varu. Mūsu baroni ir šīnī ziņā internacionālisti: visi vienādā mērā ar mieru apspiest i igauņus, i latviešus, viņi apspiež bez tautības un pat ticības izšķirības.

Mēs vienmēr esam brīdinājuši savus «sociāldemokrātus» pa labai rokai un savus pat viskraisākos «eserus» ar vārdiem: papriekšu mūs un tad jūs! Tagad Baltijā laiks pie nācis: boļševiku, komunistu kāršana būs drīz pārdzīvota, — nems rokā meņševikus un eserus, izņemot, saprotams,

¹ F. Rozīņš (Āzis) nomira 1919. gada 7. maijā. Red.

tiešus provokatorus. Un pēc «sociāldemokrātiem» nāks «demokrāti», izņemot, zināms, tos, kuru demokrātisms pastāv augstās laimēs pie ceptas zoss uz galda.¹

Tāda režīma nevajag ilgāk kā mēnesi, lai padarītu pat mērenāko aprindās komunista vārdu iz lamas vārda par tvīkstošu ilgu priekšmetu. Jo, lai saka ko sacīdami, mēs, komunisti, īsajos mēnešos esam ne vien ārdījuši veco, bet arī sākuši celt jaunu. Un to nevarēs noliegt neviens, ne sīvākais pretinieks.

Bet es pieņemu vislaunāko gadījumu. Patiesībā mēs stāvam Rīgas vārtu priekšā, un vēl nav sacīts galīgais vārds par Rīgas likteni. Tie Vācijas spēki, kas še vēl plātās, nodzīvo pēdējās dienas, kuras ir skaitītas. Ja neizdotos mums viņus aizdzīt, tad tos aizsauks Vācija pati.

Es atminu kādā joku lugā, ka izbankrotējis amerikānu tirgotājs savu pliko pakausi izīrē reklāmu uzdrukāšanai, pēc kam viņam jānodarbojas ar cilindra no galvas noņemšanu ikvienu pirkšanas spējīga džentlmeņa priekšā. Par dienu dabū 10 markas un visu brīvu! Bet, ja Šeidemaņi šo pašu spēli domā ilgi turpināt savu strādnieku priekšā, tad viņi maldās. Arī vācu strādnieki nāk pie atziņas, ka jāatalgo tikai radošais darbs, un tie atņems algas i Šeidemaņiem, i landvēriem un citādiem savvaļniekiem.

Vācijas junkuru un buržuāzijas dienas ir skaitītas. Un līdz ar to Latvijas un vispār Baltijas baronu varas dienas! Vēl vienu otru zvērestību tie ierakstīs vēstures lapā. Varbūt viss Rīgas Komunāru laukums būs jāpārvērš par vienu lielu Komunāru kapu.

Bet tad nāks tā aprēķina diena.

Un, vienalga, kur arī mēs, Latvijas komunisti, nestāvētu šīnī dienā, mēs ciešā un drošā balsī atsauksimies: *Mēs stāvam še sargvietā par cilvēces atsvabināšanu!*

Lai dzīvo Latvijas Padomju Republika!

Lai dzīvo Komunistiskā Internacionāle!

P. Stučka

25. maijā 1919. g.

«Latvijas Komūnas Strēlnieks»,
69. nr., 1919. g. 27. maijā;
«Krievijas Cīpa», 103. nr.,
1919. g. 3. jūnijā

Iespēsts pēc rokraksta

¹ Tā norisinājusies dažas dienas iepriekš Mārtiņa zoss Rīgā 1918. g. Latvijas pilsoniskās republikas dibināšana.

LATVIJAS JAUTĀJUMĀ

Rezolūcijas projekts¹

Ievērojot to, ka

1. Latvijas Komunistiskā partija ir komunistiski internacionāla partija, kura, kādos apstākļos viņa arī neatrastos, nenolaidīgi turpina cīņu par *vispasaules komunistisko revolūciju*; ka,

2. izejot no tā principa, ka ikvienas revolucionāras partijas pamatdarba laiks ir *pašu zeme*, LKP pirmā kārtā pie sevis, Latvijā, cīnās par jebkuras buržuāziskas valdības gāšanu un proletariāta diktatūras, t. i., padomju varas nodibināšanu; ka

3. Latvijas *valsts patstāvība kā vistautisks mērķis* ir skaidri kontrrevolucionārs cīņas lozungs, kura uzdevums atraut strādniecības vērību no proletāriskās revolūcijas un aizmidzināt šķiru pretišķību apziņu; ka

4. kapitālistiskajā un sevišķi imperiālistiskajā iekārtā Latvijas valsts patstāvība var būt vienīgi kaitīga *ilūzija*, jo par tādu neatkarību ne saimnieciski, ne politiski ne vācu, ne angļu-franču imperiālisma, ne beigās buržuāziskas Krievijas paspārnē nav i ko domāt; ka

5. *fiktīvā patstāvība*, kāda varētu rasties imperiālisma laikmetā, var novest tikai pie nacionālistiskiem robežu strīdiem kā pastāvīgiem kara draudiem, ko mēs, piemēram, redzam Balkānu pussallas vēsturē un patlaban strīdos starp Latviju — Igauniju, Latviju — Lietuvu utt., ar pastāvīgu iejaukšanos no vienas vai otras lielvalsts puses; ka

6. patiesu, reālu *Latvijas patstāvību*, cik tālu tā vajadzīga pēc viņas apgabala īpatnībām, var nodrošināt vienīgi padomju iekārta un proletariāta diktatūra, jo tikai proletariāta diktatūrai ir svešas kā imperiālistiskās, tā nacionālistiskās tieksmes; ka

¹ Pienemts LKP CK sēdē un publicēts ar nelieliem redakcionāliem grozījumiem kā LKP Centrālās Komitejas rezolūcija. Red.

7. Latvijas proletariāts pilnā mērā saprot, ka viņš nevar viens izcīnīt savu cīņu par komunismu un ka viņš cīnās *solidāri ar visu zemju apzinīgo proletariātu*, neraugoties uz to, kādas ir Latvijas valsts attiecības — draudzīgas vai naidīgas — pret šo zemju valstīm un valdībām, un ka

8. Latvijas proletariāts ir asināinās kopējās cīņās uz *visciešāko saistīts ar Krievijas proletariātu*, bet tas nedrīkst viņu atturēt, ja politiskā situācija to prasa, cieši *saistīties arī ar vienas vai otras citas valsts proletariātu* un *komunistiskajām partijām*, kā, piemēram, Vācijas vai Anglijas, zināms, arvien Komunistiskās Internacionāles virsvadībā,

Latvijas Komunistiskās partijas konference nolemj:

1. Latvija var gūt patiesu, reālu patstāvību, kāda viņai pēc viņas īpatnībām vajadzīga viņas pilnvērtīgai attīstībai, vienigi komunistiskā celā, tas ir, caur proletariāta diktatūru jeb padomju iekārtu;

2. Latvijas buržuāziskā patstāvīgā valsts kā cīņas lozungs rada šķiru cīpai kaitīgas nacionālistiskas ilūzijas un tādēļ uz nesaudzīgāko jāapkaro, ik uz soļa atklājot kā paša lozunga, tā arī viņa aizstāvju — partiju, vienalga, buržuāzisku vai sociālistisku, strādnieku šķiras cīnai un šķiras interesēm naidīgo raksturu;

3. Latvijas Komunistiskajai partijai, cīnoties pašreizējos politiskos apstākļos, t. i., «patstāvīgā» buržuāziskā Latvijā, kura ved vai patlaban taisnās vest miera sarunas ar Padomju Krieviju, *jākonstituējas kā patstāvīgai partijai*, kurai jāieiet tieši III — Komunistiskajā Internacionālē, un

4. Latvijas Komunistiskajai partijai visiem līdzekļiem jācenšas ienest skaidrību par Latvijas buržuāzisko partiju [un] sociāldemokrātu meņševiku patstāvības tieksmēm, vienup, un proletariāta komunistiskiem centieniem, otrup, kā Padomju Krievijā, tā arī *Rietumu valstīs*, t. i., ne vien Vācijas, Anglijas un Francijas, bet arī bijušo neitrālo valstu proletariātos, stājoties tiešos sakaros ar turiennes komunistiskajām partijām un komunistiski domājošām un jūtošām strādnieku masām.

«Cīņa», 7. nr.,
1920. g. februāri;
«Cīņas Biedrs», 1. nr.,
1920. g. martā, 64.—67. lpp.
Paraksts: Centrālā Komiteja

Iespēsts pēc rokraksta

Ikviens notikums vēsturē norisinās divreiz. Pirmoreiz kā nopietns pārdzīvojums (tragēdija), otrreiz kā joku ludiņa (farss). Tā apmēram iesāk Markss savu «18. briņēru». Un neviļus atgādājos šos vārdus tagadējā brīdī, lasot Rīgas avīžu ziņas par pirmo Latvijas Satversmes sapulces sēdi.

Tas bija 13. janvārī 1919. gadā, 10 dienas pēc proletariāta sacelšanās uzvaras Rīgā, vēsturisks fakts, gandrīz uz stundu iepriekš pasludināta un izvesta dzīvē vienīgi no Rīgas vājā proletariāta pret angļu un pret vācu bruņoto gribu¹, kad Rīgas pilsētas teātrī sanāca Latvijas darba tautas Padomju kongress. Vēl nebija atsvabināta visa Latvija, bet jau saradās no visas Latvijas, pat neizņemot Liepāju, priekštāvji no darba tautas deputātu padomēm, tuvu pie 1000 cilvēku. Bez liekām formalitātēm, savos ik-dienišķos apgērbos darba tautas priekštāvji divu dienu laikā pieņēma Latvijas Padomju Konstitūciju, apstiprināja pirmo Apvienotās Latvijas Padomju valdību un devās uz mājām, tas ir, uz cīnās fronti, jo toreiz visa Latvija bija kara nometne. Bet 22. maijā, 5 mēnešus vēlāk, Rīga un Latvija aiz vācu militārā pārspēka krita un Rīga un Latvija pārvērtās par vienu lielu *komunāru kapu*. Vācu bēndes apslepavojā 7000—12 000, Ulmaņa «pagaidu valdība» — līdz 3000 Latvijas strādnieku. Un 9 mēnešus vēlāk krita arī pēdējās Latvijas Padomju valdības atliekas Latgalē. Var būt dažādās domās par šī vēsturiskā fakta virzienu, bet to neviens nenoliegs: tas bija visai nopietns Latvijas darba tautas piedzīvojums. Tā bija Latvijas darba tautas tragēdija.

Un tad viena otra diena — 1. maijs 1920. gadā. Tas bija gandrīz gadu vēlāk par Latvijas proletariāta diktatūras

¹ Tā iespiests. *Red.*

krišanu, vairāk kā 9 mēnešus pēc Ulmaņa valdības galīgas uzvaras Rīgā. Deviņu mēnešu «dzemdēšanas moku» rezultātā radās Latvijas pilsoniskās demokrātijas Satversmes sapulce, un pēc liela trokšņa «kalns dzemdēja — peli». Palasiet Rīgas avīžu aprakstu par pirmajām šis «augstās sapulces» sēdēm, kur pat kreisais prezidija priekšstāvis (s.-d. Petrevics) sēd savā melnajā baznīcsvārkā ar baltu kaklautu zem zoda, kur ikvienu vārdu runā svinīgi un pat svētsvinīgi... kur 3 dienas paitet, kamēr ievēlē prezidiu un pilsoniskās Latvijas *satversmes projekta komisiju!* Kur ģeniālais un, es sacītu, vienīgais Latvijas dzejnieks Rainis kā kandidāts uz priekšsēdētāja vietu dabū tikai 48 balsis (no 150 visām balsim un 57 s.-d.!), kamēr, kā Heine teiktu, «vienīgi caur savu slavu pazīstamais» (der durch seinen Ruhm bekannte) Jelgavas balamute Čakste apvieno 81 balsi. Un tad visi steidzas blakus telpās — pie baģātīgās bufetes. (Bufeti uzsver taisni Rīgas baltās avīzes.) «Pašnoteikšanās pie špeižu mūzikas ar deju un — labu bufeti.» Tradicionālie Latvijas buržuāzijas tautas svētki, tikai no Jelgavas jeb no lauku birzītēm pārnesti uz Rīgas Brūnīnieku namu. Tas bija farss, joku luga, kaut tā arī norisinājās uz komunāru kapa.

Latvijas Satversmes sapulces ilūzijas patlaban valda Latvijas ārēs, bet kā visām, tā arī šim ilūzijām ir «tautiska lokalizējuma» — šīs Latvijas intelīgences «specialitātes» piegarša. Tikai vēsture ar sevi neļaujas jokoties, tā ir stūrīgalvīga madama un velk savu notikumu gaitu bez žēlastības pa taisnām līnijām. Komunisti nevarēja piedalīties vēlēšanās aiz briesmīgā baltā terora (par piedalīšanos pašu domstarpības nebija) un sludināja boikotu. Vēsture *nostrīpoja boikotu* un izbīdīja uz skatuvi ar strādniecības balsim 57 s.-d. meņševikus (no 150). Viņa neuzdrošinājās šai partijai tieši dot vairumu, baidīdamās, ka tā nespēs cienīgi veikt proletāriskos uzdevumus, itin tāpat viņa ne-deva vairumu pat Šeidemaņu neatkarīgo blokam Vācijas Satversmes sapulcē. Bet tas balsu skaits, ko dabūja meņševiki, bija liels — Kurzemē pat 65%, un no vairuma viņus aizsargāja vienīgi Latgales un Augškurzemes klerikālo latviešu balsis un — pilnīga nepazīstamība (viņiem Latgalē nebija pat *neviens* vietēja kandidāta). Un agitāciju par viņiem veda tikai pilsoņu prese un Ulmaņa valdība: tie — tie paši komunisti.

Un pretim viņiem? Latvijas pelēcis arī frakā un

smokingā, kaut ar stāļja smaržu un slepkavoto komunistu asinīm pie pirkstiem. Bet Latvijas pelēcis jau sen vairs ne-strādā pēc div- vai trīslauku sistēmas; viņš arī politikā ne-pazīst 2 partiju sistēmas, viņš kā uz tīrumiem, tā arī te vada 7 pelēču partijas. Un, ja atskaita s.-d. ar 57, Latvijas un Latgales zemnieku savienību kopā ar 43 balsīm, tad pārējām 13 partijām atliek pavisam 50 deputātu jeb mazāk kā 4, tā ka bez aizņemšanās pat «vinta» partija neiznāk un jāpaliek pie vecās «stukolkas» un «špičkām».¹

Vēsture arī te pajokojas. Patiesajam reakcionārajam, kontrrevolucionārajam spēkam — vācu baroniem viņa piespriedusi ne vairāk, bet arī ne mazāk kā *pusduci* vietu viņu pašu Bruņnieku namā. (Te vispār ir 4 *pusduci* partiju; vāci, ebreji un žīdi, demokrāti un radikāl- jeb darba demokrāti (arī renegāti — s. demokrāti saukti)!) Grūti no šīm melnajām lupatiņām sastādīt labu «mozaīkdarbu» — valdību, jo tās krāsas, kā jau kara laikā, nav «eļļas», tas ir, neviltotas. Tur jau viens otrs subjekts no kaut kādas bezzemnieku vai nezemnieku grupas piesēdies tuvāk Latvijas demokrātijas priekšstāvim monarhistam Zāmuelim, Lielā Latvijas Senāta — Virsprokuroram! Ar prokuroru vai vismaz stanovoju² draudzēties, tā vienmēr bijusi šo vīru stiprā puse. Tomēr drošāk!

Jokus pie malas! Arī butaforiskās Satversmes sapulces vēlēšanas tomēr parādījušas Latvijas, daudz cietušās darba Latvijas patieso raksturojumu. Te nav vidus partiju, bet tikai pa kreisi un pa labi. Zināms, Latvijas Zemnieku savienība vēl nav pietiekoši «laba», bet viņa būs vēl «lābāka». Strāva uz labo pusi ir stipra; tā pa vienu nakti sarkanu marksistu pārkārso melnā «neatkarīgā» — lasi: melnā pelēcī. Krāsa jau nav visai skaista, drusku atgādina to sarkanu krāsu, ar kuru uz Rīgas 1919. g. Maija svētkiem bija pārkārsoti melnie Bruņnieku nama laternu stabī. Tie stabī vienmēr atgādināja veco bruņnieku, un viens otrs arī pie mums varbūt cer kā toreiz Jēkabbaznīcas ķesteris: ka tā sarkanā krāsa noies un Kasparsons atkal tiks vecais Kasparsons.

Bet latviešu meņševiki? Vai tiešām viņi būs te darba tautas noteicēji? Vai viņi spēs pacelties un atmest savus melnos baznīcsvārkus un noteikti norobežoties uz

¹ Runa te ir par dažāda veida kāršu spēli. *Red.*

² Stanovojs — policijas aprīņķa priekšnieks cariskajā Krievijā. *Red.*

«kreiso»? Es nezinu to un neticu! Bet arī te vēsture neļauj ar sevi jokus dzīt. Viņa ir stūrgalvīga sieviete, un Latvijā šī stūrgalvība ir arvien vēl pastiprināti liela. Man vakar nāca rokās daži numuri balto avīžu no Rīgas, un es lasīju «Brīvajā Zemē», ka uz 1. Maija dienu Rīgā dažādās vietās (pat centrā) bijuši kokos uzvilkti sarkani karogi, uz Komunāru laukuma komunāru kapi bijuši puķēm izrotāti un neliela grupa no 50 jauniem cilvēkiem apstāgājusi «Esplanādes» jeb «Hommerkommera» laukumu (tā atkal atkristīts Komunāru laukums) ar dziesmām un karogiem un pat dažas latviešu meņševiku grupas svētku gājienā pazeminājušas kapu priekšā savus karogus. Es atzīstos, ka es labi neticēju, jo domāju, ka tā ir atkal reiz denunciācija.

Patlaban manā priekšā ir maza, droša un ticama vēstulīte iz Rīgas no 4. maija, un es lasu: «Pirmais Maijs izdevās spīdoši. Masa atstāja meņševiku karogus un tribīnes un pievienojās mūsu karogam ar uzrakstu: «*Lai dzīvo proletārīta diktatūra visā Latvijā!*» Ar karogu un dziesmām apgāja ap visu Komunāru laukumu, atgriezās pie kapiem un, noturot īsu runu, atstāja karogu uz kapa, kur strādnieki to sargāja vēl divas stundas pēc demonstrācijas izbeigšanas, pēc kam Dāvuss un Beķeris ar savu bandu to noņēma ar varu.»

«Eppur si muove!» Un tā tomēr kustas! Proti, Latvijas strādnieku Padomju Latvija, Latvijas proletārīta diktatūra!

P. Stučka

«*Krievijas Cīna*, 51. nr.,
1920. g. 15. maijā

Iespiests pēc avīzes teksta

1. Nacionālisms kā vienas tautas dažādu šķiru un slāņu apvienotājs ir skaidri pilsoniska laikmeta tieksme.

2. Pilsoniskā revolūcija ienesa cilvēces vēsturē divus jaunus virzienus: viņa radīja brīvu valsts pilsoni kā zināmās valsts kapitālisma brīvu darbaspēku, bet viņa reizē atzīmēja arī jau kapitālisma tendenci pāri par valsts robežām uz vispasaules attiecībām un tādējādi radīja kosmopolitisko virzienu, pasaules pilsoni.

3. Bet Lielās franču revolūcijas pirmatnējās kosmopolitiskās tieksmes viņas dzīvē izvedēju rokās izpaudās kā pasaules iekarotājas tieksmes (Napoleona uzvaras gājiens), kas izsauca kā reakciju iekaroto tautu atsvabināšanās lozungu, kurš pārvērtās par pilsonisko nacionālismu (sal. Vācijas atsvabināšanās karus).

4. Arī šim nacionālismam ir divas puses: — viena atbrīvotāja, demokratizētāja, kas ap nacionālo valodu un vēsturi vieno lielās ļaužu masas vienā nācijā, valstī, otra *izmantotāja*, kas ar nacionālo valodu un vēsturi ienes izšķirību, ienaidību pret citām tautām un ar šo nacionālo ienaidu apslēpj šķiru pretišķības un naidu dažādo tautu klēpī.

5. Pirmā tendence nēm pārsvaru apspiesto tautību atbrīvošanās kustībā, kur nacionālā cīņa sākumā bieži tieši sakrīt ar šķiru cīņu (Balkānos, Čehijā, Somijā, Latvijā, Igaunijā, Lietuvā utt.); bet arī še iz vienkārši saimnieciskas un kulturālas emancipācijas kustības nacionālisms jo drīz pieņem politiskas cīņas raksturu, kurā cieši saistītas ilūzijas un īstenība, bet kas top par nopietnu faktoru ne vien starptautiskajās attiecībās (lielvalstu cīņu ap reālo iespaidu), bet arī pašas zināmās tautības iekšējā dzīvē (apslēpjot šķiru pretišķības).

6. Otrā tendence, kapitālismam pārejot monopolkapitālisma stadijā, pārvērš nacionālismu par tiešu iekaro-

tāju-imperiālismu, ne vien kā saimniecisku, bet arī kā kultūras nacionālu apspiedēju, kura mērķis ir ar varu denacionalizēt un pārtautot jeb tieši iznīcināt (kolonizācija).

7. Bet kapitālisms reizē rada arī zināmas attiecības tautu starpā, internacionālismu, bez kura kapitālisms nevar attīstīties. Bet arī šis internacionālisms imperiālisma laikmetā iet virzienā uz visas pasaules apvienošanu vienās nacionālās buržuāzijas diktatūrā jeb vismaz uz lielu *autarkiju*, tas ir, lielu apvienību celšanu (caur līgumiem un iekarošanu), kas dotu iespēju vest pilnīgi patstāvīgu un neatkarīgu saimniecību ar saviem apstrādājamo vielu un pārtikas avotiem un ar savu kapitālistisko ražojumu tirgu.

8. Iekarotājs imperiālisms savas iekarošanas politikas interesēs saceļ nemieru no citas imperiālistiskas varas apspiesto tautību starpā caur liekulīgu pašnoteikšanās lozngu sludināšanu un ar savām ilūzijām panāk zināmus rezultātus, kā to visgaišāk liecina pasaules karš un pēc šī kara ilgstošais revolucijas laikmets.

9. Tikai proletāriskā revolūcija varēja valīsirdīgi un bez slēptiem nolūkiem sludināt patiesu tautisku pašnoteikšanos, jo, brīva no peļņas kāres un cilvēku izmantošanas tieksmēm, viņa ir svabada arī no iekarotāja tieksmēm un, ja tās tiesām kaut kur parādītos, tās būtu tikai atskaņas no agrākās pilsoniskās gara pasaules.

10. Tas nenozīmē, ka proletāriskā revolūcija uzstādītu visas pasaules saskaldišanu mazās un atšķirtās nacionālās vienībās, proletāriskā revolūcija ir pēc savas dabas patiesa internacionālisma nesēja un atzīst, ka komunismam jānoved pie vispasaules jeb vismaz lielas pašsaimniecīgas apvienības komunistiskās saimniecībās, tā sakot, «komunistiskās autarkijas».

11. Bet šai apvienībai jāpamatojas ne uz iekarošanu, bet uz labprātīgu piesliešanos un pievienošanos, kas, dabiski, izverd no šīs jaunās pašnoteikšanās proletāriskā rakstura.

12. Lai izsargātos no imperiālisma pārmetumiem, padomju valstī ir jāatzīst arī buržuāziskā jeb demokrātiskā nāciju pašnoteikšanās, atstājot šo ilūziju izdzīvošanu ik-vienai nācijai pašai savā iekšienē un tikai atsvabinot to no ārējiem imperiālistiskiem iespādiem un vedot plašu propagandu par proletārisku, tas ir, plašās darba tautas jeb tās padomju pašnoteikšanos.

13. Mums uz ciešāko jānorobežo šīs divas tendences,

kurām ārēji var būt daudz līdzīga, proti — imperiālistiskas autarkijas un komunistiskas nāciju apvienības tendences, un jāatmet viss, kas šo jucekli var veicināt, kā, piemēram, neizdevīgas terminoloģijas, vieglprātīgu analogiju uzstādīšana u. tml., vienmēr atgādājoties un atgādinot, ka komunisms ir brīvs no kapitālistiskās peļņas kāres un no līdzcilvēku izmantošanas tieksmēm, ja viņam arī jāizpilda tur, kur kapitālisms nav attīstījies līdz galam, [uzdevums] turpināt kapitālisma nesamo progresu, bet brīvu no peļņas un izmantošanas tieksmēm.

14. Šie pamatprincipi mums dod rokās atslēgu, kā atklāt starpību starp imperiālistisku koloniālpolitiku un komunistisku dažādu attīstības pakāpju nāciju apvienības politiku, vienmēr iegaumējot, ka mēs dzīvojam pārejas laikmetā starp kapitālismu un komunismu, kur šīs pretējās varas drīz viena, drīz otra ņem pārsvaru.

*Uzraksts ne agrāk par
1920. gada beigām.
Pirmpublicējums*

Iespējīs pēc rokraksta

1. ŠOVINISMA VILNIS LATVIJĀ

Mazinieku sociāldemokrātu¹ orgāns «Darba Balss» Nr. 6 sava līdera Skujenieka personā ir uzlicis to punktu uz i, kura viņa antisemītiskajam un citādi šovinistiskajam virzienam tikai vēl trūka. Rakstā ar virsrakstu «Ebreji Latvijā» Skujenieks, kā jau statistikas ministrs, ar statistiskiem skaitļiem sociālistiski zinātniski (jeb varbūt zinātniski sociālistiski?) sludina — «ebreju grautīpu». Viņš pierāda ebreju skaitla milzīgu pieaugumu, aprāda, ka «lielā puse no tiem... vienīgi varēja mīdīt Rīgas ielas», pieder pie ļaudīm, kas neko neražo, kuri nestrādā sabiedrībai vajadzīgu darbu, bet tikai patērē un pie tam patērē «joti ievērojamā daudzumā», tā ka «šo sabiedriski nevajadzīgo lauzu vajadzībām ir jāstrādā zemkopjiem utt.». Tas viss būtu labi, ja *tas būtu zīmēts uz visu tautību liekēžiem* un no skaitļiem būtu vilkts vispārējais slēdziens par tiem vieniem. Bet kā lai to varētu šo pašu liekēžu slāņu valdības loceklis Skujenieks? Nē, viņš to visu zīmē vienīgi uz *ebrejiem*. Un «Brīvā Zeme» (Nr. 173) priešīgi uzplaukšina šim rakstam: «*Apsveicama ir pretzīdu frontes pagarināšanās ar mūsu mazākuma sociāldemokrātiem*, kur Skujenieks uzstāda savas 3 prasības» utt. Un kā Bavārijas antisemīts no galerijas met savu dunci savam «oratoram» ar vārdiem: «Schrei nit so, lass lieber Darm' aussi», «nekliedz velti, dur labāk zarnās», tā «Brīvā Zeme» uzsauc ar pilnīgu tiesību Skujeniekiem: «Skaidri, ka ar labu gribu vien nekas netiks panākts. *Laiks pielāgot visradikālākos līdzekļus!*»

¹ Mazinieku sociāldemokrātu partiju izveidoja 1921. gadā no opor-tūnistiskās Latvijas Sociāldemokrātiskās strādnieku partijas atšķēlusies galēji labējo grupa ar M. Skujenieku un R. Lindiņu priekšgalā. Šī partija pastāvēja līdz 1930. gadam, kad tā apvienojās ar citām buržuāzijas politiskajām grupām un izveidojās jauna buržuāziska partija — progresīvā apvienība ar M. Skujenieku priekšgalā. *Red.*

Es nezinu, vai dažus gadus atpakaļ kāds būtu domājis par iespējamu lasīt tamlīdzīgu antisemitismu no sociāldemokrāta — kaut mazinieka spalvas (izņemot varbūt Lindipu). Bet mēs tur tālāk, starp citu, lasām vēl, ka šie ebreji «sastāda redzamu un uzkrītošu daļu no visas mūsu pilsētas dzīves un līdz ar to ienes tanī visai Latvijai svešu un *nepatīkamu* noskaņu... To viņi *nedara ar to, ka viņi ir ebreji* (!), bet *ar to, ka viņi pēc savas kultūras ir krievi*.» — «Ebreji Latvijā stiaprīna *krievu elementu*, kas Latvijā ir nevēlami un kaitīgi (!!).» Tā raksta bijušais pārāk kaislais antinacionālists Skujenieks, kam vecos laikos pat partijas nosaukums par «Latviešu sociāldemokrātisko strādnieku partiju» bija kādreiz pārāk — *nacionālistisks*.

Taisnība gan, jo daudz gadus atpakaļ, kad šī raksteļa autors Skujenieks izdeva savu «zinātnisko» (jo biezo) grāmatu par «nacionālo jautājumu», man jau pienācās asāk aizskart autora šovinismu šini pēdējā ziņā, proti, pretim *krievu* strādniekiem, ko daži biedri toreiz pat skaitīja par netaisnu vai vismaz pārāk asu pārmetumu. Tagad šis *antirusisms*, pretkrievu šovinisms, ir kļuvis par masu parādību un mūsu baltās avīzes mazinieku vadībā pilnīgi sacenšas savā starpā, kaut gan, acīm redzot, pirmie lauri te pieder «Brīvajai Zemei».

Antirusisms jeb antikrievisms ir jauns vārds, kas bija *jaunjātasa* šai svarīgajai parādībai. Antisemitisms turpretim ir veca parādība arī Latvijā. Es kādreiz atzīmēju, ka antisemitisms būtu, acīm redzot, lielāks vēl un draudētu pat strādniecībai, ja veiksmīga revolucionārā kopdarbība 1905. g. starp latviešu bolševistisko sociāldemokrātiju un ebreju Bundu nebūtu *tuvinājusi abus darba elementus*. Antisemitisms tomēr ir izskaidrojams vēsturiski, šis, kā to kāds Vīnes sociāldemokrāts savlaik nosauca, «muļķadesu sociālisms» («Sozialismus der dummen Leute», tagad Latvijā tulkojams ar «*mazinieku sociālisms*»). Un tagad raksti «žīdi un revolucionāri», «žīdi un komunisti» utt. Latvijas baltajā presē (un visa ir tāda) taisni tiek norakstīti no vispasaules un sevišķi *krievu antisemītu* preses... *pret latviešu komunistiem*, zināms, ar tikpat jēgas kā savā laikā mani kā «Dienas Lapas» redaktoru (deviņdesmitos gados) «Mājas Viesis» nopietni dēvēja par «žīdu» tādēļ vien, ka es vārda «šaubīšanās»

vietā ievedu vispārējā lietošanā vēl latviskāko vārdu «šaubas». (Tas ir fakts!) ¹

Zīmīga jau ir *antisemitisma* pieaugšana pie mums, bet viszīmīgākā tomēr ir *antirusisma izcelšanās*. Un kādās aprindās izcēlās šis antirusisms? Taisni tanīs aprindās, kas cara laikos vispār visuzcītīgāk laizīja Krievijas cara krievisko sulaiņu krievu zābakus, proti, *Zemnieku savienības* «Brīvās Zemes», «Latvijas Sarga», «Latvijas Kareivja» utt. aprindās, kuru lasītāju un īpaši rakstītāju rindas ir bagātīgi pildītas ar bijušiem rusofiliem žandarmu un armijas oficieriem un pat «ģenerāļiem». [. . .]

Un tiešām *antirusismu* agrāk neviens Latvijā kā masu parādību nebūtu gaidījis. Visa attīstība bija gājusi to ceļu, ka krievi bija dažā ziņā bijuši par latvietības «brīvību» lielo hartiju pretim — vācietībai. Un slavenie «ērgļu spārni», ja arī ne ikreiz no sirds un visbiežāk skaidri formāli, figurēja Latvijas legālajā presē pārāk bieži. Tā pati parādība bija un ir novērojama Somijā.

Pēc manām domām, šīs parādības pamats ir tas, ka patlaban *vācietību sāk skaitīt par pārdzīvotu, pārvarātu*. Orientējas uz Angliju (šimbrīžam gan tikai ūsu skūšanā), «civilizējas» pa franciski. *Jāmeklē jauns līdzeklis aizklāt un vājināt šķiru plāisas un pretišķības*, kas top jo asākas pašu mājās: pie Austrumu robežām stāv «Krievs» un vēl «Padomju Krievs» ar slavenajiem «žīdu komisāriem», «Puc» viņus, «puc»! Jo vairāk, reiz tie uz to nereāgēs jau aiz vispasaules politikas aprēķiniem un pa daļai aiz tā iemesla, ka visi zina latviešu parunu: «Rej, rej, sunīt, tikai nekod.» Tātad ideja ir lieliska: no lamāšanās riska nav nekāda, bet peļņa skaidra, *top sacelts nacionālisms, šovinisms*, un ko tautiskajai demokrātijai vairāk vajag pret šķiru cīnas sērgu kā taisni to. «Izvest visā pilnībā visas žīdu tautas boikotu. Ne no viņiem ko pirkst, ne ko pārdot.»

¹ Te ir atmiņas kļūda. «Dienas Lapai» par lietotajiem vārdiem «šaubas» un «kāre» uzbruka laikraksta «Balss» korespondents vēstulē «Balss» redakcijai (27. numurā 1889. g. 5. (17.) jūlijā) un rakstiņā «No «Dienas Lapas» žīdiski izlocītās valodas lietā» (28. numurā 1889. g. 12. (24.) jūlijā). «Dienas Lapas» redakcija atbildēja ar rakstiņiem «Neaincināts nevalodnieks kā valodas likumu devējs» (149. numurā 1889. g. 5. jūlijā) un «Arī zālumos kādreiz grūta dzīve — redaktoriem» (155. numurā 1889. g. 12. jūlijā). «Dienas Lapas» redakcija norādīja, ka «Balss» pieļēto pārņemto «cīpas ieroci: katru nepatīkamu cilvēku vai pretinieku nosaukt par žīdu». Red.

— «Pērciet vienīgi latviešu veikalos (t. i., pie *tautiskiem spekulantiem*)!» Tāds ir šīs idejas *galamērķis*.

Tātad uz pirmo skatu dīvainas parādības. *Oficiāls*, ne pieredzēti ass *antisemītisms* Latvijā tanī pašā laikā, kad dzimis «*žīds*» Meierovics¹ atrodas *ministrijas* priekšgalā! «*Nost krievu valodu kā mācības priekšmetu skolās!*» Bet tanī pašā laikā, kad sabrauc mūsu pašaustie diplomāti uz konferencēm no Igaunijas, Latvijas, Lietuvas, tad vienīgā valoda, kurā tie var *tiešām* saprasties, ir *krievu* valoda un ne *latviešu*, angļu vai franču. Konstitūcijā proponē ievest noteikumu, ka ikvienam Latvijas «*pavalstniekam* *jāprot latviski!*² Bet tanī pašā laikā mēs lasām slavenā E. Blanka rakstā (21.VIII): «*Tagad turpretim uz ielas, tramvaju, vilcienu vagonos, veikalos un sabiedriskās iestādēs latviešu valoda paliek arvien lielāks retums, jo to nelieto pat latvieši, ik uz soļa demonstrēdami savu necieņu.*» Tas atgādina mazliet faktu, ka tanī pašā laikā, kad Latvijā ebreji «*pārsaucoties par Kalniņiem, Bērziņiem, Upmaļiem utt.*», skaidri latviski vārdi topot pārmainīti pret vācu vārdiem. Kas visu to noteic? To noteic «*veikals*», tā pati daudz lādētā «*šepte*», «*commerce*» (kā to franči izteic). Ar vācu buržuju (un citādu vācu elementu tikpat kā nav) izlīgumu sit krievu, ebreju un — vispār komunistu! Tāds Latvijas demokrātijas nacionālais lozungs.

Ja šī šovinisma sērga būtu tikai pilsoniska slimība, mēs to varētu atstāt bez ievēribas. Varētu sacīt, ka mums vienalga, ap ko buržuāzija plūcas, ap peļņu vai ap valodu. Bet šīs šovinisms ir tieši zīmēts uz masām, un mēs redzam, cik grūti, piem., Belģijā strādniecībai ir izdzīvot cauri kara radīto šovinismu. Latvijai ir daudz līdzības ar Belģiju, un tautiskai ienaidībai ir vēl vairāk degoša materiāla nekā tur. Tautiskais jautājums ir vārīgs un sāpīgs jautājums, kurā mums ir jāsastopas i ar naiviem antinacionālistiem, i ar «*kaunīgiem*» nacionālistiem. Un tātad ikvienam strādniekam jāiegremdējas vēlreiz no jauna nacionālisma jautājumā, lai to priekš Latvijas reiz galīgi kā izšķirtu nodotu arhīvā. Mēs skaitījām to apbedītu 1895. g., kad sakarā ar Jelgavas dziedāšanas svētkiem pirmo reizi Lat-

¹ Tas nav pārmetums Meierovicam, jo viņa dzimums ir vienīgais, pie kā nav vainīgs viņš. Un šo vainu ir bez gala.

² Patlaban lasu, ka Latvijā izdots rikojums, pēc kura visos kabarē (jeb latviski «tingeltangejos») puse programmas izpildāma *latviešu valodā!* Tik tālu vēl nav gājusi neviena tautiska kustība!!

vijā Rozīņš «Dienas Lapā» pierādīja, ka tautiskais jautājums apsedzot tikai šķiru cīņu. Mēs skaitījām to Latvijā par nokautu, kad 1907. g. Rīgas pilsētā Valsts domes vēlēšanās pret sociāldemokrātu balsoja apvienoti vācieši un latvieši. Tad 1914. gads no jauna sacēla, kā nekur pasaulei, Latvijā šovinisma *vīļņus*, kas ierāva gandrīz visu inteliģenci un zināmu daļu arī strādniecības. Tomēr izdevās glābt latviešu strādnieku vairumu, un 1917. g., ja arī mazliet naivi, atskanēja radikālie vārdi, ka tautiskā jautājuma priekš mums, boļševikiem, neesot. Tā bija vilšanās, kā to pierādīja Krievijas revolūcijas gaita un kā to pierādīja arī Latvijas tālākā vēsture. «Patstāvīgā», kā Padomju, tā visielākā mērā, protams, demokrātiskā Latvija sacēla liejas nacionālistiskas tieksmes, kuras viņu demokrātiskajā izdevumā plosās vēl lielā mērā buržuāzijas tintes kalpu starpā un strādniecībā, izdzīvotas ar rūgtām pagirām. [...] Protams, ka ikviена no šīm tautiskā jautājuma attīstības idejām ir savos pamatos dažāda, bet visos šais *pamatos ir arvien jāmeklē šķiru attiecību mezgls*.

2. KĀ JĀSAPROT NACIONĀLISMA ŠĶIRU PAMATS?

Bieži mēs runājam par šķiru pamatu vienai vai otrai parādībai, par šķiru pretišķībām un šķiru cīņu, labi neiedziļinoties šo vārdu nozīmē jeb tos saprotot tieši nepareizi. Runājot par nacionālismu kā šķiru cīņu, bieži iedomājas tikai to cīņu, kas norisinās starp vācu baronu un latviešu zemnieku (tas pats dažās citās zemēs). Šī tautiskā cīņa vietām un laikiem gan tiešām sakrit kopā ar šķiru cīņu, bet tā ir nejausība un aptver tikai niecīgu daļiņu no visas nacionālistiskās kustības. Ja mēs uzprasām, ko vispār nozīmē *šķira* un *šķiru cīņa*, tad arī pie šiem tik bieži lieto tiem vārdiem mums ar atbildi būs mazliet jāstostās. Mēs pratīsim pareizi uzskaitīt piemērus, bet nevarēsim dot īsa un pareiza šī jēdziena paskaidrojuma. Tomēr šīnī gadījumā mums vajadzīga skaidriba arī par šķiru cīņas jēdzienu. Šķiras ir zināms *sabiedrības* un, proti, *jaunlaiku* *sabiedrībā* *nācijas* sadalījums interešu kopībās. Šo sadališanu, pēc Marks, noteic viņu ienākumu avots, viņu loma un attiecības ražošanas procesā un viņu piesavīnāšanās kārta, viņu īpašuma attiecības, zīmējoties uz

ražošanas līdzekļiem un apstākļiem. Cīņa ap šo lomu un šīm attiecībām viņu pamatos ir šķiru cīņa, jo šī loma un šīs attiecības rada interešu kopības, vienup, un šo interešu pretišķības, otrup, kurām — pēdējām — jānorisinās cīņas vai tieša kara veidā. Tās lielās šķiras, kas izcīna šo cīņu jaunlaiku sabiedrībā, ir: 1) zemes īpašnieku šķira, zemes īpašuma personifikācija jeb priekšstāvība, kuras ienākums — zemes rente; 2) kapitālistu šķira, kapitāla personifikācija, kuras ienākums — peļņa; 3) algas strādnieku šķira, pats dzīvais darbs, kura ienākums — alga. Starp šķiras pa vidu pieslejas vienai vai otrai no šīm šķirām. Lai labāk saprastu šīs cīņas nozīmi *nacionālismā*, vēl jāatzīmē pašas cīņas revolucionārais raksturs. Izmantotāja jeb valdošā šķira tiecas pēc apspiestās šķiras izmantošanas nodrošināšanas; izmantotās šķiras pamatinterese turpretī ir — *iznīcināt* pašu valdošo šķiru. Tā buržuāzija tiecas iznīcināt lielīpašnieku šķiru, nacionālizējot tās zemes renti, t. i., pārvedot to savas šķiras, proti, valsts organizācijas, īpašumā; abas šīs šķiras tomēr izlīga, tiklīdz tām draudēja jauns, kopējs ienaidnieks — *proletariāts*. Proletariāts tiecas iznīcināt i lielīpašnieku, i kapitālistu šķiras, t. i., šķiru pretišķības vispār, pārvedot savas valsts un tad sabiedrības īpašumā abu šo šķiru īpašumu. Valdošās šķiras nevar dzīties pēc strādnieku šķiras pilnīgas iznīcināšanas, bet gan tikai pēc racionālas un ienesīgas izmantošanas. Tātad jaunlaiku šķiras ir jaunlaiku *nācijas sastāvdaļas*. Kā tad tās var spēlēt lomu tautu naidā vai tautiskā ienaidā?

Nācija pati kā «vienādas valodas runātāju vēsturiska apvienība uz noteiktas teritorijas» ir arī kapitālistiskā laikmeta bērns un nebija pazīstama iepriekš lielo Eiropas pilsonisko revolūciju laikmeta. Agrāk valdošās šķiras nemaz negrupējās pēc valodām, taisni otrādi — valdošā šķira runāja svešu, citu valodu nekā valdāmie: latīnu, franču, pie mums — vācu, Somijā — zviedru, Lietuvā — poļu utt., utt. Un, tā kā šī iekārta bija vēsturiski saistīta ar feodālismu, tad nacionālais jautājums, nacionālā atsvabināšana bija visur vispirms buržuāzijas pacelšanās auglis. Mēs redzam lielas nacionālas cīņas nacionālās apvienošanās un nacionālās atsvabināšanās nolūkos, ar kurām ir pildītas apmēram 3/4 no visa XIX gadsimta. Tā sākumā ir revolucionāra kustība. Strādnieku kustība vēl vāja un iet, tā sakot, savas buržuāzijas astē. Bet, kur tā paceļas

pret buržuāziju, tur tā arvien (Francijā) atrod sev pretim *visu pārējo nāciju*; tur nacionālie «nācijas kopējie» centieni *top kontrrevolucionāri*.

Tad ierodas uz cīņas lauka tā saucamās *bezvēstures nācijas*, kas nav *patstāvīgas* valstis. Tur nacionālā emancipācija, tautiskie centieni vispirms arī ir *revolucionāra* cīņa. Nacionālā cīņa starp vācu muižnieku un čehu, latviešu, igauņu zemnieku; starp zviedru muižnieku — somu zemnieku, poļu šļahtu — leišu zemnieku ir *reizē tautiska* un *šķiru cīņa*. Bet, tiklīdz ikvienā no šīm apspiestajām zemnieku tautām paceļas strādnieku kustība, tautiskā cīņa pieņem *kontrrevolucionāru* nokrāsu, jo ar to *savas tautas* buržuāzija tiecas *aiztumšot, aizslēpt, vājināt šķiru pretišķības*. Cīnies pret vācu fabrikantu, ej roku rokā ar savu tautisko fabrikantu! Nost ebreju (vācu, krievu) spekulantu (Lindiņš), lai dzīvo tautiskie spekulanti!

Bet strādnieku šķiras pretišķība izrādās stiprāka par tautiskiem centieniem; nepalīdz pat uz ilgu laiku austriešu skolas fabricētais sociālistiskais nacionālisms, tāpat kā šķita izdzīvojis jau agrāk savu mūžu pilsoniskais nacionālsociālisms. Situācija Eiropā top revolucionāra. Te 1914. gada karš sagāž visu šo ilgo attīstības gaitu; nacionālšovinisms, sociālšovinisms, visi tie sociālnacionālismi un nacionālsociālismi tikai superlatīvā (visaugstākajā pakāpē) ļem pārsvaru pa visu līniju, pa visu pasauli. Nacionālais miers un nacionālā šķiru harmonija, Burgfrieden's, «svētītā vienotība» zem lozunga dzēst kopējo namu, glābt kopējo tēviju. Tam pievienojas pašnoteikšanās ilūzijas vienmēr no pretējās pusēs apspiestajām tautām utt. Tas ir jauns laikmets visā tautisko centienu attīstībā, kur, vienup, nacionālais jautājums pieņem internacionālus apmērus un kur šķiru cīņa un šķiru karš tiecas pieņemt vispasaules raksturu. Imperiālisms kā pēdējā kapitālisma attīstības fāze tiecas ievilk savos tīklos zem nacionāla karoga visu pasauli. Nekad vēl *nacionālisms* kā šķiru pretišķību slēpējs un reizē šķiru cīņa savā visskaidrākajā veidā *nav spēlējis tik dažādu lomu kā tagadnē*.

Pirmā nacionālā kustība, kā to uzveda uz skatuves pilsoniskā revolūcija, bija internacionāla. Brīvtirdzniecība Anglijā — uz angļu nacionālās rūpniecības faktiskā monopolā pamata; Francijas uzvaras gājiens pāri par robežām pret vispasaules feodālismu, par kuru Markss tik

zīmīgi rakstīja: «Laupija un revolucionēja visu pasauli!»¹ — tā, protams, bija arī šķiru cīņa pret vispasaules feodālismu, tikai pāri par nācijas robežām un bez vēlāko laiku šovinisma. Toreizējais internacionālisms bija kosmopolītisks, *pasaulpilsonisks*, bet pie tam noteikti *pilsonisks*. Pirmais šovinisms, revanša nacionālisms bija reakcija pret to; tas tomēr bija defensīvs, aizsargu nacionālisms. Bet jo drīz viņš pieņem *uzbrukšanas, ofensīvas raksturu*, kura visaugs-tākā attīstības pakāpe ir *imperiālisms*. Un 1914. g. kara laikmets ienesa tādu mudžekli visā nacionālisma jautā-jumā, ka vajag daudz pacietības un daudz uzmanības, lai tanī gūtu skaidrus uzskatus.

Vispirms *ikvienas tautības* valstiskā patstāvība, ne vien vēsturiskām tautām, kā Polijai, Ukrainai, Somijai, bet arī jaunām, kā Latvijai, Igaunijai, Albānijai, Dancigai, Mēmelei utt. Kur nezina, kā izdalīt, — tur «patstāvīgu» valsti. Un, jo atkarīgāka tā darbos, jo «patstāvīgāka» vār-dos! Šīni jautājumā vislielākais šovinisms no pretinieku buržuāzijas puses: Francijas buržuāzija pabalsta Polijas patvaldību, Vācija — Ukrainas un Īrijas utt. Komunistiskā Padomju Krievija no reizes ieņem noteiktu pozīciju pat pretim dažiem radikālajiem elementiem, proti — ka šī *tautiskās pašnoteikšanās* slimība jāizdzīvo mierīgi un pacietīgi cauri, *atļaujot* šo pašnoteikšanās brīvību visur, cīnoties tikai, cik spējams, pret svešo buržuāziju imperiālistisku iejaukšanos.

Vēl sarežģītāks jautājums kļuva *kolonijās*, kur no vienas puses imperiālistiski *nacionālistiska* apspiešana rada *nacionālistisku* koloniālrevolūciju kustību, kurā tanī pašā laikā šīs revolucionārais nacionālisms ir par kontrrevolucionāru šķiru cīņas apslēpēju. Versaļas miers, kas tiecas pat tādu zemi kā Vāciju nospiest kolonijas lomā, koloniju platību izpleš milzīgos apmēros, novēd pie neskaitā-miem nacionāliem «brīvības» kariem Turcijā, Ēgiptē, Īrijā, Marokā utt., utt. Ik aiz viena no šiem nacionāliem kariem reizē glūn *sociālā* revolūcija, kura draud pāriet *sociālistiskā* revolūcijā.

Ka revolūcija un kontrrevolūcija norisinās blakus, ir parasta un dabiska lieta. Bet, ka viena un tā pati revolūcija ir reizē revolucionāra un kontrrevolucionāra, tādu parādību sniedz mums tagadne. Vecā *sociāldemokrātija*

¹ Sk. K. Markss un F. Engelss, Darbu izlase, I, 1950, 302. lpp. Red.

kā akla stāv šo koloniju priekšā, jo mēra to ar saviem vēcajiem «enģelišu» vai «alenču colstokiem» iz Internacionāles Nr. 2 vai $2\frac{1}{2}$. Un atkal tikai Ļeņina asais skats te šinī mudžeklī atrada to atslēgu, bez kuras Eiropas un vispasaules revolūcija galā nav izvedama. Kamēr Anglija var atbalstīties uz koloniju bagātībām, kā veco, tā jaungūto, kamēr Francijas buržuāzija var slēpties aiz koloniju uzticīgajiem barbariskajiem štikiem, kamēr Amerikai ir uzticīgs buržuāzijas pašas šaustais nēgeris, tik ilgi šīnis zemēs revolūcijas uzvara ir grūti gaidāma. Ko tas nozīmē? Tas nozīmē, vispirms, ka vajag prast *saistīt koloniālrevolucionāro* kustību ar komunistisko revolūciju. Tas nozīmē, otrkārt, ka koloniju metropoļu strādniecībai vajag vēl izaugt iz bieži neticamas neapzinības taisni koloniju jautājumā, ka lai tās varētu ar savām asinīm un valšīrdigi parakstīt, piem., Irijas, Indijas, Ēģiptes utt., utt. revolūcijas lozungus. Un, kamēr kaut kādu Šeidemaņu vai neatkarīgo Krispinu, renegātu Levi vai Serati u. c. lētie jocīni par austrumu revolūcijām strādniekos atradīs klausītājus, mēs varēsim sacīt, ka tie vēl nav revolucionāti. Komunistu uzdevums šādos gadījumos ir: *atbalstīt Āzijas, Āfrikas utt. nacionālās revolūcijas, bet ienest tānīs no sākta gala vietēju šķiru cīņu*. Tāda ir vispasaules revolūcijas problēma.

Pirmā lielā un ilgstošā proletāriskā revolūcija, kaut arī visatpalikušākajā kapitālistiskajā zemē Krievijā, ienesa milzīgu lūzumu visos šinīs jautājumos. Vispirms tā ienesa jaunu *valsts formu*, līdz šim apspiesto, tagad uzvarošo *šķiru* valsti — padomju iekārtu, kuru raksturo tas, ka viņa pēc sava pamata *neatzīst ne tautību, nedz šķiru apspiestību*. Viņa, otrkārt, pirmo reizi neliekulīgi un valšīrdigi pasludināja *nacionālo pašnoteikšanos*, vispirms skaidri pilsoniskā garā, bet pēc iespējas reizē ienesot proletāriskās valsts, darba tautas deputātu padomju valsts iekārtu.

Mēs tā esam izdzīvojuši cauri un pārdzīvojam patlaban lielu skaitu jaunu nacionālu valstu dibināšanos. Vispirms tās krita imperiālistu slazdos: Vācijas — pēc Brestas miera (Ukraina, Somija utt.), Anglijas (Baku¹, Gruzija, Armēnija) utt. Brestas miera krišana un Versaļas līguma parakstīšana ienesa daudz skaidrības. No jauna sociāldemokrāti vai apzinīgi, jeb savā gara aprobežotībā spēlē tieši provokatorisku lomu pret Padomju Krievijas

¹ Azerbaidžāna. Red.

pašnoteikšanās principa izvešanu, vainojot to par *tiešu imperiālismu*. Šī nodevīgā loma ikvienam būs saprotama, ja jūs salīdzināsiet tos uzbrukumus, ko drukā baltās un sociāl-demokrātu lapas pret Krievijas «*imperiālismu*» austrumos un rietumos, ar to karagājienu, ko ved Anglija un Francija, pirmā ap iejaukšanos Āzijas lietās, otrā ap nodomātiem uzbrukumiem Polijai un tās kaimiņu takšējiem. Tas vien fakts jau, ka joprojām pastāv padomju vara Krievijā, *revolucionē uz austrumiem un uz rietumiem*. Raug, kādēļ tie uzbrukumi no buržuāzijas un viņas apzinīgajiem vai aklajiem sociālnodevējiem.

Padomju Krievijas priekšā ir nepieredzēti grūti uzdevumi. Viņai pašai savās mājās vēl tikai jāizdzīvo cauri *kapitālisma¹ attīstība*. Bet tanī pašā laikā jārod līdzekļi izvest *mazāk sāpīgi* t. s. koloniju zemēs pirmatnējo pāreju uz jaunu saimniecisku iekārtu, izvairoties no kolonijās parastās pārmērīgas izmantošanas. Un šī problēma cieši saistās ar nacionālo jautājumu.

Tās jaunās valstis un tie autonomie apgabali kā Buļhāra, Turkestāna, Kirgīzija, Tatārija, Čeremisija,² Votjakija³, Čuvašija utt. ir *nopietns darbs* un nav nebūt diplomātiska *rotāšanās* vai kas tamlīdzīgs, un darbs, ko nebūtu nekas cits veicis, jo buržuāzija tur jau bija *pārkrievota* vai *pārkrievušanās* stadijā un pārējās masas pilnīgā gara tumsībā. Bija vietām jaunjāieveid *tautiska rakstība*, kuras *nemaz vēl nebija*. Protams, ka ikvienā no šīm valstīm radās arī buržuāziski, nacionāli centieni (kā panislamisms, pantatārisms utt.), kuri noteikti jāapkaroti. Bet, kam gadījies iepazīties ar tādu nepieredzētu uzņēmumu kā, piem., Krievijas Nacionālo lietu komisariāta nodibināto *Austrumu akadēmiju* Maskavā, tas nevar te vienaldzīgi pavīpsnāt, kā savā laikā tāds «lielās nācijas» nacionālists ā la Skujenieks pretim kaut kādiem tur čuvašiem (sk. viņa «Nacionālo jautājumu»).

Tātad visa nacionālā jautājuma un dažādu nacionālismu vēstures gaita ir uz ciešāko saistīta ar ikreizējās šķiras cīņas vēsturi, pie kam šī šķiru cīņa norisinās drīz vienas valsts robežās, drīz starpvalstiski, «internacionāli». Un visur nacionālās nokrāsas centienos apzinīgi vai neapzinīgi ir bijis: *slēpt, neizteikt cīņas šķiru raksturu!*

¹ Autors te, acīm redzot, domājis jauno ekonomisko politiku. *Red.*

² Tagadējā Mari APSR. *Red.*

³ Tagadējā Udmurtijas APSR. *Red.*

3. LATVIJAS TAUTISKĀ KŅADA

Kas ir vietējās tautiskās ienaidības strīdus āboli, ap ko te parasti grozās šķiru cīņa, ja tā slēpjās aiz tautiskiem centieniem? Vispirms cīņa *ap zemi*, ap zemes renti, ap zemnieka izmantošanu — starp vācu, zviedru, poļu muižnieku un latviešu, čehu, igaunu, somu, leišu zemnieku. Tad cīņa dažādu tautību buržuāzijas un sīkburžuāzijas starpā *ap peļņu*, ap tirgu, ap kundēm, klientiem, pacientiem, ap kredita avotiem, tas ir, ap bankām. Un vienā no pirmajām vietām — cīņa *ap ierēdņu vietām*.

Zemnieka cīņa ar muižnieku ir atsvabināšanās un tātad revolucionāra cīņa. Bet mēs redzam, ka paši atsvabināmie saimnieki pie pirmā gadījuma saviem izmantojamiem (kalpiem, būdniekiem utt.) uzlika tos pašus agrāk apkarotos klaušu darbus un citādu apspiešanas veidu. Tātad tieksmes tās pašas, tikai to apmēri dažādi. Te iespējama interešu apvienība. Un, ja arī vācu baroni, kā es to citur jau aprādījis, ir pratuši tik sistemātiski un zinātniski kā neviens cits vergu īpašnieks «dresēt» savu zemnieku, tad *plēsības* ziņā nedaudz tie latviešu lielgruntnieki muižnieki, tie Rušmaņi u. c., ir pārspējuši visplēsīgāko vācu baronu. Tātad ir dabiski tagad, kad domā vācu muižnieku no muižām izspiestu un galīgi no varas atstumtu — kaut gan vēl neviens nezina, ar ko to zemi samaksās, — pelēkais barons ar savu *privileģēto* zemi (salīdzinot ar jauno, aprobežoto īpašumu) ir pilnīgi ar mieru slēgt brālibu un draudzību ar vācu baronu. Še par šķērslī ir vairs tikai vācu barona agrākā pašiedoma, kas to neatstāj (un neatstās!), ka cilvēks iesākas tikai no barona un ka bauris paliek bauris. Un, ja arī zilais barons tikai ar nicināšanu it kā no augšas sniedz savu roku pelēkajam, latviešu pelēkais «parvēnijs» to nemana un sapņo par brālibu. Šī šķiru cīņa starp zilo un pelēko baronu ir izbeigusies. Gaidāms izlīgums, kas atkarāsies no strādnieku šķiras pacelšanās.

Palikusi ir vairs tikai sīkpilsoniskā, sīkzemnieciskā. Un to izcīna pirmā kārtā sīkpilsonības ideoloģijas aizstāves, dažādas sociāldemokrātu frakcijas. Tur cīņa pret muižnieku ir cīņa *vienīgi* pret vācu muižnieku, pret to vācu muižnieku, kuru te domā jau nogalinātu, kaut gan sīkzemniekiem vēl ilgi būs jāmaksā zemes *rente* tās pašas nogalinātās muižniecības *dzīvajam garam*. Un tie sociāldemokrāti, kas, pie valdības stūres būdami, pie,

zemkopības ministrijā, cītīgi piedzīs tos sieciņus un rublīšus rentes veidā, darbos būs tikai šo pašu *vārdos* apkarojamo *vācu* muižnieku pristavi. Runāt te par tautiskiem centieniem nepienākas, ja vācīeši vairs nav reizē pie politiskās varas kā agrāk. Šim zemnieciskajam nacionālismam nav vairs pamata zem kājām.

Es jau sacīju, ka viens no tautiskās cīņas ievērojamākiem pamatiem ir cīņa *ap ierēdņu vietām*. Tā tautiskajā *republikā* sasniegusi savu uzvaru un pie tam neticētos apmēros. Vēl 2 gadus atpakaļ es kādreiz izlētoju viena Latvijas pamiera delegācijas locekļa atbildi uz jautājumu, ar ko viņš baltajā Latvijā nodarbojoties. Viņš bija sacījis: «Es gaidu vietu valdībā.» Tā bija raksturīga atbilde, un viņas autors Bušs (tagad nelaikīs) jo drīz sagaidīja arī savu rīndu un kļuva par tirdzniecības ministru. Sagaidījuši tagad ir savas vietas arī Lindiņi, Skujenieki (gaida vēl Menderi, Buševici utt.). Un tiešām še tautiskā uzvara ir liela. Pēc oficiālām ziņām, valsts civilierēdņu skaits esot 40 000. Uz 800 000 pieaugušiem (vēlētājiem) tas iztaisa vienu valsts ierēdni *ik uz 20 cilv.*, neskaitot *armiju* un *pašvaldību*. Es redzu «*Ekonomistā*» (Nr. 14), ka «*Latvijas civilresora štata ierēdņu*» vien uz 1. maiju š. g. bija 20 156! Raug, uz ko pamatojas mīlestība uz *tautisko republiku*.

«*Für das Vaterland zu sterben,
Wie zu leben ist so schön*» (Heine).

(Ir skaisti nevien mirt, bet arī
dzīvot priekš tēvijas.)

Trešais pamats ir *veikaliskā konkurence*. Tā norisinājās *presē ap lasītājiem* un vispār inteliģencē ap klientiem un pacientiem. Pilsētās cīņa gāja [dažādu tautību] buržuāziju starpā ap pircēju, vienup, un ap kreditu, bankām, otrup. Sevišķi asa kļuva konkurence pa krīzes laikmetu. Patlaban pie mums rūpniecības nav un, cik tā ir, latvieši maz nēm dalību tanī, šī tautiskā cīņa apklususi. Toties stiprāka tā ir *tirdzniecībā*. «*Galvaspilsēta*» ir viens liels sīku bodīšu sakopojums (ik uz 10 iedzīv. 1 bodīte!), tā sakot, *viens vienīgs paplašināts Berga bazārs*, pār kura fasādi plivinās karogs: «*Smēķējiet* (utt.) tikai *«Brīvo Latviju»*.» Konkurence ir nāvīga, un tā, raug, rodas *jauns nacionālisms* — pret to pašu *veco* «*žīdu*». Visa skaidrās sīkpilsonības prese ir pildīta ar saucieniem pret «*ebreju*», kā sludina diplo-

mātiskais Skujenieks, jeb pret «žīdu», kā valsirdīgāk izteicās Lindiņš. Tie redz «miljonus» ripojam, redz zemnieku un strādnieku «lētāk pērkam pie žīda». Pircējam, t. i., zemniekam un strādniekam, no svara ir tikai *preces* labums un lētums (vai, pareizāk, iedomātais lētums). Un tautiskā sīkpilsoņa ideologs vaimanā: «Tiri kauns! Vai tad šie miljoni nevarēja labāk ieripot latviešu kabatā!» Un es paņemu *laukstrādnieku* (!) savienības lapu (22. sept.) un lasu Lindiņa rokas zīmētus vārdus ar trekniem burtiem: «*Savus iepirkumus neizdariet pie žīdiem — spekulantiem!*» Tā lasāms lapas priekšpusē kā lapas lozungs. Bet tanī pašā numurā tekstā mēs lasām: «*Bet nepietiek ar to vien, ka mums ir godīgi veikali. Vajag viņos arī pirkī un neskriet vis pie žīda, ja tas, gribēdams izkonkurēt godīgu¹ veikalu, sāk pārdot par dažām kapeikām lētāk... nedrīkstam pārdot par dažām kapeikām savu nacionālo apziņu.*»

Ir izstrādāta vesela programma cīņai pret šo «žīdu». Nerunāsim te par «radikālākajiem līdzekļiem», pietiks atzīmēt: to padzišanu, aizliegumu dzīvot pilsētās un miestos, boikotēt tos, tas ir, nepirkī no tiem, ne tiem ko pārdot utt. Bet, ja agrākais kristīgais antisemītisms prasīja kā vienīgo asimilācijas līdzekli *kristīšanu*, — sociāldemokrātiskajam antisemītismam, acīm redzot, pietiek ar ebreja *pārlatvināšanu* (sal., piem., Meierovicu). Mēs jau lasījām, ka Skujenieks ebrejiem kā galveno pārmetumu dara to, ka tie agrāk pārvācojās, bet tagad Latvijā «*pēc savas kultūras ir krievi*» un «*kā krievu elementi*» «*ir kaitīgi*». Tātad «žīds» pelēkā uzvalkā, vīzēs un ar latviešu mēli Skujeniekiem vairs nav «nevēlams un kaitīgs»!

Šī «žīdu sišana» viņu *krievietības* dēļ — ir tas priekš

¹ Lindiņš vienmēr uzsver «godīgo» tirgotāju; mūsu Padomju Konstitūcija *ikvienam* tirgotājam atnem balsstiesību, jo privāttirgošana *nevar nebūt* spekulācija. Savu pretžīdu agitāciju Lindiņš-Pagāns turpina vēl noteiktāk nākošajā «*Laukstrādnieka*» numurā (29. sept.): «*Puskomunistiem ir vienlaik, vai žīdu tirgotājs vai latviešu... Arī komunisti žīdus taupa... Katrs, kurš paies garām žīda veikalām, būs izdarījis svētīgu darbību.*» Ja mazinieki savu svētīgo *darbību* atrud vienīgi iekš tam, ka tie «iet garām žīdu veikalām», tad viņu draugu starpā ir tādi, kas par vēl «*svētīgāku*» darbību skaita: *ieiet* (ar varu) šīnī veikalā un to drusku palaupit. Latviešu *komunisti, strādnieki* un arī *laukstrādnieki* (bez zosu kājiņām) turpretim saka vienkārši: «*Mums vienlaik, vai spekulants ir ebrejs vai latvietis,*» — un viņi aiz vienkāršā līdzekļu trūkuma diezgan bieži ir spiesti «*paiet garām*» kā ebreju, tā latviešu veikalām. Bet par *darbu* un vēl svētīgu darbu viņi to neskaita.

demokrātiskās Latvijas zīmīgais. Tikpat zīmīgs kā pats antirusisms. Šī antirusismā latviešu buržuāzija jau tuvojas vācietībai; šī zinā ir vesela «bezpartejiska» partija ar «demokrātu» Bergu priekšgalā, kas savu orgānu *jau drukā* «Rigasche Rundschau» drukātavā un uz ministru gāšanu ar mieru tuvoties kā ar poļiem, tā vāciešiem (piekāpība agrārjautājumā). Un tomēr *vācietība* patlaban ir kā iekšēja saimnieciska vara stiprāka konkurence latviešu buržuāzijai nekā krievu. Tātad šīm antirusismam pamatu ir ne iekšēji saimnieciski pamati, bet tas ir *radīts mākslīgi*.

Vispirms tas ir aizmaskotā *cīņa pret komunismu*. Bet vēl lielākā mērā tas ir *līdzeklis sacelt mākslīgu šovinismu, lai ar to apslēptu, aizmaskotu tās šķiru pretišķības*, ko saimnieciskā krīze paasina pašā Latvijā. Nepietiek taču ar to, ka paskaidros darba tautai: redziet, mūsu, t. i., mantīgās šķiras, intereses, privātīpašumu apdraud komunisms, kas plūst no Padomju Krievijas; tādēļ stājieties mūsu pusē. Uz to Latvijas darba tauta jau sen devusi atbildi ar to, ka tā noteikti stājas komunisma pusē, vienalga, vai tas nāk no austrumiem jeb no rietumiem. Tādēļ mēģina tai iestāstīt sevišķas *tautiskas* intereses, kopējas kā mantīgam, tā nemantīgam, ko *apdraudot* krievi un krievu apģērbos tērpušies ebreji. Šīs intereses esot pārākas *par šķiru interesēm*. Un, raug, kādēļ jāiztēlo jo tumšās krāsās *krieva bubulis*. [...]

Mēs varam skaidri un gaiši pasacīt, ka bija gan laiks, kad tautiskiem centieniem Latvijā piekrita revolucionāra loma. Šo tautisko cīņu veda uz augšu ejošā zemniecība visas tautas vārdā. Tagad šī zemniecība pelēkā barona un pat sociālista-mazinieka personā ir kļuvusi kontrrevolucionāra un viņas tautiskā kustība, cik tā vēl parādās, tāpat. Sīkpilsoniskā tautiskā kustība no laika gala bijusi dibināta uz šauriem egoistiskiem motīviem. Tā tagad aizstāv tautiskajā republikā savu *privātienākumu avotu* un *aizsargu*. Un beigās tas šovinisms, ko buržuāzija un sīkburžuāzija *saceļ* pret krieviem (un krievu ebrejiem), ir mākslīgi radīts tanī nolūkā, lai šīnīs zoologiskās sajūsmās apslāpētu nemantīgo šķiru revolucionāro apziņu.

4. KOMUNISTI UN TAUTISKIE CENTIENI

Vēl 1917. g. vairākkārt atgadijās lasīt domas, ka tautības jautājums esot savu laiku pārdzīvojis kā skaidri pilsoniska un pie tam kaitīga parādība, ka tautības jautājuma priekšā komunista (jeb toreiz — boļševika) vairs neesot. Pie šīm radikālajām domām tagad varētu vairs nekavēties, ja tās paretus arī tagad vēl [nebūtu] sastopamas. Es to nesaku kā pārmetumu, jo es esmu pats šīm domām tuvu bijis un pat līdzjutis, un arī tagad atzīstu, ka tās satur pareizu nacionālisma sērgas briesmu novērtējumu. Bet, protams, es nekad neesmu varējis *vienkārši noliegt* nacionālo jautājumu. 1914. gads vispasaules un 1917./18. g. Viskrievijas apmēros ir tik spilgti apstiprinājuši tās domas, ko arī nacionālajā jautājumā b. Ļeņins ar īstu parēga garu izteicis jau 1912./13. g. (sk. viņa rakstus iekš «Prosveščenije», 1913. g. boļševiku rezolūcijas utt.), ka pāriet pār nacionālo jautājumu vēl arvien viegli un vieglprātīgi nav iespējams.

Es būšu vaļsirdīgs, kā arvien, un vispirms pakavēšos pie kutelīgā un vārigā jautājuma par latviešu strādnieku vispār un arī komunistu nacionālismu. Tādi pārmetumi un tādas cerības ir klusu un arī atklāti izteikti, un pie tiem ir jāpakavējas. Jāatzīmē, ka šie komunisma pārmetumi, vienup, un šīs komunisma gaidas, otrup, zīmējas vispirmā kārtā pret latviešiem ārpus Latvijas. Te jāparaugās tuvāk bēgļu grūtajos uzspiestās emigrācijas apstākļos. [...] Ne visi viņi vienādi attīstīti, daži vienkārši saīguši. Lauks visai auglīgs. Tanī pašā laikā baumas par trekno dzīvi «brīvajā» Latvijā. [...] Tā plūda tie 100 000 ar sajūsmu uz Latviju — nereti ar *nacionālismu* un bieži pat *šovinismu* sirdī vai uz mēles. Uz viņiem bieži zīmētas tās meldijas, ko velk baltās avīzes pret židiem un komunistiem utt. Bet *vairums* no viņiem tagad tur jau atmetis savas *nacionālistiskās ilūzijas*, un man ir gadījies lasīt vēstules pat no gaišām galvām, kas «braukušas ar lielu prieku un lielām cerībām» no trimdas uz «brīvo» Latviju, bet drīz «pazaudējuši kā vienu, tā otras». ¹ Republika, uz kuras vārtiem rēgojas tādi lozungi kā «Smēķē tikai «Brīvo Latviju»», nav spējīga ilgi uzturēt nacionālistisku sajūsmu.

Bet nacionālisms sēd arī varbūt vēl dzīlāk. Arī Padomju

¹ Raiņa vārdi 1921. gada vēstulē Dorai Stučkai. Red.

Latvijas laikā man ienāca sūdzības, ka kādā komisariātā atbildot vienkārši ikvienam, kas uzrunājot krievu vai citā nelatviskā valodā, ka to neprotot, un vairāk neko. Mēs toreiz tūliņ izlaidām *valodu dekrētu*, kas vēlreiz paskaidroja to, kas jau bija drukāts mūsu konstitūcijā, proti, par līdzīgām tiesībām runāt un rakstīt *ikvienā valodā* un par pietiekošu tulkotāju iestādes nodibināšanu dažādu valodu iesniegumiem. Tas skan *tieši pretēji* tam, ko tagad sludina *baltā Latvija*. Un nākošo reizi būs visās iestādēs šo tautību vienlīdzības lozungu jāizkar pie sienām.

Tanī pašā laikā man sūdzējās arī ebreji par mūsu nacionālismu, jo pie mums taču lietojot vārdu «žīds», kam krieviski, kā zināms, šovinistiska piekrāsa. Es gan paskaidroju, ka vārdam pie mums tādas nozīmes nav, bet es pats labi atminu, kā man kā zemniekam savā laikā vienmēr ausīs grieza vārdi «mužik» un «bauris», kuriem nedz krieviski literatūrā, nedz vāciski nav tās nelabās, nicinošās piegaršas kā pie mums. Bet, ja tas tā, jādara tomēr šī piekāpšanās un «kaitīgais» vārds vienkārši jāatmet, lai nebūtu pat šķietamības no kaut kā šovinistiska. Nacionālisms ir slimīga parādība, un pret to jāizturas ar vislielāko uzmanību, pat vienkārši pajokojot.

Krievijā *latviešu* strādnieki un zemnieki vietām ir saстапуši naidīgu izturēšanos kā *cittautībnieki*. Kad pie manis ir griezušies šādos jautājumos biedri ar sūdzībām, es tiem ikreiz esmu atbildējis vienīgo pareizo atbildi: jā, biedri, ir taisnība, ka tie, kas jums dara pārmetumus, ir paši nacionālisti, bet pret vienpusēju nacionālismu ir vienīgā pareizā izturēšanās no otras puses nereāgēt uz to tāpat, bet vesties pareizi un taktiski. Patiesās visas Krievijas Padomju Republikas tieksmes izteic tā lielā uzmanība, ko Konstitūcija, Nacionālo lietu komisariāts un nacionālo mazākumu nodalas Izglītības komisariātā *relatīvi* dara dažādo tautu tautiskās kultūras un izglītības labā. Nekā tam-līdzīga jūs visā pasaulē nekur neatradīsiet!

Tas pierāda, ka komunisti nebūt neattiecas vienaldzīgi pret tautisko kultūru, t. i., pret valodu un šīnī valodā izpausto mākslu un zinātni, bet ka viņi šīnī ziņā prot izšķirt mērķi no līdzekļa. Jo *valoda* ir nevis tā kultūra pati, bet tikai līdzeklis, ceļš uz kultūru un pie tam neizbēgams ceļš. Savukārt, šo valodu neizkopjot, top aizkavēta pati kultūra.

Mums nav zināms, kāds mūžs ir likts latvietībai un lat-

viešu valodai. Es, taisnību sakot, nekad neesmu turējis par vajadzīgu ilgi kavēties pie šī jautājuma. Savā sirdi es vienmēr būtu priecājies, ja visi latvieši bez izņēmuma varētu pilnā mērā runāt un rakstīt kādā citā valodā tikpat labi kā latviski. Es teikšu valjsirdīgi, man ir pat žēl tā mūsu rakstnieka (diemžēl tikai rakstnieka un ne rakstnieku) kā Rainis, kura garadāvanām ir vispasaules nozīme, bet kurram jāraksta nelielam pulciņam tikai, jo es *pilnīgi* attulkota Raiņa vēl neesmu lasījis. Bet, kad man, tagad 33 gadus atpakaļ (1888. g.), iestājoties pirmo reizi, jaunam studentam ar neskaidriem sīkpilsoniski nacionālistiskiem politiskiem un sabiedriskiem uzskatiem galvā, par «Dienas Lapas» redaktoru, bija jāizteicas šī jautājumā, es pirmajā «programmas ievadā» uzsvēru (pret visu naidīgo nacionālistu bandu), ka es nenodarbojos ar latviešu valodas nākotnes paregošanu, bet, kamēr mums ir $1\frac{1}{2}$ milj. latviešu, kas neprot citas valodas, turu par savu svēto pienākumu likt arī savu roku pie tās izkopšanas. (Citeju no galvas.) Un to pašu domu esmu izteicis vairākkārt vēlāk: kā 1896. gadā, no jauna iestājoties par pārdzimušās «Dienas Lapas» redaktoru, šoreiz kā no Marks «nedaudz apļaizīts» sīkpilsonu inteliģents, tā pēc 1905. g. jau kā marķists un boļševiks. Es domāju, ka tā pati doma arī tagad ir pareiza.

Kultūras darbs arī *otrajā* Padomju Republikā Latvijā norisināsies priekš latviešiem, protams, latviski; strādniecībai ir tiesība un pienākums uz šo darbu, jo viņa ir arī šīs kultūras *patiesā* cēlāja. Ne tie paģirnieki, kā viņus kādreiz sauca «izglītības ekselence» Saša Dauge, vēl nebūdams pārdevies šiem paģirniekiem, ne tie viņa tagad niecīgie spalvas kolēgi, kā Blanki, Asari, Kroderi, Strīki utt., būs latviešu kultūras patiesie aizstāvji, bet gan latviešu strādnieku «tulznainā roka» un «daudzcietusī galva». Bet Latvijas *otrā* Padomju Republika būs visādā ziņā vēl brīvāka no jebkura šovinisma un no jebkura atentāta uz tautību pilnīgākajām līdztiesībām nekā *pirmā*, kurai to mēr, acīm redzot, dažādo nekomunistisko un vāji komunistisko elementu starpā šīnā ziņā kādi nekādi grēciņi būs bijuši.

Palasiet vēlreiz pēc visa sacītā pirmos vārdus, ko es citēju pašā sākumā, un paskaidrojet saviem bērniem un biedriem: bija 1921. gadā baltajā Latvijā tādi cilvēki un pat veselas partijas, abi minētie autori ir tās lideri, kas

saucās arī par strādnieku, proti, «mazinieku sociāldemokrātu partiju», un rakstīja un drukāja tādus vārdus. Kad likteņa roka būs viņus reiz sodījusi, tad ziniet, ka, starp citu, tas ir arī par šo noziegumu. Un piezīmēsim: arī viņu pusbrāļu sociāldemokrātu vairuma starpā cīņa pret baronu top vairāk sludināta pret vācieti nekā pret muižnieku, un slavenie «žīdu komisāri» bijuši sastopami arī viņu izdevumos. Komunistus no šādiem «tautiskiem» aizspriedumiem izsargā viņu stingri revolucionārais strādnieku šķiras cīņas uzskats.

Mēs, komunisti, gan nesakām kā ideālie Kristus ticīgie, ka mums nav jūdu un helēnu (grieķu) utt. Mēs nenoliedzam tautību starpību, bet mēs «*stāvam un mirstam* par *tautību līdztiesībām*. Mēs nenīstam vācu, poļu, krievu, latviešu muižnieku kā vācieti, poli utt., bet kā *muižnieku*. Mēs nevajājam ebreju, vāciešu, krievu, latviešu utt. spekulantu kā ebreju, vācieti utt., bet kā *spekulantu*. Mēs nemīlojam krievu, ebreju, igauņu, leiu utt. strādnieku kā krievu, ebreju utt., bet kā *strādnieku*. Tāda ir mūsu Latvijas komunīstu «ticība» nacionālajā jautājumā. Tāds ir apzinīgais, proti, komunistiskais internacionālisms. [...] Padomju republikas pilsonība ir jauna veida pilsonība. Padomju republikas pilsonis bez īpašas uzņemšanas bauda *pilsonisku līdztiesību* visās padomju republikās. Tā salauž padomju revolūcija ne vien nāciju ārējās robežas, bet arī iekšējo atšķirtību un apvieno visu strādniecību jeb, plašāk, visas darba tautas šķiras vienā lielā *vispasaules padomju pilsonībā*.

*P. Stučka, Pret tautu naidu
un tautisko ienaidu!
LKP grāmatu apgādniecība «Spartaks»,
[Pleskavā], 1921, 26 lpp.*

Iespējīs pēc brošūras teksta

«9. un 13. janvāris». «1905. g. janvāra dienas». Tās ir dienas, kas nozīmē gadus. Tās ir dienas, kas novēlk stingru sarkanu strīpu starp Krievijas, pat vispasaules, reakciju, kontrrevolūciju un jauno, dzimstošo revolucionāro, ne vien Krieviju, pasauli, cilvēci.

Vienkāršs krievu «popiks», garīdznieciņš Gapons, ar «ohrankas» atļauju, ja ne svētību, iesāk pretrevolucionāros, antisociālistiskos nolūkos agitāciju Ķeņingradas, toreiz vēl «svētās Pēterpils», fabrikas strādnieku starpā. Viņam ir panākumi, un simts tūkstošu strādnieku, to sievu un bērnu zem viņa vadības svētdien, svētku drānās ar cara un citām svētām bildēm priekšgalā, plūst gājienos uz Ziemas pili lūgt no sava žēlīgā «cara-tētiņa» tiesības, aizstāvību pret jauniem fabrikantiem un tiem pakalpīgiem ierēdņiem. Vai ir iedomājama *mazāk revolucionāra* manifestācija nekā šī.

Cars ir pārāk žēlīgs. Viņš dod vienmēr *vairāk*, nekā lūdz. Viņš arī strādnieku masas apsvētī bagātīgi. Viņš zina, ka tiesību solijumi ir tukša skaņa. Viņam ir citi līdzekļi: viņš ar asinīm raksta savu atbildi sniegā uz Ziemas pils laukuma. Uz viņa mājienu atskan šāvieni, tūkstoši nošautu un ievainotu, strādnieku asinis plūst aumaļām, un viņu strāvas raksta lieliem burtiem baltajā sniegā jaunu vārdu: *Revolūcija*. Pat lasīt nepratīgākais strādnieks to izlasa, saprot. Kā zvīņi nokrīt no viņa acīm, viņš vienā dienā, vienā stundā, vienā acumirklī kļuvis par revolucionāru. Viņš, vēl vakar Eiropas vistumšākais proletārietis, stājas Eiropas, visas pasaules strādniecības priekšgalā. Pēterburgas strādnieks uzņemas strādnieku revolūcijas vadību kā Krievijas strādniecības avangards. Viņš ved no uzvaras uz uzvaru, pār 1905. gadu uz 1917. gada Februāri — *Oktobri*, uz vispasaules revolūcijas uzvaru, neatlaidīgi, neatkāpīgi, pār upuru kaudzēm uz cilvēces galīgu atsvabināšanu.

«Revolūcijas iesākums Krievijā.» — «Lieliski vēsturiski notikumi norisinās Krievijā. Proletariāts sacēlies pret cara varu. Proletariātu lidz sacelšanai novedusi valdiba. Tagad, šķiet, vairs nevar būt šaubu, ka valdiba ar nolūku palāva samērā nekavēti attīstīties streiku kustībai un iesākt plašu demonstrāciju, tai nolūkā novest pie ieroču lietošanas. Un viņa noveda pie tās! Tūkstoši nošautu un ievainotu — tādi ir Asiņainās svētdienas, 9. janvāra, iznākumi Pēterpili. Karaspēks uzvarējis pār bezieroču strādniekiem, to sievām un bērniem. Karaspēks ir apspiedis ienaidnieku, apšaujot uz laukiem guļošus strādniekus. «Mēs viņiem devām labu mācību!» Tā ciniski dižojas tagad cara kalpi un viņu eiropeiskie sulaiņi konservatīvās buržuāzijas rindās. Jā, mācība ir lieliska! Krievijas proletārietis neaizmirīs šo mācību...» — «Lai dzīvo revolūcija!»¹ Tā lasām jau 18. janvārī drukātu lielā revolūcijas vadoņa Ķeņina novērtējumu tālā emigrācijā Šveicē. Un tanī pašā numurā: «Dumpis vai revolūcija? Tā prasa Eiropas žurnālisti... Krievijas strādnieku kustība dažu dienu laikā pacēlusies līdz augstākajai pakāpei... Revolūciju vēsturē izplūst uz āru pretrunas, kas gatavojušās gadu desmitiem un simtiem. Dzīve kļūst neparasti bagāta. Uz politiska cīpas lauka stājas kā aktīvs cīnītājs masa, kas arvien stāv ēnā un tādēļ bieži paliek neievērota jeb no pavirša novērotāja pat nepamanīta... Šīs cīnas vēsture jāmēri dienām. Un ne velti daži ārzemju laikraksti jau atklājuši «Krievijas revolūcijas dienasgrāmatu».»²

Uz pirmo ziņu no Pēterburgas Rīgas s.-d. komiteja 12. janvārī izlaiž uzsaukumu uz ģenerālstreiku ar lozungu: «*Lai dzīvo revolūcija!*» Tuvu pie 100 000 strādnieku ir uz ielas. 13. janvārī Rīgā pie dzelzstilta atkārtojas Pēterburgas aina. Rīb šāvieni, un simtiem strādnieku asinīm sniegā raksta savu lāstu un savu zvērestu. Bet šīm asinīm ir cita nozīme nekā Pēterburgā. No kritušiem 31 bija revolucionārās Latviešu s.-d. strādnieku partijas biedrs. Protams, 13. janvāris nozīmē savā ziņā revolūcijas atklāšanu Latvijā, to mēr te cits fakts spēlējis lielāku lomu. Ja līdz tam laikam Latvijas strādnieks un viņa revolucionārā partija ar savā ziņā «rietumeiropeiskām» šaubām noraudzījās uz Krievijas strādnieku šķiras revolucionārību, tad 9. janvāris viņam

¹ Sk. V. I. Ķeņins, Raksti, 8. sēj., 76. — 79. lpp. Red.

² Turpat, 83. un 84. lpp. Red.

iedeva *jaunu pārliecību*, un šo savu pārliecību viņš savām asinīm apliecināja 13. janvārī pie dzelzstilta Rīgā. Šī pārliecība bija izteikta 1905. gada janvāra «Cīņas» numurā vārdiem: «*Revolūcija sākusies Krievijā!* Janvāra dienās vesels miljons Krievijas strādnieku vienprātīgā varenumā apliecināja, ka tie vairs negrib tālāk vergu jūgā smakt... Krievijas proletariāta cīņas gatavību, viņa vienprātīgo varu un uzupurēšanās spēju taisni pierādīja janvāra dieinas. Un proletariāta spēki aug un aug, viņa cīņas līdzekļi tiek asāki un draudošāki, un viņa uzvara nāk arvien tuvāk. *Mēs ejam galīgai revolūcijai pretim...*»

Kamēr tādā kārtā strādnieku masas apzinīgi atklāja *revolūciju*, vietējā administrācija vēl atradās pilnīgā neizprāšanā, ar ko tai darišana. Viņas ziņojumi centram, samērā tuvi patiesībai, nodarbojās ar atsevišķu faktu paziņošanu, bez vispārēja attēlojuma. Protams, ļauni musinātāji, uzbrukumi armijai, pat japānu naudas. Viss tas, kā jau parasts, revolūcijas sākumā. Mazliet komisku iespaidu atstāj Kurzemes gubernatora «tēvišķā» griešanās pie Liepājas strādniekiem: «Es vairs nevaru pazīt šos strādniekus... Tagadējais nemieriņieku pūlis nav vairs tie godīgie darbalaudis, pie kuriem vēl gadu atpakaļ es griezos» utt. (214. lpp.)¹. Dabūjis no tiem pienācīgo atbildi (129. lpp.), gubernators sāk draudēt (216. lpp.) un tad — apklust. Bet aiz atriebības viņa kalpi, žandarmi, uz Pēterpili denuncē — *fabrikantus*, kas pārkāpuši viņa pavēli un izmaksājuši algas par streika dienām (223. lpp.). Jā gan, cik aprobežoti arī bija Latvijas fabrikantu prāti, viņi tomēr saoda, ka te nav vienkārši «nemieri», «dumpji», «nekārtības», bet ka te *norisinās kaut kas nopietnāks: revolūcija*.

«9. un 13. janvāris». Šīm dienām vēl cita svarīga nozīme. Tās nozīmē saista momentu starp Pēterpils (Leņingradas) un Rīgas, starp Krievijas un Latvijas proletariātu. Līdz šai dienai bija zināma atsvešinātība, pareizāk, saišu trūkums starp proletāriskām Latviju un Krieviju. Rīga, kā jau teikts, īsti neticēja Pēterpils revolucionārbai, un Pēterpils neinteresējās par Rīgu. Asiņu plūdi 9. un 13. janvārī *saistīja šīs kustības*, saistīja tās cieši, un nākošās cīņas un to upuri šīs saites jo vairāk nostiprināja. Kopš šīm dienām Latvijas proletariāts — gan strādnieka, gan strēlnieka uzvalkos — ir bieži un slaveni cīnījies roku rokā ar Krievijas proletariātu bez mazākajām domstarpībām.

¹ Te un tālāk norādītas lappuses no grāmatas «9. un 13. janvāris». Red.

Tikai pēdējos gados grupa nodevēju Rīgā, saucošās par Latvijas s.-d. strādnieku partiju, ir mēģinājusi ienest te plaisu. Tā organizējusi, buržuāzijas legālības aplaimota, legālu partiju, tiecas piesavināt sev Latvijas 1905. gada cīnītāju laurus. Tā ne vien izbīda savu nacionālo sociāldemokrātību pret Krievijas internacionālo komunismu, tā nekautrējas iet vēl tālāk, izbīda *13. janvāri — pret 9. janvāri*. Protams, ka neviens, pat idiotiskākais no viņiem, netic, ka ne 13., bet 9. janvāris nozīmē revolūcijas sākumu Krievijā un tamlīdz arī Latvijā. Nē, viņiem tas vajadzīgs, lai *nodevīgos nolūkos šķeltu revolucionāro fronti* un tādi pārdotu strādniecību buržuāzijai. Tānī pašā laikā, kad proletāriskās organizācijas, piemēram, Rīgas kreisie arodnieki, svin *9. janvāri kā pamatsvētkus*, s.-d. jauc *9. janvāra svētkus*, lai uzsvērtu nacionālo, tautisko *13. janvāri*. *13. janvāra* upuri pret to *nevar* protestēt, viņi guļ zem smiltīm. Atliek pāri mums, dzīvajiem, ar visu varu pret to uzstāties. Nost, riebekļi! Uz *13. janvāra* kritušo kapiem nav vietas jūsu «govjandelei» ar buržuāziju! Mēs stāvam cieši par *9.—13. janvāra apvienību*.

Janvāra dienu atskanās. Šīs atskanās bija un vēl ir visai plašas. Piemiņas grāmata apskata tikai vienu pusi no šīm atskanām — janvāra dienu pieminēšanu Latvijas strādniecības starpā pēc 1905. gada. Kopš *13. janvāra* Latvijas proletariāts ir nesis neskaitāmus jaunus upurus. Pēc saviem upuriem viņš raksta savu vēsturi.

Piemiņas grāmata janvāra dienām dod pilnīgu uzsaukumu krājumu uz *9.—13. janvāri* no 1905. gada līdz šim laikam. Tie atspoguļo 20 gadu cīņu, uzvaru un sakāvju gaitu. Mēs redzam, ka pēc 1906. gada kapa klusuma jau kopš 1910. gada kustība top dzīvāka, jau 1912. gadā ar klajām janvāra demonstrācijām, 1913. gadā jau ar streiku un 1914. gadā — *solidāru vispārēju* streiku. Karš pārtrauc revolucionāro kustību, bet 1917. gadā tā uzliesmo no jauna.

Bet atskanās mēs novērojam *arī plašumā, tālumā*. Janvāra dienas atrada plašu atskanu arī Rietumos. Protams, ja mēs tagad pārlasām to, ko toreiz rakstīja vācu sociāldemokrāti, mēs tur ne ar rindiņu nevararam izlasīt to lielo novērtējumu, kādu vēsture piešķīra turpmākā gaitā 1905. gada janvāra dienām. Ja nebūtu 1905. gada lielo piedzīvojumu, nebūtu bijusi iespējama varas iekarošana 1917. gada oktobrī, sacīja Ķēniņš 1918. gadā. Un viņš prata vērtēt.

9. un 13. janvāris. Tās ir piemiņas dienas apvienības līgumam, ar proletariāta asinīm rakstītam Ķeņingradas un Rīgas sniega laukumos 1905. gadā. *Sniegs nokusa, bet asiņainie burti palika abu proletariātu atmiņā un apziņā uz mūžu mūžiem.*

P. Stučka

*9. un 13. janvāris. 1905. g. janvāra
dienas un viņu pēcieskaņas Latvijā,
«Spartaks», 1925, X—XIV lpp.*

Iespēests pēc grāmatas teksta

TĒZES NACIONĀLAJĀ JAUTĀJUMĀ

LKP XXIII KONFERENCEI 1926. GADA JŪNIJĀ¹

1. Nācija un nacionālā kustība ir *buržuāziskās* sabiedrības parādība; nāciju radīja kapitālisma attīstība, nacionālā kustība bija daļa no buržuāziskās revolūcijas. Nācijas izcelšanās un tālākā attīstība ir uz visciešāko saistīta ar buržuāzisko *valsti*.

2. Bet reizē ar *nacionālo* vienības kustību **kapitālisms** veda uz vienmēr pieaugošu sabiedrības *skaldišanos* šķirās. Kamēr buržuāzija nācijas vārdā uzstājās pret feodālismu, viduslaiku iekārtu, nacionālā kustība bija revolucionāra atbrīvošanās kustība. Tiklidz šī cīņa bija izkarota un buržuāzija sāka cīnīties par savas nācijas privileģētu stāvokli, nācijas priekšrocībām citu nāciju vidū un citām nācijām pretim, tās cīņa tapa reakcionāra, izvīrta nacionālismā.

3. Radās neizšķiramas pretišķības: šķira pret šķiru, nācija pret nāciju, bet reizē arī nācijas pret šķirām un šķiras pret nācijām. Šīs pretišķības izšķirt nav spējīga buržuāziskā sabiedrība; šīs sabiedrības sadalīšanās buržuāziskās nacionālās valstis līdz ar kapitālisma attīstīšanos par monopolistisku kapitālismu, par imperiālismu, nenovēršami noved pie vienmēr jauniem «nacionāliem», patiesībā — nacionālistiskiem kariem.

4. Nacionālā atbrīvošanās kustība izvirst par nacionālistisku *apspiešanas* cīņu. Pašas nācijas spilgti sadalās *apspiedējās* un *apspiestās* nācijās. Nedz šķiru cīņu, kas nenovēršami pāriet pilsonu karā, nedz nacionālismu un šovinismu, kas neizbēgami noved pie imperiālistiskiem apspiešanas kariem, buržuāzija atcelt nav spējīga.

5. Gan buržuāzija sludina — šķiru *izlīgšanu* nacionālos un *tautu mieru* (pacifismu) internacionālos apmēros; bet tās ir melu mācības, kas atrod ticīgas ausis tikai tur, kur trūkst šķiras apziņas. Raug, kādēl buržuāzijai pārdevušies

¹ Pieņemtas konferencē bez debatēm. Red.

sociāldemokrāti izmet no programmas revolucionāro šķiru cīņu un buržuāziskais nacionālisms visuzticīgākos piekrtējus atrod šķiras apziņai svešajā zemniecībā.

6. Pati kapitālistiskā attīstība rada un organizē šķirā proletariātu, kuru visi viņa darba un dzīves apstākļi dzen uz to — šķiru interešu vienības vārdā lauzt nācijas robežas. Bet blakus proletariātam ir vēl otra darba šķira — zemniecība, kas savā aprobežotā dzīves aplokā it kā radīta nacionālo ideju iespaidam. Raug, kādēl proletariāts pēc pašas dabas ir internacionālists, zemnieks — nacionālists. Arī šī pretišķība ir jāatrisinā, ja vēlas tiešām novest cilvēces atsvabināšanās cīņu līdz galigai uzvarai.

7. Jau ilgi iepriekš pasaules kara sociāldemokrāti zem buržuāzijas iespāida sāka gudrot projektus, kā buržuāziskā iekārtā un miera ceļā apkarot šķiru un nāciju pretišķības. Tā radās Francijā un Vācijā sociāldemokrātu revizioniskais virziens, kas sludināja šķiru mieru, un Austrijas sociāldemokrātu nacionālā programma ar proletāriskā nacionālisma lozingu. Tā jau pie laika buržuāzija idejiski gatavoja lielo imperiālistisko pasaules karu.

8. Bet imperiālistiskais pasaules karš patiesībā kļuva par pasaules revolūcijas sākumu, un šī kara tiešas sekas bija nacionālisma neredzēta uzliesmošana. Ja iepriekš kara nacionālais jautājums revolucionāru lomu spēlēja vairs tikai Austrumos, tad kara beigas to ienesa pašā Eiropā. Veselas lielvalstis (Vācija) pārvērtās appiestās nācijās, un daudzskaitlīgās jaunās vai palielinātās mazās valstis kļuva par īstiem nacionālisma un šovinisma perēķiem: Itālija, Dienvidslāvija, Bulgārija, Rumānija, Polija, pat Latvija.

9. Un jo mazāka bija valstiņa, piemēram, Latvija, jo vairāk tā kļuva imperiālistiska, kas cīnās pārvērst ikvienu sveštautieti par tautieti kā «palielinātās Latvijas» karognesēju. Raug, kādēl te sludina šovinismu pret ikvienu ebreju, vācieti, krievu, kas nepārlatvinās; raug, kādēl te uzstājas pret latgaliešu tautisko atmošanos, jo tie «saskaldot» latvju tautu daļas, pamazinot lielo Latviju.

10. Bet Marks iemīlots pamata princips skanēja: «Neviena tauta nevar būt brīva, ja tā apspiež citas tautas.» Un Ļeņins no tā taisīja slēdzieni: sociālā revolūcija nevar norisināties citādi kā laikmeta veidā, kas *proletariāta* cīņu pret *buržuāziju* civilizētās valstīs *apvieno* ar vēselu rindu demokrātisku un revolucionāru, to starpā arī

nacionālas atbrīvošanās kustību neattīstītās, atpalikušās un *apspieslās* nācijās.¹

11. Kā ikviена ideoloģiska vai idejiska kustība zem sevis slēpj saimnieciskus pamatus, tā arī nacionālā kustība un nacionālisms. Mūsu tautiskais šovinisms ir cīņa pret cittautieti veikalnieku, ierēdni, literātu u. tml. kā konkurentu; mūsu nacionālisms Latgalē tikai aizmasko mūsu Zemnieku savienības tieksmes pēc šīs kolonijas lētā darba-spēka, apzinīgi aizturot viņas garīgo attīstību. Tikai patiesa proletāriska kustība, komunisms, brīvs kā no izmantošanas tieksmēm, tā no nacionālistiskām ilūzijām, var atklāti un no sirds apkarot šādas apspiešanas tendences.

12. Proletariāts, pēc savas dziļās šķiras apziņas *internacionālists*, sludina nacionālo atsvabināšanu kā vienīgo līdzekli izdzīvot un pārvarēt ikvienu nacionālismu. Nacionālo atsvabināšanu viņš saprot kā vienīgo līdzekli novest lēniem, bet drošiem soļiem uz nāciju savstarpēju tuvināšanos uz patiesas tautību vienlīdzības pamatiem.

Visu šo ievērojot, konference nolemj:

1. uz noteiktāko atmaskot un nosodīt ikvienu nacionālistisku vai šovinistisku kustību, vienalga, no kurienes tā nāktu;

2. pieprasīt pilnīgu visu *tautību un valodu* brīvību un vienlīdztiesību Latvijā;

3. uzstādīt lozunu par *Latgales tiesībām* uz nacionālu *pašnolemšanos*, vienalga, kādā veidā pēdējā to brīvi lemtu, vai kā pilnīgu atdalīšanos no Latvijas par patstāvīgu valsti, jeb uz brīva līguma pamata par federālu vai autonomu sastāvdaļu;²

4. pie tam neaizmirstot uzsvērt, ka šo lozunu dzīvē izvest var vienīgi proletariāta un darba zemniecības stāšanās pie valsts stūres kā spēcīga revolucionāra strādnieku un zemnieku valdība.

*Latvijas Komunistiskās partijas
XXIII konference. Protokoli,
«Spartaks», 1926, 81.—84. lpp.*

Iespieslās pēc rokraksta

¹ Sk. V. I. Leņins, Raksti, 23. sēj., 47. un 48. lpp.

² Sk. piezīmi 174. lpp. Red.

«Strēlnieks» Latvijā iepriekš pasaules kara bija pazīstams tikai kalendāru zvaigžņu zīmēs. 1915. gadā Rīgā pirmos latvju strēlnieku pulkus nodibināja Latvijas *buržuāzija*, un tie jo drīz kļuva ne vien par Latvijas pilsoņu šķiras cerību centru, bet grieza ar savu drosmi uz sevi vērību pat imperiālistu, sevišķi angļu aprindās. Uz šo strēlnieku asiņu plūdiem un liku kaudzēm pamatojās Latvijas *pilsoniskās šķiras* (un jo sevišķi atsevišķu pilsoņu) izredzes politiskā karjerā. Tad kā pērkons no zilām debesīm 1917. gadā 17. maijā Latvijas strēlnieku apvienotie pulki ar «Internacionāles» skapām pārgāja atklāti *strādnieku šķiras* revolucionāro cīnītāju pirmajās rindās. Un kopš šī laika tie uzticami nesa *proletāriskās revolūcijas* karogu ne vien divreiz uz Latvijas frontes, bet arī gandrīz visās Krievijas proletāriskās revolūcijas frontēs: Pēterpilī, Maskavā, pret Deņikinu, no jauna Pēterpilī pret Judeņiču, Perekopā pret Vrangeli, nerunājot jau par visdažādākajām sikajām iekšējām frontēm. Viņus mēgināja *pirkt* sociāldemokrāts Cielēns Kazaņā, Salnājs Sibīrijā, angļu diplomāts Lokarts Maskavā, bet revolūcijai uzticamie strēlnieki angļu diplomātu kopā ar viņa sterliņu mārciņām nodeva revolucionārās varas rokās. Lokarts un viņa angļi zvērēja mūžigu naidu un atriebību latvju strēlniekiem! Ne mazāk viņus nīda Latvijas pilsoņi («nevienas mārciņas maizes latvju strēlniekiem!») un to padevīgie kalpi sociāldemokrāti, un, kad nonāca pie miera līguma parakstīšanas, latviešu sociāldemokrātu diplomāti nekaunējās kopā ar pilsonību pieprasīt Latviešu strēlnieku divīzijas un vispār latviešu «armijas daļu» izformēšanu un solījumu nedibināt Krievijā nekādas daļas ar latviešu nosaukumu. Pat *nosaukums* viņos sacēla drebūlus. Padomju Krievija savā mierīlībā pieņēma arī šo noteikumu (jo vairāk, kad tas sakrita ar armijas demobilizāciju), lai pat latvju *strēlnieku* ēna

neuztrauktu latviešu pilsoņu prātus. Un taču vēl tagad atkal un atkal no jauna Latvijas laikrakstos parādās bažas, ka Krievijā no jauna runājot par latviešu strēlnieku pulkiem utt. Bet Latvijā pašā, kur «demokrātija» ar savām spaida un bada metodēm pat latviešu strēlnieku no jauna padarījusi par mierīgu pilsoņu armijas «upura jēru» (sal. Oliņa puču Valmierā), viņi tomēr paši naktīm neguļ aiz nemiera, ka tikai arī te neieviestos no jauna sarkanā sērga, dibina dažādus uzticamākus aizsargu pulkus un citādus surogātus (pakaļdarinājumus). Viņu bailes nav liekas, — *latvju revolucionārais strēlnieks vēl nav sacījis savu beidzamo vārdu: par viņu mēs vēl dzirdēsim.*

Grāmata, kurai es pavadam dodu savas īsās piezīmes, saucas par «Latvju strēlnieku vēsturi». Vārds, protams, nav pareizs, jo runāt par vēsturi īstenā nozīmē te vēl ne-nākas. Tā ir drizāk tikai vairāk vai mazāk pilnīgi savākts *materiālu* krājums vēsturei. Latvju strēlnieku vēsturiskā gaita prasa ne vien sausu faktu savirknējumu un atstāstu. Lieli notikumi prasa dižena attēlojuma. Tas ir liels posms darba tautas eposā, ko iztēlot spētu tikai liels proletariāta dzejnieks īstā vārda nozīmē, kas ne vārdos un skaņās redz galveno uzdevumu, bet kas konģeniāli prot ietērpt diženus notikumus diženā formā. Un jo sevišķi, ja latvju literatūrā nacionālās *pilsoniskās* Latvijas *pasakainais* cīnītājs «Lāčplēsis» ir jau atradis tiesu un cienīgu attēlojumu dzejā, tad *proletariāta reālais* «sarkanais strēlnieks» nezina, vai to jel maz kādreiz piedzīvos. Lielā proletāriskā revolūcija savu gaitu pati atzīmē lielajā, *nerakstītajā* vēstures grāmatā. Bet tanī ar laiku nobālē atsevišķie fakti, ja tos neuzraksta, un paliekamas pēdas atstāj tikai lielie rezultāti.

Man ļoti grūti kaut ko pievienot tam, kas pašā grāmatā (šimbrīžam pirmajā daļā) jau sacīts, jo es pats uz frontēm tieši dalibas nēmis neesmu, ko varētu atzīmēt atmiņās. Vēl īsi iepriekš revolūcijas man bija gadījums priekš leģālās Krievijas preses sastādīt piezīmi par pirmo strēlnieku *tautisko* uzdevumu, Latvijas buržuāzijas cerībām un viņas panākumiem pie angļu imperiālistiem. Cenzūra tai nejāva parādīties klajā. Pirmā mana personīgā satiksme ar *jau revolucionāro*, sarkano strēlnieku bija 17.(30.) maijā 1917. g. Rīgā, kur es iebraucu taisni slavenās rezolūcijas pieņemšanas dienas priekšvakarā. Es redzēju tikai vairs sajūsmu pilno, gandrīz *vienbalsīgo nobalsošanu*. Man jā-

atzīstas, es biju stipri pārsteigts par šo noteiktību. Dienu vēlāk, uzstājoties viena pulka atsevišķā pilnā sapulcē, es pārliecinājos, ka tā ir ne vien izlasītu virsotņu, bet *visu masu doma un sajūsmu...*

Man negribas pamazināt vēstures *lielo* gaitu ar mazām personīgām piezīmēm. Bet man negribētos garām palaist gadījumu vēlreiz pateikt, kādās domās bija *lielais pasaules revolūcijas vadonis* par latvju strēlniekiem kā proletariāta revolūcijas cīnītājiem un uzvaras aizsargiem¹. Šīs domas ir vislabākais revolucionārās nozīmes novērtējums. Kad es 1917. g. maija beigās, atgriezies Pēterpilī, b. Ķeņinam ziņoju par Rīgas notikumiem, viņš vislielāko vērību piegrieza strēlnieku revolucionēšanās faktam. Man bija uz viņa ierosinājumu jāuzraksta vēstule no Rīgas (sk. «*Pravdā*» no 4/17. jūnija), kur bija atzīmēta arī strēlnieku rezolūcija. Mūsu lielais vadonis šo faktu pareizi novērtēja arī visā revolūcijas tālākajā gaitā.

Tad nāca oktobra dienas. Jaunajai varai vajadzēja *drošu* un nešaubāmi uzticamu sargu. Smoļnija un Taurijas pils (pa Satversmes sapulces padzišanas laiku) aizsardzībā pirmo vietu ieņēma Latvju strēlnieku pulku izredzētie biedri.

Es atminos kādu vakaru, kad pie Pēterpils revolūcijas frontes apvārkšņa parādījās draudoši mākoņi, b. Ķeņins īpaši uzaicināja pie sevis mani un, tagad nelaikī, Pētersonu. Ķeņins bija mazliet uzbudināts, bet viņam to nekad no sejas nolasīt nevarēja. Viņš mums prasīja, vai nevajadzētu viņam, lai pastiprinātu biedru strēlnieku paļāvību, personīgi uzstāties viņu priekšā ar runu. Mēs abi ar Pētersonu apgalvojām Ķeņinam, ka tas ir lieki; ka, protams, biedri strēlnieki viņu ar lielāko prieku redzētu savā priekšā, bet, ievērojot pārmērīgo darbu, kas guļ uz Ķeņina, viņam ar šādu uzstāšanos nav jāsteidzas. Latvju strēlnieki stāv droši *kā klints* revolūcijas sargvietās. Un mūsu vārdi nebija tukša skaņa.

Tad atminos svarīgu brīdi Maskavā. Tas bija 7. jūlijā² 1918. g., kreiso eseru sacelšanās dienā. Es kā tieslietu komisārs biju patlaban bijis vācu vēstnieka Mirbaha slepkavības vietā. Kad no turienes nonācu Lielajā teātrī uz kongresu³, mani tur sagaidija biedri Daniševskis un Pētersons.

¹ — aizsargātājiem. *Red.*

² Neprecizi. Jābūt: 6. jūlijā. *Red.*

³ Runa ir par Viskrievijas V Padomju kongresu. *Red.*

Biedrs Ķeņins mūs tūliņ aicinot pie sevis. Kad nonācām turp, mums Ķeņins paziņoja, ka kreisie eseri sacēlušies un ka vienīgā revolūcijai pilnīgi drošā armijas daļa, pēc viņa domām, esot Latvju strēlnieku divīzija. Ko mēs par to domājot? Mēs tam vienbalsīgi piekritām un apliecinājām, ka par šo spēku nav ko šaubīties. Ķeņins tomēr lūdza ataicināt dažus no uzticamākajiem komandas¹ sastāva locekļiem; es vairs neatminu, kas, bet divi vai trīs virsnieki tika tūliņ ataicināti. Ķeņins viņiem deva dažus taktiskus aizrādījumus, uzsverot cīņas *nesaudzību*. Tad virsnieki aizgāja un b. Ķeņins savā parastajā jautribā tērzēja ar privāti sapulcējušamies valdības locekļiem, it kā nekas sevišķs nebūtu *noticis*, un pārliecināts, ka vara Maskavā stāv uz drošām kājām kā arvien. Tik liela paļāvība viņam bija uz latvju strēlnieku pulkiem. Arī šoreiz viņš savās cerībās nevīlās. Latviešu divīzijas uzbrukums kreiso eseru štābam gan nosebojās (6. jūlijs bija strēlniekiem «nacionāla» svētku diena — «Jāņi»), tas iesākās tikai pret rītu². Bet, kad es vēlāk kā sevišķas ārkārtējās eseru dumpja izmeklēšanas komisijas priekšsēdētājs nopratināju apcietinātos eseru štāba locekļus, tie apliecināja, ka pirmais vai otrs (labi neatminu) lielgabalu šāviens *kritis tieši uz — štāba sēdes galdu*³ un šābs tūliņ panikā traucies mukt. Šī pārrāk ātrā mukšana deva iespēju daļai eseru glābties pa vēl neielenkto izeju.

Protams, ka par latvju strēlniekiem ar b. Ķeņinu man gadījās runāt vēl ne reizi vien, bet sarunām nebija tik svarīgas nozīmes un to sīkumi pašreiz no atminas izzuduši. Vēl viens brīdis man spilgti iespiedies atminā. Kad padomju vara pārdzīvoja varbūt visnepietnāko krīzi, Deņi-kinam tuvojoties Orlai un Tulai, pati KK partijas CK uz b. Ķeņina priekšlikumu sevišķi lēma pārvest latvju strēlnieku daļas no rietumu frontes uz dienvidiem (šie dienvidi pašreiz bija diezgan «ziemeļi»). Ķeņins savas vislielākās cerības lika uz slaveno jātnieku pulku un uz latvju strēlniekiem. Es kā šodien atminu, kā Ķeņins personīgi pieprasīja karti, rēķināja, pēc cik dienām latvju strēlnieki varēs būt pie Orlas, un visai pārvešanas gaitai sekoja ar lielāko uzmanību. Arī šoreiz viņš savās cerībās nebija vīlies.

¹ — komandējošā. *Red.*

² Domāts 7. jūlija rīts. *Red.*

³ Autors ironizē. Lādiņš krita istabā, kas atradās blakus tai, kurā notika dumpnieku štāba sēde. *Red.*

Man šķiet, šīs te minētās ģeniālā revolūcijas vadoņa domas par latvju strēlnieku revolucionāro lomu un nozīmi ir *vislabākā un vispārliecinošākā liecība*. Ikviena turpmāka piezīme šīni ziņā manā ievadā nozīmētu tikai kopiespaida vājināšanu. [...]

Latviešu strēlnieks ir bruņotais *latviešu strādnieks*. Kā latvju revolucionārā strādniecība ir nešķirami asinīm saistīta ar Krievijas un visas PSR Savienības proletariātu, tā latviešu strēlnieks ir vēsturiski nešķirama daļa no lielās un slavenās *Sarkanās Armijas*, pie kuras *biedriem dibinātājiem* tas pieder. 1928. g. sākumā mēs svinam Sarkanās Armijas 10 gadu jubileju. Mūsu vēstures pirmajai daļai jāiznāk uz šiem svētkiem.

Mūsu darba nozīme ir būt par pieminekli uz *slavenās Latvju strēlnieku divīzijas kapa*. Bet mirusi ir tikai armijas forma — divīzija. Revolucionārais latvju strēlnieks «nevaid miris»; *viņš dzīvs un dzīvos*.

P. Stučka

25. dec. 1927. g.

Latvju strēlnieku vēsture,
1. sējums, 1. daļa, «Prometejs»,
Maskavā, 1928, III—VII lpp.

Iespiests pēc grāmatas teksta

NACIONĀLAIS MOMENTS PADOMJU KONSTITŪCIJA

«Kādā mērā tiks iznīcināta iespēja vienam individam ekspluatēt otru, tādā pašā mērā tiks iznīcināta arī iespēja vienai nācijai ekspluatēt otru.»

*Komunistiskais manifests*¹

Dzirdamas balsis, ka nacionālais jautājums pie mums atrisināts labi un galīgi, ka par to vairs nav ko lauzīt galvu, ka viss tālākais ir tikai laika jautājums. Tāda paškritikas vājināšanās rada zināmas briesmas. Nacionālais jautājums ir tik sarežģīta un svarīga problēma, ka katrā vienaldzība pret to slēpj sevī nopietnas briesmas. Turklat nacionālā jautājuma pētišana ievērojami atslābusi, tā vēl joprojām atpaliek no filozofijas un tiesību zinātnes, un Komunistiskās akadēmijas apakšsekcija nacionālā jautājuma studēšanai izveidota tikai nesen. Nav jāaizmirst, ka no visām revolūcijas problēmām nacionālā problēma visā plašumā izvirzījās pēdējā un pēc pašas savas dabas šis buržuāzijas mantojums arī tiks atrisināts, acīm redzot, *tikai kā pats pēdējais*. Tāpēc nav lieki svinīgos brižos padomāt par šās problēmas pašiem pamatiem un par nepieciešamiem, nenovēršamiem posmiem tās atrisināšanā nākotnē.

Nācija un nacionālais jautājums pēc izcelšanās ir tīri buržuāzisks jautājums, bet tas neizzūd reizē ar buržuāziju. Šī, pēc pirmā acu uzmetiena, tīri ideoloģiskā virsbūve turpina pastāvēt, pat ja tā pazaudējusi savu pirmatnējo bāzi. Visa tās attīstība ir viena vienīga pretrunu kēde. Pirmoreiz *nācija* uznāk arēnā kā prestats savu laiku nodzīvojušajām, *izzūdošajām kārtām*: buržuāziska vienotība — pret feodālo sadrumstalotību. Par spilgtāko šī pretstata formu var uzskatīt trešās kārtas pasludināšanos par *nāciju* Nacionālajā sapulcē Francijā 1789. g. 17. jūnijā.

Tālāk mēs redzam, ka «buržuāzija — nācija» pretstata sevi citām nācijām. Kā atbilde tam seko vesels nacionālās atbrīvošanās karu (buržuāzisko nacionālo revolūciju) periods; atdzimst aizmirstās un pusaizmirstās nācijas, pace-

¹ K. Markss un F. Engelss, Darbu izlase, I, LVI, 1950, 26. lpp. Red.

ļas pat «nācijas bez jebkādas vēstures». Bet visas šās grandiozās kustības, kas aizņēma visu XIX gadsimtu un apzīmogoja to kā «nacionālās kustības gadsimtu», bija nevis jautājuma atrisināšana, bet gan tā sarežģīšana un aizēnošana. Mainās nācijas nozīme, pamatos mainās pat tās jēdziens, taču pretrunas ap nacionālo jautājumu neizzūd, bet padziļinās.

Buržuāziskajās valstīs pašas visnopietnākās un neatrisināmas pretrunas ir, no vienas puses, *nācija un šķīra*, bet, no otras puses, *saujiņa valdošo nāciju un simtiem miljonu pasaules apspiesto koloniālo un atkarīgo tautu*. *Nācija dalās šķirās, šķīra ir nācijas daļa*. Tā ir ābece. Kāds secinājums no šās ābeces patiesības? Līdz ar šķiru ciņas pieaugumu aug arī buržuāziskais nacionālisms, kas sevišķi izpauðas pēdējā imperiālistiskajā karā. Beidzot rodas jauna un pēdējā pretruna: kapitālistiskais *imperiālisms* — proletāriskais *internacionālisms*; *nacionālistiskais fašisms* — *Padomju Sociālistisko Republiku Savienība*. Tādus milzīgus apmērus attīstības gaitā iegūst vienkāršā ābece: *nācija — šķīra*. Ķeņins to izteicis vārdiem:

«Buržuāzija vienmēr pirmajā vietā izvirza savas nacionālās prasības. Izvirza tās kategoriski. Proletariātam tās pakļautas šķiras ciņas interesēm. Teorētiski nevar jau iepriekš galvot, vai zināmās nācijas atdalīšanās vai arī tās vienlīdzīgs stāvoklis ar citu nāciju pabeigs buržuāziski demokrātisko revolūciju; proletariātam svarīgi *abos gadījumos* nodrošināt savas šķiras attīstību; buržuāzijai ir svarīgi apgrūtināt šo attīstību, atbidot viņas uzdevumus aiz «savas» nācijas uzdevumiem» (Ленин, т. XIX, стр. 102).¹

Ķeņina darbos mēs neatrodam paša nācijas jēdziena izsmēlošu definīciju, bet atrodam vienīgi tās atsevišķas pazīmes. Pēc b. Staļina definīcijas, «nācija ir valodas, teritorijas, ekonomiskās dzīves un psihiskās struktūras, kas izpaužas kultūras kopībā, — vēsturiski izveidojies stabils kopums». «Neviena no minētajām pazīmēm, atsevišķi nēmata, nav tomēr pietiekama nācijas definīcijai», bet «pietiek, ja trūktu kaut viena no šim pazīmēm, lai nācija vairs nebūtu nācija». Bet arī šis jēdziens ir tikai vēsturisks jēdziens, tātad nepalieki bez pārmaiņām. Un ar ko šī attīstība galīgi beigsies, neviens patlaban nevar pateikt.

Vladimirs Iljičs nemilēja sev izvirzīt priekšlaicīgas un

¹ V. I. Ķeņins, Raksti, 20. sēj., 375. lpp. Red.

nesavlaicīgas problēmas. Izvirzījis soc.-dem. strādnieku partijas programmā pareizu lozunu par *pašnoteikšanos*, viņš līdz 1905. gada revolūcijai attiecībā uz proletariātu ieņobežojās ar to, ka noskaidroja nācijas un nacionālā jautājuma buržuāzisko raksturu un uzsvēra nacionālisma briesmas, pamatojoties uz Marksā tēzi, ka proletariātam nav tēvijas. Bet sākas imperiālisma un sociālistisko revolūciju gadsimts, uzliesmo revolūcijas visatpalikušākajās Eiropas un Āzijas zemēs. Un Ķēnīna acu priekšā jau iezīmējas nākotnes nacionālā jautājuma kontūras. Viņš drosmīgi izvirza savu pamatlozunu: pret aneksijām, nāciju pašnoteikšanās brīvība līdz pat tiesībai atdalīties. Aizstāvot savu programmu, viņš ir nesaudzīgs un pat asi kritizē savus vistuvākos draugus un domubiedrus (piemēram, Rozu Luksemburgu). Viņš paredz lielas grūtības cīņā. Jau kara priekšvakarā — 1913. gadā — viņš partijas CK rudens apspriedes rezolūcijā pasludina savu nacionālo programmu: «Ciktāl iespējams nacionāls miers kapitālistiskā sabiedrībā, kas pamatota uz ekspluatāciju, iedzīvošanos un savstarpīgu ēšanos, tiktāl tas sasniedzams tikai konsekventā, līdz galam demokrātiskā, republikāniskā valsts iekārtā, kas nodrošina pilnīgu tiesību vienlīdzību visām nācijām un valodām, kur nav obligātas valsts valodas, kur iedzīvotājiem nodrošinātas skolas ar mācībām visās vietējās valodās un kur konstitūcijā ietilpināts pamatlikums, kas pasludina par spēkā neesošām gluži itin visas vienas nācijas privileģijas un gluži itin visus nacionālā mazākuma tiesību pārkāpumus. Pie tam sevišķi nepieciešama plaša apgabalu autonomija un pilnīgi demokrātiska vietējā pašvaldība, nosakot to apgabalu robežas, kas paši sevi pārvalda, un autonomo apgabalu robežas, pamatojoties uz vietējo iedzīvotāju pašu vērā nemtajiem saimnieciskajiem un sadzīves apstākļiem, iedzīvotāju nacionālo sastāvu utt.»¹

Lielais «atbrīvošanās» karš ir pieteikts. Ķēpins nosoda tā rupjo laupišanas raksturu. Viņš aicina visas pasaules proletariātu un vispirms karojošo zemju proletariātu uz sacelšanos. Bet tai pašā laikā viņš nonāk pie secinājuma: «... Domāt, ka sociālā revolūcija *iedomājama* bez mazo nāciju sacelšanās kolonijās un Eiropā... nozīmē *atteikties no sociālās revolūcijas*» (Собр. соч., т. XIII, стр. 430).²

Viņa pamatlozungi: 1. Nost aizsardzībniecību (savas tē-

¹ V. I. Ķēpins, Raksti, 19. sēj., 378. lpp. Red.

² V. I. Ķēpins, Raksti, 22. sēj., 328. lpp. Red.

vijas aizsardzību), lai dzīvo sakāvniecība (savas valdības sakāve)! 2. Nost aneksijas, lai dzīvo pašnoteikšanās brīvība (līdz pat tiesībai atdalīties)! Te nacionālā problēma jau nostādīta visā plašumā.

Raksta moto minētie K. Marksas vārdi satur skaidru formulējumu, ka iespēja vienai nācijai ekspluatēt otru tiks iznīcināta tikai tad, kad tiks iznīcināta iespēja cilvēkam ekspluatēt cilvēku. Tātad buržuāziski demokrātiska revolūcija nevar atrisināt nacionālo jautājumu, bet šā jautājuma atrisināšana ir tikai *proletāriskās revolūcijas vispārīgā jautājuma daja*. No šīs puses problēma Ķeņinam jau bija skaidra. Bet viņam skaidra arī otrā problēma — nepieciešamība apvienot proletārisko revolūciju ar apspiesto zemju nacionālo revolūciju. Un, aizstāvēdams viedokli, ka revolūcija sākumā uzvarēs *vienā zemē*, viņš no Marksas vārdiem tālāk secina: nevar būt brīva tā tauta, kas apspiež citas tautas. Šis smalki dialektiskais secinājums dod direktīvu, kā izturēties katras karojošās zemes proletariātam. «... Sociāldemokrātijas programmai jāizvirza kā galvenais, svarīgākais un neizbēgamais imperiālisma apstākļos — nāciju dalīšana apspiedējās un apspiestajās.

Apspiedēju nāciju proletariāts... nevar necinīties pret apspiesto nāciju varmācīgu turēšanu zināmas valsts robežās, bet tas jau arī nozīmē cīnīties par pašnoteikšanās tiesībām... No otras puses, apspiesto nāciju sociālistiem sevišķi jāaizstāv un jārealizē pilnīgi un bez iebildumiem, arī organizatoriskā ziņā, apspiestās nācijas strādnieku vienība ar apspiedējas nācijas strādniekiem» (T. XIX, ctp. 159).¹

Jo, turpina Ķeņins, tikai «cilvēki, kas jautājumā nav iedzīlinājušies, atrod «pretrunas» tai apstāklī, ka apspiedēju nāciju sociāldemokrātiem noteikti jāuzstājas par «atdalīšanās brīvību», bet apspiesto nāciju sociāldemokrātiem par «savienošanās brīvību». Bet maza pārdoma rāda, ka *cita* ceļa uz internacionālismu un nāciju saplūšanu, *cita* ceļa uz šo mērķi *no dotā stāvokļa nav un nevar būt*» (T. XIX, ctp. 188).²

Tātad visas buržuāziskās un sociālnodevīgās teorijas par nacionālā jautājuma atrisināšanu ir bezspēcīgas; jautājumu var atrisināt tikai sociālistiskā revolūcija. Un tad arī ne ar vienu triecienu.

¹ V. I. Ķeņins, Raksti, 22. sēj., 132. lpp. Red.

² V. I. Ķeņins, Raksti, 22. sēj., 320. lpp. Red.

Tūdaļ pēc proletariāta uzvaras Oktobrī *padomju vara stājās pie savas nacionālās programmas izpildīšanas*. 1917. gada 2. (15.) novembrī ar Ķeņina un Staļina (tautību lietu tautas komisāra) parakstu tika publicēta Krievijas tautu tiesību deklarācija. Šās deklarācijas saturs īsumā ir tāds, ka strādnieku un zemnieku Oktobra revolūcija bija sākusies zem kopēja atbrīvošanās karoga. Tūdaļ pēc zemnieku, kareivju, matrožu un strādnieku atbrīvošanas bija jāatbrīvo arī «Krievijas tautas, kas bija cietušas un vēl cieš spaidus un patvalu». Šīs tautas atbrīvojamas nekavējoties, noteikti un uz visiem laikiem. Galvenie lozungi: «Krievijas tautu vienlīdzība un suverenitāte», «Tiesības Krievijas tautām uz brīvu pašnoteikšanos līdz pat atdalīšanās brīvībai un patstāvīgas valsts nodibināšanai».

Kā zināms, bolševikus par šiem lozungiem apsūdzēja «Krievijas sadrumstalošanā». Vai tāds bija Ķeņina mērķis? Nepavisam ne. Mēs zinām, ka viņš vairākkārt ļoti pārliecinoši pierādīja, ka *atdalīšanās tiesības vēl nenozīmē pieņākumu atdalīties*, gluži tāpat kā šķiršanās brīvība nebūt nav pienākums šķirties. Deklarācija tādēļ arī paskaidro, ka «tikai uzticības rezultātā var izveidoties Krievijas tautu *godīga un stabila savienība*». Bet šo tautu pilnīgu savstarpēju uzticību var panākt tikai ar *atklātu un godīgu* politiku visu agrāko režīmu, arī visu pirmsoktobra pagaidu valdību necienīgās melu un neuzticības, piesiešanās un provokācijas politikas vietā. Jo pirmais Padomju kongress ar mūsu sociālnodevēju lielum lielo balsu vairākumu pieņēma lēmumu par nāciju *pašnoteikšanos*, bet jautājumā par Ukrainu un Somiju nostājās tais pašās pozīcijās kā atklātie nacionālisti.

Drīz pēc «tautu deklarācijas» publicēšanas par nacionālo jautājumu izteicās trešais Padomju kongress (1918. g. janvārī) pirmajā *reālajā* Padomju Konstitūcijā, pieņemdamas īsu rezolūciju par federāciju: «KPR tiek nodibināta, pamatojoties uz Krievijas tautu brīvprātīgu savienību, kā šo tautu padomju republiku federācija. Veidu, kā piedalīties padomju republikām un atsevišķiem apgabaliem, kas atšķiras ar īpašu dzīves veidu un nacionālo sastāvu, federālajā valdībā, kā arī Krievijas Republikas federālo un apgabalu iestāžu darbības sfēras norobežošanu tūdaļ pēc apgabalu padomju republiku nodibināšanas nosaka Viskrievijas CIK un šo republiku Centrālā Izpildu Komiteja (CIK).»

Vai tiešām lozungs «nacionālo vienību federācija» nozīmē vienotā vesela *sadalīšanu* nacionālajās vienībās? Vienīgi risinot nacionālo jautājumu ar revolucionārās dialektikas metodi, mēs spēsim tikt ārā no šķietamo pretrunu labirinta un revolūcijas gaitas ārējās nejaušībās saskatīt šīs revolūcijas likumsakarību. Tiešām, kāpēc Komunistiskā partija, kas savā programmā izsakās pret federālismu valsts iekārtā, uzņēmusies iniciatīvu tautību federācijas realizēšanā?

Oktobris atcēla zemes privātīpašumu; tas iesāka un pakāpeniski (visā 1918. g. laikā) veica ražošanas galveno līdzekļu faktisku nacionālizāciju. Oktobris tādējādi likvidēja zemes īpašnieku un kapitālistu šķiru, bet zemniecība saglabājās.

«Nebija grūti padzīt caru — tam bija vajadzīgas tikai dažas dienas. Nebija visai grūti padzīt muižniekus — to varēja izdarīt dažos mēnešos, ne visai grūti ir padzīt arī kapitālistus. Bet iznīcināt šķiras ir nesalīdzināmi grūtāk; vēl joprojām palicis iedalījums strādniekos un zemniekos... Tātad proletariāta cīpas uzdevums ar to vien vēl nav pabeigts, ka mēs esam nogāzuši caru, padzinuši muižniekus un kapitālistus, bet to pabeigt ir tās iekārtas uzdevums, kuru mēs saucam par proletariāta diktatūru.

Šķiru cīpa turpinās; tā tikai mainījusi savas formas» (Ленин, 1920 г., т. XVII, стр. 322).¹

Pirmoreiz vēsturē pastāv valsts, kurā ir tikai šīs divas šķiras, tikai proletariāts un zemniecība. Zemniecība ir milzīgā pārsvārā (Ленин, т. XVIII, I, стр. 237).²

Ja turklāt piemetināt Ķeņina vārdus, ka vēl bija pieļautas arī buržuāzijas atliekas un ka, kamēr pastāv zemniecība, tīkmēr saglabāsies vide, kas rada *arvien jaunus buržuāzijas slāņus*, tad kļūs skaidrs, ka Oktobris radīja tikai *formālas iespējas* atrisināt nacionālo jautājumu. Bet pats nacionālais jautājums vēl palika. Tā atrisināšana pat uz laiku bija atvīrzīta otrajā vai trešajā vietā. Pašu komunistu vidū bija daudz biedru, kas domāja, ka mēs jau esam nacionālo jautājumu atrisinājuši. Atcerieties viņiem adresētos Ķeņina vārdus kongresā debatēs par partijas programmu: «Nācija nozīmē: buržuāzija kopā ar proletāriātu. Mēs, proletārieši, lai atzītu kaut kādas nicināmas

¹ V. I. Ķeņins, Raksti, 31. sēj., 253. lpp. Red.

² Sk. V. I. Ķeņins, Raksti 32. sēj., 369. lpp. Red.

buržuāzijas pašnoteikšanās tiesības! Tas ne ar ko nesa-
skan! Nē, atvainojiet, tas saskan ar to, kas ir» (T. XIX, ctp.
210).¹

Pēc imperiālistu īslaicīgas atkāpšanās, kas notika 1918. gada revolūciju rezultātā, Rietumos sākās jauns imperiālistu uzbrukums no rietumiem un no dienvidiem. Vaja-
dzēja nopietni izvirzīt jautājumu par visu bijušās Krievi-
jas impērijas teritorijā radušos padomju republiku *ciešu sakaušanos*.

Pirmās šo republiku savienības pamattēzes izteiktas VCIK 1919. g. 1. jūnija lēmumā. Ukrainas CIK 1919. gada 18. maija sēdē pieņemtajā rezolūcijā atzina nepieciešamību cieši apvienoties ar KSFPR un citām padomju republikām. Šai rezolūcijai pievienojās Latvija, Lietuva, Baltkrievija, un vienošanās tika apstiprināta VCIK 1919. g. 1. jūnija sēdē. Līdz tam līgumu padomju republiku starpā nebija.

Taču mēģinājumu apvienoties izjauca notikumu gaita. Lielās rietumu provinces kļuva par buržuāziskām valstīm. Citas nācijas austrumos un dienvidos savā attīstībā pie-
redzēja veselu virkni posmu. Tā, piemēram, ļemsim Ukrainu dažādos revolūcijas momentos. Tā pie redzēja šādus posmus: nacionālistisku patstāvību «hetmaņa» Skoropad-
ska laikā (buržuāzija savienībā ar imperiālistiem un kula-
kiem), zināmā mērā antinacionālistisku pirmo padomju iekārtu, stingri centrālistisku (pilsētu proletariāts bez zem-
niecības vai ar nelielām trūcīgo lauku ļaužu grupām); visādu Petļuru sīkburžuāzisko, krasī nacionālistisko sti-
hiskumu (pilsētu sīkburžuāzija savienībā ar vidējo zemnieku, ar buržuāzijas un kulaku vēlīgu piedalīša-
nos, pareizāk sakot, īstenībā ar viņu hegemoniju). Bet «proletariāta militāra ekonomiska savienība ar zemnie-
cību — trūcīgo un vidējo zemnieku», — šī formula, ko Leņins deva laika posmam, kad notika atkāpšanās uz jauno ekonomisko politiku, noveda pie jauna valstu savienības veida, proti, pie PSR Savienības. Mūsu savie-
nība ar zemniecību turklāt kļūst par jaunu valstiskas sa-
vienības veidu.

Nepieciešamību saliedēties vienotā savienībā, pēc kuras Leņins tiecās, [...] viņš bija izteicis jau 1919. gadā:
«... Mums jāsaka citām nācijām, ka mēs līdz galam esam

¹ V. I. Leņins, Raksti, 29. sēj., 143. lpp. Red.

internacionālisti un tiecamies pēc visu nāciju strādnieku un zemnieku brīvprātīgas savienības.» — «... III Internacionālēs raksturīgākā pazīme uzreiz izpaudās tā, ka jaunā, trešā «Starptautiskā strādnieku biedrība» sākusi *jau tagad sakrist zināmā mērā ar Padomju Sociālistisko Republiku Savienību*» (t. XVI, ctp. 138 un 182).¹

1920. gada 15. februārī lasām VCIK lēmumu «Par komisijas izveidošanu federatīvās iekārtas jautājumu izstrādāšanai, nēmot vērā dažādu KSFPR ietilpstošo mazo tautību kultūras, vēstures un šķiru grupējumu īpatnības».

Bet 1921. gadā Lēnins kvēli sveic Aizkaukāza federācijas izveidošanu kā pirmo soli uz kopējas savienības reālu īstenojumu: «Kvēli apsveicot Kaukāzijas Padomju republikas, es atļaujos izteikt cerību, ka viņu ciešā savienība radīs tāda nacionāla miera paraugu, kāds nav redzēts buržuāzijas laikā un nav iespējams buržuāziskajā iekārtā» (t. XVIII, ctp. 200).²

1922. gada 30. decembrī četru sociālistisko padomju republiku strādnieku un zemnieku padomju delegātu apvienotajā kongresā pieņēma līgumu *par PSR Savienības izveidošanu*, bet 1923. gada 6. jūlijā arī par Savienības Konstitūciju. Ar šās Konstitūcijas deklarāciju tika izlaboti pirmo padomju konstitūciju atsevišķo rezolūciju trūkumi. Tiesa gan, arī strādājošās un ekspluatētās tautas tiesību deklarācija, kas iekļauta KSFPR 1918. gada konstitūcijā, ļāva «katras nācijas strādniekiem un zemniekiem pieņemt savā pašu pilnvarotā padomju kongresā patstāvīgu lēmumu, vai viņi vēlas piedalīties un uz kādiem pamatiem piedalīties federālajā valdībā un pārējās federālajās padomju iestādēs»³. Taču tā bija tikai deklarācija, un šīs tiesības noformēja tikai 1924. gada Konstitūcija. Savienības Konstitūcijas *pamatuzdevums ir sociālistiski apvienot nacionālās darbalaužu padomju valstis*. Vispirms tā īsā deklarācijā pasludina šās savienības būtību. «Kopš padomju republiku nodibināšanas pasaules valstis sašķelušās divās nometnēs: kapitālisma nometnē un sociālisma nometnē. Kapitālisma nometnē — nacionālais naids un nevienlīdzība, koloniālā verdzība un šovinisms, nacionālā apspiešana un grautiņi, imperiālistisks zvēriskums un kari.

¹ V. I. Lēnins, Raksti, 29. sēj., 166. un 269. lpp. Red.

² V. I. Lēnins, Raksti, 32. sēj., 285. lpp. Red.

³ V. I. Lēnins, Raksti, 26. sēj., 380. lpp. Red.

Turpretī sociālisma nomētnē — tautu savstarpēja uzticība, nacionāla brīvība un vienlīdzība, mierīga sadzīvošana un brālīga sadarbība. Jaunā savienotā valsts, apvienodama šo sociālisma pasauli, būs uzticams balsts pret pasaules kapitālismu un jauns izšķirošs solis celā uz visu zemju darbaļaužu apvienošanu pasaules sociālistiskā republikā.»

Savienības pamatprincips: Savienības Konstitūcija, tiesa gan, ierobežo savienoto republiku suverenitāti, taču tikai ietvaros, kas ietilpst Savienības kompetencē. Toties Savienība *aizsargā* savienoto republiku suverēnās tiesības (3. p.). «Katrai savienotajai republikai nodrošināta tiesība brīvi izstāties no Savienības» (4. p.).

Tālāk Savienības Konstitūcijā izklāstīta sistēma, uz kurās pamata Savienības Padome un Tautību Padome, kas veido vienotu Savienības CIK, realizē Savienības centrālo varu uz *pilnīgas tiesību vienlīdzības* principu pamata. Te ir daudz līdzīga buržuāzisko savienoto valstu valsts tiesību institūtam, taču buržuāzijai šī tautu tiesību vienlīdzība kā formālas *tiesības* ir *pašmērķis*, turpretī PSR Savienības Konstitūcija un tās institūti ir tikai *veids*, kā pakāpeniski nodot aizmirstībai to, ka viena nācija ekspluatējusi citu un cilvēks ekspluatējis cilvēku. Šai ziņā Savienības Konstitūcija un atsevišķu savienoto republiku konstitūcijas *uzskatāmas par vienotām konstitūcijām*.

Mums tagad veicami neaptverami plaši uzdevumi Savienības sociālistiskajā celtniecībā saskaņā ar vienotu plānu, kas aptver simtus miljonus no daudzām jo daudzām tautām, kuras atrodas uz visdažādākajām attīstības pakāpēm. Ikyienam ir skaidrs, ka te nu nacionālajam momentam dažādās vietās ir dažāda loma. Padomju vara vispār un Savienības vara īpaši garantē tikai *iespēju* tautām brīvi attīstīties, garantē to ne tikai iekšzemē, bet arī pret uzbrukumiem no ārienes. Kādi pōsmi mums šai jautājumā būs jāpieredz, iepriekš grūti noteikt. Nav viegli izskaust carisma un tā sistēmas gadījumiem ilgo varmācību; tai pašā laikā no zemniecības dzīlēm izaug jauni buržuāziski virzieni. Tāpēc arī ir bīstami apmierināties ar frāzēm par galīgi atrisinātu nacionālo jautājumu. Vajag rūpīgi *izpētīt*, kuras no šī jautājuma sāpīgajām pusēm tiek izskaustas un kā, bet šīs darbs tikko tiek iecerēts. Līdzīgi tam, kā padomju vara apgriezusi otrādi visu valsts tiesisko dzīvi, tā Savienības vara garantē šādu apvērsumu arī nacionālajā jautājumā. **Taču *iespējamība* vēl nav pabeigta realitātē. Šo iespēju**

īstenošana atkarīga no pašām darbaļaužu masām. Mēs ejam pareizu ceļu un sasniegsim mērķi. Un tieši tāpēc mēs arī šeit ne uz mirkli nedrīkstam aizmirst mūsu galīgo mērķi — komunismu.

Jau 1916. gadā Ļeņins rakstīja: «Gluži tāpat, kā cilvēce pie šķiru iznīcināšanas var nonākt tikai caur apspiestās šķiras diktatūras pārejas periodu, gluži tāpat arī pie neizbēgamās nāciju savienošanās cilvēce var nonākt tikai caur visu apspiesto nāciju pilnīgās atbrīvošanas, t.i., viņu atdalīšanās brīvības pārejas periodu» (t. XIX, ctp. 158).¹

Un te nu sākas neizpratne. Mēs straujiem soļiem ejam uz sociālismu, bet *nacionālajā jautājumā* itin kā pastiprinās *nacionālais moments*. Un ne tikai itin kā, bet pilnīgi reāli, jo izaug *jaunas nacionālās kultūras*, par kurām agrāk neviens neiedrošinājās pat saprot. Revolūcija izvirza virspusē arvien jaunus un jaunus noslāņojumus, kuri tikai nule sāk savu nacionālo dzīvi.

Arī uz šo jautājumu Ļeņins ir devis atbildi jau 1916. gada polemikā: «Kapitālisma apstākļos *nevar* iznīcināt nacionālos (un politiskos vispār) spaidus. Lai to panāktu, *nepieciešams* iznīcināt šķiras, t.i., nodibināt sociālismu. Bet, bāzēdamies uz ekonomiku, viss sociālisms nepavisam nav izsmejams ar to vien. Nacionālo spaidu novēršanai nepieciešams fundaments — sociālistiskā ražošana, bet uz šā fundamenta nepieciešama *vēl* demokrātiska valsts organizācija, demokrātiska armija u. t. jpr. . . . demokrātijas pilnīgas realizēšanas gadījumā visās nozarēs, līdz pat valsts robežu noteikšanai saskaņā ar iedzīvotāju «simpātiām», līdz pat pilnīgai atdalīšanās brīvībai. Uz šās bāzes savukārt *praktiski* attīstīties vismazāko nacionālo nesašķapu, vismazākās nacionālās neuzticības absolūtā novēršana, tiks radīta paātrināta nāciju tuvināšanās un saplūšana, kas noslēgsies ar valsts *atmiršanu*» (t. XIX, ctp. 171).²

Protams, te jāizdara visi revolūcijas atklātie papildinājumi un grozījumi, taču galvenās domas par nacionālo momentu un tā nozīmi pilnīgi paliek spēkā.

P. Stučka

«*Sovetskoje Stroiteļstvo*», 7. nr.,
1928, 18.—26. lpp.

Tulkots no krievu valodas

¹ V. I. Ļeņins, Raksti, 22. sēj., 131. lpp. Red.

² Turpat, 299. un 300. lpp. Red.

IEVADS APCERĒJUMAM «LATVIJAS KOMUNISTISKĀS PARTIJAS PROGRAMMAS PROJEKTS»

(*Materiāls programmas tēzēm*)

Latvijas Komunistiskā partija pieņem kā programmas pirmo un pamatdaļu Komunistiskās Internacionāles programmu, apstiprinātu Komunistiskās Internacionāles VI kongresā 1. septembrī 1928. gadā. Pēc sociālistiskās revolūcijas *uzvaras* Latvija un līdz ar to viņas Komunistiskā partija būs apvienota ar PSR Savienību un tās Komunistisko partiju un, ieplūstot tanī, pieņems arī VK(b)P *kopējo programmu*. Prorammas *otrās daļas* uzdevums ir atzīmēt pašreizējās Latvijas apstākļu īpatnības un tās ciņas metodes un tos ciņas lozungus, kas izverd no šīm īpatnībām Latvijas Komunistiskās partijas cīņā par sociālismu un sociālistisko revolūciju. Tādā kārtā Latvijas Komunistiskā partija ir tikai vienotās vispasaules Komunistiskās partijas, t.i., Komunistiskās Internacionāles *Latvijas sekcija* jeb nodaļa, pēc revolūcijas uzvaras tā būs padomju sociālistisko republiku vienotās partijas *nodaļa*. Vispasaules proletariāta *visciešākā vienotība un visnoteiktākā revolūciju* *onārā šķiru cīņa par komunismu* ir un būs Latvijas Komunistiskās partijas pamatprincipi.

P. Stučka, *Latvijas Komunistiskās partijas programmas projekts*
(*Materiāls programmas tēzēm*),
«Spartaks», 1930, 3. lpp.

Iespiests pēc brošūras teksta

PIELIKUMI

PERSONU RĀDITĀJS

Amelungs Frīdrihs (1842—1909) — Baltijas vācu vēsturnieks. — 46.

Andrejevs Leonīds (1871—1919) — krievu rakstnieks. 1905.—1907. gada revolūcijas sagatavošanas posmā, kad viņš bija tuvs M. Gorkijam, devis labākos darbus ar sociālu problemātiku un reālistisku ievirzi. Tālākajā attīstībā — anarhistisks individuālists, mistiķis. Pēc Oktobra sociālistiskās revolūcijas emigrēja uz Somiju. — 127.

Arakčejevs Aleksejs (1769—1834) — grāfs, viens no visreakcionārākajiem cara patvaldības pārstāvjiem, kara ministrs Aleksandra I laikā, izcēlās ar sevišķu cietsirdību un rupjību, ļoti stipri ieteikmēja Krievijas ārējo un iekšējo politiku. Ar Arakčejeva vārdu saistīts īpašs režīms, kam raksturīga policijas patvāja, kukulošana, uzpirķšana un spiegošana, siks un bezjēdzīgs formālisms. — 28.

Asari — domāts *Asars Hermanis* (1882—1942) — žurnālists, 1905. — 1907. gada revolūcijas līdzskrējējs, «Jaunās Dienas Lapas» (1909—1914) un «Jaunā Vārda» redakcijas loceklis, vēlāk nonāca buržuāziskās reakcijas nometnē un kļuva reakcionāro laikrakstu «Latvijas Sargs», «Latvis» u. c. līdzstrādnieks. — 241.

Āzis, Āzītis — sk. *Rozīņš Fricis*.

Bastjānis Voldemārs (dz. 1884. g.) — publicists, sociāldemokrāts, meņševiks, 1917. gadā izslēgts no LSD. Buržuāziskajā Latvijā finansu ministrs, emigrējis uz ārzemēm. — 160.

Bauers Olo (1882—1938) — viens no austriešu sociāldemokrātijas un II Internacionāles lideriem, tā sauktā «austromarksisma» ideologs. «Austromarksisms» ar marksistisku frazeoloģiju slēpa atkāpšanos no revolucionārā marksisma, no proletariāta šķiru cīņas. Bauers — viens no buržuāziski nacionālistiskās «kulturāli nacionālās autonomijas» teorijas autoriem. 1918. un 1919. gadā bija Austrijas buržuāziskās republikas ārlietų ministrs. — 38, 39, 44, 55, 67, 68, 84, 85—86, 88, 89, 93, 96, 97, 98, 99, 101, 104, 105, 107, 108, 109, 110.

Baumanī — domāts *Baumanis Jānis* (1834—1891) — pirmais akadēmiski izglītotais latviešu arhitekts. Piedalījies Rīgas ielu ansambļu veidošanā, pēc viņa projekta un viņa vadībā uzceltas vairāk nekā 70 dzīvojamās un sabiedriskās ēkas Rīgā. 1870.—80. gados bija Rīgas gubernas valdes arhitekts, viens no Rīgas Latviešu biedrības dibinātājiem, tas priekšnieks (1872—1875). — 53.

Bēbelis Augusts (1840—1913) — ievērojams Vācijas sociāldemokrātijas un starptautiskās strādnieku kustības darbinieks. — 126.

Beķeris Voldemārs — buržuāziskās Latvijas armijas Galvenās iekšējās izlūkošanas nodaļas priekšnieks 1919. gada rudenī un 1920. gadā. — 221.

Bergs Arveds (1875—1942) — jurists, 1905. gadā latviešu demokrātu partijas dibinātājs, vēlāk buržuāzisko nacionālistu publicists. Buržuāziskās Latvijas iekšlietu ministrs (1919—1921). 1921. gadā nodibināja Nacionālo centru un avizi «Latvis», bija šā centra līderis, saeimas deputāts, vēlāk fašistiskās Nacionālās apvienības līderis. — 38, 146, 184, 238.

Bērziņš-Ziņelis Jānis (1881—1938) — ievērojams partijas un Padomju valsts darbinieks, publicists, diplomāts. No 1908. g. dzīvoja emigrācijā Rietumeiropā, no 1916. g. augusta — Bostonā (ASV). 1919. gadā Padomju Latvijas izglītības komisārs. — 111, 125.

Biezbārdis Kaspars (1806—1886) — jaunlatviešu publicists un valodnieks. — 49.

Bikonsīlds-Dizraēli — sk. *Dizraēli Bendžamīns*.

Blanki — sk. *Blanks Ernests*.

Blanks Ernests (dz. 1894. g.) — buržuāzisks publicists, bija «Latvijas Sarga», «Latvijas Vēstneša», «Rīgas Ziņu», «Brīvās Tēvijas» un «Kurzemes Vārda» redaktors. Buržuāziskā nacionālisma ideologs, Tautas padomes loceklis un Latvijas Nacionālās jaunatnes savienības priekšnieks, emigrējis uz ārzemēm. — 228, 241.

Bobrinskis Vladimirs (dz. 1868. g.) — grāfs, viens no Katrīnas II un G. Orlova dēla pēctečiem, dzimtmuižu un cukurfabriku īpašnieks, II, III un IV Valsts domes deputāts no Tulas gubernas. 1909. gadā kļuva par nacionālistu līderi, viens no panslāvisma vadopjiem, atbalstīja carisma politiku Balkānos un centienus pievienot Krievijai Galiciju un Poznaņu. 1914. gadā tika iecelts par sagrābtās Galicijas generālgubernatoru, piekopa varmācīgu apgabala rusifikāciju un pareizticības ieviešanu. Pēc Oktobra sociālistiskās revolūcijas aizbrauca uz Ukrainu, atbalstīja hetmani Skoropadski. 1919. gadā emigrēja uz ārzemēm. — 119.

Breikši — domāts *Breikšs Teodors* (1855—1922) — skolotājs un buržuāzisks sabiedrisks darbinieks. No 1907. gada Liepājas pilsētas valdes loceklis; pilsētas galvas biedrs (1910—1914), dibinājis Liepājas Latviešu biedrību un Namsaimnieku biedrību. — 64.

Buligins Aleksandrs (1851—1919) — no 1905. gada 20. janvāra cara valdības iekšlietu ministrs. Cara uzdevumā tā paša gada augustā vadīja likumprojekta sagatavošanu par padomdevējas Valsts domes sasaukšanu, lai apslāpētu pieaugušos revolucionāros uzplūdus valstī. Taču Buligina dome netika sasaukta, to noslaučīja revolūcija. Pēc 1905. gada 17. oktobra manifesta Buligins no amata atkāpās. — 184.

Bundžas — domāts *Bundža Dāvids* (1873—1901) — jaunstrāvnieks, jaunībā strādāja par kalpu Jelgavas apvidū, 1896. gadā sāka strādāt

«Dienas Lapas» redakcijā, organizēja strādnieku marksistiskos pulciņus. 1897. gadā, jaunstrāvnieku vajāšanas laikā, emigrēja uz Angliju, pēc tam uz ASV. 1898. gada aprili Klivlendā noorganizēja pirmo latviešu sociāldemokrātisko mēnešrakstu «Auseklis», bija tā redaktors līdz 1900. gada martam. Vienlaikus bija Bostonas latviešu sociāldemokrātu savienības dibināšanas (1898) iniciators un tās sekretārs. Sarakstījis brošūru «Katra strādnieka ievēribai» (1899). Saslima ar tuberkulozi, atgriezās Eiropā ārstēšanās nolūkos. Miris Itālijā. — 182.

Buševici — sk. Buševics Ansis.

Buševics Ansis (Zvejnieks) (1878—1943) — sociāldemokrātu publīcists, jurists, vēlāk meņševiks. 1919. gadā Liepājas pilsētas galva, viens no buržuāziskās agrāreformas projekta autoriem. Tautas padomes un Satversmes sapulces loceklis, saeimas deputāts. 1923. gadā finansu ministrs. Pēc fašistiskā apvērsuma Latvijā 1934. gadā — viens no nelegālās Latvijas Sociālistiskās strādnieku un zemnieku partijas dibinātājiem un vadītājiem. No 1940. gada komunists. Miris Maskavā. — 214, 236.

Bušs Kārlis (1876—1923) — rūpnieks, pakavu fabrikas īpašnieks, buržuāziskās Latvijas tirdzniecības un rūpniecības ministrs, miera delegācijas loceklis sarunās ar Padomju Krieviju. — 236.

Cereteli Iraklijs (1882—1959) — viens no meņševisma lideriem. II Valsts domes deputāts no Kutaisi gubernas. Domē vadīja sociāldemokrātu frakciju. Pēc 1917. Februāra revolūcijas Petrogradas Padomes izpildu komitejas loceklis. 1917. gada maijā bija buržuāziskās Pagaidu valdības loceklis kā pasta un telegrāfa ministrs, pēc jūlija notikumiem — iekšlietu ministrs, viens no tiem, kas iedvesmoja bolševiku vajāšanu un grautībus. Pēc Oktobra sociālistiskās revolūcijas vadīja pretpadomju bloku Satversmes sapulcē. Viens no Gruzijas kontrrevolucionārās meņševistiskās valdības vadītājiem, vēlāk baltemigrants. — 177.

Cielēns Fēlikss (Cinis) (1888—1964) — sociāldemokrāts meņševiks, vēlāk buržuāziskais nacionālists, 1918. gadā Kazanā aģitēja sagūstītos latviešu strēlniekus parakstīt rezolūciju pret padomju varu. Buržuāziskajā Latvijā saeimas deputāts, āriņu ministra vietnieks un ministrs (1926—1928). Miris emigrācijā. — 147, 251.

Čakste Jānis (1859—1927) — reakcionārs politisks darbinieks, advokāts un «Tēvijas» redaktors Jelgavā, Krievijas I Valsts domes deputāts, vēlāk buržuāziskās Tautas padomes un Satversmes sapulces priekšsēdētājs, Latvijas valsts prezidents (1922—1927). — 62, 219.

Daniševskis Kārlis Jūlijs (1884—1938) — ievērojams revolucionārās kustības dalībnieks Latvijā, Padomju valsts un partijas darbinieks. 1919. gadā Padomju Latvijas valdības priekšsēdētāja biedrs. — 253.

Darvins Čārlzs Roberts (1809—1882) — izcils angļu zinātnieks, sugu izcelšanās un attīstības mācības pamatlicējs. — 40, 41.

Dauge Aleksandrs (Saša) (1868—1937) — jaunstrāvnieks, vēlāk pārēja reakcijas nometnē, bija buržuāziskās Latvijas izglītības ministrs un universitātes mācību spēks. Komunista Paula Dauges brālis. — 241.

Dauge Pauls (1869—1946) — jaunstrāvnieks, vēlāk komunistiskās kustības dalībnieks, publicists. Pēc profesijas zobārsts. Padomju valsts veselības aizsardzības darbinieks, medicīnas zinātnu doktors. LPSR Nopelniem bagātās kultūras darbinieks. — 25, 126—128.

Dāvuss Jānis — Rīgas slepenpolicists, revolucionāru spīdzinātājs 1905.—1907. gadā, 1919. gadā — vācu nodibinātās Rīgas žandarmērijas aģents, bet 1920. gadā — buržuāziskās Latvijas valsts drošības departamenta ierēdnis. — 221.

Deņikins Antons (1872—1947) — cara armijas ģenerālis. 1919. gadā ar ārzemju imperiālistu palīdzību organizēja baltgvardu karagājienu uz Maskavu no dienvidiem, bet tika sakauts. Miris emigrācijā. — 251, 254.

Dioneo (īstā vārdā Šklovskis Ievans) (1865—1935) — publicists, piedalījās narodņiku kustībā, bija izsūtīts uz Sibīriju, vēlāk aizbrauca uz ārzemēm, dzīvoja Londonā. Publicējās Krievijas buržuāziskajās avīzēs. Pirmā pasaules kara laikā bija Antantes piekritējs. Pēc Oktobra sociālistiskās revolūcijas — padomju varas pretinieks. — 133.

Dizraēli Bendžamins, grāfs Bikonsfīlds (1804—1881) — angļu reakcionārs valsts darbinieks, konservatoru partijas līderis, viens no topošās imperiālistiskās buržuāzijas ideolojiem, vairākas reizes premjerministrs. Pazīstams arī kā romānu rakstnieks. — 55.

Dora — sk. *Stučka Dora*.

Dornets — baltvācu publicists, vācu «kultūras nesēju» cildinātājs Baltijā, viens no rakstu autoriem krājumā «Mēs, baltieši! Laika garam piemērotas domas par vācietību Baltijas provincēs», Leipzigā, 1906. gadā. — 51.

Draudinš Teodors (1890—1962) — latviešu revolucionārs, partijas biedrs no 1907. gada. 1917. gadā avizes «Brīvais Strēlnieks» redakcijas loceklis, publicists un vairāku izdevniecību darbinieks. Pēc Lielā Tēvijas kara LPSR ZA Vēstures institūta zinātniskais līdzstrādnieks, vēstures zinātnu kandidāts. — 210—211.

Driegas — domāts *Driega Jānis* (1871—1927) — jaunstrāvnieks, darbojās Liepājā un Rīgā, organizēja strādnieku sociāldemokrātiskos pulciņus. 1897. gadā arestēts un 1899. gadā izsūtīts uz Vjatkas guberniju. 1903. gadā atgriezās Rīgā, darbojās par propagandistu un strādāja «Cīņas» tipogrāfijā. 1905. gadā aizbrauca uz Baku un līdz 1917. gadam darbojās Baku partijas organizācijā, pēc tam strādāja Maskavā. 1921. gadā atgriezās Latvijā un strādāja dzelzceļa būvdarbos. Miris Rīgā. Viņa izvadišanā piedalījās tūkstošiem Rīgas strādnieku. — 182.

Engelss Frīdrihs (1820—1895) — viens no zinātniskā komunisma pamatlicējiem, starptautiskā proletariāta vadonis un skolotājs, K. Marksas draugs un cīņas biedrs. — 104, 161, 232, 256.

Ešenbahs Volframs (ap. 1170—1220) — vācu bruņniecības dzējnieks. — 45.

Frīdenbergs Andrejs (1875—1942) — advokāts, buržuāzisks sabiedrisks darbinieks, Rīgas pilsētas galva (1920—1921). — 64.

Gapons Georgijs (1870—1906) — garīdznieks, provokators, cara ohrankas aģents. Izprovocēja Pēterburgas strādnieku gājienu ar petīciju pie cara 1905. gada 9. janvārī. Aizbēga uz ārzemēm, kur tuvu pieslējās eseriem. Pēc atgriešanās Krievijā atmaskots. Eseri nogalināja Gaponu. — 243.

Geds Žils (1845—1922) — viens no franču sociālistiskās kustības un II Internacionāles organizētājiem un vadītājiem. 1871. gadā atbalstīja Parīzes Komūnu. Piedalījās franču proletārāta pirmās patstāvīgās politiskās partijas — Francijas Strādnieku partijas organizēšanā 1871. gadā. Marksam un Engelsam piedaloties, Geds kopā ar Lafargu izstrādāja partijas programmu, ko pieņēma Havras kongresā (1880). Geds daudz darīja, lai izplatītu marksisma idejas un attīstītu sociālistisko kustību Francijā. 1904. gadā Ķeņins raksturoja Gedu kā vienu no viskonsekventākajiem un noteiktākajiem starptautiskās sociāldemokrātijas pārstāvjiem. Uzstādamies pret labējo socialistu politiku, Geds izdarīja sektantiskas klūdas, nenovērtēja partijas nozīmi strādnieku šķiras ciņā. Pirmā pasaules kara sākumā nostājās sociālšovinisma pozīcijās, piedalījās buržuāziskajā valdībā. Geds nesaprata Oktobra sociālistiskās revolūcijas nozīmi un nepieslējās Francijas sociālistiskās partijas kongresa (1920) vairākumam, kas nolēma pievienoties Kominternei. — 115.

Gēte Johans Volīgangs (1749—1832) — izcils vācu dzejnieks. — 106.

Goldmanis Jānis (1875—1955) — latviešu buržuāziskais nacionālists, IV Valsts domes deputāts, 1915. gadā latviešu strēlnieku bataljonu dibināšanas organizācijas komitejas priekšsēdētājs. Latvijas buržuāziskās Pagaidu valdības zemkopības ministrs, apsardzības ministrs (1921) un kara ministrs (1925—1926), Zemnieku savienības deputāts 1. un 2. saimā. Miris emigrācijā. — 133, 135, 145.

Gojicins Nikolajs (1850—1925) — kņazs, pēdējais cara valdības Ministru padomes priekšsēdētājs, par ko tika iecelts 1916. g. 27. decembrī. Pēc Februāra revolūcijas politiskajā dzīvē nepiedalījās. — 137.

Gorkijs Maksims (Aleksejs Maksimovičs Peškovs) (1868—1936) — izcils krievu rakstnieks, padomju literatūras pamatlīcējs. — 125, 127—128.

Greguss — Ľvovas aprīņķa priekšnieks 1914. gadā. — 119.

Grosvalds Frīdrihs (1850—1924) — advokāts, reakcionārās Rīgas Latviešu biedrības priekšnicks, Krievijas I Valsts domes deputāts, buržuāziskās Latvijas diplomāts. — 31, 38, 62, 64, 150.

Gulbis Ansis (1873—1936) — grāmatizdevējs un rakstnieks. — 88.

Hartmanis Ludo — vācu sociāldemokrāts. — 91.

Heikings Edmunds — barons, vācu liberālās buržuāzijas pārstāvis, baltvācu mēnešraksta «Baltische Monatschrift» (Rīgā) faktiskais redaktors. — 55.

Heine Heinrihs (1797—1856) — revolucionārs vācu dzejnieks un publicists. — 107, 219, 236.

Herders Johans Gotfrīds (1744—1803) — vācu dzejnieks un filozofs. — 46.

Hindenburgs Pauls (1847—1934) — vācu militārais un valsts darbinieks. Pirmā pasaules kara laikā Vācijas armijas komandieris Austrumu frontē, vēlāk ģenerālstāba priekšnieks. Pēc Oktobra sociālistiskās revolūcijas uzvaras viens no aktivākajiem militārās intervencijas organizētājiem pret Padomju Krieviju. Piedalījās 1918. gada novembra revolūcijas apspiešanā Vācijā. No 1925. līdz 1934. gadam Veimāras republikas prezidents. — 208.

Hofmanis Maksis (1869—1927) — vācu ģenerālis. No 1916. gada septembrī — štāba priekšnieks, faktiski — vācu karaspēka komandieris Austrumu frontē. Piedalījies Brestas miera sarunās. — 179.

Hupelis Augsts Vilhelms (1737—1819) — baltvācu mācītājs un publicists. — 48.

Ibsens Henriks — (1828—1906) — norvēģu dramaturgs. — 112.

Iļjins V. — sk. *Ļepins V. I.*

Jansoni — sk. *Jansons-Brauns Janis.*

Jansons-Brauns Janis (1872—1917) — izcils Jaunās strāvas, vēlāk LSDSP — LSD darbinieks, revolucionārs literāts un publicists. No 1906. gada dzīvoja emigrācijā ārzemēs. Pirmā pasaules kara laikā dzīvoja Anglijā, cieši pieslējās boļševiku pozīcijai. Atgriezoties Krievijā, 1917. gada 13. aprīlī gāja bojā, kad vācu zemūdene torpedēja kuģi. — 124—125, 181, 182.

Judeņiņš Nikolajs (1862—1933) — cara armijas ģenerālis. 1917. gadā — galvenā štāba priekšnieks Kaukāza frontē. 1919. gada jūnijā sazinā ar Kolčaku nostājās kontrrevolucionāro ziemeļrietumu organizāciju priekšgalā un rudenī devās uzbrukumā Petrogradai, bet 21. oktobri bija spiests atkāpties un devās uz Igauniju, kur tika internēts, bet vēlāk emigrēja uz ārzemēm. — 251.

Kalniņš Krišjānis (1847—1885) — advokāts, Rīgas Latviešu biedrības priekšnieks (1875—1885). — 25.

Kasparsons Kārlis (1865—1962) — jaunstrāvnieku publicists, ārsts, vēlāk buržuāziskais nacionālists, buržuāziskās Latvijas valdības izglītības ministrs (1918—1920). Miris emigrācijā. — 220.

Kautskis Kārlis (1854—1938) — viens no Vācijas sociāldemokrātijas un II Internacionāles lideriem, sākumā marksists, vēlāk oportūnists. — 88, 130, 211.

Kerenskis Aleksandrs (1881—1970) — advokāts, esers, 1917. gadā buržuāziskās Pagaidu valdības galva, vēlāk baltemigrants. — 169, 203, 205, 213.

Kilmanis Rihards (dz. 1873. g.) — vācu diplomāts. Bija sūtniecības padomnieks Londonā (1909—1914), pēc tam sūtnis Hāgā un Konstantinopēlē. 1917. g. augustā tika ieceelts par valsts sekretāru āriņu jautājumos. Vācijas delegācijas vadītājs Brestas miera sarunās. 1918. g. jūnijā pēc viņa sniegtā paziņojuma reihstāgā, ka karu nevar izbeigt tikai ar militāriem līdzekļiem, un bija spiests atkāpties no valsts sekretāra amata. — 178.

Korņilovs Lavrs (1870—1918) — cara armijas ģenerālis, monarhists. 1917. gadā pēc jūlijā dienām, būdams armijas augstākais virspavēlnieks, mēģināja nodinīt militāru diktatūru, nodevīgi atdeva Rīgu vācu karaspēkam, lai atbrīvotu ceļu uz revolucionāro Petrogradu. Vēlāk viens no kontrrevolucionāro spēku organizētājiem Krievijas dienvidos. Nogaliņāts kaujās pie Jekaterinodaras. — 213.

Koroljens Vladimirs (1853—1921) — progresīvs krievu rakstnieks un publicists. Viņu iedvesmoja 60. gadu demokrātiskās idejas. Bija izsūtījumā 6 gadus. Viņa daiļradi caurstrāvo sociāli politiski motivi, humānisms, līdzjūtība apspiestajiem, kaut viņš nesaskatīja revolucionārās cīņas ceļu. — 125.

Krispins Arturs (1875—1946) — viens no vācu sociāldemokrātijas līderiem, publicists. No 1917. līdz 1922. gadam vadīja Neatkarīgās sociāldemokrātiskās partijas labējo spārnu. 1922. gadā atgriezās Vācijas sociāldemokrātijā, bija tās CK loceklis. — 233.

Kroderi: Arturs (dz. 1892. g.) un *Roberts* (1892—1956) — buržuāzisko nacionālistu publicisti. Roberts pazīstams arī kā tulkotājs un teātra kritiķis. Arturs emigrēja uz ārziemēm. — 241.

Kundzinš Kārlis (1850—1937) — Smiltenes draudzes mācītājs (1880—1932) un literāts. — 104.

Kurcijs (īstā vārdā Kuršinskis) *Andrejs* (1884—1959) — revolucionārs rakstnieks un ārsts, kreisā virziena politisks darbinieks, strādnieku leģālās preses līdzstrādnieks un kultūras darbinieks buržuāziskajā Latvijā. — 128.

Kurševics Kārlis (1874—1938) — sociāldemokrātu publicists, darbojās s.-d. organizācijā no 1900. g. Rīgā, Jelgavā un Liepājā. Divas reizes bija emigrācijā Šveicē. 1917. g. Vidzemes Zemes padomes un Rīgas domes loceklis, vācu okupācijas laikā arestēts. Padomju Latvijā 1919. gadā — Rīgas 1. vidusskolas pedagoģs. 1919. g. beigās izstājās no meņģevistiskās LSDSP un 1920. g. sākumā aizbrauca uz Padomju Krieviju. 1921. g. iestājās KK(b)P, strādāja Maskavā. — 161.

Kempelis Gustavs (1874—1940) — zvērināts advokāts, buržuāzisks sabiedrisks darbinieks, Latviešu strēlnieku bataljonu organizācijas komitejas priekšsēdētāja vietnieks. — 135.

Kēniņi — domāts *Kēniņš Atis* (1874—1961) — skolotājs, dzejnieks, buržuāzisks sabiedrisks darbinieks. 1910. gadā ieguva īpašumā Varnovices bruņniecības muižu Ilūkstes apriņķī. — 62.

Leopolds, Bavārijas princis (1846—1930) — pirmā pasaules kara laikā bija 9. vācu armijas pavēlnieks, kura 1915. g. 5. augustā iekaroja Varšavu, no 1916. g. septembra — vācu Austrumu frontes virspavēlnieks. — 197.

Levi Pauls (1883—1930) — vācu sociāldemokrāts, advokāts. Cimmervaldes konferences dalībnieks, bija savienības «Spartaks» biedrs. Vācijas Komunistiskās partijas dibināšanas kongresā ievēlēts par CK locekli. Kominternes II kongresa delegāts. 1924. gada februāri izstājās no VKP CK, bet aprīli tika izslēgts no partijas par disciplinas rupju pārkāpšanu. Pēc tam atgriezās sociāldemokrātu partijā. — 233.

Liepiņi — domāts *Liepiņš Reinholds* (dz. 1863. g.) — ūrsts, 1905. gadā Rīgas Latviešu sabiedrības priekšnieks, vēlāk Jumurdas muižas īpašnieks Cesu apriņķi. — 62.

Lilienfelds Pāvels (1829—1903) — cariskās Krievijas senators un sociologs, Kurzemes gubernators 70.—80. gados. — 25, 73.

Lindiņš Rūdolfs (Pagāns) (1887—1941?) — sociāldemokrāts menēviks, publicists, 1914. g. decembri izslēgts no LSDS kā sociālšovinists. Buržuāziskajā Latvijā saeimas deputāts, 1921. gadā zemkopibas ministra biedrs un centrālās zemes iericības komitejas loceklis, viens no sociāldemokrātu mazinieku partijas darboņiem, redīgēja laikrakstu «Laukstrādnieks». — 144, 147, 225, 226, 231, 236, 237.

Liventāls Teodors (1882—1956) — sociāldemokrāts menēviks, žurnāla «Domas» un «Taurētājs» līdzstrādnieks, vēlāk bibliogrāfs. — 127.

Loids Dzordzgs Deivids (1863—1945) — angļu valsts darbinieks un diplomāts, liberālu partijas līderis. 1916.—1922. gadā premjerministrs. Pēc Oktobra sociālistiskās revolūcijas Krievijā viens no bruņotās intervencijas un blokādes organizētājiem pret Padomju valsti. — 200.

Lokarts Roberts Hamiltons (1887—1970) — angļu ģenerālkonsuls Maskavā 1918. gadā. Organizēja kontrevolucionāru sazvērestību nolūkā gāzt padomju varu, mēģināja uzpirkt latviešu strēlnieku divīzijas vieglās artilērijas diviziona komandieri E. Bērziņu, lai pārdabūtu savā pusē latviešu strēlniekus, kas apsargāja Kremlī. Tika atmascots un izraidaits no Padomju zemes. — 203, 251.

Luksemburga Roza (1871—1919) — izcila starptautiskās strādnieku kustības darbiniece, II Internacionāles kreisā spārna līdere, viena no Vācijas Komunistiskās partijas dibinātājām. — 30, 130, 162, 258.

Leņins Vladimirs Iljičs (V. Iljins) (1870—1924) — Padomju Savienības Komunistiskās partijas nodibinātājs un vadonis, Padomju sociālistiskās valsts nodibinātājs, starptautiskā proletariāta vadonis un skolotājs. — 82, 86, 87, 89, 91, 92, 94, 97, 136, 142, 147, 148, 151, 152, 153, 210, 211, 214, 233, 239, 244, 246, 249, 250, 253, 254, 257, 258, 259, 260, 261, 262, 263, 265.

Markss Kārlis (1818—1883) — zinātniskā komunisma pamatlīcējs, ģeniāls domātājs, starptautiskā proletariāta vadonis un skolotājs. — 98, 102, 117, 136, 147, 161, 218, 229, 231, 232, 241, 249, 256, 258, 259.

Martna Mihkels (1860—1934) — igaunu žurnālists, menševiks, 1918. un 1919. gadā Igaunijas diplomātiskās delegācijas loceklis ārzemēs, buržuāziskās Igaunijas Satversmes sapulces loceklis un visu sasaukumu saelmas deputāts. — 214.

Martovs L. (Cederbaums Jūlijs) (1873—1923) — viens no menševiku līderiem. Sociāldemokrātiskā kustībā piedalījās no 90. gadiem. 1896. gadā tika arestēts un izsūtīts uz Turuhansku. 1900. gadā piedalījās avizes «*Īskra*» izdošanā, bija tās redakcijas loceklis. KSDSP II kongressā vadīja oportūnistisko mazākumu un no tā laika bija menševiku centrālo iestāžu vadītājs un menševiku izdevumu redaktors. Pasaules kara laikā centrists. Pēc 1917. gada Februāra revolūcijas vadīja menševiku-internacionālistu grupu. Pēc Oktobra sociālistiskās revolūcijas kļuva nikns padomju varas pretinieks un 1920. gadā emigrēja uz Vāciju. — 33, 79.

Maslovs Pjotrs (1867—1946) — ekonomists, sociāldemokrāts, sarakstījis vairākus darbus par agrārjautājumu, kuros mēģināja revidēt Marksu. Vēlāk likvidators. Pēc Oktobra revolūcijas novērsās no politiskās darbības un nodarbojās ar pedagoģisku un zinātnisku darbu. No 1929. gada PSRS ZA īstenais loceklis. — 117.

Mālers, arī Māteru Juris (1845—1885) — publicists un rakstnieks, laikraksta «*Tiesu Vēstnesis*» un «*Baltijas Zemkopis*» redaktors un izdevējs, aizstāvēja latviešu zemnieku intereses. — 55, 56.

Medpi — domāts *Mednis P.* — būvmeistars, viens no pirmajiem latviešu namīpašniekiem Rīgā, darbojies 80.—90. gados Rīgas hipotēku biedrībā. — 53.

Meierovics Zigfrīds (1887—1925) — buržuāziskās Latvijas politiķis, ārlietu ministrs un ministru prezidents. — 228, 237.

Meijendorfs Aleksandrs (dz. 1869. g.) — Vidzemes barons, muižniecības maršals. II un IV Valsts domes deputāts no Vidzemes guberņas, oktobrists. 1919. gadā emigrēja uz ārzemēm. — 63.

Menderi — domāts *Menders Fricis* (1885—1971) — jurists, menševiku publicists, oportūnistiskās Latvijas Sociāldemokrātiskās strādnieku partijas priekšsēdētājs buržuāziskajā Latvijā. — 214, 236.

Merkelis Garlibs (1769—1850) — vācu publicists un rakstnieks, apgaismotājs, cinījās pret dzimtbūšanu Baltijā. — 46, 47.

Mijukovs Pāvels (1859—1943) — kadetu partijas līderis, krievu impriālistiskās buržuāzijas ideologs, vēsturnieks un publicists. III un IV Valsts domes deputāts. 1917. gadā Pagaidu valdības ministrs. Pēc Oktobra sociālistiskās revolūcijas emigrēja uz ārzemēm. — 39.

Mirbahs Vilhelms (1871—1918) — grāfs, vācu diplomāts, no 1918. gada aprīļa — Vācijas vēstnieks Padomju Krievijā. Kreisie eseri 1918. gada 6. jūlijā viņu nogalināja, lai izprovocētu Vācijas karu pret Padomju Krieviju. — 253.

Morbergi — domāts *Morbergs Kristaps* — *Kristofors* (1844—1928) —

pārvācojies Rīgas lielkapitālists, viens no pirmajiem latviešu arhitektiem. Nopirkā vairākus gruntsgabalus Rīgā, kur 1873.—1885. gadā uzcēla pēc savas ieceres arhitektoniski nobeiglus dzivojamo namu kompleksus. Pēc nāves savus īpašumus novēlēja Latvijas universitātei. — 53.

Morics Ervins (1842—1907) — vācu jurists, Rīgas pilsētas domes loceklis no 1878. gada, zvērināts advokāts no 1889. gada, vācu Baltijas konstitucionālās partijas priekšsēdētājs, 1907. gadā ievēlēts par III Valsts domes deputātu no Rīgas I kūrijas. Nomira Pēterburgā 8. novembrī. — 38.

Murovcevs Sergejs (1850—1910) — jurists, Maskavas universitātes profesors, kadetu partijas CK loceklis, I Valsts domes deputāts un tās priekšsēdētājs. Vēlāk darbojās kā publicists. — 31.

Napoleons I (Bonaparts) (1769—1821) — franču karavadonis un valstsvīrs, imperators (1804—1814 un 1815). — 103, 146, 155, 169, 222.

Nikolajs Nikolajevičs (Romanovs) (1856—1929) — lielkpazs. 1914.—1915. gadā cara armijas augstākais virspavēlnieks. 1915. g. augustā tika atcelts no amata un iecelts par Kaukāza armijas pavēlnieku. Pēc Oktobra sociālistiskās revolūcijas aizbēga uz Franciju, kur monarhistu apriņķās uzstājās kā pretendents uz Krievijas troni. — 117, 118.

Nikolajs II (Romanovs) (1868—1918) — pēdējais Krievijas cars, valdīja no 1894. gada līdz 1917. gada Februāra revolūcijai. 1918. gada 17. jūlijā nošauts Jekaterinburgā (Sverdlovskā). — 137, 205.

Noske Gustavs (1868—1946) — viens no vācu sociāldemokrātijas oportūnistiskajiem līderiem. Līdz pirmajam pasaules karam aizstāvēja militārismu, kara laikā bija sociālšovinists. 1919. gadā — Vācijas kara ministrs, organizēja niknu izrēķināšanos ar strādniekiem Berlinē un K. Libknehta un R. Luksemburgas noslepakavošanu. — 214.

Oliņš — buržuāziskās Latvijas armijas leitnants, 1927. gada 21. janvāri organizēja neizdevušos fašistu puču Valmierā. — 252.

Ozoli — domāts *Ozols Jānis* (dz. 1868. g.) — viens no strādnieku nelegālo pulciņu aktivākajiem dalībniekiem Rīgā, Rīgas — Orlas dzelzceļa darbnīcu atslēdznieks, vienlaikus mācījās Rīgas arodskolā. 1896. g. 20. novembrī Rīgā tika arestēts un tiesāts kopā ar jaunstrāvniekiem. Sēdēja guverņas cietumā līdz 1897. g. 17. augustam, kad tika izsūtīts uz Kuldīgu atklātā policijas uzraudzībā, pēc tam uz Vjatkas guverņu. Atrādās Nojinskā līdz 1903. g. martam. Tālāku ziņu trūkst. — 182.

Ozoliņš — domāts *Ozoliņš Mārtiņš* (1870—1944) — Rīgas Kriģsmaņa korķu fabrikas strādnieks, jaunstrāvnieks, 1898. gadā emigrēja uz ASV, piedalījās s.-d. kustībā. 1908. gadā atgriezās, lai piedalītos nelegālajā partijas darbā Latvijā. LSD III kongresā tika ievēlēts par CK loceklī. 1910. gadā piedalījās KSDSP CK plēnumā, pēc tam darbojās LSD Ārziņju komitejā un «Cīņas» redakcijā. 1911. gadā piedalījās LSD Helsingforsas kongressā, kur tika ievēlēts CK sastāvā. 1912. gada janvāri Pēterburgā arestēts un izsūtīts trimdā. 1922. gada jūlijā atgriezās buržuāziskajā Latvijā. Pēc fašistiskā apvērsuma darbojās Sociālistiskajā

strādnieku un zemnieku partijā. 1940. gadā bija propagandists. 1941. gadā vācu okupanti viņu arestēja un ieslodzīja koncentrācijas nometnē, kur gājis bojā. — 182.

Ozoliņš Kārlis (1866—1933) — zvērināts advokāts, kadets, I Valsts domes deputāts no Vidzemes guberņas. Buržuāziskajā Latvijā bija se-nators. — 62.

Ozols Jānis (Zars, Hartmanis) (1878—1968) — viens no LSDSP orga-nizētājiem un avizes «Cīpa» dibinātājiem, viens no tās pirmajiem redak-toriem, ievērojams 1905. gada revolūcijas dalībnieks Latvijā, Rīgas strādnieku deputāts II Valsts domē, tās sociāldemokrātu frakcijas lo-ceklis. 1907. gadā emigrēja uz ASV, bija avizes «Strādnieks» redaktors (1909—1913). Vēlāk no revolucionārās darbības novērsās. — 79.

Pannekuks Antons (1873—1960) — holandiešu sociāldemokrāts, Am-sterdamas universitātes astronomijas profesors. No 1907. gada darbojās Holandes sociāldemokrātijas kreisajā spārnā, bet no 1910. gada sadar-bojās ar Vācijas kreisajiem sociāldemokrātiem. 1918.—1921. gadā bija Holandes Komunistiskās partijas biedrs un piedalījās Kominternes darbā, centās pamatot vācu «kreiso» oportūnistu platformu. 1921. gadā izstājās no partijas un novērsās no politiskās darbības. — 88, 97, 103, 104, 109.

Pēteris I (1672—1725) — Krievijas cars no 1682. gada, vēlāk ķei-zars (1721—1725). — 69, 163.

Pētersons Kārlis (1877—1926) — latviešu revolucionārs, partijas biedrs no 1898. gada. 1917. gada Oktobra dienās 12. armijas rajona kara revolucionārās komitejas loceklis, vēlāk — VCIK Prezidija loceklis, Latviešu strēlnieku divīzijas kara komisārs, Padomju Latvijas kara ko-misārs. — 253.

Petjuras — domāts *Petjura Simons* (1877—1926) — viens no ukraiņu buržuāzisko nacionālistu lideriem. 1917. gadā bija kontrrevolucionārās Centrālās radas ģenerālsekretārs kara lietās. 1918. g. novembrī iestājās Direktorijā (Ukrainas nacionālistiskā valdība 1918.—1919. gadā), vēlāk vadīja to. 1919. g. beigās noslēdza militāru savienību ar Poliju un 1920. gadā piedalījās panu Polijas karaspēka uzbrukumā Ukrainai. Pēc padomju varas atjaunošanas Ukrainā emigrēja uz ārzemēm. — 262.

Petrevics Andrejs (1883—1939) — sākumā skolotājs sociāldemokrāts, publicists, «Laika Atbalss» (1912) faktiskais redaktors, rakstīja «Aro-dniekā» (1912—1913) un «Dzīves Balsī» (1913). Buržuāziskās Tautas pa-domes loceklis, Satversmes sapulces priekšsēdētāja biedrs, 1. un 2. saei-mas deputāts. Šai laikā bija viens no mazinieku partijas darboņiem, vē-lāk atkal sociāldemokrāts meņševiks, buržuāziskās Latvijas senators. — 161, 163, 219.

Pliekšāni — sk. *Rainis* (Pliekšāns Jānis).

Pliekšāns-Rainis — sk. *Rainis* (Pliekšāns Jānis).

Plūdonis (Lejnieks Vilis) (1874—1940) — latviešu dzejnieks un lite-ratūrvēsturnieks. — 151, 153.

Pjavnieki — domāts *Pjavnieks J.* — viens no pirmajiem latviešu nam-
ipašniekiem Rīgā, 80.—90. gados darbojās Rīgas hipotēku biedrībā. — 53.

Pjehanovs Georgijs (1856—1918) — izcils krievu un starptautiskās
strādnieku kustības darbinieks, pirmsmarksma propagandētājs Krie-
vijā, vēlāk meņševiks. — 31, 97, 110, 117, 124, 131.

Poska Jans (1866—1920) — advokāts, igaunu buržuāzisks politisks
darbinieks. Buržuāziskās Igaunijas Pagaudu valdības āriņu ministrs,
igaunu diplomātiskās delegācijas loceklis Parīzes miera konferenčē,
miera sarunās ar Padomju Krieviju un miera noslēgšanā 1920. gadā. —
205.

Potresovs Aleksandrs (1869—1934) — viens no meņševiku līderiem.
90. gados pieslējās marksismam, bija izsūtījumā Vjatkas guberņā.
1900. gadā aizbrauca uz ārziņiem, piedalījās avizes «Iskra» izdošanā.
KSDSP II kongresā piedalījās ar padomdevēja balstībām no «Iskras»
redakcijas. Reakcijas gados likvidatoris. Pasaules kara laikā sociālšovin-
ists. Pēc Oktobra sociālistiskās revolūcijas emigrēja uz ārziņiem. — 131.

Protopopovs Aleksandrs (1866—1918) muižnieks un fabrikants, okto-
brists, III un IV Valsts domes deputāts. 1916. gadā iecelts par iekšlietu
ministru. Viens no reakcijas iedvesmotājiem, melnsimtnieciešu avizes
«Russkaja Volja» («Krievijas Brīvība») nodibinātājs. Februāra revolūcijas
laikā mēģināja ar ieročiem apspiest strādnieku un zaldātu sacelšanos
Petrogradā. Oktobra sociālistiskās revolūcijas laikā aktīvi cīnījās pret
padomju varu. Pēc VĀK sprieduma nošauts. — 131.

Rainis (Pliekšāns Jānis) (1865—1929) — viens no jaunstrāvnieku kus-
tības vadītājiem, «Dienas Lapas» redaktors (1891—1895). 1897. gadā ap-
cietināts un pēc tam izsūtīts uz Pleskavu. 1899. gadā izsūtīts trimdā uz
Vjatkas guberņas Slobodskas pilsētu. 1903. gadā atgriezās Latvijā, pie-
dalījās 1905. gada revolūcijā. 1905. gada decembrī devās emigrācijā uz
Sveici. 1920. gada aprīli atgriezās buržuāziskajā Latvijā. Latvijas PSR
Tautas dzējnieks. — 93, 108, 112, 127—128, 181, 182, 219, 239, 241.

Reisners Mihails (1868—1928) — jurists. Cēlies no Baltijas vāciešiem.
Bija Tomskas universitātes profesors. 1903. gadā emigrēja uz Vāciju.
1904. gadā piedalījās kā eksperts Kēnigsbergas prāvā (nelegālās lite-
ratūras transporta lietā), atmaskoja cara patvaldības likumus. Rakstīja
vācu sociāldemokrātu presē, atbalstīja bolševikus. Pēc Oktobra revo-
lūcijas KK(b)P biedrs. 1918. gadā Sociālistiskās sabiedrisko zinātnu aka-
demijas prezidijs loceklis. Strādāja Tieslietu, vēlāk Izglītības tautas ko-
misariātā, bija pasniedzējs Sarkanās Armijas Kara akadēmijā. — 127.

Renners Kārlis (1870—1950) — austriešu labējo sociāldemokrātu
lideris un teorētiķis, viens no buržuāziski nacionālistiskās «kulturāli na-
cionālās autonomijas» teorijas autoriem, vēlāk Austrijas prezidents. —
88, 96.

Rolavi — domāts *Rolavs Ernests* (1874—1907) — revolucionārās kus-
tības dalībnieks. 1896. g. 22. novembrī Maskavā tika apcietināts un
apsūdzēts jaunstrāvnieku lietā. Drīz pēc atbrīvošanas no cietuma emi-
grēja uz ārziņiem, piedalījās Vakareiropas latviešu s.-d. savienības

darbā un mēnešraksta «Latviešu Strādnieks» izdošanā. Pēc savienības sašķelšanās (1900) kļuva par vienu no krievu eseriem tuvu stāvošās Latviešu s.-d. savienības vadītājiem. Piedalījās nelegālās literatūras, arī «Iskras» transportēšanā uz Krieviju. 1901. gadā apcietināts Rucavā un izsūtīts uz Turuhanskū Jepisejas guberņā. 1903. gadā no trimdas aizbēga uz ārzemēm, nodarbojās ar publicistiku. 1905. gadā piedalījās revolucionārajā kustībā Latvijā, bet driz bija spiests atkal emigrēt. 1907. gadā Odesā apcietināts un «bēgot» nošauts pie Grobiņas. — 182.

Rozīpi — sk. *Rozīņš Fricis*.

Rozīņš Fricis (Frīdrīhs) (Āzis) (1870—1919) — jaunstrāvnieks, viens no pirmajiem latviešu marksistiem, publicists. 1897. gadā arestēts, pēc atbrīvošanas atradās policijas uzraudzībā. 1899. gadā emigrēja uz Londonu, piedalījās mēnešraksta «Latviešu Strādnieks» izdošanā. Vēlāk redīgēja žurnālu «Sociāldemokrāts» un brošūru sēriju «Sociāldemokrāta bibliotēka», sarakstīja darbu «Latviešu zemnieks» u. c. 1905. gada beigās atgriezās Latvijā, bija aktīvs partijas darbinieks. 1908. gadā arestēts un notiesāts katorgā, pēc tam izsūtīts trimdā uz Sibīriju, no kurienes aizbēga uz ASV. Tur redīgēja avizi «Strādnieks». Aktīvs Oktobra sociālistiskās revolūcijas dalībnieks, Iskolata priekšsēdētājs, LSD CK loceklis. 1918. gadā — KSFPR nacionālo lietu tautas komisāra vietnieks un VCIK Prezidijs loceklis. 1919. gadā Padomju Latvijas valdības loceklis un zemkopības komisārs, LKP CK loceklis. — 43, 47, 108, 182, 183, 214, 229.

Rušmaņi — domāts *Rušmanis Indriķis* — Ľaudonas muižas īpašnieks. — 235.

Salnājs, arī Salnais Voldemārs (1886—1948) — sociāldemokrāts meņševiks. 1917. gadā Harbinā un Vladivostokā darbojās nacionālistiskās organizācijās un vervēja latviešus Imantas un Troickas pulkos. 1920. gadā atgriezās Latvijā, bija Statistiskās pārvaldes vicedirektors, vēlāk ministrs un sūtnis Skandināvijas valstīs. — 251.

Saltikovs-Šcedrīns Mihails (1826—1889) — izcils krievu rakstnieks, satīriķis, revolucionārais demokrāts. — 73, 92, 128.

Samarins Jurījs (1818—1876) — krievu publicists, slavofils, aizstāvēja latviešus un igaupus pret baltvācu apspiedējiem. — 70.

Sanders Jānis (1858—1951) — mācītājs un literāts, viens no buržuāziskā nacionālisma — «liellatvisma» sludinātājiem. — 63, 92.

Serafīms Ernsts (1862—1919) — reakcionārs baltvācu žurnālists un vēsturnieks, avīzes «Düna Zeitung» (1892—1909) un «Rigaer Tageblatt» (1909—1915) redaktors, vēlāk landesvēra preses nodalas vadītājs. — 46, 47, 48, 50.

Serati Džačinto Menoti (1872—1926) — ievērojams itāliešu strādnieku kustības dalībnieks. 1924. gadā iestājās Itālijas Komunistiskajā partijā. — 233.

Skoropadskis Pāvels (1873—1945) — cara armijas ģenerālis, Čerņigovas un Poltavas guberņas lielmuižnieks. No 1918. g. aprīļa beigām

līdz decembrim bija Ukrainas hetmanis, vācu imperiālistu ieliktenis. Aizbēga uz Vāciju, kur veica pretpadomju darbību. — 262.

Skujenieks Margers (1886—1941) — sociāldemokrāts meņševiks (izslēgts no LSD 1918. gadā), buržuāziskais nacionālists. Bija oportūnistiskās LSDSP biedrs, 1921. gadā nodibināja sociāldemokrātu mazinieku partiju. Buržuāziskās Latvijas statistikas pārvaldes priekšnieks, vairākas reizes ministrs, ministru prezidents (1926—1928 un 1931—1933). Fašistiskās diktatūras laikā ministru prezidenta biedrs (1934—1938). — 88, 89, 90, 92, 93, 97, 98, 100, 103, 105, 106, 107, 108, 110, 111, 113, 136, 225, 226, 234, 236, 237.

Stalins Jozefs (Džugašvili) (1879—1953) — viens no Komunistiskās partijas un Padomju valsts vadītājiem. 1912. gadā tika kooptēts KSDSP Centrālajā Komitejā. 1912. gada beigās un 1913. gada sākumā sarakstīja garāku rakstu «Marksisms un nacionālais jautājums», ko žurnāls «Prosveščenije» («Izglītība») publicēja 1913. gadā (Nr. 3—5) ar nosaukumu «Nacionālais jautājums un sociāldemokrātija». Pēc Oktobra sociālistiskās revolūcijas nacionālo lietu tautas komisārs. — 89, 257, 260.

Stērste, arī Stērstu Andrejs (1853—1921) — jurists, zvērināts advokāts Jelgavā, buržuāzisks publicists, sabiedrisks darbinieks. — 62, 64.

Straujāns Jānis (Masters) (1884—1938) — revolucionārs rakstnieks un publicists, VK(b)P biedrs no 1906. gada. Reakcijas gados dzīvoja emigrācijā ārzemēs, vēlāk PSRS diplomātiskā dienesta darbinieks, TASS pārstāvis Latvijā (1931—1935). — 93, 108.

Strīķis — domāts *Strīķis Miķelis* (Rieksts, Kauls) — no 1903. gada darbojās s.d. organizācijā Liepājā, Jelgavā un Rīgā, vēlāk renegāts, darbojās buržuāziskajā Latvijā. — 241.

Strūve Pjotrs (1870—1944) — buržuāzisks ekonomists un publicists, 90. gados ievērojams «legālā marksisma» pārstāvis, vēlāk viens no kadetu partijas lideriem, Krievijas imperiālisma ideologs. Pēc Oktobra sociālistiskās revolūcijas padomju varas pretinieks, baltemigrant. — 115.

Stučka Dora (1870—1950) — revolucionārās kustības dalībniece, Raiņa māsa un Pētera Stučkas dzīvesbiedre. — 128, 239.

Svjatopolks-Mirskis Pjotrs (1857—1914) — cara ministrs, muižnieks, gubernators vairākās Krievijas gubernās. No 1904. gada augusta iekšlietu ministrs. Cenšoties vājināt valstī briestošo revolucionāro krīzi, pāsludināja valdības «uzticēšanos» sabiedrībai. Tā izpauðās cenzūras daļējā mīkstināšanā, daļējā amnestijā un atļaujā sasaukt zemstes darbinieku kongresus. 1905. gada janvārī pēc šīs politikas izgāšanās bija spiests atkāpties no amata. — 184.

Ščedrins N. — sk. *Saltikovs-Ščedrins Mihails*.

Šeideimanis Filips (1865—1939) — viens no Vācijas sociāldemokrātijas oportūnistiskā spārna lideriem. 1918. gada novembra revolūcijas laikā Vācijā kontrrevolucionārās Tautas pilnvaroto padomes loceklis. 1919.

gadā no februāra līdz jūnijam vadīja Veimāras republikas koalīcijas valdību, nikns vācu strādnieku kustības apspiedējs. — 208, 211, 213, 215, 219, 233.

Štrasers Josīfs (dz. 1871. g.) — Austrijas politisks darbinieks. Mēģināja izveidot kreisos spēkus Austrijas sociāldemokrātijā cīņai pret labējiem un centristiem. 1918. gadā iestājās Komunistiskajā partijā, vēlāk tiecās sadarboties ar oportūnistiskiem elementiem un 1931. gadā izstājās no Komunistiskās partijas. — 97.

Šulcs Antons — īgaunu revolucionārs, dienēja cara armijā Somijā, kur iepazinās ar sociālistisko kustību. Pēc demobilizācijas strādāja par drēbnieku Vāli pagastā Igaunijā. 1905. gadā vadīja bezzemnieku cīņu pret muižniekiem, bija zemnieku pārstāvis tautas pārstāvju sapulcē, kas notika 1905. gadā no 27. līdz 29. novembrim Tartu. Piedalījies KSDSP vietējās grupas un milicijas organizēšanā. 1905. gada 24. decembrī, kad viņam bija ap 40 gadu, viņu nošāva soda ekspedicija. — 26.

Tomās Albērs (1878—1932) — franču labējais sociālists. No 1910. gada parlamenta sociālistiskās frakcijas līderis. Pirmā pasaules kara laikā sociālšovinists. Pēc 1917. gada Februāra revolūcijas atbrauca uz Krieviju agitēt par kara turpināšanu. 1919. gadā — viens no Bernes (II) Internacionāles organizētājiem. — 133.

Ulmanis Kārlis (1877—1942) — latviešu reakcionārs politisks darbinieks, agronom, buržuāziskās Latvijas Pagaidu valdības galva 1918.—1919. gadā, vēlāk fašistiskais diktators (1934—1940). — 197, 218, 219.

Valdemārs Krišjānis (1825—1891) — viens no jaunlatviešu kustības vadītājiem. — 49.

Valjāns (Vaijāns) Eduards Mari (1840—1915) — franču sociālists, viens no II Internacionāles vadītājiem. Agrāk bija I Internacionāles Ģenerālpadomes loceklis, Parīzes Komūnas Izpildu komitejas loceklis, viens no Francijas Sociālistiskās partijas izveidošanas iniciatoriem un darbiniekiem. Pirmā pasaules kara laikā kļuva sociālšovinists. — 121.

Vandervelde Emīls (1866—1938) — Belģijas Strādnieku partijas līderis, II Internacionāles Starptautiskā sociālistiskā biroja priekšsēdētājs, ieņēma galēji oportūnistisku nostāju. — 115.

Veinbergi — sk. *Veinbergs Frīdrihs*.

Veinbergs Frīdrihs (1844—1924) — jurists un reakcionārs publicists, «Rīgas Avizes» izdevējs un redaktors. — 26, 55, 64, 197.

Veismanis Augusts (1834—1914) — vācu zoologs, izstrādāja mācību par iedzīmību. — 41.

Vesmani — domāts *Vesmanis Frīdrihs* (1875—1942) — jaunstrāvnieks, 1899. gadā kopā ar F. Rozīnu emigrēja uz Londonu, piedalījās «Latviešu Strādnieka» un vēlāk «Sociāldemokrāta» izdošanā. 1904. gadā atgriezās Latvijā, darbojās s.-d. organizācijā un piedalījās partijas preses izdošanā. Vēlāk studēja tieslietas Pēterburgā, pieslējās meņševikiem,

pēc tam bija advokāts Jelgavā. 1920. gadā bija Jelgavas pilsētas galva, Satversmes sapulces loceklis, 1922.—1925. gadā saeimas priekšsēdētājs. 1925.—1932. gadā sūtnis Londonā, pēc tam senators. — 182.

Vilhelms — Vilhelms II (Hohencollerns) (1859—1941) — Vācijas ķeizars un Prūsijas karalis (1888—1918). — 116, 118, 205.

Vilsons Vudro (1856—1924) — amerikānu valsts darbinieks, piederēja pie demokrātu partijas, ASV prezidents (1913—1921), viens no brūņotas intervencijas organizētājiem pret Padomju Krieviju. — 193, 197, 205.

Vite Sergejs (1849—1915) — cariskās Krievijas valsts darbinieks, pārliecināts patvaldības piekritējs, viens no 1905.—1907. gada revolūcijas apspiešanas organizētājiem, Ministru padomes priekšsēdētājs (no 1905. gada oktobra līdz 1906. gada aprīlim), veicināja kapitālisma attīstību Krievijā un pastiprināja tās atkarību no imperiālistiskajām lielvalstīm. — 26, 33.

Vladimirs Svjatoslavovičs (Lielais jeb Svētais) (mir. 1015) — Kijevas Krievzemes lielkņazs no 978. līdz 1015. gadam. 988. gadā piepēma krishtību un līdz ar to lika pamatus grieķu katoļu baznīcāl Krievijā. — 49.

Vrangelis Pjotrs (1878—1928) — barons, cara armijas ģenerālis, monarhists. Ārzemju intervencijas un pilsoņu kara laikā — angļu-franču un amerikānu imperiālistu ieliktenis, vadīja kontrrevolūciju Krievijas dienvidos. 1920. gadā no aprīja līdz novembrim bija baltgvardu brūnoto spēku virspavēlnieks dienvidos. Sarkanā Armija sakāva arī šos baltgvardus, bet Vrangelis aizbēga uz ārzemēm. — 251.

Zālītis Jānis (1874—1919) — advokāts, IV Valsts domes deputāts, buržuāziskais nacionālists, 1918.—1919. gadā Latvijas buržuāziskās Pāgaidu valdības kara ministrs. — 150, 156.

Zāmuels Voldemārs (1872—1948) — advokāts, buržuāziskajā Latvijā senators, 1924. gadā ministru prezidents, miris emigrācijā. — 220.

Ziemelis — sk. Bērziņš-Ziemelis Jānis.

Zvegincevs Nikolajs — Voronežas muižnieks, cara iekšlietu ministrijas slepenpadomnieks, Vidzemes gubernators no 1905. g. marta. Tā paša gada novembrī lūdza iekšlietu ministriju izdot rikojumu par karastāvokļa izsludināšanu Vidzemē, ko arī panāca. Sistemātiski lūdza palīgā no Pēterburgas karaspēku revolūcijas apspiešanai. — 26.

Zvejnieki — Zvejnieks — sk. Buševics Ansis.

Žordanija Noja (1870—1953) — viens no Gruzijas menševiku lideriem, I Valsts domes deputāts, no 1921. g. baltemigrants. — 31.

PERIODISKO IZDEVUMU RĀDĪTĀJS

«Atvases» — marksistisku rakstu krājumi, iznāca Pēterburgā (1907 — 1908) izdevniecības «Dzirkstele» izdevumā P. Stučkas redakcijā, pavisam 2 numuri. Trešais numurs, kas bija veltīts K. Markska piemiņai, tika salikts, bet tipogrāfijas īpašnieki, baididamies no krājuma konfiskācijas, atteicās to iespiest. — 60, 97, 100.

«Auseklis» — mēnešraksts, pirmais latviešu sociāldemokrātiskais periodiskais izdevums ārziemēs, iznāca Klivilendā un Bostonā (1898—1901), redaktori D. Bundža (1898—1900) un J. Kundziņš (1900—1901). — 182.

«Austrums» — zinātnisks un literārs mēnešraksts, iznāca Maskavā, Jelgavā, Rīgā un Cēsis (1885—1906). Sākumā bija progresīvs (J. Velmes vadībā), vēlāk kļuva bezidejisks, bet 1904. gadā — klajī reakcionārs. — 104.

«Balss» — buržuāzisks laikraksts, iznāca Rīgā (1878—1907), sākumā 2 reizes nedēļā, ar 1880. gadu reizi nedēļā, ar 1905. gadu 2 reizes nedēļā, ar 1906. gadu katru dienu. — 227.

«Baltija» — buržuāziska dienas avīze, ko izdeva Petrogradā no 1916. g. maija līdz 1917. g. aprīlim Latviešu bēgļu apgādāšanas centrālkomitejas vārdā buržuāziskie nacionālisti V. Olavs un J. Čakste; redaktori A. Bergs un A. Būmanis. — 131, 144, 146, 150.

«Baltijas Vēstnesis» — buržuāzisks laikraksts, iznāca Rīgā (1869—1906 un 1917—1920, bet pa vācu okupācijas laiku no 1917. g. oktobra līdz 1918. g. novembrim Pleskavā). Sākumā iznāca divas reizes nedēļā, no 1870. g. reizi nedēļā, bet no 1880. g. jūlija, kad apvienojās ar avīzi «Rīgas Lapa», kļuva par dienas laikrakstu. Vēlākie redaktori A. Vēbers, A. Puriņš, F. Veinbergs, A. Bergs, A. Kalniņš u. c. Rīgas Latviešu biedrības pilāri. Ar 70. gadu beigām kļuva reakcionārs. Cinijās pret Jauno strāvu un revolucionāro strādnieku kustību. Avizes izdošanas pārtraukumu laikā «B. V.» vietā iznāca «Dzimtenes Vēstnesis». — 55, 61.

«Baltijas Zemkopis» — progresīvs buržuāzisks nedēļas laikraksts, iznāca Jelgavā (1875—1885), Māteru Jura izdevums. — 55.

«Birževīje Vedomosti» («Biržas Ziņas») — buržuāziska avīze, iznāca Pēterburgā (1880—1917). 1917. gada oktobra beigās Petrogradas Kara revolucionārā komiteja to slēdza. — 115.

«Brīvā Latvija» — buržuāzisks laikraksts, iznāca Cēsis 1917. gada jūlijā un augustā kā t. s. Nacionāldemokrātiskās partijas orgāns, pavisam 4 numuri. — 161.

«Brīvā Zeme» — lauku lielburžuāzijas dienas laikraksts (līdz 1934.

gadam Zemnieku savienības orgāns), iznāca Rīgā (1919—1940), viens numurs hitleriskās okupācijas sākumā. — 221, 225, 226, 227.

«*Brīvais Strēlnieks*» — Latviešu strēlnieku pulku apvienotās padomes izpildu komitejas (Iskolastrela) laikraksts, iznāca 1917. gadā no 10. (23.) aprīļa 3 vai 4 reizes nedēļā, vēlāk ik dienas Rīgā, no 23. augusta Cēsīs, kur 26. augustā (8. septembrī) Pagaidu valdība to aizliedza izdot, pēc tam iznāca ar nosaukumu «*Latvju Strēlnieks*», no 31. oktobra (13. novembra) atkal ar agrāko nosaukumu Valkā. Pēc evakuācijas no Latvijas apvienojās ar «*Cīņu*» un 1918. gadā no 19. marta līdz 30. aprīlim iznāca Maskavā ar nosaukumu «*Cīņa un Brīvais Strēlnieks*». — 166.

«*Cīņa*» — viena no vecākajām komunistiskajām avīzēm, nodibināta 1904. gada martā, līdz 1909. gada augustam iznāca nelegāli Rīgā, pēc tam ārziņēs. 1917. gadā avīzes izdošanu atjaunoja Petrogradā. Vēlāk iznāca Rīgā un citās pilsētās. No 1919. gada augusta atkal iznāca nelegāli Rīgā. 1940. gadā, pēc padomju varas atjaunošanas, kļuva par LKP CK un Rīgas komitejas orgānu. Tagad «*Cīņa*» ir LKP CK, Latvijas PSR Augstākās Padomes un Ministru Padomes orgāns. — 133, 138, 143, 146, 147, 150, 153, 159, 164, 177, 180, 183, 185, 188, 203, 205, 209, 210, 212, 217, 245.

«*Cīņas Biedrs*» — LKP teorētisks žurnāls, iznāca Maskavā (1920—1935), pavisam 130 numuri. 1920. gadā no marta līdz decembrim tas bija LKP CK Ārziņu biroja, no 1921. g. janvāra līdz 1934. gada martam — Kominternes Latvijas sekcijas, bet no 1934. g. jūlija līdz 1935. g. decembrim LKP (Kominternes sekcijas) izdevums. Žurnāls vispusīgi apgaismoja LKP teorētiskos, organizatoriskos, stratēģijas un taktikas jautājumus. Žurnālu nelegāli ieveda un izplatīja buržuāziskajā Latvijā. — 217.

«*Darba Balss*» — Latvijas sociāldemokrātu mazinieku partijas nedēļas, pēc tam dienas laikraksts, vēlāk iznāca 2 reizes nedēļā Rīgā (1921—1925), redaktors M. Skujenieks, vēlāk A. Petrevics, P. Kūla, R. Dukurs, V. Salnais. — 225.

«*Darbs*» — legāls sociāldemokrātisks žurnāls, 3 numuri iznāca Rīgā 1914. gadā P. Stučkas vadībā un 1915. gadā — viens numurs citā redakcijā. Cara valdība to aizliedza. — 114.

«*Dienas Lapa*» — pirmais progresīvais latviešu dienas laikraksts, iznāca Rīgā (1886—1905), redaktori F. Bergmanis, P. Stučka, J. Pliekšāns (Rainis) un atkal P. Stučka, kā jaunstrāvnieku orgāns iznāca līdz 1897. gada jūnijam, kad to aizliedza uz 8 mēnešiem, no 1905. g. 19. oktobra (ar 230. n-ru) iznāca kā sociāldemokrātisks laikraksts bez iepriekšējas cenzūras, faktiskais redaktors J. Jansons-Brauns. 1905. gada 20. decembrī ģenerālgubernatora to aizliedza izdot. — 55, 77, 105, 181, 186, 226, 227, 229, 241.

«*Die Rote Fahne*» («*Sarkanais Karogs*») — avize, LSD (komunistu), vēlāk LKP CK orgāns vācu valodā, iznāca Rīgā 1919. gadā no 5. janvāra līdz 22. maijam, pavisam 114 numuri. — 205, 209, 212.

«*Dūna Zeitung*» — reakcionārs baltvācu muižniecības laikraksts, ko subsidēja cara valdība, iznāca Rīgā (1888—1919). — 26, 46, 57.

«*Dzimtenes Atbalss*» — buržuāziska avize, ko izdeva latviešu buržuāziskā inteleģīcija, kas grupējās ap Latviešu bēgļu apgādāšanas centrālkomitejas kultūras biroju, iznāca divas reizes nedēļā Maskavā no 1915. gada septembra līdz 1918. gada martam. 1917. gadā avize kļuva par buržuāziskās nacionāldemokrātu partijas orgānu. — 156.

«*Dzimtenes Vēstnesis*» — lielākā buržuāziskā dienas avīze, iznāca Rigā un Pleskavā (1907—1917) kā «*Baltijas Vēstneša*» turpinājums, pēc tam iznāca atkal «*Baltijas Vēstnesis*». — 61, 64.

«*Dzīves Balss*» — legāla strādnieku avīze, iznāca Rigā 1913. gadā no 12. janvāra kā nedēļas avīze un 1914. gadā no 2. līdz 25. janvārim kā dienas avīze, «*Laika Balss*» 3. turpinājums. Cara valdība to aizliedza. — 108.

«*Ekonomists*» — buržuāziskās Latvijas finansu ministrijas žurnāls, iznāca 2 reizes mēnesī Rīgā (1920—1940). — 236.

«*Iskra*» («*Dzirkstele*») — pirmā Viskrievijas nelegālā marksistiskā avīze ārzemēs, ko V. I. Ļenins nodibināja 1900. gadā. Avīzes redakcijas sastāvā bija V. I. Ļenins, G. Pļehanovs, L. Martovs, P. Akselrods, A. Potresovs un V. Zasuļiča. Driz pēc KSDSP II kongresa meņševiki ar G. Pļehanova atbalstu sagrāba avīzi savās rokās. Sācot ar 52. numuru, «*Iskra*» kļuva par meņševiku orgānu un iznāca līdz 1905. gada oktobrim. — 33.

«*Jaunā Balss*» — legāla sociāldemokrātiska strādnieku dienas avīze, iznāca Rigā 1914. gadā no 13. marta līdz 28. aprīlim kā «*Laika Balss*» 5. turpinājums, bet no 17. maija līdz 21. jūnijam kā «*Laika Balss*» 7. turpinājums. — 93.

«*Jaunais Arodnieks*» — latviešu strādnieku arodkustības žurnāls (1914—1915), iznāca Rigā kā «*Arodnieka*» (1909—1914) turpinājums 4 reizes mēnesi. Pēc vairākām konfiskācijām un kara cenzūras izdarītājiem svītrojumiem 1915. g. aprīlī cara valdība to aizliedza. — 125, 126.

«*Jaunais Vārds*» — sīkburžuāzisks politiski sabiedriski un literārs dienas laikraksts, iznāca Rigā (1915—1918, ar pārtraukumiem 1917. XII—1918. XI), redaktors E. Pipiņš-Vizulis. — 163.

«*Jelgavas Komunists*» — avīze, LKP Jelgavas organizācijas komitejas orgāns, iznāca Jelgavā 1919. gadā no 4. februāra līdz 18. martam, pavisam 37 numuri. Redkolēģijā darbojās J. Klidziņš, A. Linde, F. Marķuss. — 189.

«*Komunists*» — avīze, KK(b)P Petrogradas organizācijas Latviešu sekcijas (no 1918. g. jūlija līdz 1919. g. septembrim KK(b)P Ziemeļu apgabala Latviešu grupu centra) orgāns, iznāca Petrogradā (1918—1923). — 205.

«*Krievijas Cīņa*» — KK(b)P, no 1925. g. VK(b)P CK Latviešu sekcijas laikraksts, iznāca vairākas reizes nedēļā Maskavā (1918—1930). Redakcijā darbojās K. Krastiņš, R. Bauze, K. Ozoliņš (Tomass), P. Blūmfelds (Sviris), J. Lasis u. c. — 190, 192, 194, 198, 202, 205, 215, 221.

«*Kurjer*» («*Kurjers*») — legāla meņševiku avīze, iznāca Pēterburgā 1906. gada maijā un jūnijā. — 30.

«*Laika Atbalss*» — legāla strādnieku nedēļas avīze, iznāca Rigā kā avīzes «*Laika Balss*» 2. turpinājums 1912. gadā no 12. augusta līdz 13. novembrim, kad cara valdība to aizliedza. — 66.

«*Latviešu Strādnieks*» — politisks, zinātnisks un literārs mēnešraksts, Vakareiropas latviešu sociāldemokrātu savienības izdevums, iznāca Londonā no 1899. g. decembra līdz 1900. g. augustam, pavisam 8 numuri. Mēnešrakstu nelegāli ieveda un izplatīja Latvijā. Žurnāls veica zinātniskā sociālisma mācības propagandu strādnieku vidū un sekmēja

marksistisko pulciņu apvienošanos s.-d. organizācijās. Beidza iznākt sakarā ar šķelšanos Vakareiropas s.-d. savienibā. — 182—183.

«*Latvija*» — buržuāziska dienas avīze, sākumā latviešu konstitucionāli demokrātiskās (kadetu) partijas izdevums, iznāca Rīgā (1906—1915). — 61, 64.

«*Latvijas Kāreivis*» — buržuāziskās Latvijas «dienas laikraksts armijas vajadzībām», iznāca Rīgā (1920—1940), izdevējs — armijas štāba operatīvā daļa, no 1923. gada — kara ministrija. — 227.

«*Latvijas Komūnas Strēlnieks*» — avīze, Padomju Latvijas Revolucionārās kara padomes un LPSR armijas komunistiskās organizācijas komitejas orgāns, iznāca kā laikraksta «*Sarkanais Strēlnieks*» turpinājums 1919. gadā no 1. maija līdz 9. oktobrim (no 48. līdz 130. numuram) vispirms Daugavpilī, pēc tam Rēzeknē, vēlāk Veļķikje Lukos. Redkoleģijā darbojās R. Bauze, T. Draudiņš, K. Ozoliņš (Tomass). — 215.

«*Latvijas Sargs*» — buržuāziska, nacionālistiska dienas avīze, vēlāk nedēļas laikraksts, iznāca Liepājā un Rīgā (1919—1934). — 227.

«*Latvju Strēlnieks*» — avīze, Iskolastrela orgāns, iznāca Cēsis Pagaidu valdības slēgtās avīzes «*Brīvais Strēlnieks*» vietā 1917. gadā no 27. augusta (9. septembra) līdz 29. oktobrim (11. novembrim), pavisam 54 numuri. «*Latvju Strēlnieka*» izdošanu izbeidza sakarā ar «*Brīvā Strēlnieka*» izdošanas atjaunošanu. — 167.

«*Laukstrādnieks*» — oportūnistisks Latvijas sociāldemokrātu mazienku partijas vadītās Laukstrādnieku savienības nedēļas laikraksts, iznāca Rīgā (1920—1929). — 237.

«*Līdums*» — buržuāziska dienas avīze, iznāca no 1913. g. decembra kā Rīgas Lauksaimniecības centrālbiedrības izdevums Rīgā, no 1915. gada Valkā. 1917. gadā kļuva par latviešu buržuāzijas galvenās partijas — Zemnieku savienības orgānu. Pēc Oktobra sociālistiskās revolūcijas to slēdza. 1918. un 1919. gadā bija vairāki mēģinājumi atjaunot avīzes izdošanu. — 155.

«*Mājas Viesis*» — nedēļas avīze (1856—1906), vēlāk iznāca divreiz nedēļā (1907—1908), pēc tam bija ilustrēts nedēļas žurnāls (1904—1910). Līdz 1861. gadam avīzē darbojās jaunlatvieši, līdz 1874. gadam laikraksts ieturēja t. s. veclatviešu virzienu, no 1893. gada — buržuāziski liberāla avīze. — 28, 49, 54, 226.

«*Nākotne*» — legāls marksistisks zinātnisks un literārs žurnāls, iznāca Rīgā 1906. gadā no 27. aprīļa (11. maija) līdz 15. (28.) maijam, pavisam 4 numuri. Žurnālā publicēti vairāki P. Stučkas raksti. Visi numuri konfiscēti. Ar Pēterburgas Tiesu palātas 1913. g. 6. septembra lēmumu iznīcināts 1., 2. un 4. nr., bet ar Rīgas apgabaltiesas 1913. g. 30. oktobra lēmumu iznīcināts 3. nr. — 30, 31, 36, 97.

«*Naša Pravda*» («Mūsu Taisnība») — avīze, LSD (komunistu), vēlāk LKP CK orgāns krievu valodā, iznāca Rīgā 1919. gadā no 9. janvāra līdz 22. maijam. — 205, 209, 212.

«*Neue Zeit*» — «*Die Neue Zeit*» («Jaunais Laiks») — teorētisks Vācijas sociāldemokrātiskās partijas žurnāls, iznāca Štugartē no 1883. līdz 1923. gadam. Redaktors K. Kautskis (līdz 1917. g.), pēc tam G. Kunovs. Žurnāls sākumā pirmo reizi publicēja vairākus K. Marksā un F. Engelsa

darbus. Žurnāla darbā piedalījās ievērojamākie XIX gs. beigu un XX gs. sākuma Vācijas un starptautiskās strādnieku kustības darbinieki. Ar 90. gadu otro pusī žurnālā sāka sistematiski iespiest revisionistu rakstus. Pirmā pasaules kara laikā žurnāls nostājās centrītu pozīcijās, faktiski atbalstīdams sociālsovinistus. — 115.

«*Osvoboženije*» («*Atbrīvošana*») — žurnāls, iznāca ārzemēs no 1902. gada 18. jūnija (1. jūlija) līdz 1905. gada 5. (18.) oktobrim reizi divās nedēļās. Redaktors P. Strūve. Krievu liberālās buržuāzijas orgāns. 1903. gadā ap žurnālu izveidojās (un 1904. gada janvārī noformējās) t. s. Atbrīvošanās savienība, kas pastāvēja līdz 1905. gada oktobrim. Līdzās zemstiešiem konstitucionālistiem osvoboždenci veidoja 1905. gada oktobrī nodibinātās konstitucionāli demokrātiskās partijas (kadetu) ko-dolu. — 115.

«*Pēterburgas Avīzes*» — pirmais demokrātiskais latviešu nedēļas laikraksts, iznāca Pēterburgā (1862—1865) K. Valdemāra, J. Alunāna un K. Barona vadībā. — 49.

«*Pēterburgas Latvietis*» — avīze, pirmoreiz iznāca 1905. gada 22. oktobrī Pēterburgā kā privātizdevums. Ar 2. nr. no 6. decembra iznāca kā LSDSP legāls orgāns. Ar 5. nr. sāka iznākt Rīgā. 1906. gada 1. janvāri pēc 16. numura iznākšanas cara valdība avīzes izdošanu aizliedza. — 29, 186.

«*Pravda*» («*Taisnība*») — legāla bolševiku avīze, iznāca Pēterburgā no 1912. gada 22. aprīļa (5. maija). Avīzi idejiski vadīja V. I. Ļeņins. Policija nemitigi vajāja «*Pravdu*», pret tās redaktoriem ierosināja tiesas prāvas. Cara valdība 8 reizes slēdza laikrakstu, taču tas iznāca ar citiem nosaukumiem. Bolševikiem izdevās nedaudz vairāk nekā divos gados izdot 636 numurus. 1914. gada 8. (21.) jūlijā cara valdība avīzi slēdza. «*Pravdas*» izdošanu atjaunoja 1917. gadā. Laikā no 1917. gada jūlija līdz oktobrīm avīze, buržuāziskās Pagaidu valdības vajāta, vairākkārt mainīja savu nosaukumu. Ar 1917. gada 27. oktobri (9. novembrī) iznāk atkal ar nosaukumu «*Pravda*». — 151, 253.

«*Prosvešenije*» («*Izglītība*») — bolševistisks teorētisks legāls mēnešraksts, iznāca Pēterburgā no 1911. gada decembra līdz 1914. gada jūnijam. Žurnālu nodibināja pēc V. I. Ļenina ierosinājuma, aizstājot cara valdības slēgto žurnālu «*Misj*», kas līdz tam iznāca Maskavā. Ļeņins no Parīzes un vēlāk no Krakovas un Poropinas vadīja mēnešrakstu, redīģēja rakstus, regulāri sarakstījās ar redakcijas locekļiem. Žurnālā publicēti Ļeņina darbi «*Marksisma trīs avoti un trīs sastāvdaļas*», «*Kritiskas piezīmes nacionālajā jautājumā*», «*Par nāciju pašnoteikšanās tiesībām*», «*Par vienības pārkāpšanu, ko aizsedz ar klaigām par vienību*» u. c. Žurnālam bija liela nozīme Krievijas apzinīgo strādnieku marksistiskajā internacionālajā audzināšanā. Pirmā pasaules kara priekšvakarā cara valdība žurnālu slēdza. 1917. gada rudenī žurnāla izdošanu atjaunoja, taču iznāca tikai viens dubultnumurs, tajā ievietoti Ļeņina darbi «*Vai bolševiki noturēs valsts varu?*» un «*Par partijas programmas pārstrādāšanu*». — 87, 89, 91, 97, 136, 147, 239.

«*Putj Pravdu*» («*Taisnības Celš*») — viens no nosaukumiem, ar kuru iznāca avīze «*Pravda*» 1914. gadā no 22. janvāra (4. februāra) līdz 26. maijam (3. jūnijam). Pavisam iznāca 92 numuri. — 95.

«*Rabočaja Gazeta*» («*Strādnieku Avīze*») — meņševiku partijas centrālais orgāns, iznāca Petrogrādā 1917. gadā no marta līdz novembrim.

Avīze ieturēja aizsardzībnieku pozīciju, atbalstīja buržuāzisko Pagaidu valdību, cīnījās pret boļševiku partiju. Pret Oktobra revolūciju un padomju varas nodibināšanu izturējās naidīgi. Slēgta par pretpadomju agitāciju. — 152.

«*Rīgas Avīze*» — reakcionārs buržuāzisks dienas laikraksts, iznāca Rīgā (1902—1915), redaktors F. Veinbergs. — 55, 57.

«*Rīgas Lapa*» — reakcionāra buržuāziska dienas avīze, iznāca Rīgā (1877—1880), redaktors un izdevējs B. Dīriķis, faktiskais redaktors F. Veinbergs. — 55.

«*Rīgasche Rundschau*» («*Rīgas Apskats*») — reakcionārs baltvācu dienas laikraksts, iznāca Rīgā (1894—1914 un 1919—1939). — 238.

«*Russkaja Voja*» («*Krievijas Brīvība*») — buržuāziska dienas avīze, kuru nodibināja cara valdības iekšlietu ministrs un kuru finansēja lie-lākās bankas, iznāca Petrogradā no 1916. gada decembra līdz 1917. gada oktobrim. Pēc Februāra revolūcijas avīze uzsāka apmelojumu kampaņu pret boļševikiem. V. I. Ļeņins nosauca to par vienu no visneķitrākajām buržuāziskajām avīzēm. Kara revolucionārā komiteja 1917. gada 25. oktobrī to slēdza. — 131.

«*Russkije Vedomosti*» («*Krievijas Ziņotājs*») — avīze, pauda libe-rālo muižnieku un buržuāzijas intereses, no 1905. gada — labējo kadetu orgāns, iznāca Maskavā (1863—1918). Slēgta pēc Lielās Oktobra sociālistiskās revolūcijas. — 133.

«*Sarkanais Karogs*» — avīze, Valkas apriņķa Strādnieku padomes orgāns, iznāca no 1918. gada 22. novembra līdz 1919. gada 27. maijam, sākumā Valkā, vēlāk Smiltenē, pavisam 99 numuri. — 202.

«*Sociāldemokrātijas Vēstnesis*» — mēnešraksts, LSD Ārzemju komitejas orgāns, iznāca Briselē no 1909. g. augusta līdz 1910. g. aprīlim, pavisam 7 numuri. To nelegāli ieveda un izplatīja Latvijā. — 31.

«*Sociāldemokrāta bibliotēka*» — brošūru sērija, ko izdeva ārzemēs (Anglijā 1900—1902 un Šveicē 1903—1906) un nelegāli ieveda un izplatīja Latvijā. Pavisam tika izdotas 28 brošūras, gan ārvalstu, gan krievu s.-d. darbi, kā arī latviešu s.-d. sacerējumi. Sēriju nodibināja mēnešraksta «*Sociāldemokrāts*» izdevēji F. Rozīņš u. c. No 1902. gada tā bija Baltijas latviešu s.-d. strādnieku organizācijas, bet no 1904. gada — LSDSP izdevums. Brošūrām bija svarīga loma sociālisma ideju propaga-nā, strādnieku šķiras apziņas izkopšanā un s.-d. organizāciju izveidošanā Latvijā. — 183.

«*Sociāldemokrāts*» — latviešu sociāldemokrātu mēnešraksts ārzemēs (1900 X — 1905 IX), iznāca Anglijā un pēc tam Šveicē. No 1902. gada bija Baltijas latviešu sociāldemokrātiskās strādnieku organizācijas, bet no 1904. gada — LSDSP orgāns, pavisam iznāca 35 numuri. Nodibinātājs un redaktors F. Rozīņš. — 80, 183, 185.

«*Sovetskoje Stroitelestvo*» («*Padomju Celtniecība*») — PSR Savienības CIK mēneša žurnāls, kas veltīts padomju celtniecības teorijas un prakses jautājumiem, iznāca Maskavā (1926 VIII — 1937). — 265.

«*Strādnieks*» — sociāldemokrātiska avīze, ASV Latviešu s.-d. kopor-ganizācijas orgāns, iznāca Bostonā no 1906. līdz 1917. gadam un 1919.

gadā. Redaktori K. Siliņš, J. Klava (Arķietis), J. Ozols, no 1913. gada novembra līdz 1917. gada 16. jūlijam — F. Rozīņš. Pirmā pasaules kara laikā laikraksts nostājās internacionālistu pozīcijās, ievietoja vairākus V. I. Ļeņina rakstus. — 95.

«*Vestnik Bunda*» («Bunda Vēstnesis») — Bunda Ārzemju komitejas orgāns, iznāca krievu valodā Ženēvā 1904. gadā no janvāra līdz novembrim, pavisam 5 numuri. — 80.

«*Voprosi Strahovanija*» («Apdrošināšanas Jautājumi») — legāls boļševiku žurnāls, iznāca Pēterburgā ar pārtraukumiem no 1913. g. oktobra līdz 1918. g. februārim. Žurnālu vadīja boļševiku partijas Centrālā Komiteja. Žurnāls cīnījās ne tikai par strādnieku apdrošināšanas realizēšanu, bet arī par boļševiku partijas politiskiem uzdevumiem. Žurnālā kā jurisksults un līdzstrādnieks vairākus gadus darbojās arī P. Stučka. — 125.

«*Vperjod*» («Uz priekšu») — legāla boļševistiska avīze, iznāca Pēterburgā 1906. gada maijā un jūnijā. — 30.

«*Vorwärts*» («Uz priekšu») — dienas avīze, 1884. gadā nodibinātās avīzes «*Berliner Volksblatt*» («*Berlīnes Tautas Avīzes*») turpinājums, Vācijas sociāldemokrātijas centrālais orgāns, iznāca Berlīnē (1891—1933). Avīzes slejās F. Engelss cīnījās pret visvisādām oportūnisma izpausmēm. Sākot ar 90. gadu otro pusi, pēc Engelsa nāves, avīze nokļuva partijas labā spārna rokās, sistematiski iespieda oportūnistu rakstus, tendenciozi apgaismoja cīnu pret oportūnismu un revizionismu KSDS partijā. Pirmā pasaules kara laikā avīze nostājās sociālšovinisma pozīcijās, pēc Oktobra sociālistiskās revolūcijas nodarbojās ar pretpadomju propagandu. — 117.

SATURS

Priekšvārds	5
Leņiniskās nacionālās politikas ištenotājs Latvijā	8
Republika vai pašvaldība?	25
Provinču autonomija sociāldemokrātu partiju programmā	30
Tautību vai šķiru cīņa. <i>Ekonomiski materiālistisks apcerējums</i>	37
Ko vēlēt?	61
Nacionālais jautājums un latviešu proletariāts	67
I. Latviešu buržuāziskā nacionālisma rašanās un attīstība	68
II. Buržuāziskais nacionālisms un strādnieku šķira	77
«Nacionālais jautājums Latvijā»	88
Krievu-latviešu proletāriskā vienība	94
Tautisko centienu nākotne un nākotnes tautiskie centieni	96
1. Tautība, tauta un nācija	98
2. Tautība un šķira	100
3. Tautība un mūžība	104
4. Tautiskā kultūra un tautiskā programma	109
«Nacionālisma uzvara»	115
No vēstulēm	124
J. Jansonam-Braunam 1915. gada 15. (28.) februārī	124
J. Jansonam-Braunam 1915. gada 5. aprīlī	124
P. Daugem 1915. gada 15. aprīli	126
P. Daugem 1915. gada 26. septembrī	127
Tautisku apvienību vai šķiru cīņu?	129
Latvija un Krievija	134
Federāciju vai demokrātisku pašvaldību?	139
Vēlreiz Latvijas autonomija	144
Kurzemes aneksijas jautājumā	151
Latvijas autonomijas lietā	154
Demokrātiskais centrālisms	160
Sargājieties no šovinismu!	165
Autonomiju vai federāciju? <i>Sociāldemokrāta piezīmes Latvijas autonomijas jautājumā</i>	167
Krievija un Latvija	173
Latvijas autonomijas vietējā kompetence	174
Centrālās varas kompetences	175
Vietējā iekārta	176
Saites starp centru un vietējo varu	176
Nodokļi un budžets	177
Kā «miera balodis». <i>Vēstule no Brestas</i>	178
Latvijas komunisti un to priekšteči. <i>Vēsturisks atskats</i>	181

Referāts par Latvijas jautājumu Latviešu padomju pulku komunistisko frakciju II konferencē 1918. gada 15. novembrī. <i>Protokoliks pieraksts</i>	190
Tēzes Latvijas jautājumā. P. Stučkas iesniegtas un vienbalīgi pieņemtas Latviešu padomju pulku komunistisko frakciju II konferencē 1918. gada 15. novembrī	191
Referāts par Latvijas jautājumu KK(b)P Maskavas Pilsētas rajona latviešu sekcijas pilnā biedru sapulcē 1918. gada 19. novembrī. <i>Protokoliks pieraksts</i>	193
Mūsu uzdevumi pret Latviju	195
Latvija pasludināta par Padomju republiku	199
Latvija un Igaunija	203
Latvijas Sociālistiskā Padomju Republika	206
Imperiālisti vai internacionālisti?	210
Atkal reiz pārdota	213
Latvijas jautājumā. <i>Rezolūcijas projekts</i>	216
Divas «pašnoteikšanās»	218
Nacionālisms un tautu pašnoteikšanās	222
Pret tautu naidu un tautisko ienaidu! <i>Komunista piezīmes</i>	225
1. Šovinisma vilnis Latvijā	225
2. Kā jāsaprot nacionālisma šķiru pamats?	229
3. Latvijas tautiskā knada	235
4. Komunisti un tautiskie centieni	239
Priekšvārds grāmatai «9. un 13. janvāris»	243
Tēzes nacionālajā jautājumā LKP XXIII konferencei 1926. gada jūnijā	248
Ievadam grāmatai «Latvju strēlnieku vēsture»	251
Nacionālais moments Padomju Konstitūcijā	256
Ievads apcerējumam «Latvijas Komunistiskās partijas programmas projekts» (<i>Materiāls programmas tēzēm</i>)	266
Personu rādītājs	269
Periodisko izdevumu rādītājs	285

ИНСТИТУТ ИСТОРИИ ПАРТИИ
ПРИ ЦК КПЛ —
ФИЛИАЛ ИНСТИТУТА
МАРКСИЗМА-ЛЕНИНИЗМА ПРИ ЦК КПСС

П. Стучка

НАЦИОНАЛЬНЫЙ ВОПРОС
И ЛАТЫШСКИЙ ПРОЛЕТАРИАТ

Избранные произведения. (1906—1930)

Издательство «Лиесма», Рига 1972

На латышском языке

Художник Р. Музис

P. Stučka

**NACIONĀLAIS JAUTĀJUMS UN LATVIESU
PROLETARIĀTS**

Mākslinieks R. Müzis

Redaktore Z. Valle. Māksl. redaktors A. Lipins.
Tehn. red. M. Zaumane. Korektore I. Ancāne.
Nodota salikšanai 1972. g. 22. februārī. Parak-
stīta iespiešanai 1972. g. 3. jūlijā. Tipogrāfijas
papīrs Nr. 1, formāts 84×108/32. 9,51 fiz.
iespiedl.; 15,97 uzsk. iespiedl.; 16,83 izdevn. l.
Metiens 3000 eks. JT 05308. Maksā 1 rbl. 12 kap.
Izdevniecība «Liesma» Rīgā, Padomju bulv. 24.
Izdevn. Nr. 25056/SZ-1288. Iespēsta Latvijas PSR
Ministru Padomes Preses komitejas 3. tipogrā-
fijā Rīgā, Lepina ielā 137/139. Pasūt. Nr. 114.

